SALTÎKOV-ȘCEDRIN

DOMNII GOLOVLIOV

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

CLASICII LITERATURII UNIVERSALE

M.E. SALTÎKOV-ȘCEDRIN

DOMNII GOLOVLIOV

Traducere de
Acad. Prof. S. SANIELEVICI

Ediția a IV-a

București — 1963

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

CONSILIUL DE FAMILIE

Anton Vasiliev, starostele unui sat îndepărtat, isprăvise tocmai de raportat moşieresei Arina Petrovna Golovliova cele ce făcuse la Moscova, unde fusese din porunca ei, ca să strîngă dările de la ţăranii şerbi învoiţi acolo, şi primise, în sfîrşit, îngăduinţa stăpînei de a se duce să aştepte în odaia servitorilor; dar el încă nu se îndura să se clintească din loc, parcă ar fi vrut şi parcă n-ar fi vrut să-i mai spună ceva.

Arina Petrovna, care nu numai că prindea tîlcul celor mai mici gesturi ale oamenilor ei, dar le ghicea şi gîndurile cele mai tainice, a fost îndată cuprinsă de nelinişte.

— Ce mai e? îl întrebă, uitîndu-se ţintă la el.

— Nimic, ce să fie, să trăiţi, îi răspunse Anton Vasiliev, căutînd acum să dea îndărăt.

— Nu minţi! Văd în ochii tăi că mai ai de spus ceva.

Anton Vasiliev se codea... Stătea locului, cumpănindu-se de pe un picior pe celălalt, fără să scoată o vorbă.

— Zi ce mai ai de zis! se răsti la el Arina Petrovna, cu glas poruncitor. Vorbeşte, nu te mai suci, „ştafetă" ce eşti!

Arinei Petrovna îi plăcea să dea porecle oamenilor din personalul ei administrativ şi casnic. Pe

Anton Vasiliev îl poreclise „ștafetă", și asta nu pentru că l-ar fi prins umblînd cu pîra, ci fiindcă nu era în stare să țină o taină. Moșia pe care o administra avea ca centru un tîrg din preajmă destul de animat și cu o mulțime de hanuri. Lui Anton Vasiliev îi plăcea să stea prin hanuri la cîte un pahar de ceai, să se laude cu atotputernicia stăpînă-si și așa, din laudă în laudă, se lăsa furat de vorbă și ajungea să îndruge și ce trebuie și ce nu trebuie. Deoarece Arina Petrovna avea totdeauna fel de fel de procese, se întîmpla adesea ca pălăvrăgeala omului ei de încredere să-i dea în vileag stratagemele, înainte ca ea să le poată pune în aplicare.

— Mai e ceva... într-adevăr, bîigui în cele din urmă Anton Vasiliev.

— Ce? Ce anume? îl întrebă Arina Petrovna îngrijorată.

Femeie autoritară și pe deasupra înzestrată și cu multă imaginație, i se năzări numaidecît că la mijloc trebuie să fie cine știe ce urzeli și lucrături și-și vîrî atît de repede această idee în cap, încît se îngălbeni la față și sări din jilț.

— Stepan Vladimirici... a vîndut casa din Moscova... o încunoștință starostele, vorbind tărăgănat și cu pauze.

— Și? Și?

— Și a vîndut-o.

— Cum asta? De ce? Hai, vorbește odată!

— Pentru datorii... pe semne. Nu de bine ți se vinde averea, e știut...

— Cum s-ar zice, i-au vîndut-o portăreii? Trebunalul?

— Așa s-ar zice. Cică la mezat... pentru opt mii.

Arina Petrovna se lăsă greoi în jilț și-și ațintă privirile pe fereastră. Știrea, pe cît se pare, o buimăcise în prima clipă. Nici dacă i s-ar fi spus că Stepan Vladimirici a ucis pe cineva, ori că țăranii de pe moșiile Golovliovilor s-au răzvrătit și n-au mai vrut să iasă la boieresc, ori că iobăgia s-a desființat, tot n-ar fi rămas mai trăsnită. Buzele i se

mişcau şi ochii priveau undeva, departe, fără să vadă nimic. Nici măcar nu băgă de seamă că Duniaşka, una dintre fetişcane, trecuse în fugă pe lîngă ferestre, ascunzînd ceva sub şorţ, şi că, deodată, zărind-o pe cucoana, făcuse stînga-mprejur şi o luase înapoi încetişor (în alte împrejurări o asemenea întîmplare ar fi dat loc la o întreagă anchetă). În cele din urmă, Arina Petrovna se dezmetici şi spuse :

— Hm, halal bucurie !

Urmară iarăşi cîteva minute de tăcere prevestitoare de furtună.

— Aşadar, spui că i s-a vîndut casa şi tot ce s-a luat pe ea e numai opt mii de ruble ? mai întrebă ea o dată.

— Aşa...

— Dania părintească... Frumos îi şade !... Ticălosul !

Arina Petrovna simţea că, faţă de ştirea primită, trebuie să ia negreşit şi neîntîrziat o hotărîre, dar nu-i venea nimic în minte, deoarece gîndurile o trăgeau care încotro. Pe de o parte, se gîndea : „Au scos-o la mezat. Asta înseamnă că n-au vîndut-o de la o zi la alta. S-o fi făcut mai întîi inventar, preţuire, publicaţie de vînzare. S-o vîndă, auzi ! şi numai cu opt mii de ruble, cînd ea, cu mîinile ei, numărase acum doi ani, pentru aceeaşi casă, douăsprezece mii, pînă la o para ! Dacă ar fi ştiut, dacă ar fi prins de veste, ar fi putut s-o răscumpere ea de la mezat cu opt mii." Pe de altă parte, îşi zicea : „Să se vîndă la darabană cu opt mii ! Dania părintească ! Ce ticălos ! Pentru opt mii să piardă dania părintească !"

— De la cine ai auzit ? întrebă ea, după ce se deprinse în sfîrşit cu gîndul că vînzarea s-a făcut şi că nu mai are, aşadar, nici o nădejde să răscumpere casa pe preţ ieftin.

— Mi-a spus hangiul Ivan Mihailov.

— Şi de ce nu m-a vestit din vreme ?

— I-o fi fost frică.

— Frică ! Lasă că-i arăt eu frică ! Să mi-l chemați înapoi de la Moscova și cum o veni... pe loc la comisia de recrutare și — tuns ! „Frică !"

Iobăgia era pe atunci în ajun de a lua sfîrșit, dar încă mai era în ființă. I se mai întîmplase lui Anton Vasiliev de multe ori să audă din partea stăpînă-si porunci din cele mai ciudate, totuși hotărîrea de acum fu atît de neașteptată, încît omul se tulbură. Își aminti, fără să vrea, de porecla „ștafetă". Ivan Mihailov era un țăran așezat : cui să-i treacă prin gînd că i-ar putea cădea pe cap asemenea belea ?... Afară de asta, îi era prieten și cumătru — și iată, nici una, nici două : tuns soldat, numai pentru că dumnealui, Anton Vasiliev, suferea de mîncărime de limbă și umblase iar cu „ștafeta" !

— Iertați-l !... încercă el să-i ia apărarea.

— Ia, cară-te ! Ce, îi ești dădacă ? se răsti la el Arina Petrovna cu așa glas, încît starostele se lăsă păgubaș să mai stăruie.

Dar înainte de a vă povesti ce a urmat, am să vă rog să faceți mai îndeaproape cunoștință cu Arina Petrovna Golovliova și cu familia ei.

Arina Petrovna, deși femeie de vreo șaizeci de ani, era încă în putere și deprinsă să le facă pe toate numai după capul ei. Era aspră ; administra singură, fără a da socoteală nimănui, întinsa moșie a Golovliovilor ; trăia departe de lume, cu chibzuială și aproape cu zgîrcenie ; nu făcea prietenie cu vecinii, în schimb față de autoritățile locale se arăta binevoitoare. Copiilor le cerea ascultare desăvîrșită, pînă într-atît, încît la tot pasul ei să se întrebe : mai întîi de toate, ce-o să spună *maminca* ? Arina Petrovna avea îndeobște o fire neatîrnată și neînduplecată, s-ar putea spune chiar tiranică ; își putea îngădui de altminteri să fie așa, în bună parte pentru faptul că în toată familia Golovliovilor nu se găsea nimeni care să i se poată împotrivi. Bărbatusău era un om ușuratic și cam bețiv. (Arina Petrovna spunea adesea, vorbind despre ea însăși, că nu-i nici văduvă și nici femeie cu bărbat...) Unii dintre copiii

ei aveau slujbă la Petersburg, alții, cei nesuferiți, semănau cu tatăl lor și erau socotiți o „pacoste" ; lor nu le era îngăduit să se amestece în treburile familiei. Această stare de lucruri a făcut ca Arina Petrovna să se simtă de timpuriu singură ; la drept vorbind, se dezobișnuise cu totul de viața de familie, cu toate că avea într-una cuvîntul „familie" pe buze și, dacă te-ai fi luat după aparențe, ai fi zis că tot ce face e numai din grija neîncetată de a pune rînduială în treburile familiei.

Capul familiei, Vladimir Mihailîci Golovliov, era încă din tinerețe cunoscut ca o fire dezordonată și zănatică, așa încît nu putea fi cîtuși de puțin pe placul Arinei Petrovna, care fusese totdeauna harnică și chibzuită. El ducea o viață trîndavă și deșartă, mai mult închis în cabinetul lui, imita cum cîntă cocoșii, cum fac graurii și alte păsări și animale, și își trecea vremea făcînd așa zise „stihuri fără perdea". În clipele cînd își deschidea sufletul, se lăuda că fusese prieten cu Barkov [1], care l-ar fi și binecuvîntat pe patul morții. Arinei Petrovna nu i-au plăcut din capul locului stihurile bărbatului ei ; spunea că sînt niște „giumbușlucuri". De fapt însă, Vladimir Mihailîci se-nsurase mai cu seamă din dorința de a avea oricînd pe cineva la îndemînă care să-i asculte stihurile — așa că e de prisos să adăugăm că n-a fost nevoie să treacă prea multă vreme ca să înceapă între ei neînțelegerile. Încetul cu încetul, aceste neînțelegeri au sporit și s-au înăsprit, pînă ce au ajuns s-o facă pe ea cu desăvîrșire nepăsătoare și disprețuitoare față de „paiața" de bărbatu-său, iar pe el — să-l facă să-și urască nevasta din tot sufletul, ură în care intra însă și o bună parte de lașitate. O numea „zgripțuroaică" și „satană" ; ea pe el : „moară stricată" și „balalaică hodorogită". Și așa o duceau împreună de peste patruzeci de ani, fără ca vreunul dintre ei să-și fi spus vreodată că asemenea trai e anormal. Cu

[1] *I. S. Barkov* (1732—1768) — poet rus, traducător al satirelor lui Horațiu și autor de poezii „ușoare" (n.r.).

timpul, firea zănatică a lui Vladimir Mihailici nu numai că nu s-a potolit, dar chiar s-a înrăit. Pe lîngă exercițiile poetice stil Barkov pe care le continua, a început să se dedea la băutură și să pîndească slujnicele prin coridoare... Față de această nouă îndeletnicire a soțului ei, Arina Petrovna s-a arătat la început dezgustată și chiar îngrijorată (mai mult din pricină că i se atingea prestigiul decît din adevărată gelozie), dar pînă la urmă l-a lăsat în plata domnului și a luat numai măsuri ca „scîrbele de fete" să nu-i mai ducă boierului votcă. Totuși, din acea clipă și-a spus, o dată pentru totdeauna, că n-a găsit în bărbatul ei un tovarăș de viață potrivit și nu s-a mai preocupat decît de un singur lucru : să rotunjească moșia Golovliovilor ; și într-adevăr a izbutit, de-a lungul celor patruzeci de ani de căsnicie, să-și înzecească averea. Cu o răbdare și o putere de prevedere la fel de uimitoare, punea ochiul pe satele care mai apropiate, care mai depărtate, căuta să afle pe ascuns ce datorii au proprietarii lor la Consiliul de tutelă și apoi, cînd erau scoase la mezat, cădea totdeauna peste ei ca o cărămidă. În vîrtejul acestei goane nebune după îmbogățire, Vladimir Mihailîci a trecut din ce în ce mai mult pe planul al doilea, și în cele din urmă a decăzut cu totul. În clipa cînd începe povestirea noastră, el nu mai era decît un moșneag șubred, care aproape nu se mai dădea jos din pat și, dacă ararеori ieșea din iatac, o făcea numai ca să-și vîre capul prin ușa întredeschisă a odăii nevesti-si, să-i strige „satană", și apoi s-o șteargă...

Nici cu odraslele ei n-a avut Arina Petrovna mai mult noroc. Era o fire prea independentă sau, cum s-ar zice, prea celibatară, ca să poată vedea în copii altceva decît o povară inutilă. Numai atunci respira liber, cînd era singură cu socotelile și planurile ei, cînd nimeni n-o stingherea în convorbirile de afaceri cu starostii, vechilii, chelăresele și cu altă lume. În ochii ei, copiii erau una din fatalitățile vieții, împotriva cărora nu se credea în drept să se răzvrătească, dar care nu făceau să vibreze într-însa nici

o coardă, întreaga ei ființă fiind cu totul copleșită de sumedenia de nimicuri ale vieții practice. Avea patru copii: trei băieți și o fată. Despre fiul cel mare și despre fiică-sa nu-i făcea plăcere nici măcar să vorbească; față de mezin era mai mult sau mai puțin indiferentă; cît despre cel mijlociu, Porfișa, parcă mai mult se temea de el decît îl iubea.

Stepan Vladimirici, fiul cel mai mare, despre care mai ales va fi vorba în capitolul de față, era cunoscut în familie sub numele de Stiopka-tontul și Stiopka-poznașul. El fusese categorisit încă de timpuriu drept „pacoste" și încă de mic jucase în casă rol cînd de paria, cînd de bufon. Din nenorocire pentru el, fusese un copil înzestrat, care prindea foarte lesne și bucuros ceea ce vedea la cei din jur. De la tată-său luase neînfrînta poftă de ghidușii; de la mamă-sa, darul de a ghici repede părțile slabe ale oamenilor. Datorită însușirii dintîi, ajunsese repede preferatul tatii, ceea ce îl făcuse și mai nesuferit maică-si. Adesea, cînd Arina Petrovna era plecată după treburi, tatăl se retrăgea cu băiatul încă nevîrstnic în cabinetul unde trona portretul lui Barkov, și, acolo, se apucau să citească poezii deșucheate și mai cu seamă să bîrfească pe socoteala „zgripțuroaicei", adică a Arinei Petrovna. „Zgripțuroaica", ca prin intuiție, ghicea cu ce se ocupau, trăgea pe nesimțite la scară, se apropia în vîrful picioarelor de cabinet și asculta la ușă convorbirile lor chisnovate. După asta urma neîntîrziata snopeală în bătaie a lui Stiopka-tontul... Dar Stiopka nu se astîmpăra; era nesimțitor și la chelfăneală și la „morală", și după o jumătate de ceas se apuca iar de pozne. Ba tăia în bucăți basmaua Aniutkăi, ba băga muște în gura somnoroasei Vasiutka, ba se furișa în bucătărie și șterpelea o plăcintă, pe care de altminteri o împărțea cu frații săi (căci din economie, Arina Petrovna îi cam lăsa pe copii să flămînzească).

— Ar trebui să te omor! îi spunea mereu Arina Petrovna. Am să te ucid și n-o să pățesc nimic; nici țarul n-are să mă pedepsească pentru asta!

Această necontenită umilire, dînd de un teren moale, de un suflet care uita repede, n-a rămas fără urmări. Nu l-a dus la acreală şi răzvrătire, ci i-a format un caracter de sclav, vulgar pînă la bufonerie, fără simţul măsurii şi lipsit de orice prevedere. Asemenea fiinţe cad uşor sub tot soiul de înrîuriri şi pot să ajungă care cum se întîmplă: beţivi, pomanagii, ghiduşi sau chiar criminali.

La douăzeci de ani, Stepan Golovliov, terminînd liceul la Moscova, a intrat la universitate. Dar studenţia i-a fost amară. Mai întîi, maică-sa nu-i dădea decît taman atîţia bani cît să nu moară de foame. În al doilea rînd, n-avea nici cea mai mică înclinaţie pentru muncă; în schimb, se încuibase în el talentul blestemat de a maimuţări pe alţii. În al treilea rînd, simţea mereu nevoia de societate, căci nu putea să rămînă singur cu sine însuşi nici măcar o clipă. Aşa s-a obişnuit cu rolul uşor de parazit, de *pique-assiette* [1]; şi deoarece era oricînd gata de ghiduşii, n-a trecut mult şi a devenit favoritul studenţilor cu bănişori. Dar cu toate că-l primeau printre ei, îşi dădeau seama că nu-i egalul lor, că e numai un bufon; şi chiar aşa i s-a statornicit faima. O dată pornit pe această cale, se înţelege că a început să cadă din ce în ce mai jos şi, la sfîrşitul anului patru, a ajuns să fie de-a binelea paiaţă. Totuşi, mulţumită darului lui de a prinde şi de a reţine uşor cele auzite, şi-a trecut cu succes examenele şi a obţinut gradul de „candidat".

Cînd s-a înfăţişat la maică-sa cu diploma, Arina Petrovna a ridicat din umeri şi a zis: „Mă mir!" Apoi, după ce l-a ţinut vreo lună de zile la moşie, l-a expediat la Petersburg, stabilindu-i pentru trai o sută de ruble-hîrtie lunar. Acolo au început peregrinările pe la departamente şi cancelarii. Protecţie n-avea, dorinţă de a-şi croi un drum în viaţă prin muncă — nici atîta. Mintea lui uşuratică se dezobişnuise pînă-ntr-atîta de a se concentra, încît cele mai simple îndatoriri birocratice, cum ar fi

[1] Linge-blide (fr.) (n.t.).

redactarea unui raport, sau întocmirea unui extract dintr-un dosar, se dovedeau a fi peste puterile lui. Patru ani s-a zbătut Golovliov la Petersburg şi în cele din urmă a trebuit să recunoască faţă de sine însuşi că n-are nici o nădejde să ajungă mai mult decît un conţopist. Plîngîndu-se maică-si, a primit de la ea o scrisoare spumegîndă, care începea cu cuvintele: „Am ştiut din capul locului", şi se încheia cu ordinul să vie la Moscova. Aici, în sfatul ţăranilor ei preferaţi, s-a hotărît să i se dea un loc la judecătorie, sub privegherea diacului care se îngrijea din vechi de daraverile Golovliovilor. Ce-a făcut, ce-a dres şi cum s-a purtat Stepan Vladimirici în această slujbă nu se ştie; dar după trei ani nu mai era acolo. Arina Petrovna s-a hotărît atunci să purceadă la o măsură extremă: i-a „zvîrlit feciorului ei partea" (care de altfel trebuia să însemne totodată şi „danie părintească"). „Partea" asta consta dintr-o casă la Moscova, pentru care Arina Petrovna dăduse douăsprezece mii de ruble.

Pentru prima oară a respirat şi Stepan Golovliov liber. Casa făgăduia să aducă un venit anual de o mie de ruble-argint. Faţă de ceea ce avusese în trecut, suma aceasta i se părea o avere. Stiopka a sărutat încîntat mîna *mamincăi* („Bine, bine, bagă de seamă, tontule, mai mult nu capeţi", l-a prevenit cu acest prilej Arina Petrovna) şi a încredinţat-o că nu va avea de regretat bunătatea ei. Dar, vai! Atît de puţin deprins era să mînuiască bani şi atît de departe era de realităţile vieţii, încît fabuloasa mie de ruble anual nu l-a ţinut mult. După vreo patrucinci ani, Stiopka s-a văzut complet ruinat, aşa că a fost fericitul fericiţilor să se înroleze în armata de rezervă care se înjgheba atunci. Dar unitatea lui n-a apucat să ajungă decît pînă la Harkov, căci s-a încheiat pacea [1], şi Golovliov s-a întors iar la Moscova. Între timp, casa i se vînduse. Sosit cu mundirul destul de jerpelit, cu nişte cizme ca vai de lume şi cu o sută de ruble în buzunar, ce şi-a zis?

[1] E vorba de războiul Crimeii (1853—1856) (n.r.).

hai să speculeze acest capital! Şi s-a apucat să... joace cărţi. În scurtă vreme a pierdut şi ceea ce mai avea. Şi atunci a început să umble pe la casele ţăranilor înstăriţi, ai maică-si, care-şi aveau gospodăria la Moscova. La unul lua masa, altuia îi cerea un sfert de tutun, de la un al treilea se împrumuta cu ceva bani. Dar în cele din urmă a venit şi ziua cînd, vorba ceea, a găsit toate uşile închise... Stiopka avea atunci vreo patruzeci de ani, şi a trebuit să recunoască că viaţa asta vagabondă nu mai e pentru puterile lui. Îi rămînea o singură cale — înapoi la Golovliovo!

Nici despre al doilea vlăstar al familiei Golovliov, adică despre Anna Vladimirovna, fata care venea, ca vîrstă, după Stepan Vladimirici, nu-i plăcea Arinei Petrovna să vorbească.

Şi asta, din următoarea pricină: Arina Petrovna îşi făcuse anumite planuri în legătură cu Annuşka, dar Annuşka nu numai că nu i le împlinise, dar şi scandalizase prin purtarea ei tot ţinutul. Cînd fata ieşise din institut, Arina Petrovna o adusese la moşie, cu gîndul să facă din ea secretara şi contabila gratuită a casei; dar, într-o noapte, Annuşka a fugit din Golovliovo cu sublocotenentul de cavalerie Ulanov şi s-a cununat cu el.

— Iac-aşa, fără binecuvîntarea părintească, ca nişte ciini, s-au şi cununat... se plîngea mai tîrziu Arina Petrovna. Şi încă bine că bărbăţelul ei a dus-o la altar! Altul ar fi profitat şi ar fi şters-o! Ia-l apoi de unde nu-i!

Arina Petrovna a procedat cu fata tot atît de energic ca şi cu pacostea de fiu-său: i-a „zvîrlit" şi ei „partea". I-a dat cinci miare bani gheaţă şi un sătuc de treizeci de suflete, cu un conac dărăpănat, unde trăgea de la toate ferestrele şi unde duşumeaua n-avea nici o scîndură întreagă. În vreo doi ani, tinerii au mîncat tot capitalul, după care sublocotenentul de cavalerie a dispărut, nu se ştie unde, lăsînd-o pe Anna Vladimirovna cu două fetiţe gemene, Anninka şi Liubinka. Peste alte trei

luni, a murit şi Anna Vladimirovna şi atunci Arina Petrovna s-a văzut silită să oploşească cele două orfane, ceea ce, vrînd-nevrînd, a şi făcut: le-a băgat undeva într-o odaie în curte şi le-a dat în grija unei babe chioare, Palaşka.

— Mare-i mila domnului! a spus Arina Petrovna cu acest prilej. Orfanele, bietele, de mîncat, nu mănîncă mare lucru... iar mie, la bătrîneţe, au să-mi fie mîngîiere! Dumnezeu mi-a luat o fată şi mi-a dat două.

Dar în acelaşi timp i-a scris lui fecioru-său, Porfiri Vladimirici: „Soră-ta a trăit ca o destrăbălată şi a murit ca o destrăbălată, lăsîndu-mi în cîrcă doi plozi..."

În treacăt fie zis, oricît de cinică ar părea observaţia, adevărul ne cere totuşi să spunem că amîndouă aceste întîmplări care au făcut-o pe Arina Petrovna „să zvîrle" unuia „partea" lui şi celeilalte „partea" ei, nu numai că nu i-au ştirbit cu nimic finanţele, dar indirect au contribuit chiar la rotunjirea proprietăţii Golovliovilor, pentru că au micşorat numărul copărtaşilor... Arina Petrovna era doar o femeie cu principii rigide; aşa că, o dată ce le „zvîrlise partea", socotea că-şi împlinise datoria faţă de copiii ei nesuferiţi, pe care-i considera o „pacoste". Cît despre nepoatele orfane, nici prin gînd nu-i trecea că va trebui cu timpul să le dea şi lor cîte ceva... Se străduia doar să stoarcă cît mai mult din moşioara pe care o dăduse răposatei Anna Vladimirovna şi să depună ceea ce storcea la Consiliul de tutelă, cu care prilej spunea:

— Iaca, adun şi eu bănuţ cu bănuţ pentru bietele orfane... Nu le iau nimic pentru hrană şi întreţinere... Pentru pîinea şi sarea mea o să-mi răsplătească dumnezeu.

În sfîrşit, cei doi băieţi mai tineri, Porfiri şi Pavel Vladimirîci, trăiau la Petersburg, unde aveau slujbe, cel dintîi în administraţia civilă, al doilea — în armată; Porfiri era însurat, Pavel — holtei.

Porfiri Vladimirici era cunoscut în familie sub trei porecle: „Iuduşka“ [1], „lipitoarea“ şi... „băieţelul cel sincer“. Cîteşi trele porecle i le dăduse în copilărie Stiopka-tontul. Porfişa obişnuia încă din fragedă lui tinereţe să se gudure pe lîngă draga lui *maminca*, venea uneori pe furiş, o săruta pe umăr şi... din cînd în cînd îi sufla la ureche cîte ceva despre cîte careva. Alteori, băieţelul deschidea uşa de la cabinetul *mamincăi*, se strecura tiptil într-un colţ, se aşeza jos, şi, tot timpul cît *maminca* scria sau făcea socoteli, stătea şi nu-şi lua ochii de pe ea, ca fermecat... Dar Arina Petrovna nu prea se încredea nici atunci în aceste linguşiri filiale... Încă din acea vreme, privirea asta aţintită asupra ei i se părea enigmatică şi nu putea nici atunci desluşi ce anume distilează: venin sau veneraţie filială.

— Nu pot pricepe căutătura lui, îşi zicea ea uneori. Se uită, parcă ţi-ar arunca şireangul de gît... Nu ştiu, vrea să ademenească? Vrea să picure otravă?

Şi-şi aducea aminte cu acest prilej de nişte amănunte cu tîlc de pe vremea cînd era „grea“ cu Porfişa. Şedea atunci la ei un moşneag cucernic şi cu darul proorocirii, căruia i se spunea „fericitul Porfişa“. La el se ducea ea totdeauna cînd voia să afle viitorul. Ei bine, cînd l-a întrebat pe bătrîn dacă o să nască curînd şi ce-i va dărui dumnezeu, băiat sau fată, moşneagul nu i-a dat de-a dreptul răspunsul, ci numai a cîntat de trei ori cocoşeşte şi apoi a mormăit:

— Cocoşel, cocoşel, unghişoară ascuţită! Cîntă cocoşul, se repede la cloşcă; cloşca... cotcodac, dar prea tîrziu!

Şi-atît. Şi peste trei zile (ăsta era tîlcul cîntatului de trei ori) a născut un băiat (ăsta era tîlcul vorbelor: cocoşel, cocoşel!) pe care l-a şi botezat Porfiri, în cinstea bătrînului prezicător...

Aşadar, prima jumătate a proorocirii se împlinise. Dar ce puteau să însemne misterioasele

[1] Diminutiv de la Iuda, personaj biblic, simbolizînd trădarea, perfidia (a.r.).

cuvinte : „Cloşca... cotcodac, dar prea tîrziu" ? La asta se gîndea Arina Petrovna cînd se uita cu coada ochiului la Porfişa, care şedea în colţul lui şi o fixa cu o privire enigmatică... Porfişa continua însă să şadă, blînd şi tăcut, uitîndu-se la ea, şi se uita atît de stăruitor, încît ochii nemişcaţi şi holbaţi începeau să-i lăcrimeze. El parcă simţea îndoielile care frămîntau sufletul maică-si şi se purta cu atîta chibzuinţă, încît şi cea mai cicălitoare bănuială trebuia să se dea bătută faţă de atîta dulce comportare. Cu riscul chiar de a o plictisi, se învîrtea mereu sub ochii ei, cu aerul de a-i spune : „Poftim, uită-te la mine, n-am nimic de ascuns ! Sînt din cap pînă-n picioare numai supunere şi devotament, şi supunere nu de frică, ci pentru că aşa îmi porunceşte conştiinţa !" Şi, oricît de puternic glăsuia într-însa convingerea că puşlamaua de Porfişka „dă din coadă", dar în acelaşi timp „îi aruncă streangul" cu privirea — inima ei nu putea totuşi rezista la această blîndeţe. Mîna ei căuta fără să vrea în farfurie bucăţica cea mai bună pentru fiul cel drăgăstos... cu toate că numai la vederea acestui fiu simţea în suflet o inexplicabilă tulburare, ca faţă de ceva misterios şi rău.

Cu totul opus lui Porfiri Vladimirîci era fratesău, Pavel Vladimirîci. Acesta era întruchiparea cea mai desăvîrşită a omului incapabil de acţiune. De mic copil se arătase fără pic de înclinare pentru învăţătură, pentru joacă, pentru prietenie ; îi plăcea să trăiască retras, să nu vadă oameni. Se întîmpla de multe ori să-l găseşti vîrît într-un ungher, bosumflat şi bătînd cîmpii. Îşi închipuia, bunăoară, că mîncase păsat de ovăz pisat, că din pricina asta picioarele i se făcuseră subţirele, subţirele... şi nu-şi învăţa lecţia. Sau că el nu-i Pavel, copilul boierului, ci Davîdka-ciobanul, că are un cucui în frunte ca Davîdka, că pocneşte din harapnic... şi iar nu învăţa. Iar Arina Petrovna se uita la el, se uita, şi inima-i de mamă fierbea... pînă ce inima n-o mai răbda şi se răstea :

— Ce stai îmbufnat ca un bursuc? Ai început de pe acum să aduni venin în tine? O dată n-ai venit la maică-ta s-o rogi: „Hai, dezmiardă-mă, măicuţă !...“

Pavluşa ieşea atunci din ungher şi cu paşi mărunţi, ca împins din spate, se apropia de mamă-sa şi cu o voce groasă, nefirească pentru un copil, spunea după ea:

— Hai, dezmiardă-mă, măicuţă!

— Marş din ochii mei, fătarnicule! Crezi că dacă te bagi într-un colţ nu te văd?... Las' că ştiu eu ce zace în tine, porumbelule! Îţi citesc gîndurile şi socotelile, ca în palmă.

Şi atunci Pavel, cu acelaşi pas domol, se întorcea şi se băga iar în ungher.

Anii treceau şi Pavel Vladimirici a ajuns cu timpul să fie tot mai mult una din acele fiinţe apatice, închise şi posace, din care, în cele din urmă, iese un om incapabil de acţiune. Poate că era om bun, dar nu făcuse bine nimănui; poate că nu era nici prost, dar nu făcuse nici un lucru deştept în viaţă. Era ospitalier, dar pe nimeni nu-l ispitea ospitalitatea lui; cheltuia cu dragă inimă, dar din cheltuiala lui nu s-a ales niciodată nimeni cu vreun folos sau cu vreo plăcere; n-a jignit niciodată pe nimeni, dar nimeni nu i-a socotit aceasta drept un merit; era cinstit, dar nu s-a auzit ca cineva să fi spus: „Cinstit s-a mai purtat Pavel Golovliov în cutare împrejurare!“ Şi culmea, nu arareori îi arăta maică-si colţii, dar în acelaşi timp îi era frică de ea ca de foc. Repet: era posac, dar sub posăcia lui nu se ascundea decît inactivitatea — nimic altceva!

Cînd au ajuns oameni în toată firea, deosebirea de caracter dintre cei doi fraţi a început să se observe cel mai bine în raporturile lor cu Arina Petrovna. Iuduşka îi trimitea regulat, în fiecare săptămînă, o scrisoare lungă, în care descria pe larg toate amănuntele vieţii din Petersburg şi, cu cele mai alese cuvinte, o asigura de devotamentul său filial dezinteresat. Pavel îi scria rar şi scurt, cîteodată chiar fără şir, parcă ar fi scos fiecare cuvînt

cu cleştele. Bunăoară, Porfiri Vladimirîci scria: „Scumpă şi nepreţuită *maminca*, am primit de la omul matale de încredere, ţăranul Erofeev, cutare sumă pentru cutare termen. Dă-mi voie, măicuţă dragă, ca pentru aceşti bani, destinaţi, potrivit mărinimoasei matale hotărîri, subzistenţei mele, să-ţi exprim nemărginita mea recunoştinţă şi cu sincer devotament filial să-ţi sărut mînuţele. Un singur lucru îmi munceşte gîndurile şi mă amărăşte: nu cumva să-ţi strici preţioasa matale sănătate cu grija asta neîncetată de a satisface nu numai trebuinţele, dar şi plăcerile noastre. Nu ştiu care este părerea fratelui Pavel, dar eu etc., etc..." Iar Pavel, cu un prilej asemănător, îi scria astfel: „Am primit, dragă mamă, cutare sumă pentru cutare termen. După socoteala mea, te rog respectuos să mă ierţi, aş mai avea de primit şase ruble şi jumătate." Cînd Arina Petrovna trimitea copiilor scrisori cu mustrări pentru risipa ce-o fac (ceea ce se întîmpla adesea, deşi fără motive binecuvîntate), Porfişa primea totdeauna cu smerenie dojana şi răspundea: „Scumpă şi iubită *maminca*, ştiu ce greutăţi mari înduri pentru noi, copiii tăi nevrednici, ştiu că adesea nu merităm prin purtarea noastră grija ce ne-o porţi şi, ceea ce e şi mai rău, o şi uităm cu desăvîrşire, ca oameni păcătoşi ce sîntem, lucru pentru care îţi cer sincera mea iertare de fiu iubitor. Nădăjduiesc că, cu vremea, am să mă tămăduiesc de acest viţiu şi am să fiu mai cu luare-aminte la întrebuinţarea banilor trimişi de scumpa şi nepreţuita mea măicuţă, pentru trai şi celelalte cheltuieli." Pe cînd Pavel răspundea astfel: „Dragă mamă, cu toate că n-ai avut de plătit pînă acum nici o datorie pentru mine, te rog respectuos să fii încredinţată că primesc fără ripostă dojana şi imputarea că aş fi risipitor". Chiar la scrisoarea prin care Arina Petrovna le vestea moartea surioarei lor, Anna Vladimirovna, cei doi fraţi au răspuns fiecare în alt fel. Porfiri Vladimirîci i-a scris: „Ştirea despre sfîrşitul iubitei mele surioare şi bunei mele prietene din copilărie mi-a umplut inima de mîhnire, cu atît mai mult cu cît

m-am gîndit, scumpă *maminca*, că asta va face să ai de purtat o nouă cruce, întruchipată prin cele două copile orfane. Nu era oare de ajuns că mata, binefăcătoarea noastră a tuturor, ai renunțat la toate cele, și, fără să-ți cruți sănătatea, te-ai străduit din răsputeri să-ți îndestulezi familia nu numai cu cele trebuitoare, dar și cu mai mult decît trebuie ? Zău, măcar că e păcat, dar cîteodată îți vine să te răzvrătești împotriva soartei. Singurul refugiu pentru mata este acum, după părerea mea, iubită *maminca*, să te gîndești cît se poate mai des la patimile domnului nostru Isus Christos." Iar Pavel i-a răspuns : „Am primit înștiințarea despre sfîrșitul surioarei noastre, căzută victimă... Nădăjduiesc că cel de sus o va odihni în sălașul său... deși, nici asta nu se știe."

Recitind aceste scrisori ale fiilor ei, Arina Petrovna se căznea să întrevadă care din amîndoi se va purta dușmănos cu ea. Citea epistola lui Porfiri Vladimirîci și i se părea că, uite, ăsta e dușmanul :

— Ia te uită cum scrie ! Ia te uită cum știe s-o aducă din condei ! exclama ea. Nu degeaba Stiopkatontul l-a poreclit Iudușka ! Nici un cuvînt nu-i adevărat ! Toate-s minciuni ! Și „scumpă *maminca*", și „ce greutăți", și „o nouă cruce"... Nu simte nimic din ce scrie !

Apoi lua scrisoarea lui Pavel Vladimirîci și atunci i se părea că ăsta-i viitorul ei dușman.

— Prost-prost, dar uită-te, mironosița, cum știe să înțepe ! „Te rog respectuos să fii încredințată". Mă rog matale ! Lasă că-ți arăt eu „fii încredințată" ! Am să-ți zvîrl și ție „partea", ca lui Stiopkatontul... și atunci ai să vezi tu ce părere am despre „fii încredințată" ăsta al tău !

Și ca încheiere, din inima ei de mamă izbucnea o tînguire cu adevărat tragică :

— Uite pentru cine strîng toate, pentru cine adun ! Nu dorm nopțile, nu mă-ndur să mănînc... pentru cine ? !

Așa stăteau lucrurile în familia Golovliovilor, în clipa cînd Arina Petrovna a aflat de la starostele

Anton Vasiliev că Stiopka-tontul își risipise „partea" de avere, despre care ea spunea că „i-o zvîrlise", dar care acum, dat fiind că fusese vîndută atît de ieftin, căpătase valoarea deosebit de mare de „dar părintesc".

Arina Petrovna ședea în iatac și nu putea să-și vină în fire. Înăuntrul ei se petrecea ceva, dar ceva de care nu-și putea da limpede seama ce e. Să i se fi făcut oare, printr-o minune, milă de „pacostea" de fiu-său, dar care, la urma urmelor, îi era totuși fiu? Sau era numai mînia stăpînei, atinsă în autoritatea ei? Acest lucru nu l-ar fi putut desluși nici cel mai experimentat psiholog, atît îi erau de încîlcite și de repede schimbătoare simțămintele și gîndurile... În cele din urmă, din noianul ei de simțiri, a ieșit mai la suprafață decît altele una: teama că „pacostea" are să-i cadă iar pe cap.

„Aniutka mi-a aruncat în spinare plozii... acum, iaca și tontul..." își făcea ea socoteala în gînd.

A șezut așa multă vreme, fără să scoată o vorbă, numai cu ochii pe fereastră, ațintiți într-un singur punct... I s-a adus dejunul; dar ea aproape nu s-a atins de mîncare. Cineva a venit să-i spună: „Boierul cere votcă..." și atunci ea, fără să-și întoarcă privirea, i-a aruncat cheia de la cămară. După prînz, a intrat în camera de rugăciune, a dat poruncă să se aprindă toate candelele și s-a închis acolo, după ce mai întîi a lăsat vorbă să se încălzească baia. Toate acestea erau semne din care se vedea limpede că-i „mîniată cucoana" și de aceea în casă s-a făcut deodată o tăcere de mormînt. Slujnicele au început să umble în vîrful degetelor, iar chelăreasa Akulina se frămînta ca nebună: fusese vorba ca după prînz să se facă dulceață și iaca, a venit timpul, zmeura e curățată gata, și cucoana n-a mai zis nici dacă să se facă, nici dacă să nu se mai facă. Grădinarul Matvei ar fi vrut să întrebe dacă e vremea să culeagă piersicile, dar în odaia slujnicelor l-au primit cu așa un „sst", încît i-au luat îndată piuitul.

După ce s-a rugat lui dumnezeu şi s-a îmbăiat, Arina Petrovna s-a simţit oarecum mai liniştită şi l-a chemat iar pe Anton Vasiliev.

— Ei, şi acum ce face tontul? l-a întrebat ea.

— Moscova-i mare, n-o poţi colinda toată nici într-un an.

— Bine, dar omul are nevoie să bea, să mănînce...

— Apoi, se-nvîrte pe lîngă mujicii noştri. La unul prînzeşte, altuia îi cere de tutun...

— Şi cine le-a îngăduit să-i dea?

— Vai de mine, cucoană! Dar mujicilor nu li-e cu bănat. Dau bucuros şi la alţi nevoiaşi, cum să nu-i dea boierului?

— Le-oi arăta eu... dărnicie! Ţi l-oi trimite pe tont la tine în sat, să-l ţină acolo obştea.

— Voia dumneavoastră, coană.

— Cum, ce-ai zis?

— Am zis: voia dumneavoastră, coană. Dacă porunciţi, l-om hrăni.

— Hm, l-om hrăni... Tu, ascultă, vorbeşte, dar măsoară-ţi cuvintele!

Tăcere... Dar nu degeaba îl poreclise cucoana pe Anton Vasiliev „ştafetă". El mai avea ceva pe limbă şi, arzînd de dorinţa de a raporta şi asta, începu iar să se legene în dreapta şi-n stînga... În cele din urmă, zise:

— Şi a mai făcut o şotie! Cică mai avea o sută de ruble cînd s-a întors din campanie. Nu-i mare averea, dar cu o sută de ruble tot se mai poate trăi cîtăva vreme.

— Şi?

— A gîndit să se refacă şi s-a băgat într-o „aferă" [1].

— Nu mai umbla cu-nconjur, spune mai repede!

— Păi s-a dus la clubul nemţesc. Credea că are să dea acolo de un ageamiu, să-l jumulească la cărţi. Cînd colo, a căzut dînsul peste un şmecher... A vrut el s-o steargă, dar zice că l-au oprit în antret... Şi cîţi gologani a avut, pe toţi i i-au luat!

[1] De la cuvîntul franţuzesc *affaire* — afacere (n.t.).

— Te pomenești că a-ncasat și ghionți ?

— Apăi, au fost de toate... A doua zi, a venit la Ivan Mihailîci și i-a povestit chiar dumnealui tot. Și încă rîdea... era vesel, că ai fi zis că l-au dezmierdat !

— Să-i fie de bine ! Numai eu să nu-l văd în ochi !

— Ba, socot că n-o să se poată...

— Cum ?... Dacă nici pragul n-am să-i dau voie să mi-l calce !

— Nu, n-o să se poată, mai spuse o dată Anton Vasiliev. Zicea chiar și Ivan Mihailîci că i-ar fi scăpat vorba : „Basta ! De-acu'ncolo, mă duc să mănînc pîine goală la bătrîna." Și, la drept vorbind, cucoană, nici n-are unde să se ducă în altă parte. Mujici de-ai noștri, mulți n-avem la Moscova. Și-apoi omul are nevoie și de îmbrăcăminte, și de loc unde să-și pună capul...

Dar tocmai de asta se temea Arina Petrovna, tocmai ăsta era miezul acelui ceva nedeslușit care, fără să-și dea bine seama de ce, o chinuia... „Da, are să vină, n-are unde să se mai ducă... nu se poate face nimic ! Are să-l aibă aici, veșnic sub ochii ei, afurisitul, netrebnicul, pacostea ! La ce atunci îi mai zvîrlise «partea» ? A crezut că dacă-i va da «ce i se cuvine», va scăpa de el pe veci — și cînd colo, iată-l că a înviat ! Are să vină, are să ceară, are să le stea tuturor ca sarea în ochi, cu înfățișarea lui de cerșetor, și ceea ce o să ceară o să trebuiască să i se dea, fiindcă e un om fără rușine, gata la orice tărăboi. Pe el nu poți să-l ții sub lacăt și e în stare să se arate în zdrențe chiar față de oameni străini, să stîrnească scandal, să se ducă pe la vecini și să dea în vileag toate socotelile Golovliovilor. Ce să facă ? Să-l trimită la mînăstirea Suzdal ? Dar cine știe dacă mînăstirea asta mai există și chiar dacă există... e menită ea să-i mîntuie pe părinții amărîți de copiii lor răzvrătiți ? Se mai spune că sînt case de corecție... Dar cum să bagi într-o casă de corecție cogeamite armăsar de patruzeci de ani ?" Cu un cuvînt, Arina Petrovna își pierduse de-a bi-

nelea cumpătul, numai la gîndul necazurilor care, o dată cu ivirea lui Stiopka-tontul, vor veni să-i tulbure tihnitul ei trai.

— Am să ţi-l trimit ţie în sat. Să-l hrăneşti pe socoteala ta, îl ameninţă ea pe staroste. Nu pe socoteala obştii, pe a ta!

— Dar de ce, cucoană?

— De ce, uite aşa! Să nu mai croncăneşti, cracra! „N-o să se poată!" hm!... Cobeo! Piei, să nu te mai văd!

Anton Vasiliev făcu stînga-mprejur, dar Arina Petrovna îl opri.

— Stai, aşteaptă! Va să zică e adevărat că are să-mi sosească aici?

— Păcatele mele, am să mă apuc eu să vă mint, cucoană? Aşa a zis: „De-acu'ncolo, mă duc să mănînc pîine goală la bătrîna".

— Las' că-i arăt eu pîinea ce i-a pregătit bătrîna!

— De, cucoană, mulţi purici tot n-are să facă la'mneavoastră!

— Ce vrei să zici cu asta?

— Apăi, tuşeşte rău... şi se tot ţine de partea stîngă a pieptului. N-are s-o mai ducă mult!

— Ei, dragul meu, tocmai ăştia trăiesc mult. Ne mai îngroapă şi pe noi. Tuşeşte, tuşeşte. N-are să păţească nimic, vlăjganul!... În sfîrşit, om vedea. Acum pleacă! Am treabă!

Toată seara a cumpănit Arina Petrovna, pînă, în sfîrşit, s-a hotărît: o să convoace consiliul de familie, ca să decidă soarta tontului. Asemenea maniere constituţionale nu erau în obiceiul ei, dar de astă dată a hotărît să se abată de la tradiţionala ei autocraţie, pentru ca verdictul familiei să-i fie pavăză, s-o ferească de gura lumii... De altfel, n-avea nici o îndoială asupra rezultatului consfătuirii şi de aceea, cu inima uşoară, s-a apucat să scrie scrisorile prin care poruncea Vladimirîcilor, lui Porfiri şi lui Pavel, să poftească la Golovliovo.

Între timp, vinovatul de toată furtuna aceasta, Stiopka-tontul, se şi pornise din Moscova spre Golovliovo. Se urcase la bariera Rogojskaia, în una din „diligenţele" (cum li se spunea) cu care se călătorea pe vremuri şi în care, prin unele părţi, mai călătoresc şi azi micii tîrgoveţi şi ţăranii precupeţi care se duc pe cîtăva vreme acasă. „Diligenţa" mergea la Vladimir, şi pe Stepan Vladimirîci îl luase pe socoteala lui milosul hangiu Ivan Mihailîci, care plătise pentru el biletul şi pe care aveau să-l privească şi celelalte cheltuieli de drum.

— Aşa să faci mneata, Stepan Vladimirîci, îl sfătuia Ivan Mihailîci. Să cobori la răscruce şi, aşa cum eşti, în straiele astea, s-o iei pe jos şi să te prezinţi mamei mneatale.

— Da, da, da! îl aproba Stepan Vladimirîci. Nu-i cine ştie ce cincisprezece verste cîte sînt de la răscruce!... Le fac cît ai clipi... Prăfuit şi plin de balegă, aşa mă înfiinţez!

— Cînd te-o vedea mama mneatale în halul ăsta, poate o să i se facă milă...

— Are să i se facă, cum să nu i se facă milă! Doar e mamă... şi femeie bună...

Stepan Golovliov n-avea încă patruzeci de ani, dar, după înfăţişare, nu-i dădeai în nici un caz mai puţin de cincizeci. Viaţa îl uzase în aşa măsură, încît după nimic nu se mai vedea că e de viţă nobilă, şi nici un semn cît de mic nu arăta că trecuse şi el prin universitate, că se înfruptase şi el din cultură şi că ascultase şi el cuvîntul luminător al ştiinţei. Era un găligan, lung cît o prăjină, nepieptănat, aproape nespălat, sfrijit de nemîncare, cu pieptul scofîlcit, braţele lungi şi mîinile hulpave. Buhav la faţă, cu părul zbîrlit, barba încîlcită şi cărunt de-a binelea, avea un glas puternic, dar răguşit, dogit, ochi bulbucaţi şi roşii, parte din pricina votcii prea multe, parte din pricina vînturilor care îl bătuseră necontenit în viaţă. Purta acum o uniformă cenuşie, veche şi cît se poate de ponosită, fără galoane, pe care le rupsese ca să le vîndă pentru topire, iar în picioare — nişte cizme scîlciate,

roase şi peticite. De sub tunica descheiată i se vedea cămaşa aproape neagră, parcă mînjită cu funingine (cămaşă pe care el, cu un cinism cu adevărat cazon, o numea „puricărie"). Privea pe sub sprîncene, posomorît; dar această posomoreală nu arăta vreo nemulţumire lăuntrică, ci venea de la teama nedesluşită că: „Iaca, acuşi, acuşi, oi crăpa de foame, ca un vierme..."

Vorbea într-una, fără şir, sărind de la una la alta; vorbea şi cînd Ivan Mihailîci îl asculta, şi cînd acesta aţipea la turuiala palavrelor lui. Şedea îngrozitor de rău în diligenţă. Erau acolo patru călători. Silit din pricina lor să-şi strîngă picioarele, după trei-patru verste, genunchii începură să-l doară grozav. Cu toată durerea, însă, vorbea într-una. Nori de praf năvăleau pe uşile laterale ale diligenţei, iar din cînd în cînd băteau înăuntru şi razele piezişe ale soarelui şi în trăsură se făcea un adevărat cuptor, dar el tot vorbea şi nu mai înceta.

— Da, frate, multe am mai îndurat în viaţă, spunea el. Am şi eu dreptul acuma să mă odihnesc. Doar n-o s-o aduc la sapă de lemn cu asta... o bucătură de pîine s-o găsi şi pentru mine. Ivan Mihailîci, tu ce zici?

— Mama mneatale are destule...

— Dar nu pentru mine, nu-i aşa, asta vrei să spui? Da, dragul meu, bănet berechet, dar mie n-o lasă inima să-mi dea nici măcar un pitac de aramă!... Totdeauna m-a duşmănit, zgripţuroaica! Şi pentru ce?... Dar acum, frate, gata, s-a isprăvit! Îi pun mîna în beregată! O să vrea să mă alunge... nu plec! N-o să-mi dea de mîncare... o să-mi iau singur! Eu, frate, mi-am slujit patria, acum fieştecare e dator să mă ajute!... Numai de un lucru mă tem: dacă n-o să-mi dea de tutun, asta o să fie o măgărie!

— Nici vorbă, s-a zis cu tutunul!

— Las' că-l string eu pe staroste. Cred că diavolul ăsta chel are să-i dea boierului...

— Păi cum să nu, de ce să nu-i dea?... Dar dacă cumva ea, *maminca*, nu i-o da voie starostelui?

— Atunci, bre, m-a dat gata !... Un singur lux mi-a rămas din strălucirea de altădată : tutunul. Cînd aveam parale, mă frate, fumam cîte un sfert de Jukov [1] pe zi.

— Şi de votcă o să cam trebuie să te laşi mneatale.

— Şi asta ar fi o măgărie. Mie, votca îmi trebuie şi ca să-mi ţiu sănătatea : curăţă gîtlejul... Noi, mă frate, în campania pentru Sevastopol, încă nici n-ajunseserăm la Serpuhov şi dăduserăm gata cîte o vadră de om !...

— Trebuie să fi fost turtă.

— Nu mai ştiu !... Ceva a fost !... Cum am ajuns, mă frate, la Harkov, nu-mi aduc aminte, să mă tai ! Ştiu că am trecut prin sate şi prin oraşe. Mai ştiu că, la Tula, un otcupcic ne-a ţinut o cuvîntare. Şi a vărsat şi lacrimi, şarlatanul ! Mult a tras atunci maica noastră, Rusia pravoslavnică ! Otcupcici, furnizori, intendenţi... Te miri cum dumnezeu a scăpat !

— Da' *maminca* mneatale şi din asta s-a priceput să tragă cîştig... Da pe moşia noastră mai mult de jumătate din ratnici [2] nu s-au mai întors ; şi acum pentru fiecare din ăştia, se zice că se dă cîte o chitanţă de rechiziţie şi pe o chitanţă se ia patru sute de ruble...

— Da, frate, mama noastră e o femeie cu cap. Ar trebui să fie ministru, nu să scoată la Golovliovo spuma de pe dulceaţă. Vrei să-ţi spun ceva ? A fost nedreaptă cu mine, m-a obijduit, dar... tot respectul ! E deşteaptă a dracului... şi ăsta-i cel dintîi lucru. Să n-o fi avut pe ea, ce-am fi fost noi acum ? Am fi rămas numai cu Golovliovo : o sută şi unu de suflete şi jumătate ! Dar ea, ai văzut, a dracului, cîte a cumpărat ?

— Fraţii mneatale o să se aleagă cu avere frumuşică.

---

[1] Firma unei manufacturi de tutun de pe acea vreme (n.r.).

[2] Rezervişti (n.t.).

— Știu. Și eu rămîn cu nimic. Adevărat. M-am dus pe copcă, frate, da... Frații mei o să fie bogătași, mai cu seamă lipitoarea, ăsta a știut să i se vîre sub piele. Și să vezi, cu timpul, are s-o despoaie de toată averea pe bătrîna zgripțuroaică! Are să-i stoarcă tot, și moșii, și capital... prevăd eu! Iaca, fratele Pavel e om de inimă. Dacă n-o să-mi trimită tutun pe ascuns, ai să vezi! Cum ajung la Golovliovo, îndată o țidulă lui Pavel: „Dragă frate, așa și pe dincolo... ajută-mă!..." Ehehei, de-aș fi bogat!

— Ce-ai face?

— Întîi și întîi, te-aș acoperi cu aur pe tine...

— Pe mine, de ce? de mneata vorbesc. Eu, din mila *mamincăi* mneatale, sînt și așa mulțumit.

— Păi nu, frate, să fi văzut atunci! Te-aș face comandant suprem peste toate moșiile mele. Da, dragă, ai dat hrană, căldură unui apărător al patriei... bogdaproste! Fără tine ar fi trebuit s-o iau acum apostolește spre casa strămoșilor mei... Ți-aș da la repezeală slobozenia. Ți-aș deschide toate comorile mele: „Na, bea, mănîncă și te veselește!" Dar tu ce credeai despre mine, dragul meu?

— Nu, pe mine lasă-mă... Și ce-ai mai face, dacă ai fi bogat?

— Al doilea, mi-aș lua îndată o gagică... La Kursk, am fost să dau un acatist la arhiepiscopie. Și am văzut acolo una... boboc! De altfel n-avea astîmpăr, drăcoaica, o clipă nu stătea locului!

— Dar poate nu era una de-acelea...

— Dar banii pentru ce-s? Metalul ăsta păcătos pentru ce-i? Nu-i destul o sută de mii, poftim două sute! Eu, măi frate, cînd sînt în bani, nu mă scumpesc, dacă e vorba să-mi fac cheful... mărturisesc că i-am și trimis vorbă atunci prin căprar că-i dau trei ruble, dar canalia a cerut cinci!

— Și pesemne că o patacă nu s-a nimerit să ai?

— N-aș putea să-ți răspund, frate. Ți-am mai spus, atunci îmi apăreau toate ca prin vis. Poate că a și fost a mea, dar am uitat. Tot drumul, două

luni în cap, de nimic nu-mi aduc aminte. Ţie nu ţi s-a întîmplat vreodată una ca asta?

Dar Ivan Mihailîci tace. Stepan Vladimirîci se uită de aproape şi vede că tovarăşul său de drum moţăie şi, din cînd în cînd, ajunge cît pe ce cu nasul la genunchi şi atunci tresare, că-ţi vine să rîzi, şi începe iar să bată tactul cu capul.

— Te trage la somn, şoimule! Ehe, frate, cu ceaiurile şi mîncarea ta de la han ai prins osîndă. De mine, nici somnul nu se prinde! Nu pot dormi şi pace. Nu ştiu ce să mai născocesc. Poate să beau ceva?

Golovliov se uită împrejur şi vede că şi ceilalţi călători dorm. Negustorul de alături se loveşte mereu cu capul de spătar, dar doarme mai departe. Obrazul îi e asudat şi străluceşte, parcă ar fi dat cu lac, iar în jurul gurii i s-au adunat o mulţime de muşte. Lui Stepan îi vine un gînd năstruşnic: „Ia să i le bag în fleancă, să vadă stele verzi!" Şi iată că a şi întins mîna binişor spre tîrgoveţ, ca să-şi pună planul în aplicare, dar la jumătatea drumului se răzgîndeşte:

— Nu, destul cu şolticăriile, basta! Dormiţi, dragii mei, somn uşor! În vremea asta, eu... dar unde naiba a pus butelca? Aha! Uite-o! Hai, drăguţă, fă-te, fă-te-ncoace! Mîn-tu-ieşte, do-o-oamne, poporul tău, cîntă Stiopka cu jumătate glas, scoţînd sticla dintr-o traistă de pînză atîrnată într-o parte a chibitcii. Duce sticla la gură şi trage o duşcă. Aşa da, mai zic şi eu! Mi-am mai încălzit sufleţelul... Încă un gît?... Nu, destul! Pînă la staţie mai sînt vreo douăzeci de verste, am toată vremea să mă cherchelesc... Încă o înghiţitură? Dracu s-o ia de votcă! Cum vezi butelca, te ademeneşte... Să bei, e rău, să nu bei, nu se poate, că n-ai somn! Barem dacă m-ar doborî somnul, la dracu...

Mai face să-i lunece, gîlgîind pe gît, cîteva înghiţituri, apoi pune sticla la loc şi începe să-şi umple pipa.

— Şi aşa, strașnic am băut, acu' să fumăm oleacă! Hm! Bine a zis Ivan, n-o să-mi dea de tu-

tun, zgripţuroaica ! Dar de mîncare ? Cred că numai resturile de la masa ei o să mi le trimită... Of ! Of ! Ai avut şi tu părăluţe şi s-au dus ! Ai fost şi tu om odată şi nu mai eşti. Aşa e pe lumea asta : azi sătul şi cherchelit şi te simţi bine şi tragi din pipă...

Şi mîine — unde eşti, omule ?

Dar ar trebui să şi îmbuc ceva. Bei, bei, ca o bute spartă, şi de mîncat, ioc ! Doftorii spun că băutura nu poate să-ţi priască dacă n-ai pe lîngă ea şi o gustărică, cum zicea preasfinţitul Smaragd, cînd am trecut prin Oboian. Prin Oboian oare ? Dracu ştie, poate să fi fost prin Kroma... ! Dar nu-i vorba acuma de asta, treaba e cum facem rost de ceva de-ale gurii ? Parcă mi-aduc aminte că a pus într-un săculeţ un cîrnat şi trei franzeluţe. Sigur, icrişoare nu s-a îndurat să cumpere... Ia te uită cum doarme ! Trage la aghioase în lege ! Şi merindele, de bună seamă, le-o fi vîrît sub el !

Începe să cotrobăiască în toate părţile, dar degeaba.

— Ivan Mihailici, hei, Ivan Mihailîci ! îl strigă el.

Ivan Mihailîci se trezeşte şi nu-şi dă seama de loc în prima clipă cum s-a nimerit el aici, vizavi de boier.

— Era să aţipesc... spune el în cele din urmă.

— Nu face nimic, dragă, dormi ! Voiam numai să ştiu unde ai pus săculeţul cu merinde.

— Vrei să mănînci ceva ? Cred că s-ar cădea să iei întîi o înghiţitură...

— Bine zici ! Unde-i butelca ?

Stepan Vladimirîci bea şi se apucă apoi să taie cîrnatul, care e tare ca piatra, sărat foc şi învelit într-un maţ aşa de vîrtos, încît nu-l poate dovedi decît cu vîrful ascuţit al cuţitului.

— Niscai somon afumat ar fi fost straşnic acu' !

— Te rog să mă ierţi, conaşule, mi-a ieşit de tot din cap ! Şi toată dimineaţa m-am gîndit, ba i-am spus şi nevestei, zic : „Nevastă, să-mi aduci neapărat

aminte să iau și niște somon !..." Și iaca, păcatele mele !...

— Nu-i nimic, mîncăm și cîrnat. În campanie mîncam orice. *Papinca* mi-a povestit odată că un englez a pus rămășag cu alt englez că o să mănînce o pisică moartă... și a mîncat-o !

— Ț... ț... chiar a mîncat-o ?

— Ba bine că nu ! Numai că pe urmă l-a apucat greața. Dar i-a trecut cu rom. Două butelii a băut, una după alta. Și parcă i-a luat cu mîna... Un alt englez a făcut prinsoare că un an întreg are să se hrănească numai cu zahăr.

— Și a cîștigat ?

— Da' de unde, a crăpat la două zile înainte de a se împlini anul. Dar tu, zi, nu vrei să dai pe gît o votcă ?

— În viața mea n-am băut.

— Te adapi numai cu ceai ? Rău faci, frate, de aceea îți crește burta. Cu ceaiul trebuie să fii cu băgare de seamă : bei o ceașcă, dar ia pe deasupra și un păhărel... Ceaiul înmoaie gîtlejul, votca îl curățâ... Nu-i așa ?

— Nu știu. Mneavoastră, oamenii cu carte, știți mai bine.

— Așa e, ascultă-mă pe mine. În campanie nu te poți încurca cu ceai sau cafea. Dar votca e lucru sfînt : destupi, torni, bei... basta ! Așa ne-au zorit pe vremea aceea, așa de tare ne-au zorit, că vreo zece zile am umblat nespălat.

— Multe necazuri ai mai îndurat, conașule !

— Multe, nemulte, dar ia încearcă să mărșăluiești atîta pe drumul mare ! Cînd am mers încolo, a mai fost cum a fost : daruri, ospețe, vin cît poftești... Dar la întoarcere... a înțărcat bălaia !...

Golovliov roade anevoie din cîrnat și izbutește, în sfîrșit, să mestece o bucățică.

— Cam sărat, frate, cîrnatul, zice el. Dar nu mi-e felul să fac nazuri. Nici maică-mea n-are să mă răsfețe cu delicatesuri. O farfurie de ciorbă, o strachină de păsat... și atît.

— Bun e dumnezeu, poate că o să-ţi dea şi ceva plăcintuţă, de sărbători...

— Dar nici ceai, nici tutun, nici votcă... Asta ai dreptate... Se zice că-i place acum să joace „popa-prostu". Aşa doar să mă învîrt... Poate are să mă cheme să joc cu ea, şi o să-mi dea ceai... Cît despre celelalte, dă, doamne, bine!

La haltă s-au oprit pentru vreo patru ceasuri, ca să dea nutreţ cailor. Golovliov tocmai isprăvise sticla de votcă şi-l apucase o foame de lup... Călătorii au intrat în izbă şi s-au aşezat la masă.

El însă s-a dus să se plimbe prin curte, a trecut să se uite prin ograda din dos, în ieslele cailor, a speriat hulubii, a încercat chiar să doarmă, dar în cele din urmă şi-a zis că tot cel mai bun lucru este să intre în izbă, după ceilalţi. În izbă aburea acum pe masă un castron cu ciorbă, iar alături, pe o scîndurică, se afla o bucată mare de carne, pe care Ivan Mihailîci o tăia bucăţele. Golovliov se aşează ceva mai la o parte, îşi aprinse luleaua şi stătu mai multă vreme în colţul lui, neştiind în ce fel să-şi facă şi el rost de mîncare...

— Poftă mare, domnilor! începu el în cele din urmă vorba. Grasă ciorba, pe cît se pare.

— Nimic de zis, îi răspunse Ivan Mihailîci. Dar mneata nu pofteşti?

— Nu, sînt sătul, am întrebat numai aşa...

— Ce sătul! Ai mîncat o bucăţică de cîrnat, dă-l naibii, mai rău îţi stîrneşte foamea. Mănîncă! Iaca spun să pună o măsuţă pentru mneata, aici deoparte şi mănîncă sănătos! Hangiţo, pune o măsuţă pentru boierul!... Ia-aşa!

Călătorii încep să mănînce în tăcere, mărginindu-se să schimbe între ei priviri cu înţelesuri. Golovliov îşi dă seama că „l-au mirosit", în ciuda faptului că tot drumul făcuse semeţ pe boierul şi-l tratase pe Ivan Mihailîci ca şi cum acesta i-ar fi fost casier. Cu sprîncenele încruntate şi lăsînd să-i iasă dintr-o dată tot fumul de tutun pe gură, e gata să refuze, dar... aşa l-a răzbit foamea, încît se aruncă cu lăcomie asupra farfuriei cu ciorbă şi, într-o cli-

pită, o și golește... Sătul, se simte iar mare și tare și, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, îi spune în auzul tuturor lui Ivan Mihailîci :

— Vezi, dragă casierule, plătește : eu mă duc în podul cu fîn să mai stau la taifas cu Sforăilă !

După care, cu un mers legănat, se urcă în podul grajdului și, pentru că de data aceasta era cu burta plină, adoarme tun. Pe la cinci e iar în picioare. Văzînd cum stau caii lîngă ieslele goale și-și freacă botul de lemnul ieslei, se duce să-l trezească pe sufragiu :

— Doarme, nemernicul ! strigă. Noi sîntem grăbiți și el visează liniștit !

Așa merseră lucrurile pînă la stația de unde un drum o ia spre Golovliovo. Abia aici Stepan Vladimirîci s-a mai domolit. Începu să-și piardă curajul (se vedea de-o poștă)... și deveni foarte tăcut. Așa fiind, s-a apucat acum Ivan Mihailîci să-i vorbească și să-l îmbărbăteze, căutînd mai cu seamă să-l convingă ca mai întîi de toate să zvîrle luleaua !

— Conașule, îndată ce-i fi aproape de conac, leapădă luleaua în urzici. Las' c-o găsești pe urmă...

În sfîrșit, caii care urmau să-l ducă pe Ivan Mihailîci mai departe sînt înhămați. Și iată clipa despărțirii !

— Rămîi cu bine, frate, spuse Golovliov cu glasul tremurat și-l sărută pe Ivan Mihailîci. Cine știe dacă ne-om mai vedea ! Sînt încredințat că o să-mi mănînce zilele !

— Dumnezeu e mare, nu fi și mneata așa speriat !

— O să-mi mănînce zilele ! mai spune o dată Stepan Vladimirîci cu atîta convingere, încît Ivan Mihailîci lăsă fără voie ochii în jos.

După cuvintele acestea, Golovliov se întoarce brusc înspre drumul pe care o și pornește, sprijinindu-se de o cracă noduroasă pe care o tăiase dintr-un copac.

Ivan Mihailîci îl petrece cu privirea cîtva timp, apoi dă fuga după el.

— Uite ce e, boierule ! i se adresează, după ce l-a ajuns din urmă. Adineaori, cînd ți-am curățat tu-

nica, am găsit în buzunarul din dreapta trei piese de cîte o rublă. Iacă-tă-le. Ai grijă să nu le pierzi cumva din nebăgare de seamă...

Stepan Vladimirîci şovăie o clipă, neştiind ce să facă. În cele din urmă îi întinde mîna şi-i spune, cu lacrimile în ochi :

— Înţeleg... bani de tutun... pentru bietul veteran... mulţumesc ! Cît despre ceea ce ţi-am mai spus, ţine minte vorbele mele : o să mă mănînce de viu, dragul meu, o să mă mănînce, ai să vezi !

Şi Golovliov porneşte cu pas hotărît spre conac. După cinci minute nu i se mai zăreşte decît chipiul cenuşiu, care acum se pierde, acum se iveşte din nou prin desişul păduricii. E încă foarte devreme : abia şase dimineaţa. De-a lungul drumului, brîiele aurii de ceaţă ale zorilor nu lasă decît cu greu să treacă prin ele razele soarelui care tocmai răsare la orizont. Iarba sclipeşte. Aerul e îmbălsămat de miros de brad, de smeură, de hribi. Drumul trece în zigzag printr-o vîlcea, unde roiesc nenumărate stoluri de păsărele. Dar Stepan Vladimirîci nu vede nimic. L-a părăsit nepăsarea şi merge ca la judecata de apoi. Un singur gînd îi umple toată fiinţa : încă trei, patru ceasuri... şi, pe urmă, n-are încotro să se mai ducă ! Îşi aduce aminte de traiul lui de altădată la Golovliovo şi i se pare că în faţa lui se deschide uşa unei temniţe umede care se va închide cu huruit, de îndată ce-i va păşi pragul ; şi atunci... totul se va isprăvi ! Îşi aminteşte şi alte amănunte care, deşi nu-l privesc personal, sînt fără îndoială grăitoare în ce priveşte rînduiala din Golovliovo. Iată, bunăoară, unchiul Mihail Petrovici (poreclit „Mişka-zurbagiul"), care făcea şi el parte din rîndul oamenilor nesuferiţi şi pe care bunicul Piotr Ivanîci l-a trimis în surghiun la fii-sa, la Golovliovo, unde locuia cu slugile şi mînca din aceeaşi farfurie cu căţelul Trezor. Sau mătuşica Vera Mihailovna, pe care frate-său, Vladimir Mihailîci, a primit-o de milă în casă şi care a murit „din cumpătare", fiindcă Arina Petrovna îi ţinea socoteală de fiecare îmbucătură la masă şi de fiecare bucăţică de lemn cu

care încălzea odaia. Cam așa ceva îl aștepta și pe dînsul. Și vede în închipuire un șir nesfîrșit de zile mohorîte pe care le înghite pe rînd gura căscată a unei negre prăpastii. Fără să vrea, închide ochii. De acum încolo va fi mereu singur cu bătrîna asta rea, și nu atîta rea, cît înțepenită în apatia dominației. Bătrîna asta o să-l mănînce... o să-l omoare, nu prin tortură, ci prin uitare... Să nu poți schimba o vorbă cu nimeni, să n-ai nicăieri unde te duce... peste tot locul numai ea, stăpîna, cumplită, disprețuitoare. Gîndul la acest inevitabil viitor îl umple pînă într-atîta de dezolare, încît se oprește lîngă un copac și începe să se dea cu capul de trunchiul lui. Întreaga sa viață de trîndăvie, de scălimbături, de giumbușlucuri îi trece parcă pe dinaintea ochilor. Acum se duce la Golovliovo, știe ce-l așteaptă acolo, și totuși se duce, nu poate să nu se ducă. Altă cale n-are. Nu ! Cel din urmă dintre oameni poate să-și găsească un rost, poate să-și cîștige o bucată de pîine, numai el nu-i în stare de nimic. Gîndul acesta îi vine parcă pentru întîia dată acum. I se întîmpla și înainte să se gîndească la viitor, să-și zugrăvească fel de fel de perspective ; dar întotdeauna numai perspective de bunăstare căzută din cer, niciodată perspective de muncă... Și iată, acum îl așteaptă răsplata pentru nebunia în care și-a irosit trecutul, răsplată amară, rezumată pentru el în trei cuvinte chinuitoare : „mîncat de viu".

Era aproape zece cînd, de după pădure, i-a apărut clopotnița albă din Golovliovo.

Stepan Vladimirîci s-a îngălbenit la față ; mîinile au început să-i tremure. Și-a scos chipiul și și-a făcut cruce. Și-a adus aminte de parabola fiului risipitor care se întoarce acasă, dar și-a dat seama numaidecît că s-ar înșela amarnic dacă și-ar închipui că și lui i s-ar putea întîmpla la fel. În sfîrșit, a dat cu ochii de stîlpul de hotar de lîngă drum și a călcat pe pămîntul Golovliovilor, pe acest pămînt nesuferit ca o „pacoste", care l-a zămislit pe el „pacoste", l-a crescut ca pe o „pacoste" și tot ca pe o „pacoste" l-a trimis în cele patru colțuri ale

lumii, pentru ca, acum, tot ca pe o „pacoste" să-l primească iar în sînul lui. Soarele ajunsese sus şi-şi revărsa necruţător arşiţa peste cîmpiile fără sfîrşit ale Golovliovilor, dar Stepan Vladimirîci pălea din ce în ce mai tare şi simţea că-l ia cu frig...

Peste cîtva timp a ajuns la cimitir şi aici curajul l-a părăsit cu totul. Conacul boieresc, văzut printre copaci, avea o înfăţişare atît de tihnită, încît ai fi zis că nimic deosebit nu se petrece acolo ; dar în ochii lui părea capul meduzei... Acolo îl aştepta coşciugul. Şi în neştire, Stepan Vladimirîci a mormăit de cîteva ori : „Coşciugul, coşciugul, coşciugul !" Nu s-a putut hotărî să se ducă de-a dreptul la conac şi s-a dus mai întîi la popă, pe care l-a trimis să dea de ştire că a sosit şi să întrebe dacă *maminca* vrea să-l primească.

Preoteasa s-a întristat grozav la vederea lui şi s-a apucat repede să-i facă un scrob ; copiii din sat s-au adunat grămadă în jurul „boierului" şi se uitau la el cu ochii mari ; mujicii care treceau îşi scoteau şapca fără a rosti un cuvînt şi-l priveau cu o căutătură ciudată ; un bătrîn slujitor de la curte s-a apropiat şi i-a cerut boierului mîna, să i-o sărute. Toţi îşi dădeau seama că au în faţa lor un om nesuferit, care a venit pentru totdeauna într-un loc nesuferit şi n-are să mai plece de aici decît cu picioarele înainte, la cimitir. Şi toţi simţeau în acelaşi timp şi milă şi spaimă.

În sfîrşit, a venit popa cu vestea că *maminca* e gata să-l primească pe Stepan Vladimirîci. Zece minute după asta, el se afla acolo. Arina Petrovna l-a primit solemn şi sever ; l-a măsurat din cap pînă în picioare cu o privire de gheaţă, dar nu şi-a îngăduit mustrări de prisos. Şi nu l-a poftit în casă, ci s-au întîlnit şi s-au despărţit în cerdacul din dos, de unde, din porunca ei, „conaşul" a fost condus apoi pe altă scară, *la papinca*. Bătrînul dormita în pat, acoperit cu o plapomă albă, cu o scufie albă în cap, alb şi el ca un mort. La intrarea fiului, s-a trezit şi a început a chicoti ca un idiot :

— Ce, puiule, ai încăput pe ghearele „zgripțuroaicei“ ? l-a întrebat el cu glas pițigăiat, în timp ce Stepan Vladimirîci îi săruta mîna. Apoi s-a apucat să cînte ca un cocoș, după care iar a izbucnit în chicote și a repetat de cîteva ori în șir : O să te mănînce, o să te mănînce, o să te mănînce !

Acest „mănînce“ a răsunat în sufletul lui Stepan Vladimirîci ca un ecou.

Așteptările lui s-au adeverit. I s-a dat o odaie în aripa unde se afla și *cantileria*. Acolo i s-au adus albituri din pînză de casă și un halat vechi al *papincăi*, pe care și l-a pus îndată : canaturile cavoului s-au deschis, l-au lăsat să intre și s-au închis la loc cu zgomot.

A început apoi șirul de zile hîde și apăsătoare, pe care, rînd pe rînd, le înghițea neagra prăpastie căscată a vremii. Arina Petrovna nu voia să-l primească, dar nici la tatăl său nu-i dădea voie să meargă. La vreo trei zile de la sosire, veni la Stepan Vladimirîci starostele Finoghei Ipatîci, să-i aducă la cunoștință „dispozițiile *mamincăi*“, și anume că va căpăta masă și îmbrăcăminte și pe deasupra și cîte un funt de Faler [1] pe lună. El a ascultat hotărîrea *mamincăi* și n-a găsit altceva să spună decît :

— Ia te uită, bătrîna ! A și mirosit că Jukovul costă două ruble și Falerul numai o rublă și nouăzeci ! A izbutit să ciupească și aici zece copeici pe lună ; se vede că vrea să dea de pomană la săraci pe socoteala mea !

Semnele de deșteptare morală care se vădiseră la el în acele ceasuri cînd venea pe jos spre Golovliovo dispărură iarăși. Caracterul ușuratic și-a reluat iar drepturile asupra lui, și ca urmare el s-a împăcat numaidecît cu „dispozițiile *mamincăi*“. Viitorul fără nădejde și fără ieșire, care i se înfățișase atunci în minte și-i umpluse sufletul de groază, se învăluia acum, zi de zi, din ce în ce mai mult în ceață, pînă

[1] Marcă de tutun, după numele fabricantului care concura pe vremea aceea cu Jukov (n. r.).

cînd încetă cu totul să mai existe. Locul acestui viitor l-a luat ziua de azi în toată cinica ei goliciune, şi ea i s-a substituit cu atîta cutezanţă şi neruşinare, încît a pus în întregime stăpînire pe toate gîndurile, pe toată fiinţa lui. De altfel, ce rol mai putea juca pentru el preocuparea de viitor, cînd cursul vieţii lui se afla hotărît o dată pentru totdeauna şi în cele mai mici amănunte în mintea Arinei Petrovna?

Zile întregi umbla încolo şi încoace în odaia care i se dăduse, fără a scoate luleaua din gură, fredonînd frînturi din tot soiul de melodii şi trecînd pe neaşteptate de la cîntările bisericeşti la cîntecele de cîrciumă şi viceversa. Cînd în *cantilerie* se găsea logofătul, intra şi începea să socotească veniturile care i se aduceau Arinei Petrovna.

— Ce naiba face cu atîta bănet? se minuna el, cînd i se părea, judecînd după ochi, că sînt vreo optzeci de mii de ruble-hîrtie... Ştiu că fraţilor nu le trimite mare lucru, ea trăieşte ca vai de lume, pe tata îl hrăneşte cu uscături... Să pună cumva banii la bancă?... Nici vorbă că la bancă, unde în altă parte?

Uneori venea cu dăjdiile în *cantilerie* Finoghei Ipatîci în persoană. Şi atunci se rînduiau acolo, pe masă, în teancuri, banii aceia după care i se scurgeau ochii lui Stepan Vladimirîci.

— Măi, măi, ce munte de bănet! striga el. Şi tot numai ca să-şi umple ea guşa! Nici pomeneală să-i dea şi feciorului ei un pachetel! Să-i zică: „Na, mă fiule, că te găseşti la ananghie! Na, să ai de tutun şi de vin!"

După care începea cu Iakov, logofătul, discuţii nesfîrşite şi cinice, cum şi în ce fel ar putea să-i moaie mămă-si inima, ca ea să nu mai poată de dragul lui.

— Am cunoscut un tîrgoveţ la Moscova, povestea Golovliov, acela ştia un „cuvînt"... dacă mamă-sa nu voia să-i dea bani, n-avea decît să rostească „cuvîntul" de care îţi spun, şi îndată o apucau

pe mă-sa cîrcei la mîini, la picioare, în toate părțile...

— Îi făcea poate farmece, își da cu părerea logofătul.

— Știu eu, o fi cum zici, dar adevărul adevărat e că asemenea „cuvinte" există... Altul m-a învățat să iau o broască vie și s-o bag la miez de noapte întunecată într-un furnicar; pînă dimineața, furnicile o mănîncă toată, de rămîne din ea numai un oscior. Ei bine, dacă iei osciorul ăsta și-l ții în buzunar, poți să-i ceri unei muieri orice ai vrea; cît îl ai asupra ta, nu te refuză cu nimic...

— Păi, asta am putea s-o încercăm și acum.

— Ei, uite că nu-i așa, frate, pentru că, mai întîi trebuie să iei asupra ta un blestem! Păi dacă n-ar fi asta... hehehei, ce-aș mai face-o pe zgripțuroaică să joace tontoroiul înaintea mea!

Ceasuri întregi treceau în asemenea discuții, dar nu găseau nici o cale. Ori trebuia să iei asupra ta un blestem, ori să-ți vinzi sufletul. Așa că, pînă la urmă, nu i-a rămas lui Golovliov altceva de făcut decît să se resemneze a trăi după „dispozițiile *mamincăi*", mai îndulcindu-și soarta, pe cît se putea, cu cîte un bir pe care, cu de la sine putere, îl impunea pe capete autorităților sătești în folosul său personal și care bir se traducea în tutun, ceai sau zahăr. Cît despre mîncare, de obicei i se aduceau resturile de la prînzul *mamincăi*; și întrucît Arina Petrovna era cumpătată pînă la zgîrcenie, firește că pentru el rămînea foarte puțin. Și aceasta era cu atît mai chinuitor, cu cît pofta de mîncare îi crescuse grozav de cînd vinul ajunsese pentru el fruct oprit... De dimineață pînă seara îi era foame și toată preocuparea lui era cum să facă, cum să dreagă, ca să se sature. Pîndea orele cînd *maminca* se odihnea, și atunci dădea fuga la bucătărie sau chiar în odaia servitorilor, doar, doar, o dibui ceva. Uneori se așeza la fereastra deschisă și aștepta să treacă cineva. Dacă trecea un mujic de-ai lor, îl oprea și-i impunea birul: un ou, o brînzoaică și așa mai departe.

Chiar de la cea dintîi întîlnire, Arina Petrovna îi lămurise în puține cuvinte întreg programul traiului pe care avea să-l ducă. „Pînă una alta, îi spusese ea, ai să șezi aici. Ți-am dat un colț, colo lîngă *canțilerie*; mîncare și băutură ai să capeți de la masa mea, cît despre celelalte — să nu te superi, dragul meu, dar trufandale la mine nu s-au pomenit de cînd mă știu, și n-am să mă apuc tocmai de hatîrul tău să-mi schimb rosturile. În curînd o să sosească frații tăi; cum s-or sfătui ei în privința ta, așa am să fac. Singură nu vreau să-mi iau păcatul pe suflet: cum or hotărî ei, așa să fie!"

Așa că acum își aștepta cu nerăbdare frații. Dar nu se gîndea de loc la înrîurirea pe care sosirea lor o va avea asupra soartei sale viitoare (socotea, pesemne, că n-are de ce să-și bată capul cu asta), ci căuta să ghicească dacă fratele Pavel îi va aduce tutun, și cît anume.

„Poate mi-o lăsa și ceva parale, adăugă el în gînd; Porfișka-lipitoarea, ăla n-o să-mi dea; dar Pavel... Am să-i spun: «Frățioare, dă-i și veteranului de-un vin...» și o să-mi dea. Cum dumnezeu să nu-mi dea?"

Vremea trecea, și el nu băga de seamă. Viața asta deșartă nu-l apăsa. Numai seara se plictisea, deoarece logofătul pleca pe la opt acasă, iar pentru dînsul Arina Petrovna nu încuviința să i se dea lumînări, sub cuvînt că, pentru a umbla de colo pînă colo prin odaie, nu-i nevoie de lumînare. Dar și cu asta s-a obișnuit repede, ba a început chiar să-i placă să stea pe întuneric, fiindcă în întuneric fantezia lucra mai în voie și-l ducea departe de nesuferitul de Golovliovo. Numai un lucru îl neliniștea: inima — care n-avea astîmpăr și i se zbătea oarecum ciudat în piept, mai cu seamă cînd se culca. Uneori sărea din pat ca ars și începea să alerge prin odaie, ținîndu-se cu mîna de partea stîngă a pieptului.

„Of! De-aș crăpa odată! își zicea el în gînd. Nu, dar n-am să crăp!... Sau, cine știe..."

Dar cînd, într-o dimineață, logofătul a venit să-i aducă în taină la cunoștință că în noaptea ceea

sosiseră frățiorii, el a tresărit fără voie și s-a schimbat la față. Ceva copilăresc s-a trezit deodată în el; voia să dea fuga în casă, să vadă cum sînt îmbrăcați, cum li s-a făcut patul, dacă au „truse de voiaj" din acelea din care văzuse una în campanie la un căpitan; voia să audă cum vorbesc cu *maminca*, să vadă ce o să li se dea de mîncare la prînz. Într-un cuvînt, voia să se mai înfrupte o dată din felul de trai de la care cu atîta îndîrjire era dat deoparte, voia să se arunce la picioarele *mamincăi*, să capete de la ea iertarea, și apoi, în bucuria împăcării, să guste poate și el din vițelul cel gras. Domnea încă liniște în toată casa, cînd a alergat la bucătar să afle ce s-a poruncit pentru prînz. Bucătarul i-a răspuns: ca mîncare fierbinte — o oală mică de ciorbă din varză proaspătă... și pe lîngă asta s-a mai poruncit să fie încălzită supa de ieri; ca mîncare rece — niște uscături sărate... și pe lîngă asta două perechi de costițe; ca friptură — berbec... și pe lîngă asta patru sitari; ca dulce — o tartă de smeură cu frișcă.

— Supa de ieri, uscăturile și friptura de berbec sînt pentru nesuferitul de mine, zise el bucătarului. Și nici plăcintă cred că n-o să-mi dea.

— Asta cum o fi voia *mamincăi*, conașule.

— Of, doamne! A fost o vreme cînd mîncam și eu becaține! Da, frate, cum îți spun! Odată am pus chiar rămășag cu locotenentul Gremîkin că o să mănînc cincisprezece becaține una după alta, și am cîștigat! Numai că după aceea, o lună întreagă îmi era de ajuns să văd o becațină ca să mă apuce greața.

— Dar acum ai mînca iar?

— Da'parcă-mi dă? Și mă întreb de ce, la urma urmei, s-ar zgîrci? Becațina e o pasăre care trăiește de capul ei, nu cere nici hrană, nici îngrijire. Se ține pe socoteală proprie. Și becaținele nu se cumpără, cum nu se cumpără nici berbecii. Dar vezi, știe zgripțuroaica că becațina e mai gustoasă decît berbecul și de aceea nu-mi dă. Să putrezească, și mie tot n-o să-mi dea... Dar pentru acu' dimineața ce s-a poruncit?

— S-a poruncit ficat prăjit, ciuperci cu smîntînă şi plăcinte.

— Vezi, poate îmi poţi trimite o plăcintuţă măcar... încearcă, frate !

— Oi încerca. Uite ce, conaşule. Cînd s-or aşeza frăţiorii la dejun, trimite mata la mine pe logofăt. Îi pun eu două plăcintuţe în sîn...

Toată dimineaţa a tot aşteptat Stepan Vladimirîci ca fraţii să se arate, dar nu s-au arătat. Tocmai pe la unsprezece i-a adus logofătul cele două plăcinte făgăduite şi l-a pus în cunoştinţă că frăţiorii abia acum au terminat dejunul şi s-au închis cu *maminca* în odaie.

Arina Petrovna şi-a întîmpinat feciorii solemn şi copleşită de durere. Două fete o ţineau de subsuoară. De sub boneta albă îi ieşeau şuviţe de păr cărunt, clătina într-o parte şi într-alta din capul aplecat în jos şi de-abia îşi tîra picioarele. De altminteri îi plăcea să joace, în ochii copiilor ei, rolul de mamă venerabilă, nenorocită şi, în asemenea prilejuri, îşi tîrşea anevoie picioarele şi cerea să fie sprijinită la subsuoară de slujnice. Stiopka-tontul numea aceste primiri solemne — slujbă arhierească, la care mama e arhieriţă, iar fetele, Polka şi Iulka, purtătoarele cîrjei arhiereşti... Dar fiindcă era ora două după miezul nopţii, întîlnirea s-a desfăşurat fără cuvinte. Mută, le-a întins băieţilor mîna ca să i-o sărute ; mută, i-a sărutat şi le-a făcut semnul crucii, iar cînd Porfiri Vladimirîci s-a arătat gata să stea de vorbă cu *maminca* lui scumpă toată noaptea, ea a făcut cu mîna „lasă" şi a zis :

— Aţi venit de la drum, duceţi-vă de vă odihniţi ; acum nu e vreme de vorbă ; stăm noi de vorbă mîine !

A doua zi de dimineaţă, amîndoi fiii s-au dus să sărute mîna *papincăi*, dar *papinca* n-a vrut să le dea mîna. Era culcat în pat, cu ochii închişi şi cînd băieţii au intrat, le-a strigat :

— Aţi venit să-l judecaţi pe fiul risipitor ? Afară, fariseilor ! Afară !

Porfiri Vladimirîci a ieşit totuşi din cabinetul *papincăi* mişcat şi plîns, pe cîtă vreme Pavel Vladimirîci, „nesimţitor ca un adevărat idol", a ieşit scobindu-se cu degetul în nas...

— Nu-i e bine, săracul, nu-i e bine de loc, *maminca* scumpă, a exclamat Porfiri Vladimirîci, aruncîndu-se la pieptul mamă-si.

— L-ai găsit slăbit tare?

— Vai, cum a slăbit! Aşa e de slab, doamne, că mă tem, zău, că mult n-o mai duce.

— Ei, lasă, că mai scîrţîie el un timp.

— Nu, măicuţă scumpă, nu. Şi mă gîndesc la mata... Nici aşa n-ai avut prea multe bucurii în viaţă. dar chiar o lovitură după alta... zău! Stau şi mă minunez cum ai putere să înduri atîtea încercări grele!

— Ei, dragul meu, cînd vrea dumnezeu, înduri. Ştii ce scrie la sfînta scriptură: „Fiecare să ducă povara celuilalt!" Şi iaca, domnul pe mine m-a ales, eu să duc povara familiei mele!

După vorbele astea, Arina Petrovna închise şi ochii de înduioşare, la gîndul că toţi vin la de-a gata, că fiecare are tot ce-i trebuie, numai ea se osteneşte toată ziulica şi poartă povara pentru toţi.

— Da, dragul meu, începu ea a cuvînta din nou după o tăcere de o clipă. Greu la bătrîneţe! Socot că despre partea mea am adunat destul pentru copiii mei; e vremea să mă odihnesc şi eu. Glumă e patru mii de suflete? La vîrsta mea să trebuiască să vezi de atîtea şi atîtea? Să fii cu ochii în toate părţile, să supraveghezi pe fiecare, să alergi ici, să alergi colo. Zici că ai starosti, că ai vătafi... Nu te lua după aceea că ţi se uită drept în ochi! Cu ochii e la tine şi cu capul la hoţie... Nu prea sînt oameni de nădejde!... Dar tu, ce faci? se întrerupse ea deodată, adresîndu-se lui Pavel. Te scobeşti în nas?

— Ce-ai cu mine? mîrîi Pavel, tulburat în toiul îndeletnicirii lui.

— Cum ce? Doar ţi-e tată, ar trebui să te doară la inimă.

— Tată ! Ei şi ? E tată cum mi-a fost şi pînă acum. De zece ani tot aşa îl ştiu. Dar dumneata totdeauna ai ceva cu mine !

— Da' ce să am eu cu tine ? Nu-s mama ta ? Dar, uite, Porfişa m-a mîngîiat, m-a compătimit, se poartă cum trebuie să se poarte un fiu devotat... Tu nici de uitat nu te uiţi cum se cuvine la maică-ta, numai pieziş, chioriş, ca şi cum ţi-aş fi vrăjmaş, nu mamă. Mă priveşti, parcă ai vrea să mă muşti !

— Dar eu ce...

— Stai ! Taci o clipă ! Mai lasă şi pe maică-ta să spună un cuvînt ! Ţi-aduci aminte din cele zece porunci : „Cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta, ca să-ţi fie ţie bine..." Oare nu-ţi vrei „binele" ?

Pavel nu răspunse nimic, ci doar o privi pe maică-sa cu ochi nedumeriţi.

— Vezi că taci, urmă Arina Petrovna, te simţi cu musca pe căciulă. Ei, dar să te aibă dumnezeu în paza lui, să nu stricăm bucuria revederii şi să lăsăm astea ! Dumnezeu le vede pe toate, dragul meu, iar eu... vai ! de mult ştiu ce zace în tine... Ah, copiii mei ! O s-o pomeniţi voi odată pe mama voastră... Cînd o fi în mormînt, o să vedeţi voi cum o s-o pomeniţi... Dar o să fie prea tîrziu !

— Lasă, *maminca*, gîndurile astea negre, se amestecă în vorbă Porfiri Vladimirîci. Lasă-le !

— Dragul meu, moartea nu iartă pe nimeni ! rosti sentenţios Arina Petrovna. Gîndurile astea nu sînt negre, ci, aş putea spune, cele mai dumnezeieşti... Ah, copii, nu mai sînt cea de altădată ! Pe zi ce trece mă simt mai slabă, mai fără vlagă. Sînt toată numai oboseală şi lîncezeală. Chiar şi scîrbele de fete au băgat asta de seamă şi-şi iau nasul la purtare. Eu o vorbă, ele două ; eu una, ele zece ! Numai cînd le ameninţ că am să mă plîng boierilor celor tineri, doar atunci se mai astîmpără !

S-a servit ceaiul, apoi dejunul, în timpul cărora Arina Petrovna n-a contenit să se tot jeluiască şi să-şi plîngă de milă... După dejun, şi-a poftit feciorii în iatac.

O dată ușa încuiată cu cheia, Arina Petrovna a trecut îndată la pricina pentru care adunase consiliul de familie.

— Știți că s-a întors tontul?

— Am auzit, *maminca*, am auzit! răspunse Porfiri Vladimirîci cu ironie, dar și cu blîndețea omului care abia s-a sculat sătul de la masă.

— A venit, parcă și-ar fi isprăvit treaba, parcă așa s-ar fi cuvenit! Ce și-o fi zis: „Oricît aș chefui, oricît aș risipi, la maică-mea bătrîna s-o găsi oricînd o bucată de pîine și pentru mine!" Știți cîte zile amare am avut de îndurat din pricina răutății lui, cîte necazuri am tras de pe urma mascaralîcurilor și urzelilor lui! Cît m-am trudit pe vremuri să-i găsesc o slujbă! Așa! am stricat orzul pe gîște, atîta tot! M-am zbătut, m-am zbătut, dar la urma urmei m-am gîndit: ce dumnezeu, dacă el singur nu-și cunoaște interesele, ce datorie am eu să mă omor pentru un tont, pentru un hojmălău ca ăsta? Hai, mi-am zis, să-i zvîrl partea lui, poate, cînd s-o vedea cu banii lui în mînă, și-o băga mințile în cap... Și i-am zvîrlit-o! Eu însămi i-am căutat casă, eu însămi am scos și am plătit cu mîna mea 12.000 ruble de argint, ca o para. Și? Iaca, n-au trecut nici trei ani și mi-a căzut iar pe cap! Mult o să trebuiască să mai îndur de la netrebnicul ăsta?!

Porfișa ridică ochii în sus și începu să clatine trist din cap, ca și cum ar fi vrut să spună: „Of, of, ce de-a necazuri, ce de-a necazuri! Cîte trebuie să îndure biata *maminca!* Dacă am fi fost niște oameni așezați, cuminți și ne-am fi văzut de treabă, lucrurile ar fi mers cu totul altfel, și *maminca* n-ar fi avut supărări... ah, vai, ce necazuri, ce necazuri!" Dar Arina Petrovna, ca una care nu putea suferi să i se întrerupă șirul gîndurilor, n-a găsit pe placul ei mișcarea lui Porfișa.

— Stai, înainte de a da din cap, ascultă mai întîi! spuse ea. Închipuie-ți inima mea, cînd am aflat că dumnealui a luat darul părintesc și l-a aruncat la gunoi, ca pe un ciolan ros. Ce-am simțit, cînd eu, vorba ceea, n-am dormit cu nopțile, nu

m-am îndurat să mănînc ca lumea şi el, poftim... Parcă şi-ar fi cumpărat din tîrg vreo jucărie şi apoi n-a mai avut nevoie de ea şi a zvîrlit-o pe fereastră... Şi cînd te gîndeşti, cu ce s-a purtat aşa, cu ce? Cu dania părintească!

— Ah, *maminca*, e ceva, e ceva atît de... vru să înceapă iar Porfiri Vladimirîci, dar Arina Petrovna îl opri din nou:

— Ai răbdare, aşteaptă, cînd ţi-oi porunci, atunci să-ţi dai părerea!... Ticălosul, măcar dacă m-ar fi prevenit! Dacă mi-ar fi scris: „Iartă-mă, *maminca*, uite aşa şi pe dincolo, m-am lăsat dus de ispită..." Mă rog, dacă ştiam din vreme, aş fi putut cumpăra chiar eu casa cu jumătate preţ! N-a ştiut fiul cel nedestoinic să se bucure de casă, să se fi bucurat copiii cei destoinici! Casa doar aduce cincisprezece la sută pe an, fără nici o bătaie de cap! Poate că i-aş mai fi aruncat şi pe deasupra o mie de ruble, că îl ştiu sărac... Cînd colo, eu, aici, nici prin cap nu-mi trece, şi el — gata, s-a făcut! Douăsprezece mii am dat pe ea, eu cu mîinile mele, şi el a vîndut-o la mezat pe opt mii!

— Dar principalul, *maminca*, e că s-a purtat în felul ăsta josnic cu un dar de la părinţi! se grăbi să adauge repede Porfiri Vladimirîci, ca şi cum s-ar fi temut ca *maminca* să nu-i taie iarăşi vorba.

— Şi asta, dragul meu, şi altele. Eu, scumpule, banii nu i-am cîştigat uşor. Nu i-am agonisit fluierînd şi nu i-am cules de pe uliţă; i-am strîns muncind din greu, cu sudoarea frunţii. Eu, cum crezi că mi-am agonisit averea? Cînd m-a luat *papinca*, el avea numai Golovliovo, o sută şi unu suflete şi ici douăzeci, colo treizeci, în alte cîteva sate mai depărtate; în total, cam o sută cincizeci. Iar eu n-aveam nimic. Şi uitaţi-vă, de la atîtica, ce namilă am izbutit să pun pe picioare! Patru mii de suflete, asta nu-i ceva să nu se vadă. Şi nu-i un lucru care să zici că aş putea să-l iau cu mine în mormînt, chiar dacă aş vrea. Ei, dar gîndeşti că astea patru mii de suflete uşor mi-a fost să le agonisesc? Nu, dragul meu, greu, foarte greu. Mi se întîmpla de multe ori să

nu dorm noaptea, stînd și chibzuind cum să pun lucrușoarele la cale, așa ca nimeni să nu le adulmece înainte de vreme, ca nimeni să nu mi se pună de-a curmezișul, și apoi ca să nu cheltuiesc o copeică de prisos. Și cîte n-am înfruntat! Noroaie, hîrtoape, gheţuș — de toate am avut parte. Abia în vremea din urmă mi-am putut și eu îngădui luxul să călătoresc în tarantas; dar la început luam cîte o căruță țărănească, i se punea coviltir, i se înhămau două mîrțoage și așa, treapa-treapa, la Moscova! Mă tîram pe drum și mă muncea gîndul să nu mi-o ia cumva altul acolo înainte... Ajunsă la Moscova, trage la han, la Rogojskaia, putoare, murdărie, cîte vreți am îndurat, dragii mei! Scumpește-te apoi pentru un grivenic [1] ca să nu iei o birjă, și întinde-o frumușel pe jos de la Rogojskaia la Soleanka! Pînă și portarii se minunau: „Coniță, ziceau, ești tinerică și cu stare și te trudești atîta!" Dar tu taci, și rabdă. Prima dată aveam cu totul treizeci de mii de rublehîrtie; vîndusem niște loturi îndepărtate ale lui *papinca*, ca la vreo sută de suflete. Și cu suma asta m-am încumetat, asta nu-i glumă, să mă duc să cumpăr la mezat o mie de suflete! Am făcut paraclis la Iverskaia, la icoana maicii domnului cea făcătoare de minuni și apoi m-am dus să-mi încerc norocul la Soleanka... Și ce crezi! Parcă văzuse maica ocrotitoare lacrimile și amărăciunea mea... și a făcut să-mi cadă mie moșia! Curată minune! Sousesem că dau treizeci de mii, în afară de dările către stat, și parcă le-aș fi luat glasul tuturor. De unde înainte urlau și dădeau care de care mai mult, acu' deodată au contenit să mai salte prețul și s-a făcut liniște. Se ridică prezidentul, îmi urează noroc, eu nu pricep nimic. Era acolo și un apărător. Ivan Nikolaevici, îl văd că vine la mine: „Coniță, zice, să fie într-un ceas bun, noroc..." Eu... ca o bucată de lemn. Nu mă dumiream de ce. Gîndiți-vă acum ce mare e mila domnului! Dacă în fierbințeala ceea a mea, s-ar fi găsit unul care din șagă să strige:

[1] Monedă veche de zece copeici (n.r.).

„Dau treizeci și cinci de mii!" eu în năuceală aș fi mers și pînă la patruzeci! Și de unde i-aș fi luat?!

Arina Petrovna mai povestise copiilor de multe ori epopeea primilor ei pași pe arena chiverniselii, dar se vede că această povestire nu pierduse în ochii lor nici acum farmecul noutății. Porfiri Vladimirîci o asculta pe *maminca*, cînd zîmbind, cînd oftînd, cînd dînd ochii peste cap, cînd lăsîndu-i în jos, după cum erau și peripețiile prin care trecea ea. Iar Pavel Vladimirîci căsca ochii ca un copil căruia i se spune un basm pe care-l cunoaște, dar care nu-l plictisește niciodată.

— Veți fi crezînd că averea asta i-a căzut mamei voastre așa din senin, urmă Arina Petrovna. Nu, dragii mei, din senin nici o bubuliță pe nas nu-ți iese! După prima cumpărătură, am zăcut șase săptămîni în pat cu fierbințeli! Ei, judecați acum și voi dacă, după asemenea, aș putea să zic, ohinuri, mă poate răbda inima să văd cum bănișorii mei munciți sînt azvîrliți, nici una, nici două, pe fereastră.

A urmat un minut de tăcere. Porfiri Vladimirîci era gata, gata să-și rupă vesmintele de pe el de durere, dar s-a temut omul că, la țară, n-are să aibă poate cine să i le repare; cît despre Pavel Vladimirîci, el, după ce s-a isprăvit „basmul" chiverniselii, s-a muiat de îndată și iar i se putea citi pe față apatia dinainte.

— Și tocmai pentru asta v-am chemat, începu din nou Arina Petrovna. Să fiți voi judecători între mine și nemernicul ăsta. Cum veți zice voi, așa să fie! Veți găsi că vina e a lui, a lui este! Veți găsi că vina e a mea, a mea este!... Numai că eu, călcată de nemernicul ăsta în picioare, nu mă las! adăugă ea cu totul pe neașteptate.

Porfiri Vladimirîci a simțit că acum i-a venit lui apa la moară și i-a dat drumul la guriță. Dar, ca o adevărată lipitoare, n-a intrat, bineînțeles, de-a dreptul în miez, ci a luat-o pe ocolite...

— Dacă-mi dai voie, scumpă *maminca*, să-mi spun părerea, zise el, uite-o în două cuvinte: copiii

datorează supunere părinților, trebuie să-i asculte orbește și să aibă grijă de ei la bătrînețe — asta e tot. Ce sînt copiii, dragă *maminca*? Copiii sînt ființe iubitoare care, începînd cu ei înșiși și terminînd cu ultima zdreanță de pe ei, aparțin în totul și cu totul părinților. De aceea părinții pot să-i judece pe copii, dar copiii pe părinți, niciodată! Datoria copiilor este să-i cinstească, nu să-i judece! Dumneata spui: „Fiți judecători între mine și el". E mărinimos, scumpă *maminca*, e foarte fru-mos! Dar putem noi oare, fără teamă, să ne gîndim măcar la așa ceva, noi care, de cînd ne-am născut, am fost copleșiți din cap pînă-n picioare de binefaceri din partea dumitale? Vrei, mă rog, voia dumitale, dar asta ar fi profanare, nu judecată! Și încă o profanare, o pro-fa-na-re atît de...

— Stai, așteaptă! Dacă zici că nu mă poți judeca, atunci dă-mi dreptate mie și condamnă-l pe el! îi tăie vorba Arina Petrovna, care-l ascultase cu luare-aminte, fără să poată ghici ce clocește în capul lui Porfișa-lipitoarea.

— Nu, *maminca* dragă, nici asta nu pot! Sau, mai bine zis, nu îndrăznesc și nu mă socot în drept nici să condamn, nici să achit, nu-i în căderea mea să judec. Dumneata ești mamă, ești singura care știi ce ai de făcut cu noi, copiii dumitale. Am meritat, răsplătește-ne! Am greșit, pedepsește-ne! Datoria noastră este să ne supunem, nu să criticăm. Chiar dacă în mînia dumitale părintească s-ar întîmpla să-ntreci măsura dreptății, nici atunci n-am cuteza să cîrtim, deoarece căile domnului ne sînt necunoscute. Cine știe? Poate că așa trebuie! La fel și în cazul de față. Fratele Stepan s-a purtat urît, pot zice chiar mîrșav, dar de hotărît ce pedeapsă merită pentru greșeala lui numai dumneata poți hotărî, numai dumneata singură!

— Va să zică, nu vrei! Cu alte cuvinte, descurcă-te, *maminca* dragă, cum știi!

— Ah, *maminca*, *maminca*, îți faci păcat cu mine, vai! vai! vai! Eu îți spun: cum ai să hotărăști dumneata soarta fratelui Stepan, așa să fie! Și

dumneata, uite, doamne, ce gînduri negre îmi atribui...

— Ei, dar tu ce zici? întrebă Arina Petrovna, întorcîndu-se spre Pavel Vladimirîci.

— Eu, ce să zic? Parcă ai să mă asculți?! mormăi el mai întîi ca din somn, dar apoi prinse pe neașteptate curaj și urmă: Bineînțeles, e vinovat... trebuie tăiat bucățele... făcut praf în piuliță... Se știe dinainte... Eu, ce?...

După ce bombăni vorbele acestea fără șir, se opri și se holbă la mamă-sa, cu gura căscată, parcă nu și-ar fi crezut nici el urechilor.

— Bine, drăguțule, și ție o să-ți vie rîndul acuși, îi spuse rece Arina Petrovna. Tu văd că vrei să calci pe urmele lui Stiopka... Ehei, numai să nu te înșeli, dragule... Ai să te căiești, dar o să fie prea tîrziu!

— Dar ce-am făcut? N-am făcut nimic! Am zis: fă cum vrei. Ce-i necuviincios în asta? bătu în retragere Pavel Vladimirîci.

— Lasă, lasă, stăm noi de vorbă pe urmă... Tu-ți închipui că, unde ești ofițer, nu s-o găsi ac de cojocul tău... Se găsește, dragă, aoleu cum se găsește!... Așadar, voi vă lepădați de a-l judeca?

— Eu, *maminca* dragă...

— Și eu la fel. Ce am eu în asta? Despre mine, puteți să-l tăiați și bucățele...

— Dar taci din gură, pentru dumnezeu, fiu... rău ce ești! (Arina Petrovna se socotea de fapt îndreptățită să-i spuie „netrebnic", dar se stăpîni pentru a nu tulbura „bucuria revederii"...) Bine, dacă voi vă descotorosiți, am să-l judec eu cu judecata mea. Și iată ce hotărăsc: am să mai încerc o dată cu binele, am să-i dau moșioara din Vologda a lui *papinca*, am să poruncesc să i se ridice acolo o căsuță; să șadă acolo și să trăiască ca un sărac din milosîrdia țăranilor.

Această mărinimie a *mamincăi* îl ului pînă într-atît pe Porfiri Vladimirîci, încît, cu toate că el se dăduse în lături de a-l judeca pe frate-său, nu se putu opri acum să nu-i atragă luarea-aminte *ma-*

mincăi asupra urmărilor grave pe care le va atrage această hotărîre a ei.

— *Maminca!* exclamă el. Eşti mai mult decît mărinimoasă! Cum aşa, ai în faţa dumitale o faptă... o faptă, cum să-i zic? dintre cele mai josnice, dintre cele mai negre... şi deodată totul e uitat, totul e iertat! Straş-nic de fru-mos! Dar te rog să mă ierţi... Mă tem, măiculiţă, pentru dumneata. Judecă-mă cum vrei, dar eu în locul dumitale... n-aş face una ca asta.

— Şi de ce?

— Nu ştiu... poate că eu n-am mărinimia dumitale. N-am ce se cheamă sentimente de mamă... Dar mă gîndesc ce o să fie dacă fratele Stepan, stricat cum este, o să facă şi cu ăst de-al doilea „dar părintesc" ce a făcut şi cu cel dintîi?

Precum s-a mai putut vedea, Arina Petrovna se gîndise şi la asta, dar îşi făcuse totodată în taină şi altă socoteală, pe care acum era silită s-o dea în vileag:

— Moşioara din Vologda e doar a lui *papinca*, de moştenire, strecură ea printre dinţi. Mai curînd sau mai tîrziu, o să trebuiască să i se dea şi lui o parte din moştenirea *papincăi*.

— Înţeleg, *maminca* dragă...

— Dacă înţelegi, atunci poate înţelegi şi asta că, dacă-i dăm moşioara din Vologda, putem să-i cerem o hîrtie că a căpătat ce i se cuvine din moştenirea *papincăi* şi că nu mai are nici o pretenţie...

— Înţeleg şi asta, scumpă *maminca*, înţeleg. Dar vezi, cu bunătatea dumitale ai făcut atunci o mare greşeală. Cînd i-ai cumpărat casa, atunci ar fi trebuit să iei de la el hîrtia că nu mai are nici un fel de pretenţie la moştenirea *papincăi*.

— Ce să fac, nu mi-a dat prin cap...

— De bucurie, ar fi iscălit atunci orice hîrtie. Dar dumneata, cu bunătatea dumitale... Ah! ce greşeală a fost asta, ce greşeală, ce greşeală!

— „Ah!" şi iar „ah!" De ce n-ai venit la timp cu „ah"-urile tale? Acum, ca să arunci totul pe capul mamei — eşti aici, dar cînd e vorba de răs-

pundere — nu mai eşti. Şi-apoi, nu-i vorba de hîrtie : hîrtia aş scoate-o şi acum de la el. Vorba e că *papinca* nu moare încă şi pînă atunci tontul trebuie să mănînce... Nu-mi dă hîrtia, i-arăt uşa ! Să aştepte pînă o muri *papinca*... Nu, încă o dată te-ntreb : de ce nu-ţi place că vreau să-i dau moşioara din Vologda ?

— Are s-o irosească, scumpa mea ; a irosit casa, are să irosească şi moşia !

— Dac-o iroseşte, treaba lui ! N-are decît apoi să se dea cu capul de toţi pereţii !

— Dar tot la dumneata are să vină după aceea.

— A, nu ! Să-şi puie pofta-n cui ! Nici pragul n-am să-i dau voie să mi-l calce ! Nu numai pîine, dar nici măcar un pahar cu apă n-am să-i mai trimit atunci afurisitului ! Şi lumea n-o să mi-o ia în nume de rău şi dumnezeu n-o să mă pedepsească pentru asta. A pierdut casa, a pierdut moşioara — s-a isprăvit ! Ce-i sînt eu, roabă, să muncesc toată viaţa pentru el ? Mai am şi alţi copii.

— Şi cu toate astea, tot la dumneata are să vină. Îl ştii doar ce neobrăzat e, *maminca* dragă.

— Dar eu ţi-am mai spus : nici pragul n-am să-l las să mi-l calce ! Ce tot îi dai zor ca o moară stricată „are să vină", „are să vină". N-are decît, eu tot nu-l primesc — şi gata !

Arina Petrovna tăcu şi-şi îndreptă ochii spre fereastră. Îşi dădea şi ea seama oarecum că moşioara din Vologda n-o va scăpa de pacostea de fiu-său decît vremelnic şi că, mai curînd sau mai tîrziu, are s-o irosească, şi apoi tot la ea o să vină, iar ea, ca mamă, n-o să poată zice că n-are pentru el un colţişor. Totuşi, gîndul că nesuferitul acela are să rămînă acum la ea pentru totdeauna, că, chiar şi aşa, surghiunit, acolo, lîngă *canţilerie*, are s-o urmărească tot timpul în închipuirea ei, ca o stafie, gîndul acesta o înfiora pînă într-atît, încît, fără voie, începu să tremure din tot corpul.

— Pentru nimic în lume ! strigă ea, în cele din urmă, lovind cu pumnul în masă şi sărind din jilţ.

Porfiri Vladimirîci, cu ochii la „scumpa *maminca*", începu să dea îndurerat din cap ca o pendulă.

— Ce supărată-i *maminca* !... rosti el în cele din urmă cu un glas atît de mieros, de parcă ar fi vrut s-o gîdile pe *maminca* la burtică...

— Dar tu ce-ai vrea, să încep să joc?

— Vaai ! Dar sfînta scriptură ce zice? „În răbdare, zice, să mîntuiți sufletele voastre !" În răbdare ! Auzi ? Crezi dumneata că dumnezeu nu vede? Ba vede tot, *maminca* dragă. Noi nici nu bănuim, ședem aici și chibzuim și cumpănim, dar el, acolo, poate a și hotărît : „Hai s-o supun la o încercare..." A-ah, *maminca*, și eu care credeam că ești cuminţică !...

Arina Petrovna își dădu însă seama foarte bine că Porfișka-lipitoarea îi aruncă un laț și de aceea se mînie de-a binelea.

— Ce, mă iei de caraghioasă? se răsti ea la el. Eu vorbesc serios și el face pe nebunul ! Nu mă duce pe mine cu vorbele ! Spune limpede care ți-e gîndul ? Să-l lași aici la Golovliovo, pe capul mamei ?

— Da, *maminca*, da, dacă te lasă inima. Să rămînă aici, la fel ca pînă acum, numai să iei de la el și o hîrtie cu privire la moștenire.

— Aha, aha... Știam eu că la asta ai să mă sfătuiești. Bine ! Să zicem că rămîne pe al tău. Mie, va să zică, poate să-mi fie oricît de urît să-l știu pe nesuferitul ăsta mereu lîngă mine... nimănui n-o să i se facă milă de soarta mea. Am fost tînără, am dus crucea și acu', la bătrîneţe, cu atît mai mult nu se cuvine s-o lepăd... Mă rog, fie și așa. Să trecem la altele. Cît om trăi noi, eu și *papinca*, are să șadă, să zicem, aici, la Golovliovo, și n-are să moară de foame. Dar pe urmă ?

— *Maminca* dragă, de ce gîndurile astea negre?

— Negre, albe, trebuie să ne gîndim și la asta. Nu mai sîntem tineri. După ce om da ortul popii, ce-o să se facă ?

— Vai, *maminca*! N-ai încredere în noi, copiii dumitale? Oare așa învățătură ne-ai dat?

Și Porfiri Vladimirîci se uită la ea cu una din acele priviri enigmatice care o puneau întotdeauna în încurcătură.

„Iar îmi aruncă lațul!" răsună în sufletul ei.

— Eu, *maminca*, pe cel sărman mai bucuros îl ajut. Că cel bogat, ce nevoie are? Bogdaproste! Are destul și fără mine. Dar săracul... Știi ce-a spus Christos despre săraci...

Porfiri Vladimirîci se sculă și sărută mîna *mamincăi*.

— Dă-mi, te rog, voie, *maminca*, ceru el îngăduința, să-i dau în dar două funturi de tutun...

Arina Petrovna nu-i răspunse. Se uita țintă la el și se întreba în gînd: „E oare cu adevărat așa lipitoare, încît să fie în stare să-și lase propriul său frate pe drumuri?"

— Bine, fă cum te taie capul! grăi ea în sfîrșit. Vreți la Golovliovo, la Golovliovo să șadă! M-ai sucit și m-ai învîrtit cum ai vrut. Ai început cu: „*Maminca*, cum pofteștî dumneata", pentru ca la urmă să mă faci să joc cum îmi cînți tu!... Dar bagă de seamă ce-ți spun: mi-e dușman, toată viața m-a chinuit, m-a făcut de rîsul lumii, și-a bătut joc de darul părintesc... Să știi însă că, dacă ai să-l dai afară, dacă ai să-l faci să umble pe la casele oamenilor... binecuvîntarea mea n-ai s-o ai! Nu, nu și iar nu... Acum, duceți-vă amîndoi la el! I-or fi ieșit ochii de cînd vă așteaptă!

Feciorii s-au dus, și Arina Petrovna i-a urmărit de la fereastră cum, fără a-și spune un cuvînt unul altuia, au trecut prin curtea din față spre *cantilerie*. Porfișa se descoperea mereu și-și făcea cruce: ba la vederea bisericii din sat, care se întrezărea, albă, din depărtare, ba cînd a trecut pe lîngă capela conacului, ba în dreptul stîlpului de lemn de care era țintuită cutia pentru pomeni... Pavluța mergea ca și cum i-ar fi fost cu neputință să-și ia ochii de la cizmele lui noi, în vîrfurile cărora se oglindea soarele.

— Pentru cine am strîns averea? Pentru cine n-am dormit nopţile şi nu m-am îndurat de un lucru mai bun... Pentru cine?! ieşi un strigăt din pieptul ei.

Cei doi fraţi au plecat, şi în conacul Golovliovilor s-a făcut iar pustiu. Arina Petrovna s-a apucat din nou şi cu rîvnă sporită de treburile gospodăriei, un moment întrerupte. În cuhne nu se mai auzea ţăcănitul de cuţite al bucătarilor, în schimb se lucra îndoit de mult în *canţilerie*, în hambare, în chilere, în pivniţe şi aşa mai departe. Vara cea mănoasă se apropia de sfîrşit. Se făceau dulceţuri, murături, sărături. Din toate părţile curgeau provizii pentru iarnă. De la toate moşiile se aduceau în căruţe dările în natură ale ţărancelor: hribi uscaţi, mure, ouă, zarzavaturi şi altele. Toate astea se cîntăreau, se luau în primire şi se adăugau la proviziile din anii trecuţi. Nu degeaba făcuse stăpîna moşiei Golovliovo un rînd întreg de pivniţe, chilere şi hambare; toate erau pline, îndesate şi în multe din ele se aflau lucruri stricate, de care nu te puteai apropia, de rău ce miroseau a putreziciune. Toate acestea, la sfîrşitul verii, se alegeau şi ceea ce părea că s-a stricat se punea deoparte pentru oamenii de serviciu...

— Castraveciorii ăştia sînt încă buni, numai pe deasupra sînt cam cleioşi şi au căpătat iz. Ei, nu-i nimic! Lasă să se mai bucure şi slugile... zicea Arina Petrovna, poruncind să se mai păstreze cînd un butoi, cînd altul.

Stepan Vladimirîci s-a deprins uimitor de repede cu noua stare de lucruri. Din cînd în cînd, grozav ar fi avut poftă să se „pilească", să se „cherchelească", într-un cuvînt „s-o facă lată" (şi după cum vom vedea mai jos, avea bani şi pentru aşa ceva), dar se stăpînea cu abnegare, parcă socotind că încă n-a venit „ceasul"... Acuma era foarte „prins" tot timpul, deoarece lua parte vie şi agitată la facerea proviziilor, bucurîndu-se, ori întristîndu-se, fără nici un interes, după cum vedea că a dat, ori n-a

dat rod cărpănoşia Golovliovilor. Adesea, ca împins de o dorinţă irezistibilă, se aventura de la *cantilerie* înspre pivniţe, numai în halat şi fără şapcă, furişîndu-se pe după copaci şi prin spatele şoproanelor de care era plină curtea din faţă, ca să nu-l vadă mamă-sa (în treacăt fie zis, Arina Petrovna nu o dată l-a zărit totuşi în halul ăsta şi inima ei de mamă o împingea în clipa aceea să-l muştruluiască zdravăn pe Stiopka-tontul, dar se răzgîndea şi-l lăsa în plata domnului...), şi acolo, cu arzătoare nerăbdare, privea cum se descarcă căruţele, cum se aduc din cămări borcane, butoiaşe, poloboace, cum toate astea se sortează şi cum, în cele din urmă, le înghite bezna căscată a beciurilor şi a chilerelor. De cele mai multe ori, era mulţumit:

— Azi au venit de la Dubrovino două căruţe cu bureţi, şi ce bureţi, frate! spunea el încîntat logofătului. Şi noi care eram gata să credem c-om rămîne fără bureţi peste iarnă. Aferim Dubrovienenii! Halal să le fie! Ne-au scos din încurcătură!

Sau:

— Mama a dat poruncă să se pescuiască în iaz nişte caraşi. Şi sînt grozavi acolo! Lungi de peste jumătate de arşin. O să mîncăm caraşi, pare-se, toată săptămîna asta.

Cîteodată se necăjea:

— Anul ăsta nu-s frumoşi castraveţii, frate. Sînt noduroşi şi cu pete, ce mai încolo-ncoace, nu-s cum trebuie şi pace! O să trebuiască, după cum se vede, să mîncăm castraveţii de anul trecut şi să-i lăsăm pe ăştia de ist an slugilor. Altceva n-ai ce face cu ei.

Dar îndeobşte felul de a gospodări al Arinei Petrovna nu era pe placul lui.

— Ce de bunătăţi, frate, prăpădite degeaba! O groază! Afumături, peşte, castraveţi, cît nu s-a cărat şi s-a tot cărat astăzi — şi pînă la urmă a poruncit să se dea totul slugilor... Treabă e asta? Aşa se duce o gospodărie?! Provizii proaspete, o grămadă! Dar te-ai găsit să se atingă dumneaei de ele, pînă nu s-a mîncat mai întîi tot putregaiul vechi!...

Convingerea Arinei Petrovna că de la Stiopka-tontul se poate căpăta fără greutate orice hîrtie s-a adeverit cu totul. Nu numai că a iscălit fără să crîcnească toate hîrtiile pe care i le-a trimis mamă-sa, dar încă s-a mai şi lăudat în seara aceea faţă de logofăt:

— Azi, frate, am iscălit o grămadă de hîrtii, toate de renunţare. Acum sînt lefter. Nici strachină, nici lingură. N-am nimic şi nu se întrevede nici pe viitor nimic. Gata. Am liniştit-o pe bătrînă.

De fraţi s-a despărţit în bună pace, încîntat că are acum un depozit întreg de tutun. Firește, nu s-a putut opri să nu-l numească pe Porfişa „Iuduşka" şi „lipitoare", dar poreclele astea au trecut cu totul nebăgate în seamă în noianul pălăvrăgelilor lui, din care era cu neputinţă să alegi o singură idee legată. La despărţire, fraţii s-au arătat mărinimoşi şi i-au dat şi bani, Porfiri Vladimirîci însoţindu-şi darul cu următoarele cuvinte:

— Iacă ceva parale, poate ai nevoie de ulei pentru candelă sau vrei să dai o lumînărică la biserică... Aşa, frate, poartă-te bine, trăieşte cuminte şi cuviincios! Şi atunci are să fie şi *maminca* mulţumită, şi are să-ţi fie şi ţie bine, şi o să avem cu toţii bucurie şi plăcere... Mama noastră e doar femeie bună, dragule!

— De bună, e bună, a încuviinţat Stepan Vladimirîci, numai că mă hrăneşte cu afumături împuţite!

— Dar a cui e vina? Cine şi-a bătut joc de „darul părintesc"? Tu singur eşti de vină, tu singur, că ţi-ai irosit casa. Şi ce minune de casă! Frumuşică, bănoasă, straşnică căsuţă! De, dacă te-ai fi purtat cumpătat şi cuminte, ai fi putut mînca şi acum văcuţă şi viţică, sau ai fi putut să poruncești să ţi se facă chiar şi o mîncărică cu sosişor şi ai fi avut de toate, şi cartofiori, şi vărzuliţă, şi măzărică... N-am dreptate, frate?

Dacă Arina Petrovna ar fi auzit acest dialog ar fi exclamat desigur: „Na, iar îi merge gura ca meliţa!" Dar Stiopka-tontul avea o fire fericită: pe

o ureche îi intra și pe alta îi ieșea ceea ce i se spunea... Iuduška ar fi putut să vorbească cît ar fi vrut, pe deplin convins că nici un cuvînt al lui nu va ajunge la Stiopka.

În sfîrșit, Stepan Vladimirîci își petrecu prietenește frații și, nu fără încîntare, îi arătă apoi lui Iakov, logofătul, două hîrtii de cîte 25 de ruble cu care s-a pomenit în mînă după despărțirea de ei:

— Ceea ce vezi, frate, o să-mi ajungă pentru multă vreme, îi spuse el. Tutun avem, de ceai și zahăr, nici o grijă; numai vin lipsește. Dacă o să vrem, o să fie și vin. Dar deocamdată mă mai țin, n-am vreme, acum trebuie să alerg la pivnițe, dacă o clipă nu bagi de seamă, îți fură tot... Știi că m-a văzut, m-a văzut, frate, zgripțuroaica, cînd mă furișam dăunăzi de-a lungul zidului de la bucătăria din dos! Stătea la fereastră și m-a văzut de-acolo. Nici vorbă că și-o fi zis: „De-aia nu mi-a ieșit socoteala la castraveți".

Dar iată că sosi și octombrie! Începură ploile; de noroi, nu mai era chip să ieși pe uliță. Stepan Vladimirîci nu se mai putea duce nicăieri, pentru că avea în picioare numai papucii uzați ai lui *papinca* și pe el numai halatul cel vechi, tot al lui *papinca*. Stătea nemișcat la fereastra odăii sale și privea, prin geamurile duble, la satul înecat în noroi, unde, prin abureala cenușie a toamnei, oamenii, pe care roboteala din timpul verii nu izbutise să-i istovească de tot, alergau zor nevoie încolo și încoace, ca niște puncte negre. Roboteala nu se isprăvise, numai că se desfășura în alt tablou în care locul tonurilor luminoase de vară îl luase neîntreruptul amurg de toamnă... Fumul nu mai contenea să iasă din coșurile uscătoriilor, pînă după miez de noapte, și bătăile de darabană lugubră ale îmblăciului se răspîndeau în toate împrejurimile. Se treiera și în hambarele boierești, iar în *cantilerie* se spunea că nu se știe dacă, cu atîta belșug, s-o putea termina înainte de lăsata secului... Totul în jur arăta adormit, mohorît și te apăsa pe suflet.

Uşa *cantileriei* nu mai era larg deschisă, ca vara, şi aerul dinăuntru era îmbîcsit de aburul cenuşiu care ieşea din cojoacele ude.

Greu de spus ce impresie făcea asupra lui Stepan Vladimirîci priveliştea aceasta a muncii de toamnă la ţară şi dacă el îşi dădea seama ce trudă se cheltuia acolo, în noroiul adînc şi lipicios, sub ploaia care curgea potop fără încetare ; sigur e că-l apăsa cerul plumburiu şi veşnic lăcrimat de toamnă. Parcă îi atîrna drept deasupra capului şi ameninţa să-l înece în prăpăstiile deschise ale pămîntului. Stepan Vladimirîci n-avea altă treabă decît să privească pe fereastră şi să urmărească norii grei şi întunecoşi. Din zori, cînd de abia se crăpa de ziuă, orizontul se şi vedea în întregime acoperit de nori, parcă sleiţi şi încremeniţi ; trecea un ceas, două, trei şi norii tot acolo erau, fără să se poată vedea la ei o cît de mică schimbare, fie de contur, fie de culoare. Iaca, norul ăsta, mai jos şi mai negru decît ceilalţi : şi azi la revărsat de zori avea forma asta hărtănită (parcă e un popă în rasă, cu braţele răstignite), care se desprinde de pe fondul albicios al norilor de deasupra lui şi uite, acum, la amiază, e la fel. Adevărat, braţul drept e acum mai scurt, în schimb cel stîng s-a lungit peste măsură. Şi toarnă din el, aşa toarnă, încît chiar pe fondul întunecat al cerului s-a făcut o trîmbă şi mai întunecată, aproape neagră. Iaca mai departe alt nor ; şi azi în faptul dimineţii atîrna ca un balaur lăţos deasupra satului vecin Naglovka şi stătea parcă să-l înghită, şi acum atîrnă tot acolo, la fel de ciufulit, numai că e cu labele întinse spre pămînt, mai-mai să sară jos ! Nori, nori şi iar nori, cît e ziulica de mare... Spre seară, pe la cinci, metamorfoză : împrejurimile se învăluie treptat, se învăluie şi la urmă dispar cu totul. Mai întîi se strîng norii, bolta cerească se acoperă cu un văl şi cerul nu mai e, tot, decît o pînză neagră. Apoi piere şi pădurea, şi Naglovka ; după aceea se topesc pe rînd în beznă biserica, satul, capela, livada şi numai ochiul care urmăreşte cu luare-aminte aceste tainice dispariţii

mai poate încă deslușI conacul, deși e doar la cîțiva stînjeni depărtare. În odaia lui Stepan Vladimirîci e întuneric bine; în *cantilerie* amurgește, dar încă nu s-a aprins lumina; ce-i rămîne lui de făcut decît să umble, să umble, să umble mereu?! O moliciune bolnăvicioasă îi cuprinde mintea și, cu toate că n-a făcut nimic toată ziua, simte în ființa lui întreagă o oboseală nespusă, fără să știe de ce. Un singur gînd îl frămîntă, îl absoarbe, îl apasă, și acest gînd este coșciugul, coșciugul, coșciugul! Uite, pe ăștia care se vedeau adineauri ca niște puncte negre pe fondul întunecat al noroiului de pe ariile țărănești, pe ei gîndul ăsta nu-i apasă și pe ei n-o să-i doboare povara tristeții și a deznădejdii; ei, chiar dacă nu se iau de-a dreptul de piept cu cerul, dar măcar se zbat, fac ceva, clădesc ceva... dar merită oare să te zbați și să faci lucrul acela pentru care ei se trudesc zi și noapte din răsputeri? — asta el nu se întreabă; dar își dă seama că pînă și aceste puncte negre fără nume sînt nemăsurat mai presus decît el, care nu-i în stare nici să se zbată și n-are nici ce apăra și nici ce îngriji...

Serile le petrecea în *cantilerie*, fiindcă Arina Petrovna, ca și înainte, nu-i dădea lumînări. El ceruse de cîteva ori, prin staroste, să i se dea cizme și un cojocel, însă i s-a trimis vorbă că lui nu i s-au pregătit cizme, dar că va căpăta pîslari cînd vor veni gerurile. Nu încăpea nici o îndoială că Arina Petrovna își pusese în gînd să nu se abată cu o iotă de la socoteala ce și-o făcuse de a nu-i da „pacostei" de fecioru-său decît atît cît să nu moară de foame... La început, el o înjura pe mamă-sa, dar pînă la urmă aproape că și uitase de existența ei; la început își mai amintea cîte ceva din trecut, apoi a încetat să-și mai aducă aminte. Chiar și de lumina lumînărilor aprinse din *cantilerie* începuse să-i fie lehamite și se închidea în odaia lui ca să fie singur cu întunericul. Nu-i mai rămînea de aci încolo decît o singură resursă, de care deocamdată se temea, dar care-l atrăgea cu o forță irezistibilă. Această resursă era: să bea, ca să uite. Să uite pînă la ca-

păt, fără întoarcere, să se cufunde atît de adînc în vălul uitării, încît să nu mai poată ieşi niciodată deasupra. Totul îl împingea pe calea aceasta : şi năravurile rele din trecut, şi inactivitatea forţată de acum, şi organismul lui bolnav, cu tusea care-l îneca, cu insuportabilele accese de astm, care nu se ştie de la ce îi veneau, şi cu junghiurile în inimă care îl supărau din ce în ce mai tare. În cele din urmă, n-a mai putut rezista :

— Azi, frate, trebuie să vedem de o butelie pentru la noapte... zise el într-o zi logofătului, cu un glas care nu prevestea nimic bun.

Butelia de azi atrase după ea un şir întreg de altele şi, de atunci, noapte de noapte, se îmbăta. Pe la nouă seara, după ce se stingea lumina în *cantilerie* şi oamenii se duceau pe la bîrlogurile lor, el punea pe masă butelia de votcă pregătită din timp şi o bucată de pîine neagră cu multă sare. Nu se apuca de băut deodată, ci se apropia oarecum pe furiş de sticlă... În jurul lui domnea o linişte de mormînt ; se auzeau numai şoarecii ronţăind tapetul coşcovit de pe pereţi, şi tic-tacul sîcîitor al ceasornicului din camera de alături ; îşi scotea halatul şi rămînea numai în cămaşă, apoi începea să umble în sus şi în jos, în odaia încălzită peste măsură ; din cînd în cînd se oprea, se apropia de masă şi, bîjbîind prin întuneric, căuta butelia... pe urmă se punea iar pe umblat. La primele pahare, sorbea cu voluptate licoarea arzătoare, însoţind fiecare sorbitură cu cîte o vorbă glumeaţă, ori cu cîte o zicală potrivită ; dar încetul cu încetul inima începea să-i bată tot mai tare, capul i se înfierbînta şi limba nu mai putea bîigui decît vorbe fără şir. Imaginaţia lui vlăguită se căznea să plăsmuiască oareşicare icoane, memoria lui amorţită căuta să se avînte în trecut, dar imaginile ieşeau ferfeniţite şi fără de înţeles, iar trecutului nu-i mai putea smulge nici o amintire, nici plăcută, nici amară, de parcă între trecut şi clipa de faţă s-ar fi ridicat pentru totdeauna un zid de nestrăbătut. În faţa lui Stepan Vladimirîci se afla numai prezentul, sub înfăţişarea

unei închisori ferecate, în care pierise fără urmă și ideea de spațiu, și ideea de timp. Odaia, soba, cele trei ferestre spre curte, patul scîrțîitor de lemn, salteaua subțire și turtită și masa cu butelia de pe ea — alte orizonturi înspre care să-și îndrepte gîndul n-avea. Dar pe măsură ce conținutul buteliei scădea și capul i se înfierbînta, el pierdea pînă și acest puțintel simț al prezentului. Biiguiala, care la început tot mai semăna cît de cît a grai omenesc, ajungea la urmă o clămpăneală ininteligibilă ; pupilele ochilor, în sforțarea de a desluși întunericul, se lărgeau peste măsură, pînă cînd se făcea nevăzut și întunericul, și în locul lui răsărea un spațiu plin de sclipiri fosforescente. Era golul nețărmurit și mort, strălucind sinistru, în care nimic din ce are viață nu-și găsea răsunet. Acest gol îl urmărea pas cu pas și la fiecare cotit al umbletului lui. Nici pereți, nici ferestre, nimic nu mai exista în afară de neantul cu sclipiri, ce se întindea fără sfîrșit. I se făcea groază ; simțea nevoia să ucidă într-însul simțul realității pînă într-atît, încît nici neantul acesta să nu mai existe. Încă o opintire — și era la țintă... Picioarele, împleticindu-se, purtau trupul în nesimțire într-o parte și într-alta ; din piept nu-i mai ieșea nici măcar biiguiala, ci un horcăit ; parcă însăși existența înceta. Venea acum acea înțepenire ciudată, cu toate semnele că nu mai există nici un fel de viață conștientă, dar care lăsa totuși să se vadă în chip neîndoielnic că trupul mai are o viață a lui, fără legătură cu ce se petrece în afară. Din piept izbucneau gemete peste gemete, fără ca ele să-i tulbure cu ceva somnul. Suferința organică îl măcina mai departe pe dinăuntru, dar fără a-i pricinui, se vede, vreo durere trupească.

Dimineața, se trezea o dată cu zorile și cu el se trezea și tristețea, dezgustul de viață și ura. O ură fără revoltă și fără vreo pricină anume, o ură față de ceva nedefinit și fără chip... Ochii umflați și roșii i se opresc pierduți ba asupra unui lucru, ba asupra altuia, privesc îndelung și neclintit ; mîinile și picioarele îi tremură ; inima, ba se oprește de parcă

i-ar fi sărit din loc, ba începe să bată cu atîta putere, încît, fără voie, își duce mîna la piept. Nici un gînd, nici o dorință. În fața ochilor — soba, și mintea i se umple pînă într-atît de această imagine a sobei, încît nu mai primește nici o altă impresie. Apoi, în locul sobei, fereastra, fereastra, fereastra, fereastra... Nu-i trebuie nimic; de nimic, de nimic n-are nevoie. Luleaua și-o îndoapă și și-o aprinde mașinal, dar nefumată îi cade iar din mîini. Limba mormăie ceva, dar numai așa, din obișnuință. Cel mai bine e să stai și să taci; să taci și să te uiți țintă într-un punct. Bine ar fi, într-un moment ca ăsta, să te afumi puțin... Bine ar fi să-ți ridici puțin temperatura organismului așa ca, măcar pentru scurt timp, să simți că ai viață, dar ziua nu-i chip să capeți votcă, cu nici un preț... Trebuie să aștepți venirea nopții, spre a avea iar parte de acele clipe fericite cînd pămîntul îți piere de sub picioare și în locul celor patru pereți nesuferiți se deschide înaintea ochilor golul nețărmurit și sclipitor...

Arina Petrovna habar n-avea cum își petrece „tontul" vremea în *cantilerie*. Licărirea aceea întîmplătoare de sentiment care se ivise atunci cînd vorbise cu Porfișka-lipitoarea se stinsese numaidecît, fără ca ea însăși să-și dea seama. Și nu că ar fi urmărit vreun plan sistematic ca să se poarte în felul acesta, ci pur și simplu din uitare. Scăpase cu desăvîrșire din vedere că în apropierea ei, colo, lîngă *cantilerie*, se află o ființă cu care are legături de sînge, o ființă care poate tînjește de dorul de a trăi. Așa după cum ea, o dată intrată pe făgașul vieții, și-o rînduise aproape mașinal într-un anumit fel și de atunci ducea mereu același trai, așa socotea că trebuie să facă și ceilalți. Nici nu-i trecea prin minte că felul de viață se poate schimba și că el atîrnă de o mulțime de împrejurări de o natură sau alta și că pentru unii (cum era cazul ei), traiul are ceva plăcut, fiind ales de bunăvoie, iar pentru alții e nesuferit și impus... De aceea, cu toate că starostele îi adusese la cunoștință în repetate rînduri că Stepan Vladimirîci „nu se simte

bine", vorbele lui îi trecuseră pe la ureche, fără să lase nici o urmă în mintea ei... Cel mult, dacă îi răspundea cu fraza ei stereotipă :

— N-ai grijă, îi trece, o să trăiască mai mult decît noi doi. Cogeamite armăsar, ce poate să i se întîmple ? Tuşeşte, ei şi ? Tuşesc unii şi treizeci de ani în şir — şi tot se ţin.

Totuşi, cînd într-o dimineaţă i s-a raportat că în noaptea aceea Stepan Vladimirîci dispăruse din Golovliovo, Arina Petrovna s-a trezit dintr-o dată... A pus de îndată toată casa să-l caute pretutindeni şi a întreprins şi personal cercetări, începînd prin a arunca o privire în odaia unde locuia „pacostea" de fiu-său. Aici i-a sărit numaidecît în ochi butelia de pe masă, pe care, în zăpăceală, nu apucaseră s-o ascundă şi în fundul căreia mai era ca la un deget de licoare...

— Asta ce e ? întrebă ea, ca şi cum n-ar fi priceput.

— Poate... aşa, ca să-şi treacă vremea... îi răspunse încurcat starostele.

— Cine îi făcea rost ? începu a se răsti Arina Petrovna, dar pe loc îşi reveni, îşi ascunse mînia şi continuă să se uite de jur împrejur.

Odaia era neagră şi atît de înglodată în murdărie, încît a supărat-o pînă şi pe ea, care nu cunoştea şi nu recunoştea nici o trebuinţă de confort. Tavanul afumat, tapetele de pe pereţi plesnite şi pe alocuri spînzurînd fîşii, pervazurile de la ferestre înnegrite de un strat gros de scrum de tutun, pernele pe jos, pe podeaua lipicioasă de noroi ; în pat, cearceaful mototolit, cenuşiu de murdar... La una din ferestre, cerceveaua de iarnă era scoasă, sau mai bine zis smulsă, şi fereastra lăsată întredeschisă — pe aici se vede că o tulise „pacostea"... Arina Petrovna a aruncat instictiv o privire pe uliţă şi s-a speriat şi mai mult. Cu toate că intraseră deja în noiembrie, toamna se nimerise a fi în acel an neobişnuit de lungă şi gerurile încă nu începuseră. Drumul şi cîmpul erau în întregime negre, desfundate şi pline de un noroi din care nu mai puteai

ieşi. Cum a trecut? Încotro a apucat-o? Şi deodată îşi aminti că n-avea nimic pe el, în afară de halat şi papuci, dintre care unul fusese găsit sub fereastră, şi că toată noaptea, ca un făcut, plouase într-una...

— Se cunoaşte că n-am dat de mult pe aci, drăguţilor, zise ea, aspirînd în loc de aer un amestec de mirosuri greţoase de votcă, de tutun şi de cojoc jilav.

Toată ziua, cît au răscolit oamenii pădurea, ea a rămas la fereastră şi a privit, înlemnită, la peisajul despuiat de afară. Atîta zarvă pentru „tont"! I se părea un vis aiurea!... N-a spus ea atunci că trebuie trimis în sătuleţul din Vologda? Dar afurisitul de Iuduşka: „Nu, *maminca*, lasă-l la Golovliovo!" Acu ce te faci cu el? Ar fi trăit acolo departe, cum îl tăia capul... Treaba lui! Ea datoria şi-a făcut-o: pentru „partea" pe care a irosit-o, i-a azvîrlit alta! Ei, dacă o irosea şi pe asta, nu-ţi fie cu supărare, drăguţă! Dumnezeu, nici el, nu stă să îndoape un sac fără fund! Şi-ar fi fost linişte şi pace. Pe cînd aşa, uite ce boroboaţă a făcut! Acum du-te de-l caută în pădure... Şi încă bine dacă l-or aduce viu acasă... E în stare să se fi spînzurat! Mare lucru, omul la beţie să ia o funie, s-o lege de o cracă, să şi-o petreacă în jurul gîtului... şi gata! Mama n-a dormit nopţile, nu s-a îndurat să mănînce ca lumea, şi el — iaca ce ispravă face: i-a venit pofta să se spînzure! Şi să zici, mă rog, că i-a fost rău aici, că n-a avut ce bea, ce mînca, că a trebuit să muncească din greu... Dar el, toată ziulica, slavă domnului, altceva nu făcea decît să se fiţiie prin odaie ca un turbat, mînca şi bea, mînca şi bea!... Altul n-ar fi ştiut cum să-i mai mulţumească mamei, iar el... poftim, i-a venit să se spînzure! Ce mai comoară de fiu!

Dar de astă dată presupunerile Arinei Petrovna că tontul şi-ar fi luat viaţa nu s-au adeverit. Spre seară a sosit la conac o căruţă trasă de doi cai ţărăneşti, care l-a adus pe fugar la cantilerie. Era pe jumătate în nesimţire, zdrobit, rănit, învineţit şi buhav la faţă. S-a aflat că ajunsese în noaptea

aceea tocmai la conacul din Dubrovino, la douăzeci de verste de Golovliovo!

Întors acasă, a dormit douăzeci şi patru de ceasuri... Apoi s-a trezit şi, ca de obicei, a început să se plimbe de colo pînă colo prin odaie, dar de lulea nu s-a atins, parcă uitase de ea; la întrebările ce i s-au pus, n-a răspuns nici un cuvînt. Arina Petrovna, mişcată oarecum la început, era cît pe ce să dea poruncă să fie mutat de lîngă *cantilerie* în casa boierească... dar pe urmă s-a liniştit, şi l-a lăsat pe tontul tot unde a stat, numai că a poruncit să se spele, şi să se cureţe în odaie, să se primenească rufele de pat, să se pună perdele la ferestre şi aşa mai departe. A doua zi spre seară, cînd i s-a raportat că Stepan Vladimirîci s-a trezit din somn, a dat ordin să fie chemat în casă la ceai şi a ştiut chiar să găsească vorbe dulci ca să se lămurească cu el.

— Unde-ai plecat de la maică-ta? începu ea. Ştii ce grijă i-ai făcut mamei? Încă bine că n-a aflat *papinca*! În starea în care e, doamne fereşte ce se putea întîmpla!

Dar Stepan Vladimirîci rămase, pe cît se pare, nepăsător la duioşiile mamă-si, căci stătea şi se uita cu ochi sticloşi şi nemişcaţi la lumînare, urmărind parcă cum se îngroaşă seul pe feştile!...

— Of, prostuţule, prostuţule! urmă Arina Petrovna din ce în ce mai drăgăstos. Măcar să te fi gîndit ce zvon i-ar fi ieşit maică-ti din pricina ta... că şi aşa are ea destui pizmaşi, slavă domnului! Şi cine ştie dacă n-ar fi scornit că mama nu ţi-a dat de mîncare, nu ţi-a dat îmbrăcăminte... ah, prostuţule, prostuţule!

Aceeaşi tăcere şi aceeaşi privire nemişcată, pierdută, aţintită într-un singur punct.

— Ţi-a fost rău aici la maică-ta? Cu ce? Îmbrăcat eşti, sătul — slavă domnului! Căldurică ai avut, ţi-a fost bine... Ce puteai să-ţi mai doreşti? Sau poate te plictiseai... apoi, dragul meu, pentru asta n-am ce-ţi face! Aşa-i la ţară! Petreceri, baluri n-avem aici; şedem cu toţii, fiecare în colţul nostru,

și ne plictisim ! Iaca și eu aș fi bucuroasă să joc și să cînt, dar mă uit afară și îmi trece pofta să mă duc chiar și la biserică pe o vreme urîtă ca asta.

Arina Petrovna se opri, crezînd că tontul va îngăima ceva ; dar tontul parcă împietrise ! Ea simți cum începe să fiarbă sîngele într-însa... dar se stăpîni.

— Și dacă ai fost nemulțumit de ceva, poate nu-ți ajungea mîncarea sau rufăria, n-ai putut să vii să spui mamei, deschis : „Te rog, *maminca*, scumpa mea, poruncește să mi se facă un ficățel, sau niște brînzoaice..." Crezi că mama ți-ar fi zis nu ? Sau chiar și vin... mă rog, ți s-a făcut poftă de un vinișor — fii sănătos ! un păhărel, două, cu dragă inimă! Ce, o doare pe mama în suflet să-ți dea ? Dar uite cum ești tu : nu ți-e rușine să ceri de la un rob, dar mamei ca să-i spui un cuvînt ți-e greu !

Dar degeaba toate vorbele dulci. Stepan Vladimirîci nu numai că nu s-a înduioșat (Arina Petrovna nădăjduia chiar că o să-i sărute mîna) și nu numai că n-a arătat nici un fel de căință, dar parcă nici nu auzea ce i se vorbea.

Din clipa aceea a amuțit de-a binelea. Zile întregi umbla prin odaie mohorît, cu fruntea încruntată, mișcînd din buze, și așa mereu, fără să osenească. Din cînd în cînd se oprea, parcă voia să spună ceva și nu găsea cuvîntul. Se vede că nu pierduse cu totul facultatea de a gîndi, dar atît de greu i se întipărea ceva în creier, încît uita de la mînă pînă la gură și de aceea faptul că nu-i venea cuvîntul nici măcar nu-l mai supăra. Dinspre partea ei, Arina Petrovna gîndea că el urzește negreșit să dea foc conacului.

— Toată ziulica tace, spunea ea. Nu se poate să nu gîndească la ceva tontul cît timp tace. Țineți minte vorbele mele : dacă ăsta nu dă foc conacului, să vedeți !

Dar tontul nu gîndea de fel ! Părea cufundat cu totul într-o pîclă deasă, unde nu numai realitatea, dar nici fantezia nu avea loc. Ieșea ceva din creierul lui, dar acel ceva n-avea nici o legătură cu trecutul,

nici cu prezentul, nici cu viitorul. Parcă îl învăluise din cap pînă-n picioare un nor negru şi numai acest nor îl vedea, numai la el singur se uita, urmărindu-i unduirile închipuite şi, din cînd în cînd, tresărea, parcă ferindu-se de el. În acest nor misterios s-a topit în cele din urmă pentru el toată lumea fizică şi intelectuală...

În decembrie al aceluiaşi an, Porfiri Vladimirîci primi de la Arina Petrovna o scrisoare cu următorul conţinut :

„Ieri dimineaţă ne-a fost dată de către domnul o nouă încercare. Fiul meu şi fratele tău Stepan s-a săvîrşit din viaţă. Nu mai departe de alaltăseară era încă sănătos, n-avea nimic şi chiar a cinat, iar dimineaţa a fost găsit mort în pat. Asta-i vremelnicia vieţii acesteia ! Şi ceea ce e mai dureros pentru o inimă de mamă e că a părăsit fără împărtăşanie lumea asta deşartă, pentru a se îndrepta spre ţinuturile necunoscutului...

„Fie ca aceasta să ne slujească tuturora de învăţătură : cine dispreţuieşte legăturile de familie, acela la asemenea sfîrşit trebuie să se aştepte ! Şi neizbîndă în viaţa de aici, şi moartea năprasnică, şi chinurile veşnice pe lumea cealaltă, toate pornesc din acelaşi izvor, căci oricît am fi de falnici şi cu vază, dacă nu ne cinstim părinţii, toată trufia şi slava noastră se preface într-o clipă în nimic ! Acestea sînt pravilele pe care trebuie să şi le întipărească în minte tot omul ce vieţuieşte pe acest pămînt ; iar robii, afară de asta, mai trebuie să asculte şi de stăpîn.

„Cu toate astea, i s-a dat celui care ne-a părăsit pe vecie toată cinstirea, ca unui fiu. Giulgiul i s-a adus de la Moscova şi înmormîntarea s-a săvîrşit cu toată *ţeremonia* de către părintele arhimandrit pe care îl cunoşti. Şi azi se vor face rugăciuni pentru sufletul lui, şi parastasul, aşa cum se cuvine, după datinile creştineşti. Mă doare moartea lui, dar nu cutez a cîrti, şi nici pe voi, copiii mei, nu vă sfătuiesc. Pentru că, cine ştie ? Noi aici cîrtim şi sufletul lui colo-n ceruri se veseleşte !"

CA ÎNTRE NEAMURI

Amiază arzătoare de iulie. La conacul din Dubrovino, totul pare mort. Nu numai cei fără nici o treabă, dar și cei care au de lucru s-au retras în unghere și s-au culcat la umbră. Câinii pe jumătate adormiți s-au întins sub pletele sălciei uriașe din mijlocul curții din față și se aude cum clănțăiesc cu dinții, prinzînd în vis muște. Pînă și copacii stau nemișcați și ofiliți, ca de sfîrșeală. Toate ferestrele, și cele de la casa stăpînilor, și cele de la odăile slugilor, sînt date de perete. Arșița vine de sus în valuri fierbinți; pămîntul, acoperit cu iarbă mărunță și pîrjolită, dogorește; lumina orbitoare a așternut de jur împrejur o ceață aurie, că numai cu greu se mai pot deosebi lucrurile. Și casa boierească, zugrăvită cîndva în cenușiu și acum albicioasă, și grădinița îngrădită din fața casei, și crîngul de mesteceni despărțit de conac prin drumul de căruțe, și iazul, și bordeiele țărănești, și lanurile de secară care pornesc chiar de la marginea satului, toate sînt ca înecate în ceața aceasta luminoasă. Văzduhul e plin de tot felul de miresme, de la parfumul teilor în floare, pînă la miasmele din ograda de vite. Nici un zgomot; doar din bucătărie un țăcănit de cuțite, care vestește nelipsita okroșka[1] și pîrjoalele pentru masa de prînz.

În casa boierească domnește o frămîntare tăcută. Cucoana bătrînă și cele două fete tinere șed în sufragerie și, lăsînd lucrul lor de mînă să zacă pe masă, stau ca încremenite în așteptare. În odaia slujnicelor, două femei pregătesc cataplasme și comprese și numai un zăngănit regulat de linguri, ca un țiriit de greiere, tulbură împietrirea generală. În coridor, slujnice tinere aleargă descuițe pe scară de la antresol la odaia de serviciu și înapoi. Din cînd în cînd, de sus se aude strigătul: „Ce e cu mușatarul? Ați adormit?“ și imediat una din fete iese

[1] Supă rece cu cvas, smîntînă și bucățele de carne (n.t.).

glonț din odaia servitoarelor. Într-un tîrziu, pe scară răsună un scîrțîit de pași grei și în sufragerie intră un medic militar. Medicul e un bărbat înalt, spătos, cu obrazul plin și rumen, care literalmente crapă de sănătate. Are un glas răsunător, umblet apăsat, ochi luminoși și veseli, buze cărnoase și roșii, înfățișarea unui om cu firea deschisă. E un „juisor" în adevăratul înțeles al cuvîntului care, în ciuda celor cincizeci de ani pe care îi are, nu s-a dat nici pînă acum și nu se va da încă multă vreme de acum încolo în lături de la nici un chef, de la nici o petrecere. E îmbrăcat elegant, de vară; poartă o tunică de pichet de un alb imaculat, cu nasturi strălucitori de uniformă. Intrînd, se oprește în prag, clefăie din gură, plescăie cu limba și, adresîndu-se cuiva din coridor, comandă:

— Ascultă, porumbițo, adă-ne o vobculiță și o gustare!

— Ei, cum e? întreabă neliniștită cucoana bătrînă.

— Dumnezeu e mare, Arina Petrovna! îi răspunde medicul.

— Cum... va să zică...?

— Asta-i... Are s-o mai ducă două-trei zile. Pe urmă... Basta! și face cu mîna un gest plin de înțeles, intonînd cu jumătate glas: „Peste cap, peste cap, peste cap s-a dat".[1]

— Da' cum se poate? L-au căutat, l-au tot căutat doctorii și acum, deodată...

— Care doctori?

— Al nostru de la zemstvă și unul de la oraș.

— Doctorii! Să-i fi făcut acum o lună un drenaj zdravăn, ar fi scăpat cu viață.

— Și-acum, chiar așa, nimic nu se mai poate face?

— Am spus: dumnezeu e mare... Altceva n-am ce adăuga...

— Poate totuși să-i facă bine...

— Ce să-i facă bine?

[1] Un vers din opereta „Frumoasa Elena" (n.r.).

— Asta... mă rog... ce-ai făcut acum... oblojelile.

— Poate...

O femeie în rochie neagră şi cu testemel negru aduce pe tavă o carafă cu votcă şi două farfurioare cu salam şi icre. La apariţia ei, conversaţia încetează. Doctorul îşi toarnă un păhărel, îl priveşte în zare şi plescăie cu limba; apoi, adresîndu-se cucoanei bătrîne, îi spune:

— În sănătatea matale, măiculiţo! şi dă votca pe gît.

— Să-ţi fie de bine, taică!

— Iaca, de drăcia asta se prăpădeşte acum, în floarea vîrstei, Pavel Vladimirîci... de votca asta, zice doctorul, scălîmbăindu-se la faţă de plăcere, şi înfige furculiţa într-un rotocol de salam.

— Da, multă lume se prăpădeşte din cauza ei.

— Nu-i prieşte oricui băuturica asta... iaca de aceea! Dar mie-mi prieşte şi prin urmare... să repetăm... În sănătatea matale, doamnă!

— Bea, bea, te rog, dacă nu-ţi face rău.

— Mie nu-mi face rău. La mine şi plămînii, şi rinichii, şi ficatul, şi splina, toate-s în regulă!... Chiar bine că mai eşti aici, se adresează doctorul către femeia în rochie neagră, care rămăsese lîngă uşă, parcă vrînd să asculte ce vorbesc boierii. Ia zi, ce-aveţi azi la masă?

— Okroşka, pîrjoale şi friptură de pui, răspunde femeia cu un zîmbet cam acru.

— Da' peşte sărat aveţi?

— Cum să nu, domnule. Şi nisetru, şi păstrugă. Peşte avem destul.

— Atunci, ia să ne comanzi o ciorbă de nisetru, dar vezi să fie o bucăţică grasă! Cum îţi zice? Ulituşka parcă?

— Ulita mă cheamă, domnule.

— Perfect. Atunci mai repede, Ulituşka, mai repejor!

Ulituşka iese; o clipă domneşte o tăcere apăsătoare. Arina Petrovna se scoală şi se uită pe uşă,

ca să se încredințeze dacă Ulituşka a plecat într-adevăr. Apoi, adresîndu-se doctorului, îl întreabă :

— Cu privire la orfane ai vorbit cu el, Andrei Osipîci ?

— Am vorbit.

— Şi ? !

— Mereu acelaşi răspuns : „De cum mă fac bine, zice, fac negreşit şi testament, iscălesc şi poliţele".

În cameră se lasă o tăcere şi mai apăsătoare ca-nainte. Fetele îşi iau de pe masă canavaua şi, cu un tremur vizibil al mîinilor, încep să aştearnă cusătură după cusătură... Arina Petrovna oftează, ca omul care şi-a pierdut nădejdea. Doctorul se plimbă prin odaie şi fluieră : „Peste cap, peste cap..."

— Ar fi trebuit să-i spui limpede...

— Mai limpede nici nu se putea. „Ai să fii un ticălos, i-am spus, dacă n-ai să ai grijă de orfane !" Da, măicuţă, mare greşeală ai făcut ! Dacă mă chemai acum o lună, i-aş fi făcut şi drenaj şi mi-aş fi dat silinţa şi pentru testament... Acum, totul îi rămîne lui Iuduşka. El e moştenitorul legal. Ăsta-i şi gata !

— Bunicuţo, atunci... cu noi ce-o să fie ? se jeluieşte aproape lăcrimînd fata cea mai mare. Cu noi ce face unchiul ?

— Nu ştiu, drăguţa mea, nu ştiu. Nici ce-am să mă fac eu nu ştiu. Azi sînt aici, mîine... dumnezeu ştie ! Poate oi trebui să-mi culc capul în vreo magazie sau în vreo izbă ţărănească...

— Doamne, ce prost e unchiul ăsta ! exclamă fata cea mică.

— Mătăluţă, june domnişoară, mai ţine-ţi guriţa, observă doctorul, şi, întorcîndu-se spre Arina Petrovna, continuă : Dar de ce n-ai încercat chiar dumneata, măicuţă, să-l convingi ?

— Nu vrea, nu, nu, şi pace ! Nici să mă vadă nu vrea ! Deunăzi m-am dus la el. „Ai şi venit să mă prohodeşti ?" îmi zice.

— Cred că-i mai mult Ulituşka la mijloc. Ea îl întărîtă împotriva dumitale.

— A, asta fără doar și poate ! Și toate le aduce la urechea lui Porfișka-lipitoarea. Cică la el caii stau înhămați gata toată ziua pentru clipa cînd frate-său o începe să-și dea sufletul ! Și, închipuiește-ți, zilele astea Ulita a făcut o listă de tot ce se găsește în casă : mobilă, lucruri, tacîmuri, tot... „Să nu se piardă, zice, cumva, ceva..." Vrea acuma să ne mai scoată și hoațe ! Auzi, pe noi... pe noi !

— Cu asta ar trebui, vorba ceea... militărește... „Peste cap, peste cap..."

Dar doctorul n-a apucat să-și spună tot gîndul, căci una din slujnicele cele tinere dă buzna în odaie și, cu sufletul la gură, strigă cu o voce speriată :

— La boieru ! Boieru-l cheamă pe doctor !'

Familia care intră în scenă în acest capitol ne e cunoscută. Cucoana bătrînă nu e alta decît Arina Petrovna Golovliova ; proprietarul moșiei Dubrovino, cel care trage să moară, e fiul ei, Pavel Vladimirîci ; în sfîrșit, cele două copile, Anninka și Liubinka, sînt fetele răposatei Anna Vladimirovna Ulanova, aceea căreia cîndva Arina Petrovna îi „zvîrlise partea". N-au trecut decît zece ani de cînd nu i-am mai văzut, dar între timp situația personajelor s-a schimbat atît de mult, încît n-a mai rămas nici urmă din acele legături meșteșugite, mulțumită cărora familia Golovliov apărea ca un soi de cetate inexpugnabilă. Această familie-fortăreață, ridicată de mîinile neobosite ale Arinei Petrovna, s-a năruit, dar s-a năruit pe nesimțite, pînă într-atît de pe nesimțite, încît Arina Petrovna însăși, fără să-și dea seama cum de s-a întîmplat lucrul acesta, devenise părtașa, ba chiar motorul netăgăduit al acestei năruiri, al cărei adevărat suflet fusese însă, de bună seamă, Porfișa-lipitoarea.

Din stăpînitoarea necontrolată și tiranică a domeniului Golovliovilor, bătrîna a ajuns o modestă oploșită la casa fiului mai mic, o oploșită fără ocupație și fără cuvînt în treburile gospodăriei. Capul i s-a plecat, spinarea i s-a gîrbovit, ochii i s-au stins, mersul i s-a îngreuiat, gesturile și-au pierdut vioi-

ciunea de altădată. Stînd fără nici o treabă, a învățat la bătrînețe să împletească ; dar lucra fără spor, pentru că gîndurile îi zburau mereu — unde, nu știa nici ea totdeauna, dar în tot cazul nu la andrele... Șade, împletește cîteva clipe și apoi, de la sine, mîinile îi cad în poală, capul i se reazemă de spătarul fotoliului și încep s-o fure amintirile... Amintiri și iar amintiri, pînă cînd moțăiala bătrîneții îi cuprinde întreaga ființă. Sau se scoală și începe să cutreiere prin odăi și să se uite în toate părțile, parcă ar căuta ceva, ca o femeie care toată viața a ținut cheile și nu-și dă seama unde și cum le-a pierdut...

Cea dintîi lovitură pe care a primit-o atotputernicia Arinei Petrovna nu i-a venit atît de la desființarea iobăgiei, cît de la ceea ce a precedat această desființare. Mai întîi, simple zvonuri, apoi întrunirile nobilimii, cu moțiunile lor, pe urmă comitetele de gubernii, după aceea comisiile de redactare — toate astea îi tocau nervii, îi semănau neliniște în suflet. Imaginația, și așa bogată în plăsmuiri a Arinei Petrovna, îi sugera inepții cu duiumul. Ba deodată se întreba : „Cum am s-o chem de acum înainte pe Agașka ? Sigur că Agafiușka, sau poate chiar va trebui s-o cuconesc și să-i spun Agafia Feodorovna ?" Ba își închipuia că umblă prin casă, unde nu-i nimeni, căci servitorii s-au vîrît în odaia lor, unde mănîncă de crapă, și după ce se satură de a se mai îndopa atîta, azvîrlă ce-a mai rămas sub masă. Ba i se părea că aruncă o privire în pivniță și vede acolo pe Iulka și pe Fioșka cum înfulecă cu toată gura, și încă cu ce grabă ! Ar vrea ea să le tragă o mustruluială, dar vorbele îi rămîn în gît : „Parcă poți să le mai spui acum ceva ? Sînt libere ! Du-te de le mai cere socoteală..."

Aceste inepții nu sînt mare lucru, dar, cu timpul, din ele se înfiripă o întreagă realitate fantastică, care pune stăpînire pe om și-i paralizează activitatea. Arina Petrovna a scăpat astfel, pe nesimțite, din mîini frînele conducerii, nefăcînd în răstimp de

doi ani altceva decît să exclame de dimineaţă pînă seara :

— Să se hotărască odată, ori laie, ori bălaie ! Că aşa : primul apel, al doilea apel... Nici în car, nici în căruţă !

În vremea asta, în plină destrămare a comitetelor, şi-a dat duhul şi Vladimir Mihailîci. A murit împăcat şi împăciuit, lepădîndu-se de Barkov şi de operele lui... Ultimele lui cuvinte au fost :

— Mulţumescu-ţi ţie, doamne, că mi-ai îngăduit să mă înfăţişez înaintea ta nu cu mocofanii alături !

Aceste cuvinte s-au întipărit adînc în sufletul impresionabil al Arinei Petrovna, şi moartea soţului ei pe de o parte, fantasmagoriile în legătură cu viitorul pe de alta puseră peste toată viaţa din Golovliovo un fel de pecete a disperării. Parcă atît casa bătrînească a Golovliovilor, cît şi tot ce trăia acolo, toate se pregăteau să moară...

După unele mici aluzii şi tînguiri din scrisorile Arinei Petrovna, Porfiri Vladimirîci ghici cu o pătrundere uimitoare toată zăpăceala care domnea în capul ei. În scrisorile pe care i le scria, Arina Petrovna nu-i mai făcea morală şi nu-i mai dădea învăţături, ci îşi exprima mai cu seamă speranţa în dumnezeu „care şi în vremurile noastre de puţină credinţă, nici măcar pe robi nu-i părăseşte, dar încă pe aceia care prin starea lor au fost temelia cea mai solidă şi podoaba bisericii". Iuduşka a simţit instictiv că, dacă *maminca* începe să-şi pună nădejdea în dumnezeu, asta înseamnă că în existenţa ei e o rotiţă undeva care nu mai merge... Şi el s-a folosit de acest lucru cu şiretenia care-l caracteriza.

Cu puţin înainte de înfăptuirea actului de emancipare a ţărănimii, a sosit cu totul pe neaşteptate în vizită la Golovliovo, unde a găsit-o pe Arina Petrovna abătută, aproape istovită.

— Ei ? Cum ? Ce se vorbeşte la Petersburg ? fu cea dintîi întrebare pe care ea i-o puse, după ce isprăviră a-şi ura reciproc cele cuvenite.

Porfişa lăsă capul în jos şi nu răspunse nimic.

— Nu zău, pune-te în locul meu, continuă Arina Petrovna, înțelegînd din tăcerea fiului său că nu trebuie să se aștepte la nimic bun. Am acum în slujbă numai scîrbe de fete... treizeci; ce m-oi face cu ele? Ce-am să le dau de mîncare, dacă rămîn pe cheltuiala mea? Acum avem, slavă domnului, și varză, și cartofi, și pîine și, treacă meargă, ne putem hrăni. Nu-s cartofi, poruncesc să se facă varză; nu-i varză, ne descurcăm cu castraveți. Dar dac-o trebui să alerg eu singură în piață, și să dau bani pe toate, să le cumpăr, să le aduc, de unde am să iau pentru atîtea guri?

Porfișa o privea pe *maminca* lui scumpă drept în ochi, și zimbea cu amărăciune, în semn de compătimire.

— Iar dacă le dau drumul în voie vînturilor: plecați, drăguțele mele, încotro vă vor duce ochii, atunci nu știu... Nu știu, nu știu, nu știu ce-o să iasă din treaba asta!

Porfișa zîmbi, ca și cum și lui i se părea fără margini de caraghios „ce-o să iasă din treaba asta".

— Nu, nu rîde, dragul meu. Lucrul ăsta e atît de serios, atît de serios, că, dacă nu le-o băga dumnezeu mințile în cap, apoi atunci... Iacă, de pildă eu. Nu sînt o lepădătură, și, oricît, o să trebuiască să se găsească și pentru mine un locșor undeva. Ce cale e de ales? Educația, pe care am căpătat-o, o cunoști. Știm să dansăm, să cîntăm, să primim musafiri. Ce-am să mă fac fără scîrbele de fete? Că nici de servit, nici de primit, nici de gătit... nimic nu știu, dragul meu.

— Dumnezeu e milostiv, *maminca*!

— A fost milostiv, dragul meu, dar acum se vede — gata! Milostiv, milostiv, însă cu socoteală: am fost noi buni, a avut și împăratul ceresc milă de noi, ne-am făcut răi, apăi să nu vă fie cu supărare! Uite, știi ce mă gîndesc? Am să dau, zău, toate naibii, am să-mi fac o căsuță lîngă mormîntul lui *papinca*, și zilele cîte le mai am de trăit mi le-oi petrece acolo!

Porfiri Vladimirîci ciuli urechile; îi venea apa la gură...

— Şi cine o să vadă de moşie? întrebă el cu precauţiune, ca şi cum ar arunca o undiţă...

— Nu vă supăraţi, dar mai ocupaţi-vă şi voi. Slavă domnului, eu destul am adunat! Nu trebuie numai eu să duc tot greul...

Arina Petrovna se poticni parcă deodată şi ridică ochii. Fu izbită numaidecît de faţa zîmbitoare, băloasă, parcă toată unsă cu grăsime şi radiind de pofta hrăpăreaţă nemărturisită a lui Iuduşka...

— Nu cumva vrei să mă şi îngropi? observă ea scurt. Nu e prea devreme, puiule? Vezi să nu-ţi faci o socoteală greşită!

Astfel, lucrurile au rămas deocamdată fără rezultat. Dar sînt discuţii care, o dată începute, nu se mai opresc. După cîteva ceasuri, Arina Petrovna s-a întors la discuţia întreruptă.

— Am să vă împart moşia şi am să plec la mînăstirea sfîntului Serghie, zise ea cu un aer visător. Am să-mi cumpăr prin preajmă acolo o căsuţă şi oi trăi acolo...

De data asta, Porfiri Vladimirîci, care se fripsese întîia oară, tăcu din gură.

— Anul trecut, cînd *papinca* mai era încă în viaţă, continuă Arina Petrovna, în aceeaşi stare de visare, şedeam într-o zi singură în iatac la mine şi deodată aud, parcă mi-ar şopti cineva la ureche: „Du-te la făcătorul de minuni, du-te la făcătorul de minuni, du-te la făcătorul de minuni", iac-aşa de trei ori în şir. Mă întorc — nimeni. Îmi zic atunci: ăsta-i un semn de la dumnezeu — pentru mine... şi rostesc: „Bine, dacă credinţa mea a găsit har în ochii lui dumnezeu, eu sînt gata!" Cum am rostit cuvintele astea, s-a răspîndit în odaie o mireasmă aşa de plăcută... Firește, am poruncit îndată să înhame caii şi, către seară, eram la drum!

Povestind lucrurile astea, Arinei Petrovna i se umplură ochii de lacrimi. Iuduşka folosi acest minut prielnic şi-i sărută *mămîncăi* mînuşiţa, îngăduindu-şi chiar s-o cuprindă de mijloc.

— Uite aşa te vreau, îi spuse el. Vai, ce bine e cînd omul trăieşte în bună înţelegere cu dumnezeu! C-atunci el îndreaptă către domnul ruga şi domnul către el sprijinul... Aşa, scumpă *maminca!*

— Aşteaptă, încă n-am isprăvit. Sosesc a doua zi spre seară la schit şi trag de-a dreptul la făcătorul de minuni. Acolo — vecernie, călugării cîntă, lumînările ard, miros de tămîie... nu ştiam : mă aflu pe pămînt sau în ceruri? După vecernie, mă duc la ieromonahul Iona şi-i spun : „Preacucernice părinte, frumos a mai fost azi la biserică!" Iar el îmi zice : „Apoi, doamnă, azi la începutul slujbei i s-a arătat părintelui Avacum o vedenie! Numai ce a ridicat mîinile pentru rugăciune, a văzut deasupra capului, în cupolă, o lumină, şi în lumină un porumbel care îl privea!" Din clipa aceea am luat în sufletul meu hotărîrea : nu ştiu cînd, nu ştiu cum, dar sfîrşitul vieţii trebuie să-l petrec pe lîngă mînăstirea sfîntului Serghie.

— Şi pe noi în grija cui vrei să ne laşi? Cine are să se îngrijească de copiii dumitale? Ah, *maminca, maminca!*

— Ei, doar nu mai sînteţi mici, o să aveţi singuri grijă de voi. Eu, cu orfanele Annuşkăi, ne retragem la făcătorul de minuni, şi om trăi acolo sub aripa lui. Poate că s-o ivi şi la vreuna din ele dorinţa de a sluji pe domnul, schitul de maici e aproape... O să-mi cumpăr o căsuţă, o să-mi fac o grădină de zarzavat; o să pun varză, cartofi, o să am tot ce-mi trebuie...

Vorbele astea de clacă s-au repetat cîteva zile în şir; Arina Petrovna şi-a făcut de cîteva ori cele mai îndrăzneţe planuri; pe urmă s-a răzgîndit, apoi şi le-a făcut iar, pînă cînd, în cele din urmă, lucrurile au ajuns atît de departe, încît nu i-a mai fost cu putinţă să dea înapoi. La nu mai mult de şase luni după vizita lui Iuduşka, iată care era situaţia : Arina Petrovna nici n-a plecat la mînăstire, nici n-a cumpărat casă lîngă mormîntul soţului; în schimb, a împărţit moşia, păstrînd pentru dînsa numai un capital în numerar. Firește, Porfiri Vladi-

mirîci a căpătat partea cea mai bună, iar Pavel Vladimirîci s-a ales cu cea mai proastă...

Arina Petrovna a rămas mai departe la Golovliovo, și se-nțelege că fără o comedie familială nu s-a putut. Iuduṣka a vărsat lacrimi și a rugat-o pe scumpa lui *maminca* să administreze moșia, să încaseze veniturile și să le întrebuințeze după socotința ei : „Oricît ai să-mi dai mie din venit, draga mea, fie și cît de puțin, eu am să fiu mulțumit". Pavel, dimpotrivă, i-a mulțumit maică-si rece („parcă ar fi vrut mai degrabă să mă muște !"), și-a dat îndată demisia din armată („și-a luat libertatea iac-așa, ca un smintit, fără blagoslovirea mamă-si") și s-a stabilit la Dubrovino.

Din aceeași clipă, agerimea de altădată a minții Arinei Petrovna a început a scădea. De unde înainte ghicea cu atîta ascuțime ce zace în Iuduṣka-lipitoarea, acum parcă deodată icoana pe care și-o făcuse despre el i s-a învăluit în ceață. S-ar fi zis că nimic altceva nu mai vedea decît că, cu toată împărțirea moșiei la cei doi fii, și cu toată eliberarea țăranilor, ea continuă să trăiască ca și mai înainte la Golovliovo, și ca și mai înainte nu dă nimănui socoteală. În schimb, tot pe aici pe aproape, la Dubrovino, locuiește celălalt fiu — dar cîtă deosebire ! În timp ce Porfișa a lăsat tot, și familia și pe el, pe seama *mamincăi*, Pavel nu numai că nu-i cere niciodată sfatul, dar chiar și atunci cînd dă ochi cu ea vorbește printre dinți...

Și cu cît i se întuneca mai mult Arinei Petrovna judecata, cu atît i se aprindea inima de mai mult zel pentru fiul cel drăgăstos. Porfiri Vladimirîci nu cerea nimic... ea era aceea care venea în întîmpinarea dorințelor lui. Treptat, începu să găsească neajunsuri în întocmirea moșiei Golovliovo. Ici pătrunde în moșie o limbă de pămînt străin ; ar fi bine să se cumpere fîșia asta și să fie înglobată în moșie ; colo s-ar putea face o fermă aparte, dar nu-i fînaț ; e însă unul de vînzare în vecinătate, și încă foarte bun ! Arina Petrovna se străduia, și ca

mamă, şi ca gospodină, să-şi dovedească fiului celui iubitor însuşirile în toată strălucirea lor. Dar Porfiri Vladimirîci parcă se închisese într-o găoace de nepătruns... Degeaba căta Arina Petrovna să-l ispitească cu cumpărăturile : la toate propunerile ei de a mai achiziţiona cutare pădure, cutare imaş, el răspundea mereu la fel : „Eu, dragă *maminca,* sînt mulţumit şi cu ceea ce am căpătat din mila dumitale".

Aceste răspunsuri dădeau şi mai mult ghes Arinei Petrovna. Antrenată pe de o parte de problemele gospodăreşti, pe de alta, de frămîntarea ei lăuntrică în legătură cu „nemernicul de Pavluşa, care locuieşte alături şi nici nu vrea să ştie de dînsa", ea pierdu cu desăvîrşire noţiunea exactă a naturii raporturilor ei reale cu Golovliovo. Vechea ei sete de acaparare puse din nou, puternic, stăpînire pe toată fiinţa ei, dar, de astă dată, de acaparare nu pentru ea, ci pentru fiul iubit. Moşia Golovliovo crescu, se rotunji şi înflori.

Şi iată că, tocmai în momentul cînd capitalul Arinei Petrovna se topise pînă-ntr-atît, încît devenea aproape cu neputinţă ca ea să mai poată trăi independent din dobînzile acestui capital, Iuduşka îi trimise, împreună cu o scrisoare foarte respectuoasă, un teanc de formulare contabilicești, care să-i servească de îndrumare pe viitor la alcătuirea dării de seamă anuale. În afară de formulare, privind principalele obiecte ale unei gospodării agricole, se mai găseau acolo şi formulare în care trebuiau trecute smeura, agrişele, hribii ş.a.m.d. Pentru fiecare din astea figura o rubrică separată care cuprindea aproximativ următoarele date :

In anul 18... au fost tufe de smeură : .....

La ele se adaugă tufe proaspăt săditе : ....

S-au cules de pe ele : ....puduri..... funţi.... zolotnici...

Din care scumpa *maminca* a întrebuinţat : ...puduri..... funţi..... zolotnici...

S-a făcut dulceață pentru casa excelenței sale Porfiri Vladimirîci Golovliov : .....puduri, ... funți..... zolotnici...

S-a dat copilului N. răsplată pentru bună purtare : ..... un funt...

S-a vîndut prostimii, să se îndulcească : .....puduri .....funți..... zolotnici...

S-a stricat, din lipsă de cumpărători și din alte pricini : .....puduri..... funți..... zolotnici..

Etc., etc., etc.

Observație : În caz că recolta pe anul bugetar curent e mai mică decît cea a anului precedent, se vor indica mai jos cauzele (secetă, ploi, grindină ș.a.m.d.).

Arina Petrovna a rămas încremenită ! Mai întîi, era uimită de zgîrcenia lui Iudușka : cui i-ar fi trecut vreodată prin minte că agrișii ar fi putut face la Golovliovo obiectul unei contabilități, și el, pe cît se pare, tocmai asupra acestora stăruie mai mult; în al doilea rînd, își dădea seama foarte bine că toate formularele astea nu sînt altceva decît o constituție care o leagă de mîini și de picioare.

Sfîrșitul a fost că, după o lungă corespondență polemică, Arina Petrovna s-a mutat, jignită și indignată, la Dubrovino ; după care Porfiri Vladimirîci și-a dat la rîndul său demisia din slujbă și s-a stabilit la Golovliovo.

Din acel moment a început pentru bătrînă un șir de zile cenușii de repaos silnic. Pavel Vladimirîci, nefiind un om al faptelor, era cu atît mai cicălitor față de maică-sa. A primit-o relativ bine și s-a obligat s-o țină pe ea și pe nepoatele orfane, cu casă și masă, dar cu două condiții : întîi, să nu vină la el în antresol ; al doilea, să nu se amestece în gospodărie. Această ultimă condiție a îngrijorat-o mai cu deosebire pe Arina Petrovna. Totul în casă la Pavel Vladimirîci era condus în primul rînd de chelăreasa Ulițuska, o viperă și pe deasupra prinsă că e în corespondență secretă cu Porfișka-lipitoarea, iar în al doilea rînd de Kiriușka, fostul *kammerdiener* al lui *papinca*, om care habar n-avea de plu-

gărie, dar îl dăscălea zilnic pe Pavel Vladimirîci, dîndu-i sfaturi de o calitate mai mult decît dubioasă. Amîndoi, şi Ulituşka şi Kiriuşka furau ca în codru. De cîte ori nu i s-a strîns Arinei Petrovna inima, văzînd jaful care domnea în casă. De cîte ori n-a încercat ea să-l prevină, să-i deschidă lui fiusău ochii în ce priveşte ceaiul, zahărul, untul! Munţi din toate astea se consumau, şi nu o dată Ulituşka, fără să se simtă cîtuşi de puţin stingherită de prezenţa cucoanei bătrîne, ba chiar sub ochii ei, vîra în buzunar cîte un pumn întreg de zahăr... Arina Petrovna vedea tot, dar trebuia să rămînă o martoră mută a jafului, pentru că, îndată ce deschidea gura ca să facă vreo observaţie, Pavel Vladimirîci i-o reteza imediat spunînd:

— *Maminca!* O casă trebuie să aibă un singur stăpîn — nu-i părerea mea, aşa e oriunde. Dispoziţiile mele or fi idioate, se poate, lasă-le să fie idioate! Dispoziţiile dumitale sînt înţelepte, mă rog, să fie înţelepte. Dumneata esti deşteaptă, deşteaptă foc, totuşi Iuduşka te-a lăsat fără acoperiş!

Şi culmea! Arina Petrovna a făcut o descoperire îngrozitoare, Pavel Vladimirîci bea! Patima asta i s-a strecurat pe nesimţite, din pricina vieţii singuratice la ţară, şi pînă la urmă a luat proporţii teribile care aveau să-l ducă la sfîrşitul inevitabil! În primele timpuri, după ce s-a mutat mamă-sa în casa lui, încă avea oarecare scrupule: cobora destul de des din antresol ca să stea de vorbă cu ea. Arina Petrovna băgă de seamă că lui fiu-său i se împleticeşte limba, dar mult timp a crezut că prostia e de vină. Nu-i plăcea cînd venea „să stea de vorbă" şi găsea convorbirile cu el obositoare. Şi într-adevăr, el nu făcea decît să cîrtească mereu şi încă pentru prostii. Ba că de săptămîni n-a mai plouat, ba că toarnă cu găleata, ba că s-au înmulţit cărăbuşii în grădină şi au ros toate frunzele copacilor, ba că s-au ivit cîrtiţe şi au umplut lunca de muşuroaie... Şi aşa avea un izvor nesecat de cîrteală. Cobora bunăoară de la antresol, se aşeza în faţa mamă-si şi începea:

— Nori de jur împrejur, dar la noi nu vrea să plouă. Şi Golovliovo, ce, e departe? Totuşi la lipitoarea a turnat ieri cu găleata. Aici, ba! Norii se plimbă, îi vezi de jur împrejur, dar să zici o picătură măcar — nimic!

Sau:

— Doamne, ce ploaie! Abia a dat secara în floare şi acum, uite, potopul ăsta o îneacă! Jumătate din fîn a putrezit... şi toarnă, şi nu se mai opreşte! Şi Golovliovo, ce, e departe? Ei, totuşi la lipitoarea, acolo, s-a strîns de mult de pe cîmp, iar noi stăm şi aşteptăm! La iarnă o să trebuiască să dăm vitelor fîn mucegăit!

Arina Petrovna tăcea, tăcea, îi asculta bodogănelile, dar uneori îi era peste puteri să mai rabde şi spunea, bunăoară:

— Dacă ai să stai şi mai departe cu mîinile în sîn...

Dar de-abia apuca să rostească un cuvînt, că lui Pavel Vladimirici îi şi sărea ţîfna...

— Şi ce-ai vrea, mă rog? Să mut ploaia la Golovliovo?

— Nu vorbesc de ploaie, dar în general...

— Nu aşa, dumneata vorbeşte-mi clar, spune-mi după părerea dumitale ce trebuie să fac? Dar nu „în general" — practic. Să schimb clima pentru dumneata? Iaca, la Golovliovo a fost nevoie de ploaie, a plouat; nu trebuie ploaie, nu plouă! Şi de aceea acolo e belşug, şi la noi toate-s anapoda! Să vedem ce-ai să spui cînd n-om avea ce mînca!

— Se vede că aşa vrea dumnezeu...

— Apoi, zi aşa, că e voia lui dumnezeu. Adineauri îi tot dădeai zor cu „în general"!

Uneori lucrurile ajungeau pînă acolo, încît îl sîcîia şi faptul că are moşie.

— Ce mi-a trebuit Dubrovino? se văita el. Ce scofală e?

— Cu ce nu-i bun Dubrovino? Pămîntul e gras, de toate îndeajuns... Ce ţi-a venit aşa deodată?

— Iaca mi-a venit, că în vremurile de azi e mai bine să n-ai proprietăţi. Banii-s altceva. Banii i-ai

luat, i-ai pus în buzunar şi te-ai dus cu ei ! Dar averea imobilă...

— Şi ce fel de vremuri sînt, mă rog, acum, că nu-i bine să ai proprietăţi ?

— Ce vremuri, auzi întrebare ! Dumneata nu citeşti gazete, dar eu citesc. Azi, peste tot, au răsărit avocaţi, aşa că, înţelegi matale, e de-ajuns să afle un avocat că ai proprietate şi ţi-ai găsit beleaua, începe să-ţi caute pricină.

— Cum să-ţi caute pricină, dacă ai acte în regulă ?

— Uite-aşa, îţi caută pricină şi răspricină. Iaca, să vezi, ia să tocmească Porfişka-lipitoarea un avocat şi ce-o să mai înceapă să ne trimită la citaţii...

— Ce tot vorbeşti ? Dar ce, Dubrovino e proprietate nelegală ?

— Păi tocmai de aceea-s citaţiile, fiindcă e proprietate legală. Dacă ar fi nelegală, mi-ar sufla-o şi fără citaţie. Dar aşa — cu citaţii. Să vezi ce-a păţit un prieten al meu, Gorlopeatov : i-a murit un unchi şi el, ca prostu, a primit moştenirea ; moştenirea s-a arătat a fi o para stearsă ; în schimb, datorii... o sută de miişoare : poliţe — şi toate false ! Şi uite, îl judecă al treilea an, mai întîi i-a luat moşia lui unchiu-său, apoi şi pe-a lui i-au vîndut-o la mezat ! Poftim proprietate !

— Da' ce, există aşa lege ?

— Dacă n-ar exista lege, nu i-ar fi vîndut moşia ! Legi sînt de tot soiul... Cine n-are conştiinţă, acela găseşte toate legile deschise ; cine are conştiinţă, pentru acela legea-i închisă... Du-te şi descopere-o în condica de legi !...

Arina Petrovna se lăsa întotdeauna bătută în aceste convorbiri. Adesea îi venea să strige : „Piei din ochii mei, ticălosule !" Dar, bineînţeles, se stăpînea şi tăcea. Numai în gînd se căina :

„Cu cine, dumnezeule mare, seamănă monştrii ăştia pe care i-am adus pe lume ? ! Unul, lipitoare, celălalt, un fel de smintit. Uite pentru cine am adunat, pentru cine n-am dormit nopţile, pentru cine mi-am rupt eu bucăţica de la gură..."

...Şi cu cît năravul beţiei punea mai tare stăpînire pe Pavel Vladimirîci, cu atît vorbele lui deveneau mai fantastice şi, cum s-ar zice, mai surprinzătoare. În cele din urmă, Arina Petrovna a început să bage de seamă că se întîmplă ceva care nu miroase a bine. De pildă, s-a pus dimineaţa într-un dulăpior, în sufragerie, o carafă plină cu votcă, iar la prînz nu mai era nici o picătură... Sau : şade în salon şi deodată aude cum de la dulăpiorul cu pricina din sufragerie vine un uşor scîrţîit ; strigă : „Cine-i acolo ?" şi aude paşii cuiva depărtîndu-se repede şi în vîrful picioarelor în direcţia antresolului.

— Maică dragă ! Nu cumva bea ? o întrebă ea odată pe Ulituşka.

— Ei, ia aşa, răspunse aceasta cu un zîmbet veninos.

Dîndu-şi seama că mamă-sa l-a ghicit, Pavel Vladimirîci a încetat definitiv să se mai ascundă. Într-o bună dimineaţă, dulăpiorul dispăru cu totul din sufragerie şi, la întrebarea Arinei Petrovna unde-i, Ulituşka i-a răspuns :

— Boierul a poruncit să-l mutăm în antresol, ca să-i fie mai la îndemînă.

Şi într-adevăr, în antresol carafele urmau una după alta cu o iuţeală uimitoare. Izolîndu-se cu sine însuşi, Pavel Vladimirîci începu să urască societatea oamenilor şi-şi plăsmui o lume a lui, deosebită, fantastică. Născoci un întreg roman eroic şi în acelaşi timp absurd, cu transformări, dispariţii, îmbogăţiri neaşteptate — roman în care personajele principale erau el şi Porfişka-lipitoarea. Nici el însuşi nu-şi dădea seama cît de adînc se cuibărise într-însul ura împotriva lui Porfişka. Îl ura din străfundul rărunchilor, cu toată fiinţa îl ura, fără încetare, clipă cu clipă. Ca aievea i se mişca pe dinaintea ochilor chipul lui nesuferit, iar în urechi îi răsuna într-una vorbăria lui goală, plîngăreaţă, făţarnică — vorbărie în care se simţea un fel de pornire rece, aproape abstractă, împotriva oricărei fiinţe care nu se supune codexului făurit de tradiţiile făţărniciei. Pavel Vladimirîci bea şi îşi amintea de trecut. Îşi amintea

toate jignirile, toate umilinţele pe care a avut prilejul să le îndure din pricina pretenţiei lui Iudușka la întîietate în casă. Şi mai cu seamă se gîndea la chipul cum s-a împărţit moşia, făcea socoteala de fiecare lucru pînă la o copeică, compara petic de pămînt cu petic de pămînt... şi clocotea de ură. În imaginaţia lui înfierbîntată de alcool, plăsmuia drame întregi, în care toate jignirile suferite în trecut se răzbunau şi unde jignitorul de astă dată era el şi nu Iudușka. Se vedea ba cîştigînd la cărţi două sute de mii de ruble şi venind cu trăsura să-i aducă asta la cunoştinţă lui Porfişka (o întreagă scenă cu dialoguri), căruia îi ies ochii de invidie ; ba îşi închipuia că i-a murit bunicul (altă scenă cu dialoguri, deşi nu exista nici un bunic) şi lui i-a lăsat o moştenire de un milion, iar lui Porfişa-lipitoarea... tifla ! Ba că a născocit un mijloc de a se face invizibil şi a fi astfel în măsură să-l chinuiască pe Porfişa în aşa hal, încît acesta să înceapă a urla de durere. Era inepuizabil în născocirea acestor parascovenii şi mult timp un chicotit neghiob răsuna în antresol, spre marea mulţumire a Ulituşkăi, care se grăbea să-l încunoştinţeze pe frăţiorul Porfiri Vladimirîci despre cele ce se petreceau.

Îl ura pe Iudușka, dar în acelaşi timp se şi temea de el. Ştia că din ochii lui Iudușka emană un fel de venin care vrăjeşte, că glasul lui ţi se strecoară ca un şarpe în suflet şi-ţi paralizează voinţa. De aceea nu voia în ruptul capului să dea ochii cu dînsul. Din cînd în cînd, lipitoarea venea la Dubrovino, ca să sărute mînuşiţa scumpei *maminca*... (O alungase din casă, dar nu încetase să fie mai departe un fiu respectuos.) Cînd se întîmpla asta, Pavel Vladimirîci se încuia cu cheia în antresol şi stătea acolo încuiat tot timpul cît ţinea taifasul între Iudușka şi *maminca*.

Aşa s-au scurs zile şi zile, una după alta, pînă cînd, într-una din ele, Pavel Vladimirîci s-a pomenit faţă-n faţă cu o boală mortală...

Doctorul a înnoptat „de formă" la Dubrovino și a doua zi dimineața a plecat la oraș. La plecare, a declarat răspicat că bolnavul nu mai are de trăit decît cel mult două zile și că e prea tîrziu acum să se mai gîndească cineva să-l pună să-și scrie „ultimele dispoziții", căci nici de iscălit nu mai poate iscăli ca lumea.

— O să se mai iscălească „obmokni" [1] și apoi o să aveți bocluc cu judecata, a adăugat el. Că Iudușka, cu toate că o respectă foarte mult pe *maminca*, proces pentru fals în acte private tot o să-i facă; și dacă mămițica o să fie trimisă, cum cere legea, undeva nu prea departe... singurul lucru de care o să aibă grijă atunci o să fie o mică slujbă pentru cei care pleacă la drum...

Toată dimineața, Arina Petrovna a umblat ca ametită. A încercat să se roage, poate că dumnezeu o să-i trimită vreun gînd bun; dar nici o rugăciune nu-i venea în minte și nici limba nu mai asculta de ea. Începea bunăoară: „Miluiește-mă pre mine, doamne, cu marea mila ta", și deodată, fără să știe nici ea cum, sărea la „și ne izbăvește de cel viclean". „Izbăvește-ne, izbăvește-ne", bîiguia ea automat, în timp ce mintea-i zbura, ba aruncînd o privire în antresol, ba oprindu-se la pivniță („ce de bunătăți au fost acolo ast'toamnă, și pe toate le-au furat!"), ba îndreptîndu-se către trecut, și lucrurile îi apăreau atunci departe, departe de tot, parcă învăluite într-un amurg, și-n acest amurg — oameni, oameni mulți, și toți aleargă, muncesc, strîng. „Fericiți cei... fericiți cei... ca o candelă... învață-mă pre mine..." Dar iată că, încetul cu încetul, limba îi amorțește, ochii i-s ațintiți la icoane, dar nu le vede; ține gura căscată, mîinile împreunate la cingătoare, și stă toată nemișcată, ca înlemnită...

În cele din urmă, se așează jos și începu să plîngă. Lacrimile îi curgeau din ochii stinși pe obrajii în-

[1] Autorul face aluzie la un personaj dintr-o schiță dramatică a lui Gogol. Personajul se plînge acolo că mătușa lui, pe patul morții, s-a iscălit „obmokni" (udata) în loc de Evdokia, și de aici au ieșit o grămadă de încurcături (n.r.).

creţiţi şi ofiliţi, zăbovind prin zbîrciturile adînci şi picurînd de acolo pe gulerul murdar al bluzei vechi de stambă pe care o purta. Un plîns amar, plin de deznădejde, şi totodată de revoltă neputincioasă. Şi bătrîneţile, şi şubrezenia fizică, şi starea ei fără scăpare, toate pare-se ar fi trebuit s-o îndemne către mormînt, ca spre singurul liman care pune capăt la toate ; dar în acelaşi timp intervenea amintirea trecutului, cînd era stăpînă, avută, temută, şi amintirea acestui trecut o învîrtoşea şi o reţinea pe pămînt. „O, de-aş muri !" îi trecea subit prin cap, dar peste o clipă acestui gînd îi lua locul altul : „De-aş mai trăi !" Nu se mai gîndea nici la Iuduşka, nici la fiul care era pe patul morţii ; amîndoi parcă încetaseră de a mai exista pentru ea. De altminteri, nu se gîndea la nimeni. Nu era supărată pe nimeni ; nu învinuia pe nimeni ; uitase chiar să-şi mai facă socotelile, dacă încă are capital şi dacă acest capital îi e de ajuns să-i asigure bătrîneţea. O tristeţe, o tristeţe covîrşitoare pusese stăpînire pe întreaga ei fiinţă. „Mi-e vai şi amar !" — iată tot ce ar fi putut spune pentru a explica lacrimile ei. Lacrimile acestea veneau de departe ; se adunaseră picătură cu picătură, din clipa cînd a plecat din Golovliovo şi s-a stabilit la Dubrovino. Era pregătită pentru tot ce o aştepta şi se aşteptase la tot şi prevăzuse totul, dar niciodată nu-i apăruse atît de limpede ca acum că şi aceste lucruri aşteptate şi prevăzute trebuie să aibă un soroc. Şi iată că sorocul a venit, soroc plin de tristeţe şi de singurătate, fără nici o zare de lumină. Toată viaţa a adunat, toată viaţa s-a zbătut pentru ceva : şi acum se dovedeşte că s-a zbătut pentru o nălucă. Toată viaţa, cuvîntul „familie" n-a părăsit buzele ei ; în numele familiei a îndurat lipsuri, şi-a cheltuit puterile, şi-a stricat toată viaţa — şi iată că deodată se înveder ează că tocmai familie... n-are.

„Doamne ! Oare aşa o fi la toată lumea ?" îi umbla prin cap întrebarea.

Şedea cu capul rezemat de mînă, cu faţa scăldată în lacrimi, întoarsă spre soarele ce se înalţa, ca şi

cum ar fi vrut să-i spună: „Priveşte-mă!" Nu gemea, nu blestema, ci numai suspina încet, ca înecată în lacrimi, şi în acelaşi timp sufletul ei era mistuit de foc:

„N-am pe nimeni, n-am pe nimeni! Pe nimeni, nimeni, nimeni!"

Dar în cele din urmă şi lacrimile îi secară. Se duse să se spele pe faţă şi apoi se îndreptă cu paşi înceţi, fără nici o ţintă, spre sufragerie. Ajunsă aici, cele două orfane o asaltară cu noi tînguiri, care însă de data aceasta i se părură deosebit de sîcîitoare.

— Ce-o să fie acum, bunico? Cum aşa, chiar o să rămînem fără nimic? cîrti Anninka.

— Ce prost e unchiul ăsta! îi ţinu hangul Liubinka.

Pe la amiază, Arina Petrovna se hotărî să intre la fiul muribund. Cu băgare de seamă, abia călcînd, urcă scara şi apoi orbecăi prin întuneric, pînă nimeri uşa care ducea în apartament. În antresol era aproape beznă; storurile verzi de la ferestre abia, abia lăsau lumina să pătrundă. Aerul din cameră, care nu fusese împrospătat de mult, era îmbîcsit de un amestec respingător de tot soiul de mirosuri, printre care acela de agrişe, de cataplasme, de ulei de candelă şi de acele miasme caracteristice care vestesc prin prezenţa lor boala şi moartea. Apartamentul se compunea numai din două camere; în prima şedea Ulituşka şi curăţa nişte agrişe, alungînd mereu, furioasă, muştele care roiau gălăgios peste grămezile de fructişoare de dinaintea ei şi i se aşezau obraznic pe nas şi pe buze. Prin uşa întredeschisă a camerei vecine se auzea necontenit o tuse seacă şi scurtă, întreruptă din cînd în cînd de o expectoraţie anevoioasă. Arina Petrovna se opri locului într-o atitudine nehotărîtă, cu privirea aţintită în semiîntuneric, parcă aşteptînd să vadă ce-o să facă Ulituşka cînd se va pomeni cu ea în faţă. Dar Ulituşka nici nu se clinti, ca şi cum era prea de tot încredinţată că orice încercare de a-l influenţa pe bolnav va fi zadarnică. Doar pe buze îi lunecă o

strîmbătură mînioasă, și Arina Petrovna avu impresia că o aude rostind în șoaptă cuvîntul : „Diavole !"

— Tu, draga mea, ai face bine să te duci jos, i se adresă Arina Petrovna.

— Ei, asta-i bună ! răspunse Ulituska răstit.

— Am de vorbit cu Pavel Vladimirîci. Du-te !

— Vai de mine, cucoană ! Cum am să-l las pe boier ? Dacă se întîmplă ceva, n-are cine să-i dea, n-are cine să-i facă nimic.

— Cine-i acolo ? se auzi surd din iatac.

— Spune, te rog, dragul meu, Uliei să plece. Am de vorbit cu tine.

De data aceasta, Arina Petrovna a pus atîta dîrzenie în vorbele ei, încît a ieșit învingătoare. Și-a făcut cruce și a intrat în odaia bolnavului. Patul lui stătea lîngă un perete interior, departe de geam. El era culcat pe spate, acoperit cu o cuvertură albă, și fuma aproape în neștire o țigară. Cu tot fumul, mușchii veneau mereu să-l supere, așa încît își trecea neîncetat ba o mînă, ba alta, pe lîngă obraz. Avea mîinile atît de slabe, fără mușchi, încît se vedeau limpede contururile oaselor aproape la fel de înguste de la palmă pînă la umăr. Capul era lipit neputincios de pernă, fața și tot corpul îi ardeau ca jarul. Ochii mari și rotunzi, adînciți în fundul capului, priveau în gol, parcă ar fi căutat ceva. Nasul i se lungise și se ascuțise, iar gura îi stătea deschisă. Nu tușea, dar respira cu atîta putere, încît parcă tot ce mai exista ca energie într-însul i s-ar fi concentrat în piept.

— Ei, cum te simți azi ? îl întrebă Arina Petrovna, lăsîndu-se într-un fotoliu, la picioarele lui.

— Binișor... mîine... ba nu, azi... Cînd a fost doctorul ?

— Doctorul a fost azi.

— Atunci mîine...

Bolnavul începu să se frămînte, parcă vrînd să-și amintească un cuvînt.

— Ai să te poți scula ? îl ajută Arina Petrovna. Să dea dumnezeu, dragul meu, să dea dumnezeu !

Amîndoi tăcură o clipă, Arina Petrovna voia să spună ceva; dar ca să spună, trebuia să aducă vorba, şi tocmai asta, cum să aducă vorba, nu ştia ea niciodată cînd se afla între patru ochi cu Pavel.

— Iuduşka... trăieşte? întrebă în cele din urmă acesta.

— Dar de ce să nu trăiască? Trăieşte şi e sănătos!

— Şi o fi zicînd: „Iaca moare şi fratele Pavel şi, din mila domnului, îmi mai rămîne o moşioară!"

— Toţi om muri odată şi odată, şi, după toţi, moşiile rămîn moştenitorilor de drept.

— Numai nu lipitoarei! Mai bine la cîini decît lui.

Prilejul se ivise de minune. Pavel Vladimirîci însuşi adusese vorba. Arina Petrovna se grăbi să folosească prilejul.

— Ar trebui să te gîndeşti la asta, dragul meu, zise ea, ca în treacăt, fără să se uite la fiu-său şi examinîndu-şi mîinile la lumină, ca şi cum ele ar fi constituit în acel moment ţinta principală a atenţiei ei.

— La care, „la asta"?

— Măcar la asta, că dacă nu vrei ca moşia ta să rămînă lui frate-tău...

Bolnavul tăcea. Dar ochii i se dilatară nefiresc de mult şi faţa i se îmbujoră din ce în ce mai mult.

— Ai putea, dragul meu, să iei în seamă că ai două nepoate orfane, ce avere au ele? Şi-apoi mama... continuă Arina Petrovna.

— Păi, de ce te-ai apucat să-i dai tot lui Iuduşka?

— Oricît... ştiu că sînt singură vinovată... Dar nu-i un păcat chiar aşa de mare... M-am gîndit şi eu că-i fiu... În tot cazul, ai fi putut să nu arunci asta mamei în obraz...

Tăcere.

— Ei bine! De ce taci? Spune măcar ceva!

— Dumneata pe cînd te pregăteşti să mă îngropi?

— Nu-i vorba aici să te îngrop, dar gîndeşte-te... Şi ceilalţi creştini... Nu mor toţi îndată, totuşi, în general...

— Aha! Asta-i „în general"! Dumneata mereu cu „în general". Crezi că nu văd?

— Ce vezi, dragul meu?

— Văd că mă crezi prost! Bine, să zicem că sînt prost, lasă să fiu prost! De ce vii la un prost? Nu veni şi nu te zbuciuma!

— Nu mă zbucium; numai că, în general... vreau să spun că viaţa fiecărui om are o margine...

— Bine, atunci aşteapt-o!

Arina Petrovna îşi lăsă capul în jos şi rămase pe gînduri. Vedea foarte bine că pledează o cauză pierdută, dar viitorul fără nici o speranţă o îngrijora în aşa măsură, încît chiar evidenţa n-o putea convinge de zădărnicia altor încercări.

— Nu ştiu de ce mă urăşti, zise ea în cele din urmă.

— De loc... nu te... de loc! Ba dimpotrivă... eu... chiar foarte mult... Cum aş putea... Ai fost... pentru toţi la fel...

Vorbea în frînturi, împleticindu-se, înecîndu-se parcă. În glasul lui se auzea un fel de chicotit spasmodic, dar în acelaşi timp de jubilare; îi scînteiau ochii; umerii şi picioarele îi tresăreau neliniştit.

— Poate că într-adevăr ţi-am greşit cu ceva. Te rog atunci, în numele lui Christos, să mă ierţi!

Arina Petrovna se sculă şi se înclină, atingînd podeaua cu palma. Pavel Vladimirîci închise ochii şi nu răspunse nimic.

— E drept că, în ce priveşte averea nemişcătoare, se hotărî Arina Petrovna să-şi spună gîndul lămurit, în starea ta de acuma nici n-ai putea să te gîndeşti să iei dispoziţii, Porfiri e moştenitor legal, mă rog, lasă să-i rămîie lui averea nemişcătoare, dar cu averea mişcătoare, cu capitalul... cu asta, cum?...

Pavel Vladimirîci tresări, dar tăcu. Se prea poate ca la cuvîntul „capital", el nici măcar să nu se fi gîndit la ce insinua Arina Petrovna, ci pur şi simplu să-şi fi făcut socoteala: „Vine septembrie, trebuie încasate dobînzile... Şaizeci şi şapte de mii şase sute înmulţit cu cinci şi împărţit la doi... cît face?"

— Tu crezi poate că eu ţi-aş dori moartea? Leapădă-te de gîndul ăsta. Trăieşte şi fii sănătos, mie, bătrînei tale mame poate numai să-mi pară bine.

Ce, mi-e rău aici? Am mîncare, am căldură, dacă vreau un dulce, am și asta, nu duc lipsă de nimic. Dar spuneam numai așa, fiindcă la creștini e obiceiul ca, în așteptarea vieții viitoare...

Arina Petrovna se opri puțin, de parcă ar fi căutat cuvîntul potrivit.

— ...Să-i asiguri pe cei ce-ți sînt aproape, sfîrși ea, cu ochii la fereastră.

Pavel Vladimirîci zăcea nemișcat, tușea încetișor, fără ca prin vreun gest oarecare să arate dacă o ascultă sau nu. Vorbele mamă-si parcă-l plictiseau.

— Capitalul se poate trece dintr-o mînă într-alta și în timpul vieții... rosti Arina Petrovna, strecurîndu-i ca într-o doară ideea, și se apucă din nou să-și examineze mîinile la lumină.

Bolnavul tresări ușor, dar Arina Petrovna nu băgă de seamă și urmă:

— Capitalul, dragul meu, chiar și legea zice că-și poate schimba proprietarul. Fiindcă poate fi cheltuit: azi îl ai, mîine nu-l mai ai. Nimeni nu poate să-ți ceară socoteală; îl dai cui vrei...

Pavel Vladimirîci începu deodată să rîdă cu răutate:

— Ți-ai adus aminte se vede de pățania lui Palocikin, șuieră el furios, și el a trecut nevestei capitalul dintr-o mînă într-alta, și ea a șters-o cu ibovnicul!

— Eu, dragul meu, n-am ibovnic!

— Atunci ai s-o ștergi fără ibovnic... cu capitalul!

— Vai, ce-ți închipui despre mine!

— Nu-mi închipui nimic... Mi-ai făcut faimă la toată lumea că sînt prost. Ei și, las' să fiu prost! Uite ce chichiță a găsit... să trec capitalul „dintr-o mînă într-alta". Și eu, pe urmă, ce să fac? Să mă duc la mînăstire și să mă uit de acolo cum o să dispuneți de capitalul meu?

Rosti toate acestea dintr-o suflare, cu furie și ură, rămînînd apoi cu desăvîrșire sleit. Și, timp de cel puțin un sfert de ceas după asta, tuși cu atîta putere, încît te și mirai de unde atîta rezistență în-

tr-un biet sac cu oase ca el. În cele din urmă, își recăpătă respirația și închise ochii.

Arina Petrovna privi pierdută în jurul ei. Pînă acum nu-i venea să creadă, dar acum se încredința de-a binelea că orice nouă încercare de a-l convinge pe muribund poate numai să grăbească ziua triumfului lui Iudușka. Și Iudușka îi apărea mereu înaintea ochilor : iată-l cum merge după sicriu, iată cum dă fratelui mort sărutarea din urmă, sărutarea lui Iuda, și cum varsă două jalnice lacrimi de crocodil. Iată cum sicriul e coborît în mormînt : „Ad-dio, frrate !" strigă Iudușka, tremurînd din buze, dînd ochii peste cap și căutînd să dea glasului său note de îndurerare, după care se întoarce pe jumătate către Ulițuska și-i spune : „Coliva, nu uita să iei coliva acasă, s-o pui pe o fețișoară de masă curată... să-l mai pomenim pe frățiorul și acasă !" Iată, s-a terminat și praznicul, în timpul căruia Iudușka a vorbit, fără să-i obosească gura, neîncetat, cu părintele, despre virtuțile răposatului, întîlnind din partea părintelui aprobarea în totul a laudelor aduse. „Ah, frate, frățioare ! N-ai vrut să rămîi în viață printre noi !" exclamă el, ieșind dindărătul mesei și întinzînd mîna cu podul palmei în sus, spre a primi de la popă blagoslovenia. Iată, în sfîrșit, că toți, slavă domnului, s-au săturat, ba au tras și un somn după masă... Iudușka se plimbă ca stăpîn prin odăi, ia lucrurile în primire, le trece în opis și, de cîte ori ceva îi trezește îndoială, se uită bănuitor la mamă-sa...

Toate aceste scene, pe care era sigură că le va trăi, i se perindau Arinei Petrovna pe dinaintea ochilor, iar în urechi îi suna glasul strident și totodată mieros al lui Iudușka, de parcă l-ar fi auzit aievea adresîndu-i-se :

— Ți-aduci aminte, *maminca*, Pavel avea niște butonași de manșetă, frumușei, de aur, pe care îi punea de sărbători... Ce s-o fi făcut cu ei ? Mă întreb unde s-au putut rătăci...

Nici n-apucase Arina Petrovna să coboare de la antresol, cînd pe dealul din faţa bisericii din Dubrovino a şi apărut o caleaşcă trasă de patru cai. În caleaşcă, la loc de cinste, trona Porfiri Golovliov şi, cu capul descoperit, îşi făcea cruce cu faţa spre biserică ; pe scăunaşul din faţă şedeau cei doi băieţi ai lui : Petenka şi Volodenka. Arinei Petrovna îi zvîcni inima : „A simţit coana hienă că miroase a stîrv !" exclamă ea în gînd. Cele două fete se speriară şi ele şi, parcă vrînd să se pună sub o aripă de apărare, se lipiră de bunica lor. În casa pînă atunci liniştită, se stîrni deodată forfotă : se trînteau uşile, oamenii alergau încoace şi încolo, se auzeau strigăte : „Vine boierul, vine boierul !" Într-o clipă, toţi ai casei fură în pridvor. Unii îşi făceau semnul crucii, alţii încremeniseră în aşteptare, dar se părea că toţi îşi dădeau seama că tot ce fusese pînă în acel moment la Dubrovino a fost numai vremelnic — şi că de-abia de acum încolo va începe oblăduirea cea adevărată, cu adevăratul stăpîn în frunte. Mulţi dintre vechii servitori vrednici de la curte primeau sub „fostul" boier o mesiacină [1] ; mulţi îşi ţineau vacile cu nutreţul boierului, aveau grădini de zarzavat şi, în genere, trăiau „slobozi", şi pe toţi, de bună seamă, îi interesa să ştie dacă boierul cel „nou" va păstra vechile rînduieli, sau le va înlocui cu altele noi, golovlioviene.

Între timp, Iuduşka ajunse la conac şi, după primirea care i se făcu, trase numaidecît concluzia că lucrurile la Dubrovino se apropie de deznodămînt. Se dădu jos tacticos din caleaşcă, făcu semn cu amîndouă mîinile servitorilor, care se repeziseră să-i sărute dreapta, să stea liniştiţi locului ; apoi îşi împreună mîinile cu podul palmelor spre pîntec şi începu să urce încetişor scara, spunînd în şoaptă o rugăciune. Pe faţă avea o expresie de durere şi totodată de adîncă supunere : ca om, era îndurerat ; ca bun creştin, nu îndrăznea să cîrtească. Chema

[1] Tain lunar de alimente, pe care-l primeau iobagii care nu lucrau pămîntul, ci erau folosiţi la alte munci (n.r.).

„mila celui de sus", dar mai mult încă se lăsa cu nădejdea în pronia cerească şi se supunea cu umilinţă voinţei dumnezeieşti... Băieţii lui mergeau pereche în spate. Volodenka îl maimuţărea pe tată-său, adică ţinea şi el mîinile împreunate, dădea ochii peste cap şi mişca din buze... iar Petenka se topea de plăcere, urmărind reprezentaţia pe care o dădea frate-său... În urma lor, venea, în cîrd tăcut, cortegiul servitorilor.

Iuduşka sărută mînuşiţa *mamincăi*, apoi o sărută pe gură, apoi iar mînuşiţa, pe urmă o luă pe scumpa lui *maminca* de mijloc, şi, clătinînd trist din cap, zise :

— Şi dumneata tot aşa de amărîtă ? Nu-i bine, *maminca* dragă, vai, nu e bine să te laşi aşa ! Nu te întrebi ce zice dumnezeu ? Zice : „Uite, eu în înţelepciunea mea le potrivesc pe toate ca să fie mai bine, şi ea cîrteşte". Ah, *maminca, maminca* !

Apoi îşi sărută ambele nepoate şi, cu aceeaşi ademenitoare dragoste de rudă în glas, le zise :

— Şi voi, greieraşilor, în lacrimi ? Să nu vă mai văd aşa ! Să faceţi bine să zîmbiţi, m-aţi înţeles ?

Şi bătu din picior la ele sau, mai bine zis, se prefăcu că bate din picior, dar de fapt glumea numai binevoitor.

— Uitaţi-vă la mine, continuă el, ca frate, sînt îndurerat. Nu o dată am şi plîns... Mă doare inima pentru frate-meu, mă doare chiar pînă la lacrimi... Plîngi, dar de-ndată te şi întrebi : Dumnezeu pentru ce e ? Nu ştie oare dumnezeu mai bine decît noi cum şi ce trebuie să facă ? Gîndul acesta îţi dă tărie. Şi aşa trebuie să ne purtăm cu toţii. Şi dumneata, *maminca*, şi voi, nepoţelelor, şi... voi toţi ! se adresă el servitorimii. Uitaţi-vă la mine cît mă ţin de tare !

Şi cu acelaşi aer fermecător le arătă cît „se ţine de tare", adică luă o ţinută dreaptă, scoase un picior înainte, îşi umflă pieptul şi dădu capul pe spate. Toţi zîmbiră, dar cam acru, parcă fiecare şi-ar fi spus în sinea lui : „Na, a purces păianjenul să-şi ţească pînza !"

După ce sfîrși reprezentația în sala mare, Iudușka trecu în salonaș, unde sărută iar mînușița *mamincăi*.

— Și așa, dragă *maminca*, zise el așezîndu-se pe divan. Iaca acum și fratele Pavel...

— Da, și Pavel... repetă încetișor Arina Petrovna.

— Da, da, da... prea devreme, prea devreme... Uite, și eu, *maminca*... îmi fac eu curaj, dar în suflet sînt tare, tare îndurerat... Nu m-a iubit fratele Pavel, de loc nu m-a iubit... poate de asta îl și pedepsește acuma dumnezeu...

— Într-o clipă ca asta, ai putea și să uiți !... Să lăsăm vechile ciondăneli...

— Eu, *maminca*, de mult am uitat ! Am spus numai fiindcă veni vorba. Nu m-a iubit ; și pentru ce — nu știu ! Eu, dinspre partea mea, pe cît pot să-mi dau seama, m-am purtat cu el și cu binele și cu binișorul, și frate-ncoace și frate-ncolo și „dragule" și „frățioare", dar el s-a ferit întotdeauna de mine — și pace ! Dumnezeu însă a rînduit lucrurile, fără știrea noastră, pre voia lui...

— Ți-am mai spus că acuma n-are rost să pomenești de asta. Omul își trăiește ultimele lui clipe.

— Da, *maminca*, mare taină-i moartea ! Nu-i știe omul nici ziua, nici ceasul... mare taină ! Iaca el, cîte planuri n-a plănuit ? Se credea sus, așa de sus, încît nici cu mîna să nu-l poți ajunge, și dumnezeu, dintr-o dată, într-o singură clipă, i-a răsturnat toate socotelile... Acum ar fi el poate bucuros să i se uite păcatele, dar ele sînt scrise în cartea vieții ; și ce-i scris în cartea asta, *maminca*, nu se poate șterge ușor...

— Dumnezeu îi iartă pe cei pocăiți.

— Îi doresc asta din tot sufletul. El pe mine nu m-a iubit, dar eu lui i-o doresc. Eu le doresc tuturora binele, și celor care mă urăsc și celor care caută să-mi facă rău, tuturor ! A fost nedrept cu mine, și uite, dumnezeu i-a trimis boala, nu eu, dumnezeu... Și suferă mult, *maminca* ?

— Nu chiar așa de mult... A fost și doctorul... A zis să nu pierdem nădejdea... minți Arina Petrovna.

— Ei, bravo! Nimic nu-i pierdut, draga mea, așa că nu mai fi amărîtă, poate o să scape. Iaca, noi ne văităm aici, și cîrtim împotriva creatorului, și el poate în clipa asta șade liniștit în pat și-i mulțumește lui dumnezeu pentru vindecare!

Această idee îi plăcu atît de mult lui Iudușka, încît și chicoti încetișor...

— Cît despre mine, *maminca*, află că am venit la voi pe cîteva zile, continuă el pe un ton ca și cum ar fi vrut să-i facă *mamincăi* o surpriză plăcută. Se și cuvenea, draga mea... același sînge!... Cine știe ce, ferească dumnezeu, se mai poate întîmpla... Oricum îi sînt frate... pot să-l mîngîi, să-l sfătuiesc, să iau dispoziții... Cred că-mi dai voie?

— Ce voie să-ți dau eu? Și eu sînt musafir aici.

— Uite, uite ce, dragă. Fiindcă azi e vineri, dă poruncă, dacă vrei să fii așa de bună, să mi se facă ceva mîncărică de post pentru dejun, o bucățică de pește sărat, niște hribișori, puțintică varză... că mult nu-mi trebuie. Eu, în vremea asta, ca frate... am să mă urc la Pavel, poate mai apuc... Dacă nu pentru trup, atunci poate că mai pot face ceva pentru sufletul lui. Și doar în starea în care se află, sufletul, la urma urmei, e mai important. Trupul, *maminca*, îl poți drege cu cataplasme și decocturi, dar pentru suflet trebuiesc leacuri mai serioase.

Arina Petrovna nu găsi nimic să-i spună. Era toată atît de stăpînită de ideea „sfîrșitului" inevitabil, încît se uita și asculta ca paralizată cele ce se petreceau în jurul ei. Văzu cum Iudușka, icnind, s-a sculat de pe divan, cum s-a cocoșat și a plecat tîrșîind picioarele (îi plăcea uneori să facă pe hodorogitul, credea că așa inspiră mai mult respect...); își dădea seama că apariția pe neașteptate a lipitorii în antresol îl va tulbura adînc pe bolnav și poate chiar îi va grăbi sfîrșitul; dar, după emoțiile din cursul zilei, o pălise o oboseală atît de mare, încît se simțea ca în letargie.

În vremea asta, Pavel Vladimirîci trecea printr-un zbucium de nedescris. Zăcea la antresol absolut singur și în același timp auzea că în casă e o

mișcare neobișnuită. Fiecare trîntitură de ușă, fiecare pas în coridor îi apărea ca un mister. O bucată de vreme a tot chemat și a strigat din răsputeri, dar văzînd că strigătele sale sînt zadarnice, și-a adunat toate puterile, s-a ridicat în capul oaselor în pat și a ciulit urechile. După alergătura generală, după schimbul de vorbe cu glas tare, a urmat însă deodată o liniște de mormînt. Ceva necunoscut, spăimîntător îl înconjura din toate părțile... Prin perdelele lăsate, lumina zilei pătrundea slab de tot, și pentru că în colțul unde era icoana pîlpîia o candelă, semiobscuritatea care umplea odaia părea și mai deasă, și mai neagră... Pavel Vladimirîci își aținti privirea asupra acestui ungher plin de mister, de parcă ceva din adîncul lui se arăta pentru prima dată ochilor săi uimiți. Icoana îmbrăcată în aur, pe care lumina candelei cădea direct, se desprindea din întuneric cu o osebită strălucire, ca ceva care avea viață ; pe tavan se legăna un disc de lumină, cînd mai vie, cînd mai palidă, după cum flacăra candelei se întărea sau slăbea. Restul, tot, era cufundat într-un semiîntuneric, pe fondul căruia jucau umbre. Lîngă colțul luminat, atîrna pe perete un halat, pe care de asemenea se legănau dîre de umbră și lumină, din care pricină părea că halatul se mișcă... Pavel Vladimirîci se uita și nu-și mai lua ochii de la ungherul luminat, unde i se părea că totul începe deodată să se miște. Singurătate, neputință, tăcere mormîntală — și peste tot umbre, un roi întreg de umbre. I se păru că umbrele înaintează, vin, se apropie de el... Cuprins de o spaimă nebună, zgîind ochii și căscînd gura, continua să se uite la ungherul misterios și nu striga — gemea. Scotea gemete surde, sacadate, parcă lătra. Nu auzi nici scîrțîitul scării, nici tîrșîitul tiptil de pași în odaia de alături — cînd deodată se trezi lîngă pat cu făptura nesuferită a lui Iuduşka ! I se păru că ieșise de acolo, din acel întuneric care i se mișca atît de misterios în fața ochilor și că acolo mai sînt și alte, alte umbre... umbre fără șir, care vin și vin...

— Cum ? De unde ? Cine ţi-a dat voie ? răcni el instinctiv, căzînd fără putere pe pernă.

Iuduşka stătea lîngă pat, se uita lung la bolnav şi clătina îndurerat din cap.

— Ţi-e rău ? întrebă el, dînd glasului său toată acea onctuozitate de care era în stare.

Pavel Vladimirîci tăcea şi se uita la el ţintă, cu ochii pierduţi, căznindu-se parcă să se dumerească. Între timp, Iuduşka s-a apropiat de icoană, a îngenuncheat, şi, înduioşat, a bătut plin de smerenie trei mătănii ; apoi s-a sculat şi a venit iar la patul bolnavului.

— Hai, frăţioare, scoală-te ! Dumnezeu s-a îndurat ! zise el, aşezîndu-se în fotoliu şi cu un glas atît de voios, parcă în adevăr ar fi avut „îndurarea" în buzunar.

Pavel Vladimirîci se dumeri în sfîrşit că n-are în faţa sa o umbră, ci chiar lipitoarea în carne şi oase. Se zgribuli ca luat cu frigul. Ochii lui Iuduşka îl priveau luminos, frăţeşte, dar bolnavul vedea foarte bine că în ochii ăştia se ascunde „laţul" care acuşi, acuşi îi va fi azvîrlit de gît şi-l va sugruma...

— Ah, frate, frate, nu eşti de loc cuminte ! continuă să glumească Iuduşka „frăţeşte". Haide, fii bărbat ! Scoală şi umblă ! Hopa ! Ţupa ! Să se bucure şi *maminca* ce voinici sîntem ! Haide, hai !

— Ieşi afară, lipitoareo ! răcni disperat bolnavul.

— Ah, frate, frate, eu viu la tine cu dezmierdări, cu mîngîieri, şi tu... ce vorbă ai spus ! Îţi faci păcat ! Cum ai putut măcar să deschizi gura şi să spui asemenea vorbă unui frate ! E ruşine, dragă, zău, ruşine !... Stai mai bine să-ţi îndrept perniţa !

Şi zicînd aceasta se sculă şi înfipse un deget în pernă.

— Uite-aşa ! Acum e bine. Ai să poţi sta ca lumea şi nici pînă mîine n-o să mai trebuie îndreptată.

— Pleacă... !

— Ah, cum te-a schimbat boala ! Chiar şi caracterul... Uite ce arţăgos ai devenit ! Tot „pleacă, pleacă" ! Dar cum pot să plec ? Uite, poate vrei să bei ceva, am să-ţi dau puţintică apă. Poate e nevoie,

ceva la candelă, am să îndrept feştila, am să mai torn ulei. Tu stai culcat, eu am să şed aici, frumos şi cuminte, şi nici n-om băga de seamă cînd o să treacă vremea.

— Pleacă... lipitoareo!

— Uite, tu mă ocărăşti, dar eu am să mă rog lui dumnezeu pentru tine. Fiindcă ştiu bine că nu sînt vorbele tale, ci boala vorbeşte din tine. Eu, frate, sînt obişnuit să iert. Eu tuturora le iert. Iaca, şi azi, cînd veneam încoace, m-am întîlnit pe drum cu un mujic care mi-a spus... nu ştiu ce. Ei şi? L-am lăsat în plata domnului. Gura, el şi-a spurcat-o... Eu nu numai că nu m-am mîniat, dar chiar l-am blagoslovit, zău aşa!

— L-ăi fi prădat şi pe ăsta.

— Cine? Eu? Nu, dragul meu, eu nu prad. Numai tîlharii de drumul mare pradă. Eu merg după lege. I-am prins calul în lunca mea. Hai, dragule, la judecător! O spune judecătorul că păscutul în lunca altuia e îngăduit, fii sănătos! O zice că nu e îngăduit, n-am ce-ţi face, plăteşte gloaba! Eu-s cu legea, dragul meu, cu legea!

— Iudo! Trădătorule! Pe mama ai lăsat-o pe drumuri!

— Iaca, iar mă văd silit să-ţi spun: te-i supăra, nu te-i supăra, dar nu e adevărat ce vorbeşti. Şi dacă n-aş fi creştin, ţi-aş cere socoteală pentru vorba asta.

— Ba pe drumuri, pe drumuri ai lăsat-o pe mama... pe drumuri!

— Mai taci, omule, taci! Iaca, am să mă rog lui dumnezeu, poate ai să te liniştești...

Oricîte sforţări făcea Iuduşka să se stăpînească, ocările muribundului îl atinseseră atît de mult, încît pînă şi buzele i se strîmbară şi i se învineţiră... Făţărnicia era totuşi pentru firea lui un lucru în aşa de mare măsură necesar, încît o dată pornit pe comedie nu se mai putea opri. Cu cuvintele „am să mă rog lui dumnezeu", el în adevăr s-a şi dus să îngenunche şi, timp de un sfert de ceas, a tot ridicat mîinile la cer şi a mormăit. După ce a terminat, s-a

întors la patul muribundului, cu o față liniștită, aproape senină.

— Dar eu, frate, am venit să vorbim de lucruri serioase, zise el, așezîndu-se în fotoliu. Tu mă certi, dar eu mă gîndesc la sufletul tău. Spune-mi, te rog, cînd te-ai împărtășit ultima dată?

— Doamne! Dar ce-i asta? Dați-l afară! Ulitka! Agașka! Unde sînteți? gemu bolnavul.

— Ei hai, hai, liniștește-te, dragul meu. Știu că nu-ți place să vorbești despre asta. Da, frățioare, ai fost totdeauna un rău creștin și așa ai rămas. Totuși, ar fi bine, zău, să te gîndești, ar fi bine ca într-un moment ca ăsta să te gîndești la suflet, căci sufletul, dragul meu... dac-ai ști cu cîtă băgare de seamă trebuie să te porți cu el... Biserica ce ne învață?... S-aducem, zice, prinos de rugăciuni și mulțumiri... Și ne mai învață că sfîrșitul unui bun creștin este fără durere, senin, pașnic... Iaca ce ne-nvață, dragul meu. Și dacă m-ai asculta, ar trebui să trimiți acuma după părinte, și din toată inima, cu pocăință... Ei hai, hai, iaca tac, tac!... Și totuși așa ar fi...

Pavel Vladimirîci stătea culcat, roșu ca racul, și simțea că se înăbușe. Dacă în clipa asta și-ar fi putut sfărîma capul, nici vorbă că ar fi făcut-o.

— Dar... ca să viu la moșie... continuă Iudușka. Nu cumva ai și luat anumite dispoziții în privința ei?... Bună, foarte bună moșioară ai, n-am ce zice. Pămîntul e chiar mai bun decît la Golovliovo: humă nisipoasă! Și ai și capital... Cît, cum, frate dragă, nu știu nimic. Știu numai că țărani de-ai tăi s-ar fi răscumpărat, cîți și cu cît nu m-am interesat niciodată. Chiar azi cînd veneam încoace, îmi ziceam: „Nu se poate ca Pavel să n-aibă capital", dar apoi mi-am zis: „Chiar dacă are capital, de bună seamă că a și luat dispoziții în privința lui".

Bolnavul se întoarse cu fața la perete și oftă din greu.

— N-ai luat? Ei, cu atît mai bine, dragul meu! Las' să fie după lege, e și mai drept, că doar nu rămîne unor străini, rămîne în familie. Uite și eu,

cît sînt de șubred și cu un picior în groapă, îmi zic, totuși, de ce să m-apuc să iau dispoziții, dacă legea o face în locul meu... Ce bine-i așa, dragul meu, nici certuri, nici zavistii, nici pricini... legea!

Era groaznic! Pavel Vladimirîci avea impresia că zace de viu în sicriu, că stă ca încătușat într-un somn letargic, nu poate mișca un deget și ascultă cum lipitoarea îl pîngărește.

— Pleacă... pentru numele lui dumnezeu, pleacă! începu el să se roage în cele din urmă de călăul lui.

— Ei, hai, hai, liniștește-te, plec. Știu eu că nu mă iubești. E rușine, dragul meu, foarte rușine să nu-ți iubești propriul tău frate! Dar eu te iubesc. Și copiilor mei le spun mereu: măcar că fratele Pavel a păcătuit față de mine, eu tot îl iubesc... Așa, va să zică, n-ai luat nici o dispoziție? Foarte bine, dragul meu! Știi, se întîmplă uneori ca tu să fii încă în viață și capitalul să ți-l înstrăineze alții, mai ales cine n-are rude și-i singur... Ei, dar am să am eu grijă... A? Cum? Ai spus ceva? Te-am plictisit? Bine, bine, iaca plec. Numai să mă mai rog lui dumnezeu.

Se sculă, își împreună palmele și în grabă mormăi ceva.

— La revedere, dragul meu, nu te mai frămînta. Odihnește-te bine, poate o da dumnezeu! Eu mă duc să mai stau de vorbă cu *maminca*, să chibzuim împreună, poate găsim ceva... Am cerut să mi se facă ceva de post la masă... o bucățică de pește sărat, niște hribișori, puțintică varză... Așa că te rog să mă ierți. Cum? Iar te-am plictisit? Ah, frate, frate!... Hai, hai, uite că plec, plec. Mai cu seamă, dragul meu, să nu te frămînți, să nu te enervezi, dormi și te odihnește... Chhh... Chhh... imită el în glumă, ca încheiere, sforăitul și se hotărî în sfîrșit să plece.

— Lipitoareo! răsună în urma lui un răcnet atît de fioros, încît pînă și el îl simți ca un fier roșu...

În timp ce lui Porfiri Vladimirîci nu-i mai sta gura la antresol, jos, bunica Arina Petrovna își adu-

nase în jur nepoții (nu fără gîndul de a-i trage de limbă...) și sta de vorbă cu ei.

— Cu tine ce mai e, ce mai faci? se adresă ea celui mai mare, lui Petenka.

— Ce să fac, bunicuțo? Iaca, la anul ies ofițer.

— Dar oare ai să ieși?... Al cîtelea an făgăduiești, a?... Ce dumnezeu, sînt examene așa de grele la voi?

— El, la ultimul examen de catehism a făcut-o fiartă, bunicuțo. Părintele îl întreabă: „Ce e dumnezeu?" și el: „Dumnezeu este un duh... un duh... și sfîntului duh..."

— Vai, sărăcan de tine, cum se poate așa ceva? Asta, uite, și ele, orfanele, știu.

— Da, sigur că știm! „Dumnezeu este un duh nevăzut..." se grăbi Anninka să-și arate știința.

— „Pe el nimeni, nicicînd, nicăierea văzutu-l-a", o întrerupse Liubinka.

— „Atotștiutor, atotmilostiv, atotputernic, omniprezent..." continuă Anninka.

— „Cum să mă feresc de duhul tău, cum să mă ascund de fața ta? Urc la ceruri, ești acolo; cobor în iad, acolo ești..."

— Vezi, dacă răspundeai așa, acum aveai epoleți... Dar tu, Volodenka?

Volodea se făcu roșu și nu răspunse nimic.

— Se vede că și tu cu „sfîntul duh". Ah, copii, copii, isteți la vedere, dar la carte, tufă! Măcar să zici că tatăl vostru v-a răsfățat... Acuma cum se mai poartă cu voi?

— Tot așa, bunicuțo!

— Vă bate? Am auzit că nu vă mai bate...

— Mai puțin, dar tot... Dar principalu-i că ne sîcîie grozav.

— Asta nu mai pricep. Cum poate un tată să sîcîie?

— Ne sîcîie grozav, bunicuțo. Vrei să te duci undeva, fără să ceri voie nu se poate, vrei să iei ceva, de asemenea... porcărie curată!

— Cereți-i și voi, mă rog, voie, doar n-o să vă cadă limba din gură!

— Mai bine lipsă ; nu, cu el e de ajuns să începi vorba şi nu mai scapi. „Mai stai", „mai aşteaptă", „să vedem", „încetişor"... tare-i plicticos, bunico !

— Şi să vezi, bunicuţo, cum trage cu urechea la uşă s-audă ce vorbim. Deunăzi, Petenka l-a şi prins...

— Măi, ce mai ştrengari ! Şi ce-a făcut ?

— Nimic. I-am zis : nu-i frumos, *papinca*, să asculţi la uşă, era cît pe ce să-ţi turtesc nasul. Şi-mi răspunde. „Lasă, nu-i nimic, nu-i nimic. Eu, frate, vorba ceea, ca tîlharul în noapte..."

— Şi să mai vezi, bunicuţo, acu cîteva zile a ridicat de pe jos un măr din grădină şi l-a ascuns la el în dulăpior. Şi eu l-am luat şi l-am mîncat. Vai ce l-a mai căutat pe urmă, pe toţi oamenii din casă i-a chemat la cercetare.

— Cum asta, aşa de zgîrcit s-a făcut ?

— Nu, nu din zgîrcenie, dar aşa-i el... se ţine de nimicuri, strînge tot felul de hîrtiuţe, adună fructe căzute din pomi...

— În fiecare dimineaţă face o liturghie la el în cabinet şi pe urmă ne dă cîte o bucăţică de prescură uscată, să-ţi rupi dinţii nu altceva. Într-o zi, i-am jucat un renghi : am tras cu ochiul unde ţine prescurea, i-am tăiat fundul, am scos miezul şi am umplut-o cu unt de frişcă.

— Ehe, dar şi voi sînteţi nişte... secături !

— Bine, dar închipuieşte-ţi mirarea lui a doua zi de dimineaţă ! Prescură... şi cu unt !

— Cred că aţi căpătat o chelfăneală zdravănă ?

— Nimic... Numai că toată ziua a scuipat şi a bodogănit : „Nătărăii !" Se-nţelege că noi n-am luat asta asupra noastră... Dar să ştii, bunicuţo, că de dumneata se teme !

— De ce să se teamă ? Că doar nu sînt sperietoare !

— Se teme, ascultă ce-ţi spun... se teme să nu-l blestemi. Ca de foc se teme de blestemele astea.

Arina Petrovna rămase pe gînduri. Mai întîi îi veni ideea : „Ce-ar fi dacă într-adevăr l-aş blestema ? Iac-aşa deodată să-l blestem : «Blestemat să

fii!» Apoi, în locul acestui gînd îi veni în minte întrebarea mult mai importantă: Ce-o fi cu Iudușka? Ce o fi meșterind el sus? Fără doar și poate că pune ceva la cale...“ În cele din urmă, îi veni o idee fericită:

— Volodea, zice ea, tu ești, dragă, băiat sprinten. Ia urcă-te binișor sus și trage cu urechea, ce se întîmplă la ei acolo...

— Cu plăcere, bunicuțo!

Volodea plecă în vîrful picioarelor și dispăru pe ușă.

— Cum vi s-a năzărit să veniți azi pe la noi? începe Arina Petrovna să-l iscodească pe Petenka.

— Apoi noi, bunicuțo, eram de mult pregătiți să venim, dar azi Ulițuska a trimis vorbă cu un om anume că a fost doctorul și a spus că azi, mîine, unchiul se prăpădește sigur.

— Dar cu privire la moștenire... s-a vorbit ceva la voi?

— Apoi noi, bunicuțo, toată ziulica numai despre moștenire vorbim. Tata ne povestește mereu cum a fost pînă la bunicul lui... Își amintește chiar și de Goriușkino. „Uite, zice, dacă mătușa Varvara Mihailovna n-ar fi avut copii, tot nouă ne-ar fi aparținut și Goriușkino. Și copiii, dumnezeu știe de la cine i-a avut... Ei, zice, dar nu se cuvine să judecăm pe alții. Vorba ceea: vezi paiul din ochiul altuia și nu vezi bîrna din ochiul tău... Așa, băiete!“

— Ia te uită, doamne, ce om! Păi, mătușa a fost doar măritată și, chiar dacă a fost ceva, cînd ai bărbat — se acoperă totul.

— Desigur, bunicuțo! Dar el, de cîte ori trecem pe lîngă Goriușkino, tot despre povestea asta ne vorbește: „Bunica Natalia Vladimirovna, zice, era și ea tot din Goriușkino, așa că, după toate drepturile, moșia asta ar fi trebuit să fie a neamului Golovliovilor, dar răposatul *papinca* a dat-o de zestre soră-si. Și ce zămoși, zice, creșteau la Goriușkino! De douăzeci funți unul! Iaca, așa zămoși!“

— Ei, chiar de douăzeci de funți, eu de așa ceva parcă n-am auzit! Dar despre Dubrovino ce părere are?

— Tot cam la fel: zămoși și harbuji... numai la nimicuri se oprește! E drept că în ultima vreme întreabă mereu: „Ce credeți, băieți, o fi avînd capital mare fratele Pavel?" El, bunico, de mult a făcut toate socotelile cît a luat unchiul din răscumpărări, cînd s-a pus moșia la Tutelă, cît s-a plătit din datorie... Noi, bunicuțo, am văzut și hîrtia pe care și-a scris toate socotelile astea și i-am și dosit-o. Era cît pe ce să-l facem să-și iasă din minți, cu hîrtiuța asta, bunicuțo. O pune în sertar, o luăm și o ascundem în dulap; o încuie în dulap, noi potrivim o cheie și vîrîm hîrtia în prescură... Într-o zi, s-a dus să se spele în baie și, ce să vezi?... Hîrtioara — acolo pe poliță!

— Văd că o duceți într-o veselie!

Volodenka se întoarce; ochii tuturor se îndreaptă spre el.

— N-am putut auzi nimic, încunoștințează el în șoaptă. N-am prins decît cuvintele tatii: „Fără durere, senin, pașnic", și un răcnet al unchiului: „Pleacă, lipitoareo!"

— Dar în legătură cu moștenirea, n-ai auzit ceva?

— Ceva pare-se că au vorbit, dar cum îți spun, bunicuțo, n-am putut deslușI nimic, că tata a închis bine ușa. Un bîzîit — și atît. Cînd deodată unchiul zbiară: „Pleacă!" și atunci repede, repede, am luat-o din loc.

— Măcar de-ar lăsa orfanelor... suspină trist și dusă pe gînduri Arina Petrovna.

— Dacă îi rămîne tatii, să știi, bunicuțo, că el nimănui n-o să-i dea nimic, o încredință Petenka. Cred că pînă și pe noi are să ne dezmoștenească.

— Ei, doar n-o să ia cu el totul în mormînt!

— Nu, dar o să găsească el un mijloc... Nu degeaba a stat deunăzi de vorbă cu popa: „Ce zici, părinte, ca să clădești un turn ca cel din Vavilon, mult ar trebui să coste?"

— Poate a întrebat numai așa... din curiozitate.

— Nu, bunico, trebuie să aibă el un plan. Dacă nu pentru turnul Babel, atunci pentru muntele Athos, dar nouă tot n-o să ne lase.

— Și o să-i rămînă mult, bunico, tatii, dacă moare unchiul ? întrebă curios Volodea.

— Deocamdată numai dumnezeu știe cine o să moară înainte.

— Nu, bunicuțo, nu, tata știe sigur. Adineauri, de cum am ajuns la hotar, și-a scos șapca, și-a făcut cruce și a zis : „Slavă ție, doamne, iar călcăm pe pămîntul nostru !"

— El, bunico, a și măsurat cu ochiul toate. Cînd a văzut păduricea a zis : „Hei, dacă păduricea asta ar cădea pe mîna unui bun gospodar, ce-ar mai face din ea !" Pe urmă, cînd a văzut fînațul zice : „Ia priviți ce fînaț ! Uitați-vă cîte stoguri ! Aici a fost altădată o crescătorie de cai."

— Da, da, și păduricea, și fînațul, toate, dragii mei, o să fie ale voastre ! oftează Arina Petrovna. Doamne ! Parcă a scîrțiit scara ? !...

— Ssst, mai încet, mai încet, bunico ! El trebuie să fie, ca tîlharul în noapte... cu urechea la ușă.

Se face tăcere ; dar... nimic ! S-au speriat degeaba. Arina Petrovna oftează și șoptește ca pentru sine : „Ah, copii, copii !" Junii se uită țintă la cele două orfane... să le mănînce din ochi, nu altceva. Fetele tac și le roade invidia...

— Dumneata, verișoară, ai văzut-o vreodată pe mamzel Lotar ? începe Petenka vorba.

Anninka și Liubinka se uită una la alta, parcă s-ar întreba dacă e din istorie sau din geografie ?

— În „Frumoasa Elena"... joacă rolul Elenei.

— Ah, da... Elena... aia cu Paris ? „Fiind frumos și tînăr, zeițelor inimile după el li se aprind..." Știm, știm ! se bucură Liubinka.

— Da, asta-i... S-o auzi cum cîntă : *Cas-ca-der ca-as-ca-der, ca-as-ca-der !*... O încîntare !

— Deunăzi doctorul cînta într-una „Peste cap".

— „Peste cap", asta o cînta răposata Leadova. Fermecătoare femeie a fost, nu-i așa, verișoară ?

Cînd a murit, au mers după dric peste două mii de oameni !... Toată lumea credea că va fi revoluție.

— Nu cumva pălăvrăgiți tot despre teatre ? se amestecă Arina Petrovna. Ele n-au ce să umble pe la teatre, lor la mînăstire trebuie să le fie gîndul !

— Dumneata, bunico, vrei musai să ne îngropi într-o mînăstire, se plînse Anninka.

— Dumneatale, verișoară, decît la mînăstire, mai bine vino cu noi la Petersburg. Să vezi cîte lucruri o să-ți arătăm acolo.

— Lor nu la petreceri trebuie să le fie gîndul, dragul meu, ci la cele dumnezeiești, continuă să le facă morală Arina Petrovna.

— Lasă, bunicuțo, că o să le plimbăm cu telegarii la schitul sfîntului Serghie... și o să fie și din „cele dumnezeiești".

La auzul acestor cuvinte, ochii orfanelor începură să strălucească și vîrful năsucurilor li se roși...

— Ce frumos se cîntă la schitul sfîntului Serghie ! exclamă Anninka.

— Asta așa e, verișoară. „Întreită cîntare sfîntă aducem..." nici tata n-ar cînta-o mai frumos... Apoi v-am plimba pe cele trei străzi Podiaceskaia...

— De toate, de toate o să vă arătăm și o să vă învățăm, verișoarelor ! La Petersburg sînt foarte multe domnișoare ca voi... Se plimbă pe stradă și tropăie cu tocurile pe caldarîm...

— Asta nici vorbă că o să le învățați ! interveni Arina Petrovna. Dar lăsați-le în pace, pentru numele lui dumnezeu ! Uite cine s-a găsit să le fie învățători !... Aflați că, îndată ce moare unchiul Pavel, plec cu ele la Hotkov [1] și o să trăim acolo.

— Iar vorbiți necuviințe ? se auzi deodată la ușă.

Prinși în focul discuției, nimeni nu auzise cînd se strecurase Iudușka „ca tîlharul în noapte"... Era scăldat în lacrimi, cu capul în pămînt, palid la față, cu mîinile cruce pe piept și buzele-i șopteau ceva. Căută cu ochii un timp icoanele, le zări, în

[1] Mînăstire de călugărițe (n.t.).

sfîrşit, şi îşi înalţă un minut sufletul către dumnezeu.

— Îi e rău, săracu, vai tare-i e rău ! exclamă el în cele din urmă, îmbrăţişînd-o pe scumpa lui *maminca*.

— Chiar aşa de rău ?

— Foarte, foarte rău, draga mea... Şi-ţi aduci aminte altădată ce voinic era !

— Voinic ? Cînd ? Nu ţin minte.

— A, *maminca*, nu spune ! Totdeauna... Mi-aduc aminte ca acum, cînd a ieşit din şcoala militară, era zvelt, spătos, ca un brad, ca o floare... Aşa e, *maminca*. Sîntem cu toţii în mîna lui dumnezeu. Azi sănătoşi, voinici, dornici de viaţă, am vrea să petrecem, să ne mai înfruptăm... iar mîine...

Făcu un gest cu mîna şi se înduioşă de soartă.

— A vorbit măcar ceva ?

— Puţin, iubito ; numai atît a spus : „Te las cu bine, frate !" Fiindcă să ştii, *maminca*, simte, simte cît îi e de rău...

— Cum să nu simtă, frate, cînd i se sparge pieptul ? !

— Nu, *maminca*, nu despre asta vorbesc. Vorbesc de presimţire ; se zice că omului care trage să moară îi e dat să-şi presimtă sfîrşitul, simte dinainte ceasul... Dar păcătoşilor, iaca, astă mîngîiere nu li-e dată...

— Da, da... dar despre moştenire a spus ceva ?

— Nu, *maminca*. A vrut să spună ceva, dar l-am oprit eu. Nu, zic, n-are nici un rost să vorbim despre asta ! Ceea ce în mila ta ai să-mi laşi, frate, cu orice o să fiu mulţumit. Şi dacă n-ai să-mi laşi nimic, am să mă rog şi aşa pentru tine... Vai, *maminca*... dar cum ar vrea să mai trăiască, doamne, doamne, tare ar mai vrea !

— Oricine vrea să trăiască !

— Nu, *maminca*. Uite, eu de pildă. Oricînd i-o plăcea lui dumnezeu să mă cheme la el, chiar şi acuma, eu sînt gata.

— Dacă te cheamă dumnezeu, e bine, dar dacă nimereşti la necuratul ?

În spiritul acesta discuția a continuat pînă la masă, și la masă, și după masă. Arina Petrovna ședea ca pe ghimpi. Pe măsură ce Iudușka îi tot dădea cu gura, ei îi trecea din ce în ce mai des prin minte: „Ce ar fi să-l blestem?" Dar Iudușka nici nu bănuia furtuna din sufletul mamă-si; privea senin și continua încet și ușurel s-o scoată din fire pe scumpa lui *maminca* cu palavrele lui fără sfîrșit.

„Am să-l blestem! Am să-l blestem! Am să-l blestem!" repeta din ce în ce mai hotărît în sinea ei Arina Petrovna.

În odăi plutește miros de tămîie; prin casă răsună cîntări tărăgănate; ușile sînt date de perete, oricine vrea să se închine în fața răposatului intră și iese. Cîtă vreme a trăit, nimeni nu luase aminte la Pavel Vladimirîci, dar acum, după ce a murit, toți au început să-l regrete. Își aminteau că „n-a jignit pe nimeni", „n-a spus nimănui o vorbă urîtă", „nu s-a uitat strîmb la nimeni". Toate aceste însușiri, care înainte păreau negative, acum se înfățișau ca ceva pozitiv, și din crîmpeiele vagi ce se desprindeau din obișnuita vorbărie deșartă de la înmormîntări se contura o figură de „boier de treabă". Mulți se căiau de unele lucruri, recunoșteau că au abuzat uneori în dauna răposatului de naivitatea lui; dar cine putea bănui că atît de repede va veni sfîrșitul acestui naiv? A trăit, a trăit, au crezut că o să trăiască o veșnicie și, cînd colo... Dar dacă naivul ăsta prostănac ar mai fi în viață... și acum l-ar trage pe sfoară: „Păcăliți, fraților, că de aia sînt prostănaci pe lume, ca să-i tragi pe sfoară..." Un mujic i-aduse lui Iudușka trei ruble și-i spuse:

— Am de plătit o datorie răposatului Pavel Vladimirîci... Țidulă n-am făcut între noi... Iaca, poftim!

Iudușka a luat banii, l-a lăudat pe mujic și a zis că va întrebuința aste trei ruble ca să ia ulei pentru o candelă „nestinsă"...

— Ai s-o vezi tu, are s-o vadă toată lumea și sufletul răposatului o să se bucure. Poate că el acolo

o să se roage pentru tine. Şi fără măcar să te aştepţi, ai să te pomeneşti într-o bună zi că dumnezeu se milostiveşte — şi dă norocul peste tine!...

Se prea poate ca în preţuirea însuşirilor răposatului să fi avut o parte bună şi comparaţia, fără ca oamenii să-şi dea limpede seama de asta. Iuduşka nu era iubit. Nu pentru că pe el nu puteai să-l tragi pe sfoară, dar fiindcă prea era meschin, plicticos şi cîrcotaş. Chiar şi pămînt, puţini se încumetau să ia de la el în arendă, fiindcă, ziceau ei, de dat pămîntul o să ţi-l dea, dar apoi, pentru fiecare palmă de pămînt arat sau cosit peste lotul arendat, pentru un minut de întîrziere la plata arendei, o să te tragă îndată la judecată. Pe mulţi i-a şi purtat aşa, pe drumuri, şi nici el nu s-a ales cu nimic din asta (fiindcă năravul lui de a căuta pricină oamenilor era atît de bine cunoscut pretutindeni, încît plîngerile lui erau respinse, fără măcar a fi cercetate mai cu de-amănuntul...) şi nici pe alţii nu i-a lăsat pînă nu i-a sărăcit cu şicane şi alergături. „Nu-ţi cumpăra curte, cumpără-ţi vecin", zice un proverb ; şi ca vecin, toată lumea ştia foarte bine cîte parale făcea boierul din Golovliovo. Ce folos că pînă la urmă judecătorul îţi va da ţie dreptate, dacă pînă atunci asta te va face să-ţi scuipi şi sufletul cu pricinile lui drăceşti. Şi fiindcă răutatea (şi poate nu atît răutatea, cît închistarea morală) ascunsă sub masca făţărniciei stîrneşte întotdeauna un fel de spaimă superstiţioasă, de aceea acum noii „vecini" (Iuduşka îi numea prieteneşte „megieşii mei") se închinau cu frică, pînă la pămînt, trecînd prin faţa lipitorii, care, îmbrăcat în negru din cap pînă în picioare stătea lîngă sicriu, cu mîinile împreunate şi cu ochii la cer...

Cît a stat mortul în casă, toţi ai casei au umblat în vîrful picioarelor, aruncînd din cînd în cînd cîte o privire în sufragerie (unde pe masă era aşezat sicriul) ; clătinau trist din cap şi şopteau între ei. Iuduşka se prefăcea că abia îşi mai ţine sufletul, tîrşea picioarele, intra mereu la „sărăcuţu răposatu", se înduioşa, îndrepta postavul care acope-

rea sicriul, îi şoptea cîte ceva zapciului care făcea inventarul şi punea peceţi... Petenka şi Volodenka trebăluiau în jurul sicriului, puneau în sfeşnice lumînări şi le aprindeau, pregăteau cădelniţa etc. Anninka şi Liubinka plîngeau şi, printre lacrimi, ţineau cu glasurile lor subţirele isonul ţîrcovnicilor care slujeau prohodul. Femeile de serviciu, în rochii negre de chembrică, îşi ştergeau cu şorţul nasul roşu de plîns.

Arina Petrovna, de îndată ce Pavel Vladimirîci a închis ochii, s-a retras la ea în odaie şi s-a încuiat acolo. Nu-i ardea de lacrimi, îşi dădea seama că trebuie să ia neîntîrziat o hotărîre. Nici gînd n-avea să mai şadă la Dubrovino... „Pentru nimic în lume!" Prin urmare, îi rămînea un singur lucru de făcut: să plece la Pogorelka, moşioara orfanelor, aceeaşi care pe vremuri constituise „părticica" zvîrlită fiicei sale neascultătoare, Anna Vladimirovna... O dată această hotărîre luată, s-a simţit mai uşurată, ca şi cum Iudușka ar fi pierdut pe veci orice putere asupra ei. Şi-a numărat liniştit bonurile 5% (capitalul ei se urca în momentul de faţă la 15.000 de ruble şi tot la atîta se cifra cel al orfanelor, adunat tot de ea), şi şi-a făcut liniştit socoteala cît trebuie să o coste reparaţia casei din Pogorelka. Apoi a trimis îndată după starostele de acolo, i-a dat instrucţiunile cuvenite cu privire la tocmirea dulgherilor, cu privire la căruţele pe care să le trimită la Dubrovino ca să încarce bagajele ei şi ale orfanelor; a dat poruncă să i se pregătească tarantasul (la Dubrovino era un tarantas al ei propriu şi ea avea dovadă că e al ei...) şi a început să împacheteze. Pentru Iudușka nu mai simţea nici ură, nici bunăvoinţă; numai sila de a mai avea de-a face cu el. Pînă şi de mîncat a început să mănînce puţin şi fără poftă, deoarece acum nu mai mînca din al lui Pavel, ci din al lui Iudușka. De cîteva ori, Porfiri Vladimirîci a deschis uşa, ca să mai stea de vorbă cu scumpa lui *maminca* (pricepuse foarte bine că ea se pregăteşte de plecare, dar se făcea că nu vede), însă Arina Petrovna nu l-a lăsat să intre, spunîndu-i:

— Lasă-mă, dragul meu, lasă-mă. N-am vreme!

Trei zile după asta, Arina Petrovna era gata de plecare. Liturghia se terminase, slujba se încheiase și îngropăciunea lui Pavel Vladimirîci se săvîrșise. La înmormîntare, lucrurile s-au petrecut întocmai așa cum și le închipuise Arina Petrovna în dimineața zilei cînd Iudușka sosise la Dubrovino. Întocmai așa a strigat Iudușka: „Ad-dio frate!" în clipa cînd sicriul a fost coborît în mormînt, întocmai așa s-a adresat după aceea Ulițușkăi și i-a spus grăbit:

— Coliva! nu uita să iei coliva... acasă și s-o pui în sufragerie, pe o fețișoară de masă curată... că doar trebuie să-l pomenim pe frățiorul și la conac...

La praznicul, care după datină s-a servit îndată după ce s-au întors de la înmormîntare, au fost poftiți trei preoți (printre care un protopop) și un diacon. Țîrcovnicilor li s-a pus o masă aparte în antret. Arina Petrovna și orfanele au venit la masă în rochii de drum, dar și acum Iudușka se prefăcu că nu vede. Apropiindu-se de gustări, Porfiri Vladimirîci îl rugă pe părintele protoiereu să binecuvînteze mîncarea și băutura; apoi își turnă sieși și feților bisericești cîte un păhărel de votcă și rosti îndurerat:

— Veșnică pomenire răposatului! Ah, frate, frățioare, de ce ne-ai părăsit? Și cine altul decît tine ar fi putut să mai trăiască mult și bine? N-ai făcut bine ce-ai făcut, frate dragă! Nu te-ai gîndit la noi!

După ce spuse aceste cuvinte, își făcu semnul crucii și bău. Apoi își făcu din nou cruce și gustă niște icrișoare, după care iar își făcu cruce și luă o bucățică de batog afumat.

— Ia, părințele! îl îmbie el pe părintele protopop. Toate astea-s din bunătățile puse deoparte de bietu frate-meu. Îi plăcea răposatului să mănînce și mînca bine, dar mai mult încă îi făcea plăcere să ospăteze pe alții. Ah frate, frățioare, ne-ai părăsit! De loc, de loc nu te-ai gîndit la noi!

Şi tot dă-i cu gura, dă-i cu gura, de uită pînă şi de *maminca*... Îşi aduse aminte de ea abia la ciuperci, cînd tocmai era gata să îmbuce din ele.

— *Maminca* dragă !... se trezi el. Eu, ca prostul, înfulec şi... Vai, te rog, iartă-mi păcatul... Hai, *maminca*, o gustărică... Sînt ciupercuţe, ciupercuţe, vestitele ciupercuţe de Dubrovino !...

Dar Arina Petrovna dădu numai din cap, fără să răspundă şi fără să facă vreo mişcare. Părea că ascultă ceva, curioasă. Parcă i se făcuse deodată lumină înaintea ochilor şi toată comedia asta, pe care o văzuse în atîtea rînduri încă din copilărie repetîndu-se şi la care luase şi ea parte de atîtea ori, avea pentru ea ceva nou, nemaivăzut...

Prînzul începu cu un schimb de amabilităţi familiale... Iuduşka stăruia ca *maminca* să ia loc în capul mesei ; Arina Petrovna respingea această cinste :

— Nu, acu stăpîn eşti tu. Şezi unde-ţi place ! răspunse ea sec.

— Stăpînă eşti dumneata ! Dumneata, *maminca*, eşti stăpînă peste tot, şi la Golovliovo şi la Dubrovino, peste tot ! căuta s-o convingă Iuduşka.

— Nu, nu, şezi tu ; dacă dumnezeu o vrea să mă facă stăpînă undeva, atunci acolo am să-mi aleg eu locul care mi-o plăcea. Aici tu eşti stăpîn, şezi tu !

— Bine, atunci uite ce vom face, zise Iuduşka, muindu-se la inimă, o să lăsăm capul mesei neocupat, ca şi cum Pavel ar ospăta acuma cu noi, nevăzut... El e stăpîn, noi vom fi musafirii lui.

Şi chiar aşa făcură. În răstimpul cît se servi supa, Iuduşka, alegîndu-şi un subiect potrivit, începu o convorbire cu preoţii, adresîndu-se mai cu seamă părintelui protopop.

— Uite, azi, mulţi nu mai cred în nemurirea sufletului ! Eu unul cred, zise el.

— O fi niscai descreieraţi ! răspunse preacinstitul părinte.

— Nu, nu descreieraţi, este aşa o ştiinţă care zice că omul ar fi de sine stătător... Trăieşte, moare — şi s-a isprăvit cu el !

— Prea s-au înmulțit de la o vreme tot felul de științe de acestea. Ar mai trebui împuținate... Auzi dumneata, cred în știință și nu cred în dumnezeu! Pînă și mujicii, și ei vor să ajungă învățați!

— Da, părinte, ai dreptate. Vor să ajungă învățați. Iaca, la mine la Naglovka: n-au ce mînca și au venit deunăzi cu jalbă, să li se facă școală... Auzi dumneata, învățătură li s-a năzărit...

— Apoi acuma, pentru toate: știință! Dacă plouă — știința! Dacă-i vreme frumoasă — știința! Înainte se știa una și bună: rugăciuni la biserică — și dă dumnezeu! E nevoie de vreme frumoasă? Dă dumnezeu vreme frumoasă! E nevoie de ploaie — are dumnezeu destulă ploaie! Dumnezeu are de toate și cu prisosință. Dar de cînd au început să trăiască după știință, parcă s-a isprăvit, toate au început să meargă de-a-ndoaselea. Trebuie să semeni, e secetă; trebuie să seceri, plouă.

— Adevăr grăiești, părinte, sfîntul adevăr! Înainte, parcă oamenii se rugau mai des la dumnezeu și pămîntul rodea mai bine. Recoltele nu erau ca azi, pămîntul dădea de patru, de cinci... de o sută de ori pe atîta! Iaca, *maminca*, ea cred că își aduce aminte. Îți aduci aminte, *maminca*? se adresează Iudușka Arinei Petrovna, cu gîndul s-o atragă și pe ea în discuție.

— N-am auzit de așa ceva prin părțile noastre... Ai fi citit poate despre pămîntul Canaanului, acolo se zice că într-adevăr a fost așa, răspunse sec Arina Petrovna.

— Da, da, da, urmează Iudușka de parcă n-ar fi auzit cuvintele mamă-si. În dumnezeu nu cred, în nemurirea sufletului nu cred... dar crăpelniță vor!

— Așa e, numai crăpelniță și băutură! îi ține isonul părintele protopop, suflecîndu-și mîneca anteriului, pentru a-și lua pe farfurie o bucată de plăcintă de pomenire.

Toți încep să mănînce și, cîtva timp, se aude numai zăngănitul lingurilor ciocnite de farfurii și pufăitul popilor care suflă în supa fierbinte.

— Dar, uite, catolicii, continuă Iudușka, întrerupîndu-se din mîncat, ăștia nu tăgăduiesc, e drept, nemurirea sufletului, în schimb susțin că sufletul nu intră de-a dreptul în rai sau în iad, ci că trece mai întîi... pentru o bucată de timp... printr-un fel de loc... mijlociu.

— Nici asta n-are nici un temei!

— Cum să-ți spun, părinte... zice pe gînduri Porfiri Vladimirîci. Dacă ar fi să vorbim din punct de vedere al...

— Nici nu face să vorbim, că-s copilării. Ce zice cîntarea sfintei noastre biserici? Zice: „Pe o pajiște verde, într-un loc răcoros, unde nu sînt nici lacrimi, nici suspine..." Despre ce loc „mijlociu" mai poate fi vorba?

Iudușka nu este însă cu totul de aceeași părere și vrea să obiecteze ceva, dar Arina Petrovna, pe care vorbăria asta a început s-o enerveze, îl oprește:

— Ei, hai, lasă asta, mănîncă... teologule! S-o fi răcit și supa... îi zice ea și, ca să schimbe vorba, se adresează părintelui protopop: Cum stai cu strînsul secarei, părinte? Ai isprăvit?

— Da, doamnă, am isprăvit. Anul ăsta s-a făcut secară frumoasă, dar semănăturile de primăvară nu-s de loc promițătoare: ovăzul nici n-a apucat să aibă spicul plin și a și început să se scuture... Nu ne putem aștepta nici la boabe, nici la paie.

— În toate părțile se plîng de ovăz, oftează Arina Petrovna, uitîndu-se cum Iudușka golește cu lingura restul de supă.

Se aduce la masă felul următor: șuncă cu mazăre. Iudușka se folosește de prilej ca să reia discuția întreruptă:

— Uite o mîncare pe care jidovii n-o mănîncă.

— Jidovii sînt niște spurcăciuni! răspunse părintele protopop. De aceea și sînt zădăriți cu „urechea de porc".

— Dar uite că nici tătarii nu mănîncă. Trebuie să fie o pricină...

— Apăi şi tătarii sînt nişte spurcăciuni, asta-i pricina...

— Noi nu mîncăm carne de cal, tătarilor li-e scîrbă de porc... Iaca, se zice că la Paris, în timpul asediului, oamenii mîncau şobolani!

— De! Ăia sînt franţuji!

Şi tot aşa decurge toată masa. Cînd se servesc caraşi în smîntînă, Iudușka lămureşte:

— Mănîncă, părinte! Caraşii ăştia sînt de soi deosebit: îi plăceau foarte mult răposatului!

Cînd apoi se serveşte sparanghelul, Iudușka are şi pentru el cîteva cuvinte:

— Ăsta sparanghel! La Petersburg, pentru un sparanghel ca ăsta, ar trebui să dai o rublă de argint. Răposatu, frate-meu, îl îngrijea chiar el. Uite, doamne, ajută-i, ce gros e!

Arina Petrovna fierbe: masa ţine de un ceas, şi abia sînt la jumătate. Iudușka o lungeşte parcă într-adins: ia cîteva îmbucături, apoi pune cuţitul şi furculiţa jos, începe să flecărească, iar ia cîteva îmbucături şi iar se apucă de flecăreală. De cîte ori nu se oţărîse la el Arina Petrovna pe vremuri, din pricina asta: „Dar mănîncă odată, satano!... Doamne, iartă-mă!"... Dar se vede că Iudușka a uitat mustrările de-atunci ale *mamincăi*. Sau poate nu le-a uitat, ci face dintr-adins, se răzbună. Ori poate nici nu se răzbună conştient, ci aşa e firea lui perfidă de a-şi face un joc, scoţînd oamenii din sărite...

În sfîrşit, s-a servit şi friptura; dar tocmai în clipa cînd toţi s-au sculat în picioare şi diaconul a început să cînte „fericit adormitul întru domnul", pe coridor s-a pornit o frămîntare mare şi zgomot de voci, care au stricat tot efectul cîntării pentru odihna sufletului răposatului...

— Ce e gălăgia asta? răcni Porfiri Vladimirîci. Unde vă treziţi? La cîrciumă?

— Fii bun şi nu striga!... Se duc cuferele mele, îi spuse Arina Petrovna şi adăugă, nu fără ironie: poate vrei să vezi ce-i în ele?

Se făcu dintr-o dată tăcere. Pînă şi Iudușka se fîstîci şi se îngălbeni... Îşi dădu totuşi de îndată

seama că trebuie să caute să șteargă într-un fel impresia lăsată de apostrofa neplăcută a maică-si și, adresîndu-se părintelui protopop, începu iar :

— Sau uite, cocoșul ăsta de pădure, bunăoară... La noi în Rusia sînt o mulțime, dar în alte părți...

— Dar mănîncă, pentru dumnezeu ! Avem de făcut douăzeci și cinci de verste și nu vreau să ne apuce noaptea, îl întrerupse Arina Petrovna. Petenka, vezi, dragul meu, zorește-i să aducă prăjitura !

Pentru cîteva minute, iar se lăsă tăcere. Porfiri Vladimirîci își mîncă repede bucata lui de vînat, apoi rămase palid, bătînd nervos cu piciorul în podea și tremurînd din buze :

— Mă jignești, *maminca* dragă, mă jignești foarte tare ! spuse el în cele din urmă, fără însă să se uite la mamă-sa.

— Te jignesc ? Și cu ce, mă rog, te jignesc așa de... tare ?

— E jignitor... foarte... foarte jignitor... să pleci într-un moment ca ăsta... Ai stat aici atîta vreme — și acu deodată pleci... Și pe urmă, cuferele astea... să văd ce-i în ele... E jignitor !

— Dacă vrei să știi tot, pot să te și lămuresc. Am stat aici cît a trăit Pavel. A murit el, nu mai am ce căuta în casa asta. Cît despre cufere, știu că Ulita mă urmărește de mult, din porunca ta ! După mine era mult mai cinstit să-i fi spus mamei drept în față că o bănuiești, decît să șuieri ca un șarpe ascuns în spatele altuia...

— *Maminca !* Dragă ! Dumneata... eu... gemu Iudușka.

— Ajunge ! îl opri Arina Petrovna să mai vorbească. Ce-am avut să-ți spun, ți-am spus.

— Dar cu ce, draga mea, am putut...?

— Asta-i tot ce aveam să-ți spun ; și acum lasă-mă, pentru dumnezeu, să plec în pace. Uite a venit și tarantasul.

Și într-adevăr în curte se auzeau zurgălăii și zgomotul de echipaj care se apropia. Arina Petrovna

se sculă cea dintîi de la masă și după ea se ridicară și ceilalți.

— Și acum, zise ea, îndreptîndu-se spre salon, să mergem să ședem o clipă împreună, și apoi — la drum! Toți se așezară și păstrară cîteva clipe de tăcere. Între timp, Iudușka și-a venit în fire cu totul.

— Mai bine, zău, *maminca*, ai rămîne la Dubrovino... Uite ce frumos e aici! zise el uitîndu-se în ochii mamei cu privirea supusă a unui cîine care se știe vinovat.

— Nu, dragul meu, ajunge! Nu vreau să-ți spun la despărțire vorbe neplăcute, dar nu pot să rămîn aici. N-am pentru ce! Hai, părinte, să spunem rugăciunea!

Toți se sculară în picioare și spuseră rugăciunea; apoi Arina Petrovna îi sărută pe rînd pe toți, îi binecuvîntă părinteşte și, păşind apăsat, se îndreptă spre ușă. Porfiri Vladimirîci, în capul tuturor ai casei, o însoți pînă la scară; dar aici, la vederea tarantasului, parcă îl împinse necuratul să-și spună: „D-apoi tarantasul ăsta e al lui Pavel..."

— Așadar o să ne mai vedem, dragă *maminca!* zise el, ajutînd-o pe mamă-sa să se urce și uitîndu-se cu coada ochiului la tarantas.

— Cum o vrea dumnezeu... de ce să nu ne vedem?

— Ah, *maminca*, *maminca*, ce șugubeață ești! Dă poruncă, zău, să se scoată caii de la trăsură și rămîi, hai, cu dumnezeu, aici, în cuibușorul ăsta, zise cu ton linguşitor Iudușka.

Arina Petrovna nu răspunse, își luase locul și își făcuse și semnul crucii... numai orfanele nu se știe de ce mai zăboveau.

Iudușka în tot timpul ăsta se uita și nu-și mai dezlipea ochii de la tarantas. Pînă la urmă nu-l mai răbdă inima și întrebă:

— Dar cu tarantasul, *maminca*, cum rămîne? Îl aduci dumneata înapoi, sau dai poruncă să trimit eu după el?

Arina Petrovna se cutremură toată de indignare.

— Tarantasul e al meu ! strigă ea cu atîta durere în glas, încît toţi se simţiră încurcaţi şi ruşinaţi. Al meu, al meu, al meu e tarantasul... Am şi dovezi ! Martori !... Iar tu... am să te... Lasă, să văd ce-o să am de la tine de acum încolo ! Hai, copii ! Mai aveţi mult ?

— Vai de mine, *maminca*, păcatele mele, n-am nici o pretenţie. Chiar dacă tarantasul ar fi al conacului Dubrovino...

— Tarantasul e al meu, al meu, nu din Dubrovino, al meu ! Şi să nu îndrăzneşti să mai vorbeşti, auzi ?

— Aud, *maminca*... Vezi să nu ne uiţi, dragă. Să cauţi să ne vedem, fără să ne poftim, fără *ţeremonii*, iac-aşa, dumneata la noi, noi la dumneata, cum se cuvine între neamuri.

— Ei, v-aţi aşezat ?... Porneşte ! strigă Arina Petrovna, abia mai stăpînindu-se.

Tarantasul tresăltă şi porni pe şosea în trapul mărunt al cailor. Iuduşka rămase pe scară şi, cît timp tarantasul se mai zărea încă, flutură cu batista, strigînd într-una :

— Ca între neamuri ! Dumneata la noi, noi la dumneata ! Ca-ntre neamuri...

RĂFUIELI ÎN FAMILIE

Niciodată nu-i trecuse Arinei Petrovna prin minte că s-ar putea să vină un moment cînd ea va însemna o „gură de prisos" ; şi iată că acest moment s-a ivit, şi s-a ivit fără veste, tocmai cînd pentru întîia dată în viaţă şi-a dat seama că într-adevăr puterile ei fizice şi morale s-au şubrezit. Asemenea momente se ivesc întotdeauna pe neaşteptate ; cu toate că omul poate e de mult frînt la rădăcină, el încă mai izbuteşte să se ţină pe picioare, pînă cînd, într-o bună zi, de undeva, pe neaşteptate, i se dă ultima lovitură. Să te aperi de această lovitură, s-o

preîntîmpini e foarte greu. Trebuie să i te supui, simplu, fără a cîrti, deoarece este lovitura care într-o clipă şi definitiv îl preface pe omul nu demult viguros — într-o ruină.

Grea fusese situaţia Arinei Petrovna cînd, după ruptura cu Iuduşka, se mutase la Dubrovino ; dar atunci ştia cel puţin că Pavel Vladimirîci, deşi nu vedea cu ochi buni că i-a căzut plocon pe cap, e totuşi om avut, pentru care încă o gură nu înseamnă cine ştie ce. Acum însă lucrurile luaseră cu totul altă întorsătură : ea se afla în fruntea unei gospodării, unde trebuia ţinut socoteală de fiecare îmbucătură ; şi ea cunoştea preţul acestor „îmbucături", întrucît, petrecîndu-şi viaţa la ţară, în contact cu ţăranii, îşi însuşise în totul noţiunea ţăranului despre paguba pe care o aduce o „gură de prisos" unei gospodării şi aşa destul de sărăcăcioase.

Cu toate astea, în primele timpuri după mutarea ei la Pogorelka, îşi mai făcea curaj, îşi orînduise toate cu grijă în noua ei casă şi arătase iar vechea ei pricepere în ale gospodăriei. Dar gospodăria la Pogorelka era sîcîitoare, măruntă, cerea s-o supraveghezi tu însuţi neîncetat, clipă cu clipă, şi cu toate că în primul moment i se păruse că nu-i cine ştie ce filozofie să-ţi întocmeşti pînă la o părăluţă bugetul, acolo unde trebuie să faci dintr-un bănuţ — un ban şi dintr-un ban — doi, a fost nevoită curînd să se convingă că părerea asta e greşită. Cine ştie ce filozofie, într-adevăr, nu era, dar nici ea nu mai avea rîvna şi nici puterea de muncă de odinioară. Şi în afară de asta, nimerise în toamnă, în toiul încheierii socotelilor gospodăreşti, şi vremea urîtă punea şi ea fără voie stavilă sîrguinţei Arinei Petrovna. Se iviră şi beteşugurile bătrîneţii, care nu-i îngăduiau să iasă din casă ; veniră şi serile de toamnă, lungi şi triste, care o condamnau fatal la inactivitate... Bătrîna se zbătea, se zbuciuma, dar nu putea să facă nimic.

Pe de altă parte, nu putea să nu bage de seamă că nici cu orfanele lucrurile nu merg cum trebuie. Începuseră deodată să tînjească şi să ţie capul în

pămînt. Le preocupau dumnezeu știe ce planuri vagi, nelămurite, de viitor, planuri în care gîndul la o activitate se împletea cu gîndul la plăceri, firește la plăceri din cele mai nevinovate. În gîndurile lor se amestecau și amintiri din pensionul unde fuseseră crescute, și frînturi din cele citite despre oamenii care au ajuns ceva în viață prin propria lor muncă, și sfioasa speranță de a găsi, cu ajutorul legăturilor de pension, un fir pentru a putea intra în împărăția luminoasă a unei vieți omenești... Dar toate aceste visuri tulburi erau stăpînite de un singur gînd foarte limpede și hotărît: gîndul de a pleca cu orice preț din nesuferita aceea de Pogorelka. Și, într-o bună zi, Anninka și Liubinka îi spuseră bunicii lor că nu pot și nu vor să mai rămînă la Pogorelka, că n-are nici un rost, că ele la Pogorelka nu văd pe nimeni, afară doar de popă, care, colac peste pupăză, de cîte ori le întîlnește, mai și aduce vorba, dumnezeu știe de ce, de „fecioarele care au lăsat să li se stingă candelele", și că, în general, „nu se mai poate așa". Fetele, fiindcă le era frică de bunica, i-au vorbit ritos, și își luau cu atît mai mult curaj, cu cît se așteptau mai mult ca ea să le răspundă cu o izbucnire de mînie și un refuz. Spre marea lor mirare, însă, Arina Petrovna nu numai că le-a ascultat tînguirile fără mînie, dar nici măcar n-a făcut cea mai mică încercare de a le ține una din acele predici nefolositoare, cu care bătrînețea neputincioasă e atît de darnică. Vai! Nu mai era femeia autoritară care odinioară declarase atît de răspicat: „Am să plec la Hotkov și am să-mi iau nepoatele cu mine acolo!" Dar nu numai neputința bătrîneții își avea partea în această schimbare, ci și înțelegerea mai bună, mai dreaptă a sufletului omenesc. Ultimele lovituri ale soartei nu numai că o îmblînziseră, dar îi și luminaseră unele ascunzișuri ale orizontului ei spiritual, în care pare-se că, înainte vreme. gîndul ei nu pătrunsese niciodată. Ea pricepu că în ființa omenească zac unele năzuințe care pot sta acolo multă vreme ațipite, dar, o dată trezite, îl trag pe om, fără ca el

să le mai poată ține piept, înspre partea unde se întrezărește o rază de viață, o rază aducătoare de bucurie, pe care ochii lui atît de mult au pîndit-o prin întunericul fără de speranță al prezentului. Și de vreme ce a priceput temeinicia unei asemenea năzuințe, n-a mai fost în stare să i se împotrivească. E drept că și-a sfătuit nepoatele să-și ia gîndul de la această hotărîre, dar slab, fără convingere ; era îngrijorată în ce privește viitorul care le așteaptă, cu atît mai mult, cu cît, personal, n-avea nici o legătură în așa numita „lume înaltă", dar simțea totodată că nu se poate, trebuie să le lase să plece. Într-una și chinuitor îi venea în minte întrebarea „ce-au să se facă ?", dar nu cu această întrebare, nici chiar cu întrebări mai străşnice, nu poți opri pe cineva care aspiră la libertate. Iar fetele numai la asta jinduiau : să scape de Pogorelka ! Și într-adevăr, după oarecare șovăieli și amînări de hatîrul bunicii, plecară.

Cu plecarea orfanelor, casa din Pogorelka s-a cufundat într-un fel de liniște copleșitoare. Oricît era Arina Petrovna de închisă din fire, totuși și asupra ei avea un efect calmant cînd simțea alături respirația unei ființe omenești. După ce și-a petrecut nepoatele, a simțit poate pentru întîia oară în viață că ceva din ființa ei s-a rupt și că deodată a dobîndit o libertate nemărginită, atît de nemărginită, încît nu mai vedea înaintea ei nimic decît pustiul. Pentru ca să-și ascundă întrucîtva ei înseși această pustietate, a dat de îndată poruncă să se închidă camerele de primire și odăile unde pînă atunci locuiseră fetele (zicîndu-și cu acest prilej : „O să se ardă și mai puține lemne așa..."), iar ei și-a păstrat numai două camere, dintre care una avea un chivot mare cu icoane, iar cealaltă urma să-i fie în același timp iatac, cameră de lucru și odaie de mîncare. Tot din economie a dat drumul și slugilor, păstrînd-o numai pe bătrîna chelăreasă Afimiuşka, o babă care de-abia își tîra picioarele, și pe chioara Markovna, nevastă de soldat, care urma să-i gătească și să-i spele rufele. Dar toate

aceste măsuri n-au prea folosit la mare lucru : simţămîntul de pustietate s-a strecurat fără întîrziere şi în aceste două încăperi, în care ea trăsese nădejdea să se poată apăra de el. Şi s-a trezit dintr-o dată faţă în faţă cu două duşmance : singurătatea fără leac şi o lîncezeală tristă, cu care vedea că va fi de-acum înainte silită să-şi petreacă restul bătrîneţilor. Pe urma acestor duşmance nu s-a lăsat mult aşteptată şi acţiunea de hîrbuire fizică şi morală, acţiune cu atît mai cumplită, cu cît este mai slabă rezistenţa pe care i-o opune traiul fără ţel şi fără ocupaţie.

Şi aşa, zilele au început să se scurgă una după alta cu acea monotonie apăsătoare în care e atît de bogată viaţa la ţară, cînd n-ai nici confort, nici grija gospodăriei, nici hrană spirituală. Dar, pe lîngă pricinile exterioare care o făceau pe Arina Petrovna incapabilă să se mai ocupe cu de-ale gospodăriei, o mai împiedica de la aceasta şi scîrba pe care o simţea în suflet de a se vedea silită acum, la sfîrşitul vieţii, să lege paraua cu zece noduri. Poate însă că şi-ar fi stăpînit această scîrbă, dacă ar fi văzut un ţel care să merite sforţările ei ; dar tocmai acest ţel nu exista. Tuturor le era silă şi li se urîse de ea, iar pe de altă parte şi ei îi era silă şi i se urîse de toţi şi de toate. Activitatea febrilă de odinioară lăsase brusc locul unei inactivităţi adormitoare, şi această inactivitate i-a pervertit puţin cîte puţin voinţa şi a împins-o spre nişte năravuri cum fără îndoială că, în urmă cu cîteva luni, nici prin vis nu i-ar fi trecut Arinei Petrovna. Din femeia voinică şi stăpînă pe sine, despre care nimeni n-ar fi cutezat să spună că-i bătrînă, ajunse o ruină, pentru care nu exista nici trecut, nici viitor, ci numai clipa de faţă.

Cea mai mare parte din zi moţăie. Se aşază într-un jilţ în faţa mesei, pe care sînt întinse nişte cărţi de joc soioase şi moţăie. La un moment dat, tresare, se trezeşte, se uită pe fereastră şi, multă vreme, fără a se gîndi la ceva anume, nu-şi dezlipeşte ochii de la depărtarea care se întinde fără

sfîrşit. Conacul de la Pogorelka oferea un tablou jalnic. Aşezat, cum s-ar spune, într-un cucui, n-avea nici grădină, nici umbră, nici urmă de confort. Nici măcar o grădiniţă cu flori în faţă n-avea. Casa cu un singur cat era ca turtită şi toată înnegrită de vreme şi intemperii ; în spatele casei se aflau puţinele acareturi, şi ele şubrede de vechime ; iar de jur împrejur se întindeau cîmpii, cîmpii fără sfîrşit ; în zare nici limbă de pădure nu se vedea. Dar întrucît Arina Petrovna trăise din copilărie şi aproape fără întrerupere mereu la ţară, această natură săracă nu numai că nu o întrista, dar chiar găsea răsunet în inima ei, trezindu-i urmele de simţăminte care mai mocneau într-însa. Cea mai bună parte a fiinţei ei era legată de aceste cîmpii goale şi nesfîrşite şi, instinctiv, privirile ei le căutau la tot momentul. Privea cu luare-aminte întinderile nemărginite, privea satele plouate care se zăreau ici-colo la orizont, ca nişte puncte negre, privea bisericile albe ale cimitirelor săteşti, privea petele pestriţe pe care norii rătăcitori sub razele soarelui le aruncau pe şes, privea la mujicul necunoscut care umbla printre brazde, şi i se părea că a încremenit locului. Şi tot timpul cît privea, nu se gîndea la nimic sau, mai bine zis, gîndurile îi erau aşa de fărîmiţate, încît nu se putea opri un timp mai îndelungat asupra aceluiaşi lucru. Nu făcea decît să privească, să privească, pînă cînd moţăiala bătrîneţii începea iar să-i vîjîie în urechi şi să învăluie în ceaţă şi cîmpiile, şi bisericile, şi satele, şi pe mujicul care se mişca în depărtare.

Uneori îşi amintea de cîte ceva din trecut, dar amintirile îi veneau fără legătură, în chip de frînturi. Nu-şi putea concentra atenţia la nimic şi trecea mereu de la o amintire de demult la alta. Alteori, totuşi, se agăţa de ceva mai deosebit, nu de o bucurie, nu, în bucurii trecutul ei fusese zgîrcit pînă la cruzime, dar de cîte o jignire cumplită, de neîndurat. Şi atunci, parcă i se aprindea un foc în suflet, i se strecura tristeţea în inimă şi ochii i se umpleau de lacrimi. Începea să plîngă şi plîngea

amar, plîngea cu durere, plîngea cum plînge trista bătrînețe, căreia lacrimile îi curg ca sub apăsarea unui coșmar. Dar în timp ce lacrimile îi curgeau, mintea continua inconștient să lucreze și, fără ca Arina Petrovna să-și dea seama, o abătea de la ceea ce fusese izvorul întristării ei, așa încît, peste cîteva minute, bătrîna se întreba ea însăși mirată ce-a fost cu ea...

Trăia în general ca și cum n-ar lua personal parte la viață, ci numai în virtutea faptului că în acest hîrb omenesc mai dăinuiau niște rămășițe uitate, care trebuiau adunate și contabilizate, pentru a face totalul. Cît timp aceste rămășițe mai existau, viața își urma cursul, silind hîrbul să îndeplinească funcțiunile necesare, pentru ca această existență între vis și viață să nu se prefacă în pulbere.

Dar dacă zilele și le trecea într-o somnolență inconștientă, nopțile în schimb însemnau pentru ea un adevărat chin. Noaptea, pe Arina Petrovna o apuca frica; îi era frică de hoți, de stafii, de draci — într-un cuvînt de tot ce era un produs al creșterii pe care o primise și al traiului pe care-l dusese. Și nu era cine s-o apere cum trebuie de toate astea, pentru că, în afară de slugile bătrîne despre care am vorbit mai sus, paza de noapte la Pogorelka o întruchipa numai Feodoseiușka, un mujic șchiop care, pentru două ruble pe lună, venea din sat să facă de gardă la conac, dar de obicei picotea în tindă și, la anumite ceasuri, ieșea, ca să bată de cîteva ori într-o tablă de fier. E drept că în ograda vitelor locuiau cîțiva argați, bărbați și femei, dar izba lor era la o depărtare de douăzeci de stînjeni de casă și nu era ușor să chemi pe cineva de acolo.

E ceva greu, apăsător, într-o noapte de nesomn la țară. Pe la nouă, cel mai tîrziu la zece, viața parcă ia sfîrșit, și se face o liniște care te înspăimîntă. De făcut n-ai ce face, păcat și de lumînarea pe care o arzi, așa încît, vrei nu vrei, trebuie să te culci. Afimiușka, de îndată ce a luat samovarul de pe masă, își așterne, după un obicei care i-a rămas de pe vremea iobăgiei, o țoală de-a lungul

pragului uşii care duce în iatacul stăpînei, apoi se scarpină, cască şi, de cum se trînteşte jos, adoarme buştean. Markovna, în odaia ei, se învîrte ceva mai mult, tot bodogănind şi înjurînd dracu ştie pe cine, pînă cînd, în sfîrşit, se potoleşte şi ea — şi peste un minut încep să se audă, rînd pe rînd, cînd sforăieli, cînd vorbe din somn. Paznicul bate de cîteva ori în tabla de fier, ca să dea de ştire că e prezent, şi apoi amuţeşte pe mai multă vreme... Arina Petrovna se aşază de obicei la o lumînare de seu cu ţurţuri pe margine şi încearcă să alunge somnul cu o pasienţă; dar cum începe să înşire cărţile, simte că iar pică de somn. „Te pomeneşti că mai dau foc casei din somn!" îşi spune în gînd şi se hotărăşte să se bage în pat. Dar abia s-a afundat în pilotă — şi poftim altă pacoste: somnul, care toată seara a ademenit-o şi a chinuit-o, i-a pierit deodată cu desăvîrşire! În odaia şi aşa caldă, vine dinspre sobă o dogoare care, împreună cu pernele astea de puf, face căldura de nesuportat. Arina Petrovna se sucеşte de pe o parte pe alta; ar vrea să strige pe cineva, dar ştie că la chemarea ei n-are să vină nimeni. În jurul ei domneşte o linişte plină de mister, linişte în care o ureche atentă deslueşte tot soiul de zgomote. Ba undeva a pocnit ceva, ba s-a auzit un urlet, ba parcă a trecut cineva pe coridor, ba a suflat prin cameră o adiere care a şi atins-o pe obraz. În faţa icoanei, candela arde şi lumina slabă dă obiectelor o înfăţişare amăgitoare, parcă n-ar mai fi lucruri reale, ci doar contururi. Pe lîngă această lumină îndoielnică, se iveşte, pe uşa deschisă a odăii de alături, unde ard înaintea chivotului patru-cinci candele, o altă lumină care aşterne pe podea un pătrat galben, parcă tăiat în întunecimea iatacului şi care nu se contopeşte cu ea. Peste tot umbre care tremură, se mişcă în tăcere. Un şoarec ronţăie undeva tapetul de pe perete. „St... spurcăciune!" strigă ea la el; şi din nou se lasă tăcerea. Iarăşi umbre, iarăşi un şopt care vine nu se ştie de unde... Şi cea mai mare parte a nopţii trece într-o asemenea toropeală neliniştită, nesănătoasă; abia

spre dimineață somnul își reia drepturile. Dar la șase, Arina Petrovna e iar în picioare, sleită după noaptea de nesomn.

La toate aceste năpaste, care ne arată îndeajuns ce existență de plîns ducea Arina Petrovna, se mai adăugau două: insuficiența hranei și mizeria locuinței. Mînca puțin și prost, închipuindu-și, se vede, că în felul acesta va mai scoate din pagubele cășunate gospodăriei din lipsa de supraveghere. În ceea ce privește locuința, casa din Pogorelka era șubredă și igrasioasă, iar odaia, în care trăia retrasă Arina Petrovna, nu se aerisea niciodată și rămînea săptămîni întregi nedereticată. Și în această stare, fără nici un sprijin de nicăieri, în această lipsă de confort și îngrijire, au ajuns-o bătrînețile.

Dar cu cît îmbătrînea, cu atît avea mai mare dorință să trăiască. Sau, mai bine zis, nu atît dorința de a trăi, cît dorința de a se „înfrupta" din bunurile lumești, însoțită de desăvîrșita absență a ideii de moarte. Înainte, se temea de moarte, acum parcă uitase cu totul de ea. Dar deoarece idealul ei de viață era foarte puțin deosebit de idealul oricărui țăran, ideea despre o „viață ca lumea", cu care se legăna, era și ea de o calitate destul de îndoielnică. Tot ce-și refuzase în cursul vieții — mîncare bună, tihnă, taifas plăcut — toate acestea ajunseră obiectul preocupărilor ei de fiecare clipă. Toate apucăturile de pomanagioaică — flecăreala, complezența lingușitoare în scopul de a căpăta ceva, lăcomia de mîncare — toate și le însușise cu o uimitoare repeziciune. Acasă, se hrănea din ciorba argaților și cu sărături stătute, dar în timpul ăsta se gîndea la bunătățile din chilerele de la Golovliovo, la carașii din iazurile de la Dubrovino, la hribii de care erau pline pădurile de la Golovliovo, la păsările îndopate din cotețele de la Golovliovo... „Hm, acum o ciorbuliță din mărunțaie de gîscă sau niște ciupercuțe cu smîntînă!" îi trecea deodată prin minte și asta-i stîrnea atîta poftă, că-i lăsa gura apă... Noaptea se zvîrcolea în pat, murea de frică la fiecare foșnet și

se gîndea : „Iaca, la Golovliovo sînt zăvoare straşnice şi paznici de ispravă bat în scîndură într-una, fără să ostenească... poţi să dormi fără nici o grijă, ca în sînul lui Christos..." Ziua, ceasuri întregi n-avea cu cine să schimbe o vorbă şi, stînd fără să vrea tăcută, se gîndea : „La Golovliovo e lume, ai cui să-ţi deschizi sufletul". Într-un cuvînt, nu era clipă să nu-şi aducă aminte de Golovliovo şi, pe măsură ce aceste amintiri se adunau, Golovliovo devenea tot mai mult focarul luminos al năzuinţelor ei către „o viaţă ca lumea".

Şi cu cît gîndul la Golovliovo îi tulbura mai des mintea, cu atît i se pervertea voinţa şi cu atît se ştergeau mai tare jignirile suferite odinioară şi care o răniseră atunci pînă la sînge. Femeia rusă, prin chiar creşterea şi felul ei de viaţă, se împacă foarte uşor cu situaţia de pomanagioaică, şi de aceea nici Arina Petrovna n-a fost cruţată de această soartă, deşi se părea că trecutul ei era de natură să o prevină şi să o ferească de acest jug. Dacă „atunci" n-ar fi făcut greşeala de a-şi împărţi averea între copii, dacă nu s-ar fi încrezut în Iudușka, ea ar fi fost şi acum bătrîna pretenţioasă şi autoritară, care şi-ar fi ţinut copiii de scurt. Dar deoarece greşeala fusese săvîrşită şi nu mai putea fi îndreptată, trecerea de la despotîsmul burzuluit la plecăciunile şi linguşirile de pomanagioaică nu mai era decît o chestie de timp. Cîtă vreme s-a mai simţit oarecum în puteri, trecerea asta nu s-a dat în vileag ; dar de îndată ce s-a văzut condamnată fără speranţă la singurătate şi neputinţă, a început să i se strecoare în suflet demoralizarea care, încetul cu încetul, i-a pervertit voinţa, şi aşa zdruncinată. Iudușka, care, cînd venea la început la Pogorelka, găsea o primire foarte rece, încetă acum brusc să mai fie detestat. Jignirile de odinioară fură uitate oarecum de la sine şi Arina Petrovna făcu ea cel dintîi pas pentru o împăcare.

Lucrurile au început cu rugăminţi ; la început mai rar, apoi din ce în ce mai des, soseau trimişi de

la Pogorelka la Iuduşka. Ba că la Pogorelka nu s-au făcut ciuperci, ba că, din pricina ploilor, castraveţii au ieşit pătaţi, ba că, uite, cu vremurile astea în care slugile îşi fac de cap, au lăsat curcanii să se prăpădească şi „dă poruncă, dragul meu, să se prindă la Dubrovino nişte caraşi", că „răposatul Pavel niciodată nu refuza asta bătrînei lui mame". Iuduşka strîmba din nas, dar nu îndrăznea să-şi arate nemulţumirea pe faţă. Îl durea inima pentru caraşi, dar mai mult tremura de teamă ca mamă-sa să nu-l blesteme. Nu putea să uite că într-o zi chiar ea îi spusese : „Am să vin la Golovliovo, am să dau poruncă să mi se deschidă biserica, am să-l chem pe popă şi am să-ţi strig : „Te blestem !" Amintirea acestor vorbe îl oprea de la multe mîrşăvii în care era meşter. Dar cu toate că îi îndeplinea „scumpei lui *maminca*" rugăminţile, nu se putea opri să nu strecoare în treacăt celor din jur că : „Fiecărui om îi este dat de la dumnezeu să ducă o cruce şi că asta nu e fără ţel, fiindcă dacă omul nu ar avea de dus o cruce, ar uita de cele cuvenite şi ar cădea în păcat". Pe de altă parte, maică-si îi scria în felul următor : „Scumpă *maminca*, castraveţi îţi trimit pe cît a fost cu putinţă, dar cît priveşte curcile, nu mi-au rămas decît cele pentru prăsilă, iar din curcani nu-ţi trimit, pentru că, ţinînd seama de mărimea lor şi puţinătatea mesei dumitale, cred că nu ţi-ar fi de folos. N-ai vrea, însă, să poftească la Golovliovo, să împarţi cu mine masa mea modestă ? Aş porunci atunci ca dintr-un trîntor din ăştia (cu adevărat trîntori, fiindcă bucătarul meu, Matvei, ştie să-i claponească cu mare artă), să ni se gătească o friptură, şi am mînca, draga mea, pre pofta inimii noastre."

De aci înainte, Arina Petrovna a început să vină foarte des la Golovliovo. Mînca la masa lui Iuduşka şi curcan şi raţă, se culca şi dormea după pofta inimii şi noaptea şi după prînz, şi-şi descărca sufletul în discuţii nesfîrşite despre tot felul de nimicuri, pentru care Iuduşka avea înclinaţie din fire, iar

ea căpătase înclinație la bătrînețe. Vizitele ei n-au contenit nici cînd i-a ajuns la ureche că Iudușka, sătul de lunga lui văduvie, și-a luat ca „menajeră" o fată de neam duhovnicesc, cu numele de Evpraxeia. Ba dimpotrivă, aflînd despre aceasta, Arina Petrovna s-a grăbit să plece numaidecît la Golovliovo unde, sosind, nici n-a apucat să coboare din echipaj și i-a și strigat lui Iudușka, nerăbdătoare ca un copil: „Hai, crai bătrîn, arată-mi, arată-mi și mie crăiasa!" A petrecut toată ziua aceea cît se poate de bine, fiindcă Evpraxeiușka însăși a servit-o la masă, chiar ea i-a făcut patul, după prînz, iar seara a jucat cu Iudușka și cu crăiasa lui „popa-prostu". Iudușka a fost și el cît se poate de mulțumit de această întorsătură a lucrurilor și, în semn de recunoștință fiiască, la plecarea Arinei Petrovna la Pogorelka, a poruncit să i se pună printre altele, în tarantas, un funt de icre, ceea ce constituia o dovadă supremă de înalt respect, deoarece icrele nu erau din produsele proprii, ci din cele care trebuiau cumpărate. Acest gest a mișcat-o atît de mult pe bătrînă, încît n-a răbdat-o inima să nu spună:

— Ei, uite, pentru asta îți foarte mulțumesc, dragul meu! Dumnezeu are să-ți răsplătească pentru că-i porți de grijă și o răsfeți pe mama ta la bătrînețe. Acum, cel puțin, cînd am să sosesc la Pogorelka, n-are să-mi mai fie urît. Întotdeauna mi-au plăcut icrișoarele și iată, acum, mulțumită ție, am să mă pot înfrupta...

Au trecut vreo cinci ani de cînd Arina Petrovna se mutase la Pogorelka. Iudușka, o dată stabilit la moșia părintească de la Golovliovo, nu se mai mișcă de acolo. A îmbătrînit între timp mult, s-a ofilit, s-a răblăgit, dar înșală, minte și flecărește și mai mult ca înainte, fiindcă acum o are mereu la îndemînă pe *maminca* lui scumpă, care, pentru bucățica gustoasă cu care îi îndulcește bătrînețile, e silită să-i asculte toate flecărelile...

Nu trebuie să ne închipuim că Iudușka era un ipocrit în genul lui Tartuffe, bunăoară, sau în genul unui burghez francez de astăzi, care declamă în fraze pompoase despre „principiile fundamentale ale societății". Nu, chiar dacă era ipocrit, era un ipocrit de croială curat rusească, adică nici mai mult nici mai puțin decît un om lipsit de orice criterii morale și care nu cunoaște alte adevăruri decît cele din abecedar. Era incult peste măsură, cîrcotaș, mincinos, flecar și, pe deasupra, îi era frică de diavol! Toate acestea sînt însușiri negative, care nu pot oferi material temeinic pentru un ipocrit în adevăratul înțeles al cuvîntului.

În Franța, ipocrizia este un rod al educației, constituie, ca să zic așa, un atribut al „bunelor maniere", și are aproape totdeauna un puternic colorit politic sau social. Există ipocriți ai religiei, ipocriți ai principiilor sociale, ai proprietății, ai familiei, ai sistemului de guvernămînt, iar în ultimul timp s-au ivit și ipocriți „ai ordinii". Chiar dacă o ipocrizie de felul acesta nu poate fi considerată convingere, ea este în tot cazul un stindard în jurul căruia se strîng oameni care socotesc că e spre folosul lor să fie fățarnici într-un anumit chip și nu în altul. Aceștia sînt ipocriți cu bună știință, potrivit stindardului la care s-au alăturat, cu alte cuvinte ei știu că sînt ipocriți, dar mai știu că acest lucru este cunoscut și altora. În concepția burghezului francez, lumea nu este altceva decît o vastă scenă, pe care se dă o continuă reprezentație teatrală, unde un ipocrit dă altui ipocrit replica. Ipocrizia este o invitație la bună-cuviință, la *decorum*, la o ambianță plăcută și, ceea ce e mai important, ipocrizia constituie un frîu, firește, nu pentru cei care o practică, planînd în sferele înalte ale empireului [1] social, ci pentru cei nefățarnici, care mișună pe fundul cazanului societății. Ipocrizia oprește societatea de la dezlănțuirea pasiunilor și face din ea un privilegiu al unei

[1] Partea cea mai înaltă a „cerului", unde, după închipuirea celor din antichitate, era lăcașul zeilor (n.r.).

minorități foarte reduse. Atîta vreme cît dezlănțuirea pasiunilor nu trece de marginile unei corporații mici și temeinic organizate, ea nu numai că este inofensivă, dar chiar susține și alimentează tradiția eleganței. Eleganța ar pieri, dacă n-ar exista un anumit număr de *cabinets particuliers* [1], unde ea să fie cultivată în clipele pe care le lasă libere cultul ipocriziei oficiale. Dar dezlănțuirea devine hotărît primejdioasă, de îndată ce este îngăduită tuturor și se îmbină cu libertatea dată oricui de a-și formula revendicările și de a dovedi că ele sînt legitime și firești. În cazul acesta, apar noi pături sociale, care tind dacă nu să le înlăture cu totul pe cele vechi, cel puțin să le îngrădească în mare măsură. Cererea de *cabinets particuliers* crește atît de mult, încît se pune pînă la urmă întrebarea: n-ar fi mai simplu ca pe viitor să ne lipsim cu totul de ele ? Or, tocmai împotriva unor asemenea apariții și întrebări nedorite sînt apărate clasele diriguitoare ale societății franceze de către acea ipocrizie sistematizată care, nemulțumită de a rămînea numai un obicei, se vrea legiferată și, dintr-o simplă particularitate a moravurilor, ajunge o lege cu caracter obligator.

Pe această lege a respectului față de ipocrizie este întemeiat, cu rare excepții, întreg teatrul francez contemporan. Eroii celor mai bune opere dramatice franceze, adică ai acelor opere care se bucură de cel mai mare succes, tocmai pentru realismul extraordinar cu care zugrăvesc mîrșăviile din viață, vor găsi întotdeauna pînă la sfîrșit cîteva clipe libere, pentru a drege aceste mîrșăvii prin cîteva fraze sforăitoare, în care vor vorbi de caracterul sacrosanct și de binefacerile virtuții. Adèle poate profana în voie patul conjugal timp de patru acte ; în al cincilea, însă, va declara negreșit, sus și tare, că singurul refugiu unde femeia franceză își poate afla fericirea este căminul familial. Dacă v-ați întreba ce s-ar fi întîmplat cu Adèle, dacă autorilor li s-ar fi năzărit să mai prelungească piesa cu încă

[1] Camere separate la restaurantele de lux (fr.) (n.t.).

cinci acte, v-aţi putea răspunde, fără greş, că, în următoarele patru acte, Adèle ar fi profanat din nou patul conjugal, iar în al cincilea s-ar fi adresat din nou publicului cu aceleaşi vorbe mari. Dar nici nu-i nevoie să facem presupuneri : e de ajuns să trecem de la *Théâtre Français* la *Gymnase*, de aici la *Vaudeville* sau la *Variétés*, pentru a ne încredinţa că pretutindeni Adèle profanează la fel patul conjugal şi pretutindeni, înainte de final, declară că acest pat este singurul altar la care poate oficia o franţuzoaică cinstită. Aceasta s-a înrădăcinat în moravuri în aşa măsură, încît nimeni nici măcar nu mai observă că aici se ascunde cea mai stupidă contrazicere, că adevărul din viaţă stă alături de adevărul ipocriziei, că amîndouă merg braţ la braţ, împletindu-se între ele pînă într-atît, încît nu mai poţi spune care din două are mai mult drept de a fi recunoscut ca adevăr.

Noi, ruşii, n-avem sisteme de educaţie atît de riguros nuanţate. Pe noi nu ne mustruluieşte nimeni, din noi nu se fac viitori campioni şi propovăduitori ai cutăror sau cutăror principii sociale, noi sîntem lăsaţi aşa, să creştem ca urzica lîngă gard. De aceea, printre noi sînt foarte puţini ipocriţi şi foarte mulţi mincinoşi, bigoţi şi flecari. Noi n-avem nevoie să facem pe ipocriţii de dragul vreunor principii sociale, pentru bunul motiv că la noi nu există asemenea principii, şi în general nici un principiu nu ne ocroteşte. Ducem o existenţă cu desăvîrşire liberă, cu alte cuvinte vegetăm, minţim şi flecărim de capul nostru, fără nici un fel de principii.

Dacă această stare de lucruri trebuie să ne bucure ori să ne întristeze — nu-s eu acela care să hotărăsc... Cred totuşi că, dacă ipocrizia poate inspira teamă şi indignare, minciuna fără motiv trebuie să trezească silă şi scîrbă. Şi de aceea cel mai bun lucru este să lăsăm de o parte problema dacă ipocrizia cu bună ştiinţă e preferabilă celei inconştiente sau viceversa, şi să ne apărăm atît împotriva ipocriţilor, cît şi împotriva mincinoşilor.

Aşadar, Iudușka nu era pe atîta ipocrit, cît mai cu seamă cîrcotaş, mincinos şi flecar. Retras la ţară, el s-a simţit de îndată acolo la largul lui, fiindcă nicăieri, în nici o altă ambianţă, instinctele lui n-ar fi găsit un cîmp de manifestare aşa de vast şi de prielnic ca aici. La Golovliovo nu întîmpina, din nici o parte, nu numai o împotrivire directă, dar nici măcar o cît de mică îngrădire indirectă care să-l silească să-şi spună : „Uite, aş face cutare potlogărie, dar mi-e ruşine de oameni !" Judecata nimănui nu-l stingherea aici, nici o privire indiscretă nu-l tulbura, aşa că n-avea nici un motiv să se controleze. Şi aşa, trăsătura dominantă a atitudinii faţă de sine însuşi a ajuns să fie o totală lipsă de scrupule. De mult îl ademenea această libertate totală, fără nici un fel de îngrădire morală ; şi dacă nu se retrăsese mai devreme la ţară, era numai fiindcă se temea de lipsa de ocupaţie. Trăind peste treizeci de ani în atmosfera închisă a unui minister, el căpătase toate moravurile şi maniile conţopistului, conţopist pînă în măduva oaselor, care nu înţelege să şadă o clipă fără să bată apa în piuă... Dar după o cercetare mai îndeaproape a lucrurilor, s-a încredinţat uşor că lumea „inactivităţii active" e atît de mobilă, încît poţi s-o muţi fără cea mai mică greutate unde-ţi place şi în orice sferă îţi convine. Şi într-adevăr, de cum s-a stabilit la Golovliovo, a scornit îndată o grămadă de mofturi şi de mărunţişuri cu care putea să-şi frămînte necontenit creierul, fără teama de a le da vreodată de căpătîi. Se aşeza de dimineaţă la masa de scris şi se apuca de treabă : în primul rînd, lua socoteala de la văcăreasă, de la chelăreasă, de la vătaf, mai întîi într-un fel, şi apoi în alt fel ; în al doilea rînd, introdusese un sistem foarte complicat de contabilitate, bani de o parte, materiale de altă parte, trecea fiecare copeică şi fiecare lucru în douăzeci de condici, făcea mereu la adunări, pentru ca azi să găsească lipsă o jumătate de copeică, iar mîine să găsească o copeică mai mult... În cele din urmă, punea mîna pe pană şi se apuca să ticluiască jalbe

judecătorului de pace şi mijlocitorului... Toate astea nu numai că nu-i lăsau un minut liber, dar mai şi prezentau în aparenţă toate formele unei munci asidue şi istovitoare. Nu că n-ar avea ce face, se plîngea Iuduşka, ci că nu izbutea să facă atîta cît are de făcut, deşi toată ziulica robotea în odaia lui de lucru, fără să-şi scoată halatul. Mormane întregi de hîrţoage, migălos cusute, dar neverificate încă, se îngrămădeau necontenit pe masa lui de lucru, printre care şi socotelile pe un an întreg ale văcăresei Fiokla, a cărei gestiune i se păruse din capul locului suspectă, fără totuşi să găsească un moment liber ca s-o controleze.

N-avea nici un fel de legătură cu lumea din afară. Nu primea nici cărţi, nici gazete, nici măcar scrisori. Unul din băieţii lui, Volodea, se sinucisese, iar cu celălalt — Petenka — schimba rar cîteva rînduri şi numai cînd îi trimitea bani. O atmosferă grea, de ignoranţă, de prejudecăţi, de chiţibuşărie stearpă domnea în jurul lui Iuduşka, dar el nu simţea nici cea mai mică dorinţă de a ieşi din ea... Bunăoară, faptul că Napoleon al III-lea a căzut de la domnie l-a aflat din întîmplare de la pristav, abia la un an, după ce împăratul murise; şi la vestea asta nici nu s-a arătat deosebit de surprins, ci numai şi-a făcut semnul crucii, a şoptit: „Să-i fie ţărîna uşoară!" şi a adăugat:

— Şi ce semeţ era, măi, măi, măi! Şi asta nu-mi place, şi cealaltă nu vreau. Se ploconeau împăraţii înaintea lui, prinţii făceau anticameră. Şi iată că dumnezeu, într-o singură clipă, i-a răsturnat toate socotelile...

La drept vorbind, Iuduşka nu ştia nici măcar ce se petrece în gospodăria lui, cu toate că de dimineaţă pînă seara nu făcea altceva decît să numere şi să socotească. În privinţa asta, avea toate însuşirile unui adevărat slujbaş de minister. Închipuiţi-vă un şef de birou căruia directorul lui i-ar spune: „Am nevoie, dragul meu, să ştiu cîţi cartofi poate să producă Rusia anual; fii bun, te rog, şi fă-mi un calcul amănunţit". Credeţi cumva

că o asemenea cerință l-ar pune pe respectivul șef de birou în încurcătură? Sau credeți cumva că s-ar gîndi cel puțin ce metode să întrebuințeze pentru a-și putea aduce la îndeplinire misiunea primită? Nu! Ar proceda mult mai simplu. Ar desena o hartă a Rusiei, ar împărți-o cu linioare în pătrățele egale, ar afla cîte deseatine reprezintă fiecare pătrățel, apoi ar intra într-o băcănie și ar întreba cîți cartofi se seamănă și cîți se recoltează în medie de fiecare deseatină și, cu ajutorul celui de sus și al celor patru operații aritmetice, ar ajunge în cele din urmă la rezultatul că, în condiții prielnice, Rusia poate produce atîția cartofi, iar în condiții neprielnice, atîția. Și această lucrare nu numai că l-ar mulțumi pe deplin pe șeful lui, dar e probabil că ar fi și publicată în tomul 102 al vreunui „anuar"...

Pînă și „chelăreasa" și-o alesese cît se poate de potrivită cu ambianța pe care și-o crease. Evpraxeia era fata unui țîrcovnic de la biserica sfîntului Nicolae din Kapelki și, în toate privințele, o adevărată comoară. Nu avea nici minte ageră, nici istețime, și nici măcar vioiciune, în schimb era harnică, ascultătoare și aproape lipsită de orice pretenții. Chiar și după ce el „și-o apropiase", ea numai atîta l-a întrebat: dacă o să poată, cînd i-o veni poftă, să bea „cvas" rece, fără să-i ceară voie — și această dezinteresare atîta l-a mișcat pe Iudușka, încît i-a pus la îndemînă, în afară de „cvas", și două cofițe de mere murate, scutind-o să dea despre ele vreo socoteală! Nici fizicul ei nu prezenta prea mare atracție pentru un amator, dar pentru un om fără nazuri și care știe de ce are nevoie, era foarte mulțumitor. Ea avea o față lată, albă, o frunte îngustă, încadrată cu un păr rar și blond, ochi mari, dar șterși, un nas drept, o gură cu contururile pierdute, și pe buze unul din acele zîmbete enigmatice care parcă fug și pe care le întîlnim de obicei în portretele zugrăvite de pictori amatori. În general, nimic care să atragă luarea-aminte, în afară doar de spate, care era atît de lat

şi de musculos, încît chiar şi omului celui mai potolit îi venea, fără să vrea, să ridice palma şi, cum s-ar spune, „să-i umfle una" între omoplaţi... Şi ea ştia lucrul ăsta şi nu se supăra, aşa că atunci cînd Iuduşka i-a tras pentru întîia oară uşor cu palma peste ceafa-i grăsulie, ea doar a mişcat uşurel din umeri.

În această atmosferă de lîncezeală, zilele, toate semănînd între ele, treceau una după alta fără nici o schimbare, fără nici o speranţă că va pătrunde şi o adiere proaspătă. Numai venirea Arinei Petrovna aducea oarecare înviorare în viaţa aceasta, şi trebuie să mărturisim că, dacă la început Porfiri Vladimirîci strîmba din nas cînd zărea de departe trăsura *mamincăi*, cu timpul însă nu numai că s-a obişnuit cu vizitele ei, dar a început chiar să le privească cu plăcere. Ele satisfăceau pasiunea lui de a flecări ; ce-i drept, el găsea mijlocul să trăncănească şi de unul singur cu prilejul socotelilor şi revizuirilor de socoteli pe care le făcea, dar parcă tot era mai plăcut să pălăvrăgească cu scumpa lui *maminca*. Cînd erau împreună, vorbeau cît e ziulica de mare şi nu se mai săturau de taifas. Vorbeau de multe şi mărunte : şi de cum au fost altădată recoltele şi cum sînt azi, şi de cum trăiau odinioară moşierii şi cum trăiesc azi, şi că înainte sarea trebuie să fi fost mai bună, şi că azi nu mai sînt castraveţi ca pe vremuri şi aşa mai departe.

Discuţiile astea aveau avantajul că curgeau ca apa şi se uitau lesne, aşa că puteai să le reîncepi la nesfîrşit cu acelaşi interes ca prima dată. La ele lua parte şi Evpraxeiuşka, de care Arina Petrovna prinsese atîta dragoste, încît nu mai făcea un pas fără dînsa. Uneori, cînd le obosea gura de atîta vorbit, se aşezau tustrei la cărţi şi pînă noaptea tîrziu jucau „popa-prostu". Încercaseră s-o înveţe pe Evpraxeiuşka să joace *whist* în trei cu „mortul", dar n-au izbutit să facă să-i intre în cap jocul. În asemenea seri, casa cea mare din Golovliovo parcă se însufleţea. Toate ferestrele erau luminate, se vedeau trecînd umbre, şi cineva de

afară ar fi putut crede că cine știe ce petrecere e acolo. Samovarul, cafetiera, gustările nu se mai luau de pe masă. Și Arinei Petrovna îi creștea și-i sălta inima de bucurie ; rămînea în vizită în loc de o zi-două, trei sau patru. Ba cînd pleca înapoi la Pogorelka, își și pregătea pretextul pentru a se întoarce cît mai curînd la ispititorul „trai bun" din Golovliovo.

E sfîrșit de noiembrie ; pămîntul, cît îl poți cuprinde cu ochii, e tot acoperit cu un giulgiu alb. Afară e noapte și viforniță ; un vînt geros, care te taie, răscolește zăpada, îngrămădește într-o clipă troiene uriașe, acoperă tot ce întîlnește în cale și umple împrejurimile cu vuiet. Satul, biserica, pădurea din apropiere, totul dispare în vîrtejurile de zăpadă care întunecă văzduhul ; bătrîna grădină din Golovliovo șuieră de viscol. Dar în casa boierească e lumină, cald, plăcut. În jurul samovarului de pe masa din sufragerie se află Arina Petrovna, Porfiri Vladimirîci și Evpraxeiușka. Puțin mai la o parte stă o măsuță verde, pe care sînt aruncate niște cărți de joc terfelite. Ușile deschise ale sufrageriei duc, într-o parte, în camera cu icoane, scăldate toate în lumina candelelor aprinse, iar în cealaltă parte, în odaia de lucru a boierului, unde de asemenea arde o candelă în fața unei icoane. În toate aceste odăi, nu se mai poate respira de căldură și miroase a ulei de candelă și a cărbuni de samovar. Evpraxeia șade în fața samovarului, spală cești le și le șterge cu un prosop. Samovarul ba fîsîie, vuind cît îl țin puterile, ba parcă începe a aținpi și sforăie asurzitor. Ghemotoace de aburi scapă de sub capac și învăluie în ceață ceainicul, care de un sfert de ceas stă pe suport, deasupra samovarului. Cei din jurul mesei stau de vorbă.

— Ei, de cîte ori ai rămas „popa-prostu" azi ? o întrebă Arina Petrovna pe Evpraxeia.

— N-aș fi rămas, dacă n-aș fi jucat dinadins așa, ca să-ți fac matale plăcere, răspunse Evpraxeiușka.

— Ei, asta-i ! Lasă că am văzut eu cîtă plăcere ţi-a făcut cînd adineauri ţi-am dat la bătut tot de cîte trei şi de cîte cinci. Dar ce, crezi că eu sînt Porfiri Vladimirîci ? El te răsfaţă, de fiecare dată tot cu altă carte merge, dar eu, maică, n-am de ce...

— Ba încă mai umbli cu şoalda !

— Păcatele mele, uite, vezi, aşa ceva nu obişnuiesc.

— Nu obişnuieşti ? Dar pe cine am prins deunăzi că a vrut să treacă drept pereche un şeptar de cruce cu un opt de roşu ? Asta doar am văzut-o cu ochii mei. Eu te-am prins.

Şi zicînd asta, Evpraxeiuşka se scoală ca să ia jos ceainicul de pe samovar şi se întoarce cu spatele la Arina Petrovna.

— Maică, Christoase, ce spate !... Să nu-ţi fie de deochi ! exclamă fără să vrea Arina Petrovna.

— Da' are un spate... încuviinţează maşinal Iuduşka.

— Ce tot „spate, spate" ? Nu vă e ruşine ? Ce vă tot legaţi de spatele meu ?

Evpraxeiuşka se uită în dreapta, se uită în stînga şi zîmbeşte. Spatele e fala ei... Deunăzi, pînă şi bătrînul bucătar Savelici şi el a rămas cu ochii la spatele ei şi i-a spus : „Iiu, ce spate ! parcă-i o plită !" Şi ea nu s-a plîns lu Porfiri Vladimirîci.

Din nou se toarnă ceai în cești, pe rînd, şi samovarul începe să se potolească. Iar afară viforul se dezlănţuie tot mai tare şi mai tare : ba loveşte cu un potop de zăpadă în geamuri, ba dă năvală cu un şuier dureros pe horn.

— Se vede că s-a dezlănţuit viforniţă, nu glumă ! observă Arina Petrovna. Vîjîie, şuieră !

— Las' să şuiere ! Viforul şuieră, şi noi aici bem frumuşel ceai. Iac-aşa, dragă *maminca*, zice Porfiri Vladimirîci.

— Ehe, pe care-l prinde acu în cîmp mînia asta a lui dumnezeu, e rău de el !

— Rău o fi de unii, dar nouă ce ne pasă ? Care cu geruleţul şi întunericul, dar la noi, iaca, e lumină şi căldurică... Stăm şi bem ceai cu zahăr-zăhărel, cu

caimac-căimăcel, cu lămîie-lămîiță... Și dacă ne pofteşte inima puțintel rom, bem și cu puțintel rom!

— Da, dar dacă acum...

— Dă-mi voie, *maminca*. Spuneam că, sigur, acum, în cîmp, e jale. Nici tu drum, nici tu cărare — totul acoperit. Și-apoi, unde mai pui lupii! Dar la noi e călduț, lumină, și n-avem de ce să ne fie teamă. Stăm frumușel în tihnă și bună pace. Vrem să jucăm cărți, jucăm. Vrem să bem un păhăruț de ceai, bem ceai. Mai mult decît trebuie n-o să bem, dar cît trebuie — bem. Și de ce asta? Fiindcă, *maminca* dragă, mila domnului e cu noi. Dacă n-ar fi el, împăratul ceresc, poate că și noi acu am rătăci în cîmp și ne-ar fi și frig, și întuneric... În suman, cu brîușor ca vai de lume, și în opinci...

— Ei și tu, acuma, opinci! Păi, noi sîntem de neam boieresc. Oricum, dar purtăm cizmulițe...

— Bine, *maminca*, dar știi dumneata de ce ne-am născut boieri? Tot fiindcă mila domnului a fost cu noi. Fără mila domnului, am ședea și noi acum într-o izbă mititică și n-am arde lumînări, ci un biet opaiț; cît despre ceai și cafeluță, nici prin gînd nu ne-ar trece să rîvnim la așa ceva. Am ședea, eu — mi-aș cîrpi opincile, dumneata — ai găti pentru cină o ciorbă din apă chioară și Evpraxeiuşka — ar țese frumușel... Și, poate, colac peste pupăză, ar mai veni și vătășelul să mă scoată cu căruța la corvoadă...

— Ei, pe așa vreme nu vine vătășelul să scoată la corvoadă!

— Nu poți să știi, *maminca* dragă! Dacă vin niște regimente... Cine știe, rezbel sau vreo răzmeriță, ceva... Regimentele trebuie să fie la vreme unde li-e locul! Uite, mi-a spus zapciul deunăzi că a murit Napoleon al III-lea. Și iaca, se poate că acu franțujii să înceapă să zburde. Ei, dacă-i așa, apoi, ai noștri, de bună seamă, dă-i înainte! Și atunci, scoate, bade, căruța pe ger, pe viscol, pe nămeți, nu ține seamă de nimic! A dat poruncă stăpînirea,

pornește-o, mujicule ! Pe cînd pe noi, pînă una alta, ne cruță, nu ne scot la corvoadă.

— Ce să mai vorbim, e mare mila lui dumnezeu pentru noi !

— Dar eu ce spun ? Numai dumnezeu, *maminca*, e tot. El ne dă și lemne ca să ne încălzim, și merinde ca să ne hrănim... Toate ni le dă el. Ne închipuim că noi le dobîndim, că noi singuri ne facem rost de ele, cu bănișorii noștri, dar dacă ne uităm bine, dacă chibzuim și cumpănim, vedem că toate — dumnezeu le dă. Și dacă el nu vrea, n-avem nimic. Uite, acușica, să zicem, aș avea poftă de niște portocale, să mănînc eu, s-o cinstesc și pe *maminca* scumpă, și să dau la fiecare cîte una ; și doar bani am, ca să pot să cumpăr : Dă încoa' ! Cîte parale ? Poftim ! Cînd colo, dumnezeu zice : Ho, prrr... ! Și iaca, stau : filozof-filozof, bat din buze și scot un of...

Toți rîd.

— O fi cum spui mata, zice Evpraxeiușka. Dar uite, eu am avut un unchi, pălămar la biserica Adormirii din Pesocinoe, om cumsecade și cu frica de cele sfinte — ar fi putut dumnezeu să facă ceva pentru el — dar odată l-a prins viforul pe cîmp și tot a degerat.

— Apoi na, asta spun și eu. Dacă dumnezeu vrea — degeră omul, dacă nu, scapă cu viață. Și mai trebuie să spun ceva despre rugăciuni. Sînt rugăciuni plăcute domnului și sînt rugăciuni neplăcute. Cele plăcute găsesc har în ochii lui dumnezeu, cele neplăcute — ori că le faci, ori că nu le faci, totuna e. Poate că rugăciunea unchiului matale n-a fost plăcută lui dumnezeu, de aceea n-a ajuns pînă la el.

— Da, îmi aduc aminte că, în douăzeci și patru, am plecat la Moscova, eram însărcinată pe atunci cu Pavel, și am plecat la Moscova în decembrie...

— Dă-mi voie, *maminca*, să isprăvesc ce am vrut să spun cu rugăciunile. Omul se roagă pentru toate cele, pentru că de toate are nevoie : și de unt are nevoie, și verzișoară îi trebuie, și castraveți — într-un cuvînt, de toate. Cîteodată, e adevărat, de

unele n-are nevoie, dar el, din slăbiciune omenească, şi pe acelea le cere ! Dar dumnezeu stă sus şi vede mai bine. Tu-i ceri unt şi el îţi dă castraveţi sau ceapă. Tu îl rogi de vreme senină şi de căldură, iar el îţi trimite ploaie şi grindină... Şi tu trebuie să înţelegi asta şi să nu cîrteşti ! Uite, anul trecut în septembrie, ne-am tot rugat de dumnezeu să dea îngheţ, ca să nu strice umezeala semănăturile de toamnă ; dar dumnezeu n-a vrut să dea îngheţ — şi s-au stricat.

— Şi încă cum ! încuviinţează Arina Petrovna. La Novinki, semănăturile ţăranilor s-au stricat de tot. O să trebuiască, la primăvară, să se are din nou şi să se pună grîu de primăvară.

— Ei, vedeţi ! Noi aci facem pe deştepţii, umblăm cu şiretlicuri şi cîntărim şi măsurăm, şi vine dumnezeu şi într-o clipă face praf din toate planurile şi socotelile noastre... Dar parcă voiai să povesteşti, *maminca*, ce ţi s-a întîmplat în 24 ?

— Hm, da !... Dar am uitat. Se vede că tot în legătură cu ea, cu mila domnului, dar nu mai ţin minte ce anume, am uitat.

— Ei, nu-i nimic, dă dumnezeu şi ai să-ţi aduci aminte altă dată... Pînă una alta, ia şi gustă din dulceaţa asta, dragă *maminca*, e de vişini de la Golovliovo. A făcut-o Evpraxeiuşka, cu mîinile ei !

— Iaca iau ! Vişinile, acum, trebuie să spun drept, sînt o raritate... pentru mine. Altădată mă înfruptam des din ele, dar acum... Bune vişini ai aici la tine, la Golovliovo, mari, zemoase... Cît s-au căznit, doamne, la Dubrovino, să crească vişini, dar au ieşit acre. Tu, Evpraxeiuşka, ia spune, ai pus şi puţintică votcă franţuzească în dulceaţă ?

— Cum să nu pun ? ! Cum m-ai învăţat matale, aşa am făcut. Dar uite ce-am vrut să te întreb : mata, cînd pui castraveţii la murat, adaugi şi nucşoară ?

Arina Petrovna rămîne pe gînduri cîtva timp, apoi desface braţele, de parcă s-ar preda :

— Uite că nu mai ţin minte, dragă... parcă altădată, da, puneam şi nucşoară. Acum nu mai pun ;

ce murături mai fac acum ? !... Da' nainte puneam... Mi-aduc chiar foarte bine aminte că puneam. Dar uite ce, cînd am să mă întorc acasă, am să caut prin rețetele mele, poate că găsesc ; cînd eram mai în putere, eu toate le băgam de seamă și le însemnam. Îmi plăcea ceva undeva, numaidecît întrebam, scriam pe o hîrtioară, și acasă încercam. Într-un rînd, am pus mîna pe un secret, dar ce secret ! că nici pentru o mie de ruble nu voia să-l dea, nu voia — și pace ! Da' eu i-am strecurat chelăriței un sfert de rublă, și mi-a spus tot, de-a fir-a-păr.

— Da, *maminca*, pe vremea dumitale ai fost... ministru !

— Ministru, neministru, dar, mulțumesc lui dumnezeu, n-am risipit ce-am strîns... Uite, și acum mănînc tot din munca mea cinstită... că vișinii, aici la Golovliovo, doar eu i-am sădit.

— Și chiar îți mulțumesc pentru asta, *maminca*, îți mulțumesc mult de tot ; îți sînt pe veci recunoscător, pentru mine și pentru urmașii mei, să mă crezi !

Și Iudușka se scoală, se apropie de *maminca* și-i sărută mînușița.

— Și eu îți mulțumesc că ai grijă de mama ta... Frumoase provizii ai, foarte frumoase !

— Ee, ce se potrivește ? Dumneata, da, zic și eu că aveai provizii ! Numai cîte pivnițe ai avut, și nicăieri un locșor unde să arunci un ac !

— Am avut și eu provizii, nu zic ba. Nu m-am lăsat pe tînjeală niciodată. Dar că am avut multe pivnițe, păi și gospodăria a fost cu mult mai mare, de zece ori pe atîtea guri decît azi ! Numai cîte slugi am avut ! Și pentru fiecare trebuia pus deoparte, și fiecare trebuia hrănit, unuia un castravecior, altuia puțin cvas, cîte un pic aici, cîte un pic acolo, și cînd te trezești, vezi că s-a dus o grămadă...

— Da, da, bune vremi ! Aveai pe atunci tot ce voiai și cît voiai ! Și pîine, și fructe, toate din belșug.

— Pămîntul era mai bine îngrășat pe atunci, de aceea era și mai roditor !

— Nu, *maminca*, nu de aceea. Era binecuvîntarea lui dumnezeu, asta era ! Îmi aduc aminte că odată *papinca* a adus din grădină un măr, că ne-am mirat cu toţi, nu încăpea în farfurie !

— Asta nu ţin minte. Aşa ştiu, că au fost mere frumoase, dar ca să fi fost cît o farfurie, asta nu-mi aduc aminte. Da' ştiu că la încoronare s-a prins în iazul de la Dubrovino un caras de douăzeci de funţi, asta-i adevărat. Da, da...

— Şi caraşi, şi fructe, toate erau mari pe atunci. Îmi aduc aminte că Ivan grădinarul scotea nişte harbuji, uite-atîta !...

Şi Iuduşka deschide larg braţele, apoi le face ca un cerc de poloboc ca să arate că nu puteai cuprinde cu ele pepenii.

— Da, au fost, zic şi eu, harbuji. Dar harbujii, dragul meu, sînt după cum e anul : într-un an se fac mulţi şi gustoşi, în alt an, puţini şi proşti, şi iar în alt an nu se fac de loc... Şi mai atîrnă de pămînt. Iaca, la Grigori Alexandrîci, la Hlebnikovo, nu creşteau nici fructe pe tufe, nici în pomi, numai zămoşi... Dar ce zămoşi !

— Înseamnă că avea mila domnului pentru zămoşi.

— Da, nici vorbă, fără mila domnului nimic nu se face şi nu te poţi lipsi de ea nicăieri !

Arina Petrovna e după a doua ceaşcă şi începe să tragă cu ochiul la masa de joc. Evpraxeiuşka arde şi ea de nerăbdare să-şi încerce puterile la o partidă. Dar planurile astea le răstoarnă chiar Arina Petrovna, care deodată tresare, aducîndu-şi aminte de ceva :

— Ah, am uitat că am o noutate pentru voi ! vesteşte ea. Am primit ieri o scrisoare de la nepoate.

— Nu mai spune ! S-au hotărît, în sfîrşit, după atîta tăcere, să dea semne de viaţă ? Se vede că a început să le meargă prost şi cer bani...

— Nu, nu cer. Uite, citeşte.

Arina Petrovna scoate din buzunar scrisoarea şi i-o întinde lui Iuduşka. Acesta o ia şi-i dă citire :

„Bunicuțo dragă, nu ne mai trimite, te rog, nici curci, nici găini. Și nici bani nu ne mai trimite, investește-i mai bine cu dobîndă. Noi nu ne mai aflăm la Moscova, ci la Harkov, unde am intrat în teatru ; la vară vom pleca în turneu prin iarmaroace. Eu, Anninka, am debutat în «Pericola», iar Liubinka în «Panseaua». Pe mine m-au chemat de cîteva ori la rampă, mai ales după scena unde Pericola vine cam amețită și cîntă : «sînt gaata, gata, gataa !» Liubinka a plăcut și ea foarte mult. Directorul mi-a făcut mie o leafă de 100 de ruble pe lună și un spectacol în beneficiu la Harkov ; iar Liubinkăi — de 75 de ruble pe lună și un spectacol în beneficiu vara la iarmaroace. În afară de asta, căpătăm și cadouri de la ofițeri și avocați ; numai că avocații îți dau uneori bani falși, așa că trebuie să bagi de seamă... Mata, dragă bunicuțo, folosește-te de toate cîte sînt la Pogorelka, pentru că noi acolo nu ne mai întoarcem niciodată și nici nu înțelegem cum se poate trăi acolo. Ieri a căzut prima zăpadă și noi am făcut o plimbare cu niște avocați de aici cu troica. Unul din ei seamănă cu Plevaka și e grozav de frumos și de vesel : și-a pus pe cap un pahar de șampanie și a dansat așa trepacul. Celălalt nu e prea frumos, e cam așa ca Iazîkov din Petersburg, și închipuiește-ți ce a făcut, și-a tocit creierii tot citind «Culegerea celor mai bune cîntece și romanțe rusești» și, săracul, a slăbit în așa hal că leșină și la tribunal... Ei, și așa petrecem aproape în fiecare zi, cînd cu ofițerii, cînd cu avocații, ne plimbăm, luăm masa la cele mai bune restaurante — și nu plătim nimic. Vezi, prin urmare, bunicuțo, nu te lipsi de nimic, și tot ce-i la Pogorelka — grîu, hribi, puișori — mănîncă... Noi și la capital cu dragă ini...

Te lăsăm cu bine ! Au venit cavalerii noștri să ne invite iar la o plimbare cu troica. Te îmbrățișăm cu mult drag.

Anninka
și eu, Liubinka"

— Ptiu! exclamă Iuduşka, înapoindu-i mamei sale scrisoarea.

Arina Petrovna şade pe gînduri şi, cîtva timp, nu răspunde.

— Le-ai răspuns ceva, *maminca*?

— Încă nu, păi nu-ţi spun că de-abia ieri am primit scrisoarea? Şi tocmai pentru asta am venit la voi, ca să v-o arăt; dar, uite, m-am luat cu una cu alta, şi era cît pe ce să uit.

— Eu zic să nu răspunzi! E mai bine...

— Cum să nu le răspund, că doar sînt datoare să le dau socoteală! Pogorelka e a lor!

Iuduşka rămîne şi el pe gînduri: în capul lui se naşte un plan diabolic...

— Stau mereu şi mă gîndesc cum au să se poată păzi în lumea aceea deşucheată, continuă Arina Petrovna. E destul un pas greşit — şi adio cinstea de fată... Degeaba o mai cauţi apoi... Ia-o de unde nu-i...

— Mare nevoie au de ea! zice Iuduşka.

— Ei, oricît! Pentru o fată, cinstea, se poate spune, e cea mai scumpă comoară în viaţă. Cine să mai ia apoi pe aşa una de nevastă?

— În ziua de azi, *maminca*, e totuna, cu bărbat, fără bărbat. Azi îşi bat joc de poruncile religiei. Se duc la un tufiş, sub tufiş se cunună — şi s-a isprăvit treaba... şi asta se cheamă la ei cununie civilă.

Dar deodată Iuduşka se poticneşte, îşi dă seama că a călcat în strachină, că doar şi el trăieşte în păcat, cu o fată de neam duhovnicesc...

— Fireşte, uneori, de nevoie, caută el s-o dreagă, cînd bărbatul e încă în putere şi pe deasupra şi văduv... de nevoie se mai schimbă şi legea.

— Nici vorbă, de nevoie mănîncă omul şi mere pădureţe. De nevoie greşesc şi sfinţii, darmite noi, păcătoşii!

— Aşa şi este... În locul dumitale, ştii ce-aş face?

— Spune, dragul meu, sfătuieşte-mă.

— Eu le-aş cere să-mi dea pentru Pogorelka o procură generală.

Arina Petrovna îi aruncă o privire speriată.

— Păi am, mi-au dat procură generală s-o administrez, zice ea.

— Nu numai ca s-o administrezi, ci una aşa, ca s-o poţi şi vinde, şi ipoteca, într-un cuvînt, să poţi face tot ce vrei...

Arina Petrovna lasă ochii în pămînt şi tace.

— Firește, e un lucru la care trebuie să chibzuieşti. Gîndeşte-te, *maminca*, stăruie Iuduşka.

Dar Arina Petrovna tace mereu. Cu toate că bătrîneţea i-a tocit în mod simţitor agerimea de minte, insinuările lui Iuduşka o rîcîie... Îi e frică de dînsul: pe de o parte, îi pare rău de căldurică, de viaţa largă şi belşugul care domnesc la Golovliovo; pe de altă parte, îşi dă seama că nu degeaba a adus el vorba despre procură, că iar „aruncă laţul". Situaţia ei devine atît de încordată, încît începe să-şi facă mustrări, la ce dumnezeu a arătat scrisoarea? Din fericire, Evpraxeiukşa o scoate din încurcătură.

— Ei, ce facem, jucăm? o întreabă ea.

— Da, sigur că da, se grăbeşte să răspundă Arina Petrovna şi se scoală repede de la masă. Dar în timp ce se îndreaptă spre măsuţa de joc, îşi aduce aminte de altceva.

— Dar ştii în cîte sîntem azi? se adresează ea lui Porfiri Vladimirîci.

— În 23 noiembrie, *maminca*, răspunde nedumerit Iuduşka.

— Bine, 23, 23, dar ştii tu ce-i la 23 noiembrie? Văd că ai uitat de parastas.

Porfiri Vladimirîci se îngălbeneşte şi-şi face cruce.

— Vai, doamne, dumnezeule! Păcatele mele! exclamă el. Cum oare, aşa o fi? Stai să mă uit în calendar!

Şi peste cîteva minute aduce calendarul, în care găseşte o foaie de hîrtie pe care scrie:

„23 noiembrie. Comemorarea morţii iubitului meu fiu Vladimir.

Dormi, scumpul meu, pînă la fericita înviere!

Şi roagă-te lui dumnezeu pentru tăticul tău care în această zi va face să se slujească sfînta liturghie şi pomenirea ta."

— Iaca, na! exclamă Porfiri Vladimirici. Ah, Volodea, Volodea! Nu eşti fiu bun! Se vede că nu te rogi lui dumnezeu pentru tatăl tău, că uite că dumnezeu i-a luat şi memoria!... Ce-i de făcut, *maminca*?

— Nu-i cine ştie ce nenorocire, se poate face şi mîine slujba, şi parastasul... facem tot. Eu, uitucă bătrînă, sînt de vină! Păi, tocmai pentru ca să-ţi aduc aminte am venit şi, iaca, pe drum am uitat!

— Vai, vai, mare păcat! Încă noroc că-s aprinse candelele la icoane! Parcă mi-a venit o lumină de sus. Azi doar nu e sărbătoare dar, uite aşa, de la intrarea în biserică candelele stau într-una aprinse, şi adineauri se apropie Evpraxeiuşka de mine şi mă întreabă: „Să sting candelele din părţi?" Eu, parcă împins de ceva, stau şi mă gîndesc o clipă şi-i spun: „Nu le stinge! Lasă-le acolo cu dumnezeu, să ardă!..." Acum îmi dau seama; vezi, asta a fost!

— Da, adevărat, bine că măcar candelele îs aprinse. Şi asta e o uşurare pentru sufletul lui... Tu unde vrei să şezi? Să fiu sub mîna ta sau ţii iar să-ţi proteguieşti crăiasa?

— Dar ştiu eu, *maminca*, zău, dacă se cade azi?...

— De ce să nu se cadă? Hai, şezi! Dumnezeu o să ierte! Doar nu anume, nu cu bună ştiinţă ai lăsat, ci din uitare. Asta se întîmpla şi cuvioşilor părinţi. Mîine ne-om scula dis-de-dimineaţă şi-om face liturghia, om face parastasul, om face tot, cum se cuvine. Şi sufletul lui o să se bucure că părinţii şi oamenii de inimă l-au pomenit, iar noi vom fi împăcaţi că ne-am făcut datoria. Aşa, dragul meu. Nu trebuie să ne necăjim... asta o spun eu întotdeauna. Mai întîi că pe băiat nu-l aduci înapoi cu plînsul, şi, în al doilea rînd, păcătuim faţă de dumnezeu.

Iuduşka se lasă convins de aceste cuvinte, sărută mîna *mamincăi* şi zice:

— Ah, *maminca*, *maminca*, ai un suflet de aur, zău! Dacă n-ai fi fost dumneata, eu, acum, curat că mi-aş fi pierdut capul, m-aş fi zăpăcit, n-aş mai fi ştiut pe ce lume sînt.

Porfiri Vladimirîci dă toate dispozițiile pentru ceremonia de a doua zi și apoi toți se așază la cărți. Se dau cărțile o dată și se joacă, se dau cărțile a doua oară și se joacă. Arina Petrovna se încălzește la joc și se supără pe Iuduşka, pentru că îi servește Evpraxeiuşkăi numai cîte o carte. În timpul datului cărților, Iuduşka se lasă în voia amintirilor despre răposatul fiu :

— Ce copil bun era ! spune el. Nimic nu lua fără să ceară voie. Avea nevoie de hîrtie : „Pot să iau hîrtie, tată ?" Ia, dragul meu ! Sau : „Tăticule, fii bun te rog și spune să ne facă pentru dejun caraşi cu smîntînă !" Bine, dragule !... Ah, Volodea, Volodea, ai fost cuminte în toate, numai n-ai fost cuminte că ai plecat și l-ai părăsit pe tăticul tău !

Se mai dau de cîteva ori cărțile — și iar amintiri :

— Și ce s-a întîmplat cu el deodată, nu înțeleg ! Trăia frumușel, cuminței, gusta viața, îmi bucura și mie inima, s-ar fi zis că nici nu și-ar fi putut dori mai bine ! Și deodată, pac ! Și ce păcat, *maminca*, gîndește-te ce păcat a săvîrșit ! Îți dai dumneata seama ce și-a curmat ? Viața ! Darul tatălui ceresc! Și de ce ? Pentru ce ? Ce i-a lipsit ? Bani ? Îi trimiteam eu oare vreodată leafa cu întîrziere ? Niciodată. Nici cei mai răi dușmani ai mei n-ar putea să spuie asta despre mine ; i-o fi părut puțin ? Apoi să nu-ți fie cu bănat, dragul meu, dar nici tata nu mănîncă banii cu lingura... Cînd n-ai destui bani, trebuie să știi să-ți mai strîngi chimirul, nu numai dulce, nu numai zăhărel, mai mănîncă omul și acrișor. Da, frate ! Uite, tatăl tău nădăjduia deunăzi să primească niște bani... Dar vine administratorul și-mi spune : „Țăranii din Terpenka nu-și plătesc dajdia". Ei, ce era să fac, am făcut jalbă judecătorului... Ah, Volodea, Volodea, n-ai fost cuminte, ai plecat și l-ai lăsat pe tatăl tău. Orfan l-ai lăsat.

Și cu cît jocul se întețește, cu atît mai numeroase și mai sentimentale devin amintirile...

— Și ce deștept era ! Îmi aduc aminte de o întîmplare : era bolnav de pojar, să tot fi avut vreo șapte anișori — răposata Saşa se apropie de patul lui, și

el o întreabă : „Mamă, mamă, e adevărat că numai îngerii au aripioare ?“ Ei, şi ea îi răspunde : „Da, numai îngerii“. „De ce atunci, zice, de ce tăticu, adineauri, cînd a intrat aici, avea aripoare ?“

La un moment dat, jocul dezlănţuie un rîs homeric ! Iuduşka rămîne „popa-prostu“, cu opt cărţi în mînă, printre care asul, popa şi dama de atu ! Femeile izbucnesc în hohote şi în zeflemele, la care se alătură binevoitor şi Iuduşka. Dar în toiul veseliei generale, Arina Petrovna se opreşte deodată şi ciuleşte urechea :

— Ia staţi, nu faceţi gălăgie ! Vine cineva !

Iuduşka şi Evpraxeiuşka ascultă şi ei, dar nu aud nimic.

— Vă spun că vine cineva ! Staţi ! Ascultaţi ! Iaca, a adus vîntul un clinchet. Ei, auziţi ? Vine, şi e chiar pe-aproape.

Încep din nou să ciulească urechile şi într-adevăr aud un zăngănit pe care vîntul ba îl aduce aproape, ba îl duce departe. Trec cinci minute ; zurgălăii se aud, în sfîrşit, desluşit, urmaţi de glasuri în curte.

— Boierul tînăr ! A venit conaşul Piotr Porfirici ! răsună în tindă.

Iuduşka se scoală şi încremeneşte locului, alb ca varul...

Petenka intră în casă alene, sărută mîna lui tatăsău, apoi cu acelaşi ceremonial dă bună seara cu bunică-sa, salută cu o înclinare pe Evpraxeia şi se aşază pe un scaun. E un tînăr de vreo douăzeci şi cinci de ani, cu o înfăţişare destul de plăcută, şi poartă uniformă ofiţerească de călătorie. Asta-i tot ce putem spune despre el, şi nici Iuduşka n-ar fi putut spune mai mult. Raporturile între tată şi fiu erau de aşa natură, încît nu le puteai numi nici măcar încordate ; erau ca şi cum n-ar fi existat. Iuduşka ştia că există cineva care după acte e fiul lui şi căruia el are datoria să-i trimită la anumite date leafa cuvenită, adică cea de către el însuşi stabilită, şi de la care are dreptul, în schimbul ei, să ceară respect şi ascultare. Petenka, dinspre partea

lui, știa că are un tată care poate la tot pasul să-i facă greutăți. Venea bucuros la Golovliovo, mai cu seamă de cînd ieșise ofițer, dar nu pentru că i-ar fi făcut vreo plăcere să stea de vorbă cu tată-său, ci pur și simplu pentru că, așa ca omul care nu și-a găsit un țel în viață, se simțea instinctiv atras spre locul lui. Dar de data aceasta, pesemne că venise de nevoie, silit, deoarece n-a dat nici un semn de bucurie, din acelea pe care de obicei le arată orice fiu rătăcitor de viță nobilă cînd sosește la locul natal...

Petenka nu era vorbăreț și la toate exclamațiile lui tată-său : „Uite ce surpriză ! Hi, ce bucurie mi-ai făcut, băiatule ! Și eu care stăteam și mă gîndeam : pe cine, doamne iartă-mă, îl aduce vîntul acuma noaptea ? Și cînd colo, uite pe cine a adus ! " ș.a.m.d., ori n-a răspuns la fel, ori singurul lui răspuns a fost un zîmbet silit. Iar la întrebarea : „Dar ce gînd te-a făcut să vii ?" a răspuns chiar necuviincios : „Iac-așa, mi-a trăsnit un gînd și am venit ! "

— Eu îți mulțumesc, dragul meu, că ți-ai adus aminte de tatăl tău și că i-ai făcut bucuria să vii. De bună seamă că te-ai gîndit să-ți vezi și bunicuța ?

— Da, m-am gîndit s-o văd și pe bunica.

— Stai ! și poate ți-ai adus aminte și că azi e anul de cînd s-a prăpădit Volodka ?

— Da, și de asta mi-am adus aminte.

Pe tonul ăsta a ținut convorbirea între ei aproape o jumătate de ceas, de era cu neputință să-ți dai seama dacă Petenka răspunde serios, sau numai așa, ca să scape. De aceea, oricît era de răbdător Iudușka față de nepăsarea odraslelor lui, tot nu s-a mai putut stăpîni și a exclamat :

— Dar nedrăgăstos mai ești, mă frate, mă ! Nu s-ar putea spune că te topești de dragoste pentru tatăl tău !

Dacă Petenka de data asta ar fi tăcut și ar fi primit cu supunere observația tatălui său, sau, și mai bine, dacă i-ar fi sărutat lui *papinca* mînușița și ar fi spus : „Iartă-mă, *papinca* dragă, sînt obosit

de drum!" totul s-ar fi terminat în chip fericit. Dar Petenka s-a purtat absolut ca un „fiu nerecunoscător" şi a răspuns: „Aşa sînt eu!" şi asta pe un ton atît de brutal, de parcă ar fi vrut să spună: „Ia, slăbeşte-mă, te rog!"

La aceste cuvinte, Porfiri Vladimirici a simţit o durere atît de mare, atît de mare, încît n-a mai putut tăcea:

— Şi eu care v-am purtat atîta de grijă! exclamă el cu amărăciune. Chiar adineauri, stînd aici, mă gîndeam: „Cum să fac ca să vă fie mai bine, să aveţi un trai mai dulce, să vă simţiţi la adăpost de griji, de necazuri, de suferinţe..." Şi voi fugiţi de mine.

— Cine „voi"?

— Uite, tu... De altfel şi răposatul, dumnezeu să-l ierte, era la fel...

— Ba să mă ierţi, eu îţi sînt foarte recunoscător.

— Nu văd de la voi nici o recunoştinţă! Nici recunoştinţă, nici dragoste, nimic!

— Aşa-s eu din fire — nedrăgăstos, atîta tot! Dar de ce, mă rog, vorbeşti mereu la plural? Unul doar a murit...

— Da, a murit. L-a pedepsit dumnezeu. Dumnezeu pedepseşte pe copiii neascultători. Cu toate astea, eu nu l-am uitat. El n-a fost un fiu supus şi ascultător, dar eu nu l-am uitat. Mîine o să facem o sfîntă liturghie şi o să-i facem parastas. El m-a necăjit, totuşi eu nu-mi uit datoria. Doamne, dumnezeule, ce vremuri trăim! Vine un fiu la taică-său şi, de la primul cuvînt se burzuluieşte! Apoi aşa ne-am purtat noi pe vremea noastră? Mi-aduc aminte cînd veneam la Golovliovo; încă de la treizeci de verste spuneam într-una: pomeneşte, doamne, pe regele David şi blîndeţea lui. Dar, uite, e *maminca* aici. Să spună ea!... Pe cînd azi... Zău, nu înţeleg, nu înţeleg şi pace!

— Nici eu nu înţeleg. Am venit liniştit, am dat bună seara, ţi-am sărutat mîna, acuma stau, nu mă leg de dumneata, beau ceai şi, dacă ai să-mi dai să cinez, am să cinez. Atunci ce-i toată istoria asta?

Arina Petrovna şade în jilţul ei şi ascultă. Şi i se pare că aude aceeaşi poveste cunoscută, începută de mult, nu mai ţine minte de cînd... Cartea parcă se închisese, dar iată că, din cînd în cînd, se deschide iar la aceeaşi pagină. Pe de altă parte, îşi dă seama că această întîlnire dintre tată şi fiu nu făgăduieşte nimic bun, şi de aceea socoate de datoria ei să se amestece în vorbă şi să spună un cuvînt împăciuitor :

— Hei, hei, măi, curcanilor ! le strigă ea, încercînd să dea moralei pe care le-o face un ton glumeţ... De-abia aţi dat ochi unul cu altul, şi v-aţi şi luat la păruială ! Uite cum sar unul la celălalt ! Băgaţi de seamă să nu vă zboare fulgii ! Of, doamne ! Cum nu vă mai astîmpăraţi ! Mai bine v-aţi aşeza frumos şi aţi sta de vorbă, iar eu, bătrîna, să vă ascult şi să mă bucur, uitîndu-mă la voi... Tu, Petenka, las' să treacă de la tine ! Unui tată, dragul meu, trebuie totdeauna să-i treci cu vederea, pentru că e tată. Cîteodată poate să ţi se pară amară pilula pe care trebuie s-o înghiţi de la tata, dar tu primeşte-o cu supunere, cu respect, pentru că eşti copilul lui. Poate că din amarul ăsta să iasă la urmă ceva dulce şi, iaca, ai să fii în cîştig... Şi tu, Porfiri Vladimirîci, fii mai ierţător. E copilul tău, băiat tînăr, gingaş. A făcut şaptezeci şi cinci de verste prin hîrtoape şi troiene, e obosit, a degerat, i-e somn. Uite, cu ceaiul am isprăvit. Zi mai bine să ne aducă cina şi apoi... la culcare ! Aşa, dragii mei ! Ne-om duce fiecare la culcuşul nostru, ne-om ruga lui dumnezeu, şi supărarea o să treacă. Gîndurile rele, pe care le-om fi avînd, somnul are să le gonească, cu ajutorul lui dumnezeu, şi mîine o să ne sculăm dis-de-dimineaţă şi o să ne rugăm pentru sufletul răposatului, om pune să se slujească liturghia, om face parastasul şi pe urmă, cînd ne-om întoarce acasă, om sta de vorbă şi fiecare, odihnit, o să povestească ce are de povestit — tu, Petenka, despre Petersburg, şi tu, Porfiri, despre traiul la ţară. Acum să luăm masa şi apoi, cu dumnezeu, la culcare !

Această predică își făcu efectul, nu pentru că ar fi avut în ea ceva într-adevăr convingător, ci pentru că Iudușka își dădea și el seama că prea luase vînt și că ar fi mai bine să încheie ziua în bună pace. De aceea s-a ridicat de la locul lui, a sărutat mîna *mamincăi*, i-a mulțumit pentru „învățătură" și a dat poruncă să se servească cina. Masa s-a desfășurat într-o tăcere apăsătoare.

...Odaia de mîncare a rămas goală, fiecare s-a dus în camera lui. În casă, freamătul încetează încetul cu încetul și o liniște mormîntală cuprinde o odaie după alta, pînă cînd, în sfîrșit, ajunge și la ultimul refugiu, adică la iatacul boierului din Golovliovo, unde, mai mult decît în alte unghere ale conacului, viața rituală își urmează cursul îndelung. Dar în cele din urmă isprăvește și Iudușka cu repetatele și nenumăratele lui mătănii înaintea icoanelor și se culcă.

Și iată-l pe Porfiri Vladimirîci în pat, fără însă să poată închide ochii. Simte el că sosirea lui Petenka nu e lucru curat și începe să ticluiască dinainte în cap tot soiul de „morale", toate din vorbe goale. Moralele astea au meritul că se potrivesc în orice împrejurare și că nu cer nici măcar o înlănțuire logică de idei, ba n-au nevoie să țină seama nici de gramatică, nici de sintaxă; se strîng în cap în chip de aforisme disparate și ies la lumina zilei pe măsură ce-ți vin pe limbă. Dar de îndată ce se ivește în viață o întîmplare ieșită din comun, se face în cap o învălmășeală atît de mare din pricina acestor aforisme care vin și vin cu duiumul, încît nici somnul nu o poate potoli.

Iudușka n-are somn. Sumedenie de nimicuri i-au împresurat căpătîiul și-l apasă... La drept vorbind, sosirea misterioasă a lui Petenka nu-l tulbură în chip deosebit căci, orice ar fi, Iudușka e dinainte pregătit la toate, știe că nimic nu-l poate lua prin surprindere și nimic nu-l poate face să lepede mreaja de aforisme goale și răsuflate în care s-a înfășurat din cap pînă în picioare. Pentru el nu există nici durere, nici bucurie, nici ură, nici dra-

goste. În ochii lui, lumea este un sicriu, care poate servi doar ca prilej pentru nesfîrşită vorbărie goală... Ce durere mai mare decît atunci cînd Volodea şi-a pus capăt zilelor! Şi totuşi şi atunci Iuduşka s-a ţinut tare... A fost o poveste foarte tristă, care a durat doi ani de zile. Doi ani s-a zbătut bietul Volodea; mai întîi s-a arătat mîndru, hotărît să nu recurgă la ajutorul lui taică-său; apoi a lăsat-o mai moale şi a început să se roage de el, să explice, să ameninţe... Dar mereu, drept răspuns, primea un aforism gata ticluit, exact cum ar fi o piatră oferită unui om flămînd care cere pîine. Îşi dădea ori nu seama Iuduşka că ceea ce oferă, în loc de pîine, e piatră — asta rămîne de discutat, fapt este că n-avea altceva de oferit şi-i dădea piatra, ca singurul lucru pe care i-l putea da. Cînd Volodea s-a împuşcat, i-a făcut parastas, şi-a însemnat în calendar ziua morţii şi a făgăduit că şi pe viitor, în fiecare an, la 23 noiembrie, îi va face parastas „cu liturghie". Cînd uneori, totuşi, se ridica şi în el un glas surd care îi şoptea că o ceartă în familie care se încheie cu o sinucidere este un lucru care cel puţin dă de bănuit, el scotea pe scenă un şir întreg de aforisme gata ticluite, cum ar fi: „Dumnezeu pedepseşte pe copiii neascultători" sau „Pe cei trufaşi, dumnezeu îi umileşte" ş.a.m.d. Şi cu asta se liniştea.

Aşa şi acum. Nu încape nici o îndoială că cu Petenka s-a întîmplat ceva rău; dar, orice s-ar fi întîmplat, el, Porfiri Golovliov trebuie să rămînă mai presus de aceste întîmplări. „Singur te-ai încurcat, singur să te descurci", „Capul face, capul trage", „Îţi place să te dai cu săniuţa, să-ţi placă şi s-o tragi la deal". Da, da, aşa are să-i spună mîine lui fecioru-său, orice i-ar aduce acesta la cunoştinţă... Dar ce-are să fie dacă şi Petenka, întocmai ca şi Volodea, n-o să vrea să primească piatra drept pîine? Ce-are să fie dacă şi el... Dar Iuduşka îşi alungă cu un „ptiu!", „ptiu!" acest gînd punîndu-l pe seama „celui viclean"... Se întoarce, se sucеşte, încearcă să adoarmă, dar nu iz-

buteşte. Numai bine dă să-l prindă somnul şi îndată, iarăşi : „Tu l-ai apuca bucuros şi pe dumnezeu de picioare, dar ţi-s braţele scurte", sau : „Întinde-te cît ţi-e plapuma", sau „Uită-te la mine şi uită-te la tine..." Pripiţi mai sînteţi voi, dar ştii zicala : „Graba-i bună numai la prins puricii". Vorbele astea goale îl împresoară, îl năvălesc, îl cotropesc, îl apasă. Şi Iudușka nu poate să adoarmă, copleşit de povara vorbăriei goale cu care are de gînd, a doua zi, să-şi împace conştiinţa:..

Nici Petenka nu poate să adoarmă, cu toate că e obosit frînt din pricina drumului. L-a adus o treabă care nu-şi poate găsi dezlegarea decît numai aici, la Golovliovo ; dar e o treabă de aşa natură, că nu-l duce capul pe ce cale să înceapă... De fapt, îşi dă foarte bine seama că e zadarnică orice încercare, că venirea lui aici are să-i atragă numai necazuri. Dar aşa-i omul, are într-însul un obscur instinct de conservare, care biruie orice raţiune şi care îl îmboldeşte : Încearcă tot !... Şi iată că a venit, dar în loc să se stăpînească şi să fie gata să rabde orice, el chiar de la bun început aproape că s-a şi certat cu tată-său. Ce-o să iasă din călătoria asta ? Se va întîmpla oare minunea ca piatra să se prefacă în pîine, ori nu se va întîmpla ?

N-ar fi fost mai simplu să ia revolverul, să şi-l puie la tîmplă : „Domnilor ! Nu sînt vrednic să port uniforma dumneavoastră. Am delapidat banii statului şi de aceea îmi dau eu însumi sentinţa, o sentinţă severă, dar dreaptă." Şi pac ! totul s-a isprăvit... „Defunctul locotenent Golovliov se şterge din controalele armatei !" Da, asta ar fi fost ferm şi... frumos. Camarazii ar fi spus : „N-a avut noroc, săracu, a căzut în ispită, dar s-a purtat ca un nobil". Or, el, în loc să facă lucrul ăsta din primul moment, a lăsat ca fapta lui să ajungă a fi cunoscută de toată lumea — aşa că acum i s-a dat o scurtă permisie, cu condiţia ca în acest răstimp să pună la loc suma delapidată. După care... afară din armată ! Şi în acest scop (după atingerea căruia va urma sfîrşitul ruşinos al unei cariere de

abia începute) a venit el la Golovliovo, şi a venit pe deplin încredinţat că, în loc de pîine, va căpăta o piatră...

Dar cine ştie ?! Poate... Cîte nu se întîmplă ?!... Te pomeneşti că Golovliovo cel de acum dispare, şi în locul lui vine un nou Golovliovo, cu o nouă stare de lucruri, în care el... Nu că tată-său... ar muri... nu, de ce ?... Dar aşa, în general, să vie o „nouă stare de lucruri". Bunica, bunăoară... că doar şi ea are bani. Să afle ce primejdie îl paşte şi, fără a mai sta pe gînduri, să-i dea banii şi să-i spuie : „Na, pleacă mai repede, să nu treacă termenul !" Şi iată-l făcînd cale întoarsă, dînd zor surugiului ca să poată ajunge la timp în staţie, prinzînd în ultimul moment legătura şi... apărînd la regiment cu două ceasuri înainte de expirarea termenului. „Bravo, Golovliov ! zic camarazii. Dă mîna, să ţi-o strîngem, tinere nobil, şi toate fie de-acum încolo uitate !" Şi nu numai că rămîne în regiment ca înainte, dar e făcut mai întîi locotenent major, apoi căpitan, e numit adjutant al regimentului (casier doar a fost) şi, în sfîrşit, de ziua patronului regimentului...

„Ah, de-ar trece mai repede noaptea asta ! Mîine... ei bine, mîine, fie ce-o fi ! Cîte vor trebui să-i audă urechile, mîine... vai, vai, cîte !... Dar de ce neapărat mîine ? Mai are o zi întreagă înaintea lui, că doar a căpătat două zile permis, tocmai ca să aibă vreme să convingă, să înduioşeze... Pe dracu... ai să-i convingi şi ai să-i înduioşezi ! Nu, se vede că..."

Aici, gîndurile lui încep să se încîlcească de-a binelea şi, rînd pe rînd, unul după altul se pierd în bezna somnului... Mai trece un sfert de ceas şi conacul din Golovliovo se cufundă în întregime într-un somn adînc.

A doua zi, dis-de-dimineaţă, toată casa e în picioare. Şi toţi pleacă la biserică, afară de Petenka ; el rămîne acasă, sub cuvînt că mai e încă obosit de drum. În sfîrşit, liturghia şi parastasul s-au făcut şi toţi s-au întors. Potrivit obiceiului, Petenka

s-a apropiat de tată-său ca să-i sărute mîna, dar Iuduşka i-a întins mîna pe muchie şi toţi au băgat de seamă că nu i-a făcut semnul crucii pe frunte... Au băut ceai, au mîncat colivă ; Iuduşka umbla încruntat, tîrşîind picioarele, se ferea să intre în vorbă cu cineva, ofta, îşi împreuna într-una mîinile, semn că se roagă în gînd, şi nu se uita de loc la fiu-său. Petenka, dinspre partea lui, stătea zgribulit şi, fără a scoate un cuvînt, fuma o ţigară după alta. Atmosfera încordată din ajun nu numai că nu s-a îmbunătăţit peste noapte, dar, dimpotrivă, a devenit şi mai încărcată şi atît de gravă, încît Arina Petrovna s-a neliniştit în mod serios şi s-a hotărît să afle de la Evpraxeiuşka dacă nu cumva s-a petrecut ceva.

— Ce s-a întîmplat? o întrebă ea. De ce se uită de dimineaţă atît de duşmănos unul la altul?

— Dar de unde să ştiu eu? Mă bag eu în treburile dumnealor? îi răspunse Evpraxeia cu arţag.

— N-ăi fi tu la mijloc?... Nu cumva şi nepotu-meu s-a legat de tine?

— Ei, ce să se lege de mine?! Atîta că azi dimineaţă m-a pîndit pe coridor şi Porfiri Vladimîrîci l-a văzut.

— A, aşa, va să zică!

Într-adevăr, cu toată gravitatea situaţiei, Petenka nu s-a lăsat de apucăturile sale de uşuratic. Băgase şi el de seamă spatele zdravăn al Evpraxeiuşkăi şi a vrut să i-o spună. De altminteri, tocmai de aceea nu se dusese la biserică, trăgînd nădejde că şi Evpraxeia, în calitate de chelăreasă, va rămîne acasă. Şi aşa, după ce a auzit că s-a făcut linişte în casă, şi-a pus mantaua pe umeri şi s-a pitulat în coridor. A trecut un minut, a mai trecut unul, apoi s-a deschis cu zgomot uşa dintre tindă şi odaia servitorilor şi la capătul coridorului s-a ivit Evpraxeia, ţinînd în mînă o tavă cu cozonac cald, pentru ceai. Dar Petenka n-a apucat nici măcar s-o mîngîie ca lumea pe spate, n-a apucat să-i spună: „Halal spinare!" că s-a şi deschis uşa de la sufragerie şi în prag a apărut taică-său.

— Dacă ai venit aici să te ţii de obrăznicii, am să poruncesc să te zvîrle jos de pe toate scările, măgarule! rosti Iudușka cu un glas cum nu se poate mai mînios.

Se înţelege că Petenka s-a făcut nevăzut cît ai clipi.

Dar, firește, și-a dat seama că întîmplarea asta nu era de natură să aibă o înrîurire favorabilă asupra cauzei lui. De aceea s-a hotărît să tacă și să amîne pentru a doua zi ceea ce avea de spus. N-a făcut însă nimic, ca să mai potolească mînia tatălui său. Și nu numai că n-a făcut nimic în această privinţă, dar, dimpotrivă, s-a purtat în chipul cel mai imprudent și mai prostesc. N-a încetat un moment să fumeze, fără să-i pese că tată-său își făcea într-una vînt cu mîna, ca să dea deoparte norii de fum de care era plină odaia. Apoi mereu îi arunca Evpraxeiușkăi priviri galeșe, prostești, ceea ce o făcu să zîmbească din colțul buzelor. Iar Iudușka băgase de seamă și asta.

Ziua trecea încet. Arina Petrovna a încercat să facă un „popa-prostu" cu Evpraxeiușka, dar nu i-a mers. Nimănui nu-i ardea nici de joc, nici de vorbă, și nici măcar platitudinile acelea, din care fiecare avea nemărginite rezerve în cap, nu le veneau în minte. Cu greu a venit în sfîrșit ora prînzului, dar nici la masă nimeni n-a scos o vorbă. După masă, Arina Petrovna a vestit că vrea să plece acasă, la Pogorelka, dar Iudușka s-a spăimîntat chiar numai de această intenţie a scumpei lui *maminca*.

— Pentru dumnezeu, mamă scumpă! exclamă el. Vrei să mă lași singur, numai între patru ochi cu acest... copil rău? Nu, nu, nici să nu te gîndești, nu te las!

— Dar ce e? S-a întîmplat ceva între voi? Spune! îl întrebă ea.

— Nu, deocamdată nu s-a întîmplat nimic, dar ai să vezi... Nu, nu mă lăsa! Să fii și dumneata de faţă... Nu degeaba a venit el, nu degeaba... Așa că, dacă s-o întîmpla ceva, să fii și dumneata martoră!

Arina Petrovna a dat din cap și a hotărît să rămînă.

După prînz, Porfiri Vladimirici s-a dus să se culce, după ce mai întîi a trimis-o pe Evpraxeiuşka în sat la popă; Arina Petrovna, amînîndu-şi plecarea la Pogorelka, s-a retras şi ea în odaia ei, s-a aşezat într-un jilţ şi a început să moţăie. Petenka socoti că acum e momentul cel mai potrivit ca să-şi încerce norocul pe lîngă bunică-sa şi se duse la ea.

— Ce, ai venit să joci cu bunica „popa-prostu" ? cu aceste cuvinte îl primi Arina Petrovna.

— Nu, bunico, am venit la mata cu treabă.

— Ei, hai spune, să aud.

Petenka se suci o clipă pe loc, se codi, apoi izbucni deodată :

— Bunico, am pierdut banii regimentului la cărţi.

Arinei Petrovna i se făcu negru înaintea ochilor.

— Mulţi bani ? întrebă ea cu glas speriat şi cu privirea aţintită spre el.

— Trei mii !

Urmă un minut de tăcere ; Arina Petrovna se uita neliniştită într-o parte şi într-alta, de parcă ar fi aşteptat să-i vină ajutor de undeva.

— Dar ştii că pentru aşa ceva nu trebuie mult ca să ajungi în Siberia ? spuse ea în cele din urmă.

— Ştiu.

— Vai, săracu, săracu de tine !

— Bunico, vreau să te rog să mă împrumuţi dumneata... ţi-aş plăti o dobîndă bună.

Arina Petrovna se sperie de-a binelea.

— Ce vorbeşti, ce vorbeşti ?! exclamă ea îngrozită. Mie nu mi-au mai rămas bani decît pentru coşciug şi pomenire. Hrănită sînt numai din mila nepoatelor şi cu ce mă înfrupt aici, la fiu-meu. Nu, nu, nu ! Pe mine să mă laşi în pace ! Te rog să mă laşi ! De ce nu-i ceri mai bine lui *papinca* ?

— Asta nu, nu ! Ştii vorba : de la un popă de oţel, prescura-i de piatră. Eu, bunico, în dumneata mi-am pus toată nădejdea.

— Ce vorbeşti, ce vorbeşti, vai de capul meu! Eu, bucuroasă ţi-aş da, dar de unde să iau? Nici n-am atiţia bani. Tu ascultă-mă, mai bine l-ai ruga pe *papinca*, cu binişorul, cu plecăciune: „Uite, *papinca*, aşa şi pe dincolo, am greşit, păcatele tinereţii..." şi, mă rog, să-l iei aşa, dulce, cu un zîmbet, să-i săruţi mîna, să-i cazi în genunchi, să începi a plînge — lui îi place asta — şi, atunci, *papinca* o să-şi dezlege băierele pungii pentru fiul cel drag.

— Ce zici? S-o fac? Dar stai, stai, ce-ar fi dacă i-ai spune dumneata: „Dacă nu-i dai bani, te blestem!" — că el de mult se teme de blestemul ăsta al dumitale.

— Ei, de ce cu blesteme?... Cere-i aşa! Roagă-l frumos, dragul meu, chiar dacă te ploconeşti lui taică-tău o dată mai mult, n-o să-ţi cadă capul, că doar ţi-e tată... În schimb, şi el, dinspre partea lui, are să aibă în vedere... Fă aşa, zău!

Petenka începe să se plimbe prin odaie cu mîinile în şold, parcă cumpănind. La urmă, se opreşte şi zice:

— Nu, tot n-o să-mi dea. Orice-aş face, chiar dacă mi-aş sparge capul de pămînt, ploconindu-mă în faţa lui, tot n-o să-mi dea. Pe cînd, uite, dacă dumneata l-ai ameninţa cu blestemul... Ei, ce zici să fac, bunico?

— Nu ştiu, zău... Încearcă, poate tot îl înduplecî... Dar cum ai putut să faci una ca asta, să pierzi la cărţi banii statului? Ce, asta-i glumă? Sau te-a îndemnat cineva?

— Ei, uite că i-am pierdut!... Atunci iată ce, dacă n-ai din banii dumitale, dă-mi din ai orfanelor.

— Ce vorbeşti, vino-ţi în fire! Cum să-ţi dau din banii orfanelor? Nu, dragul meu, mută-ţi, rogu-te, gîndul de la mine! Nici nu vreau să aud de aşa ceva, pentru dumnezeu!

— Va să zică, nu vrei? Păcat! Ţi-aş fi dat o dobîndă bună... Cinci la sută pe lună, ce zici? Sau dacă nu, peste un an, de două ori capitalul!

— Fugi, nu căta să mă ispiteşti, se apără de el, dînd din mîini, Arina Petrovna. Pleacă, pentru dum-

nezeu ! Mai aude, doamne ferește, *papinca* și o să spuie că te-am asmuțit eu. Of, doamne ! Eu, bătrîna de mine, voiam să mă odihnesc, apucasem chiar să aţipesc, şi el uite cu ce treabă a venit !

— Bine, mă duc. Va să zică, nu poţi ? Frumos ! Foarte frumos ! Între neamuri ! Pentru trei mii de ruble, nepotul să fie trimis în Siberia !... Nu uitaţi să citiţi molitva de călătorie !

Şi Petenka ieşi, trîntind uşa. Una din speranţele lui uşuratice se spulberase... Ce să facă acuma ? Nu-i mai rămînea decît un singur lucru : să mărturisească tot lui tată-său. Cine ştie, poate...

„Mă duc chiar acum, să isprăvesc, îşi zise el. Sau nu! De ce azi?... Poate că... La urma urmei, ce poate să se întîmple ? Nu ! Mai bine mîine !... Măcar o zi să mai răsuflu... Da, mai bine amîn... Mîine îi spun tot şi plec."

Şi la hotărîrea asta a şi rămas : că mîine pune capăt la toate...

După întrevederea cu bunica, după-amiaza păru şi mai lungă. Însăşi Arina Petrovna, după ce aflase adevăratul motiv al venirii lui Petenka, se închise în tăcere. Iudușka încercă să intre în vorbă cu *maminca*, dar văzînd-o îngîndurată, tăcu şi el. Petenka nu făcea nici dînsul altceva decît să fumeze. La cină, Porfiri Vladimirîci se adresă fiului său cu întrebarea :

— Ai să-mi spui, în sfîrşit, pentru ce ai venit încoace ?

— Am să-ţi spun mîine, răspunse morocănos Petenka.

După o noapte aproape de nesomn, Petenka se trezi devreme, stăpînit de aceeaşi îndoială — care începea cu speranţa : „Poate totuşi o să-mi dea !" şi se termina invariabil cu întrebarea : „La ce am mai venit încoace ?" Poate că nu-l înţelegea pe tatăsău ; în tot cazul nu-i cunoştea nici un simţămînt, nici o coardă slabă de care să se poată agăţa şi, profitînd de ea, să izbutească a stoarce de la el cît de cît. Simţea numai un singur lucru : că, în prezenţa tatălui său, se află în faţa a ceva de neînţeles

şi insesizabil. Iar faptul că nu ştia de la ce capăt s-o ia şi cum să înceapă vorba făcea să se nască într-însul, dacă nu spaimă, măcar tulburare. Şi asta încă din copilărie. Totdeauna, de cînd se ţinea minte, aşa au stat lucrurile, încît mai degrabă îşi lua gîndul de la vreun proiect decît să-l facă să atîrne de ce va hotărî tată-său. La fel stăteau lucrurile şi acum. Cu ce să înceapă ? Cum să înceapă ? Ce să spună ?... Of, de ce-a mai venit încoace ?

Îl cuprinse deznădejdea. Totuşi, îşi dădea seama că nu mai are înaintea sa decît cîteva ceasuri şi că, prin urmare, trebuie să facă ceva. Luîndu-şi un aer aparent energic, se încheie la tunică şi, bolborosind ceva în mers, se îndreptă cu un pas destul de hotărît spre odaia de lucru a tatălui său.

Iuduşka era în rugăciune. Foarte evlavios, el îşi închina cu dragă inimă cîteva ceasuri pe zi rugii. Dar nu se ruga fiindcă îl iubea pe dumnezeu şi spera ca prin rugăciune să intre în comuniune cu el, ci fiindcă îi era frică de necuratul şi nădăjduia că dumnezeu îl va izbăvi de cel viclean. Ştia o mulţime de rugăciuni şi mai cu seamă îşi însuşise de minune tehnica rugăciunii. Cu alte cuvinte ştia cînd trebuie să mişte buzele şi să dea ochii peste cap, cînd trebuie să-şi împreune mîinile cu palmele pe piept şi cînd să le ridice spre cer, cînd trebuie să se arate mişcat şi cînd trebuie să stea cuviincios şi să-şi facă cruce cu solemnitate. În anumite momente, cerute de practica rugăciunii, nasul şi ochii i se roşeau şi-i dădeau lacrimile. Dar rugăciunea nu-l împrospăta, nu-l înălţa sufleteşte, nu lumina cu nici o rază existenţa lui ştearsă. Se putea ruga, însoţind ruga lui cu toate mişcările de rigoare şi în acelaşi timp putea să se uite pe fereastră, ca să urmărească dacă nu cumva intră cineva în pivniţă, fără să-i fi cerut voie, şi aşa mai departe. Rugăciunea alcătuia un capitol deosebit, aparte, din viaţa lui, capitol care îşi avea existenţa sa de la sine stătătoare, fără nici o legătură cu mersul vieţii în general.

Cînd Petenka intră în odaia de lucru a lui Porfiri Vladimirîci, acesta stătea în genunchi, cu mîinile

ridicate la cer. Şi nu se urni din poziţia lui, ci făcu numai semn cu mîna, ca să fie lăsat să-şi vadă de rugăciune. Petenka se duse în odaia de mîncare, unde se şi pusese masa pentru ceai şi se aşeză să aştepte acolo. Jumătate de ceas cît stătu i se păru o veşnicie, cu atît mai mult cu cît era încredinţat că tată-său îl lăsa dinadins să aştepte. Curajul aparent cu care se înarmase îl părăsi puţin cîte puţin, făcînd loc unui simţămînt de ciudă. A stat cît a stat liniştit pe scaun, apoi s-a sculat şi a început să se plimbe încolo şi-ncoace prin odaie, pînă cînd, în cele din urmă, a început să şi fluiere, ceea ce a avut ca urmare că uşa cabinetului s-a crăpat puţin şi s-a auzit glasul răstit a lui Iuduşka :

— Cine are poftă să fluiere să se ducă în grajd !

Puţin după asta, Porfiri Vladimirîci intră în odaie, îmbrăcat în negru, cu cămaşă curată, parcă gătit pentru o solemnitate. Avea faţa senină, iluminată, radiind de smerenie şi bucurie, ca şi cum numai cu o clipă înainte îl învrednicise dumnezeu să primească harul ceresc. Se apropie de fiu-său, îi făcu pe frunte semnul crucii şi îl sărută.

— Bună dimineaţa, dragul meu ! îi zise.

— Bună dimineaţa.

— Cum ai dormit ? A fost moale patul ? Nu te-au supărat puricii, ploşniţele ?

— Nu, mulţumesc, am dormit.

— Ei, dacă ai dormit, atunci slavă domnului ! Numai în casa părintească e somnul dulce. Asta o ştiu după mine : oricît de bine locuiam la Petersburg, niciodată n-am dormit acolo aşa de dulce ca la Golovliovo. Acasă te simţi ca în leagăn... Ei, acum, ce zici : luăm mai întîi ceaiul sau mai întîi vrei să-mi spui ce ai de spus ?

— Nu, mai bine vorbim acum. Peste şase ceasuri trebuie să plec şi poate că ai să ai nevoie de oarecare timp de gîndire.

— Fie şi aşa. Numai că eu, frate, îţi spun ritos : niciodată nu am nevoie să mă gîndesc. Eu am dinainte răspuns la toate. Dacă îmi ceri un lucru drept... poftim ! Niciodată nu zic nu la ceva drept.

Chiar dacă uneori e greu, peste puterile mele, dar dacă e drept, nu pot să zic nu. Aşa-s eu. A, dacă însă ai să-mi ceri ceva nedrept, apoi atunci, dragul meu, să nu-ţi fie cu supărare! Chiar dacă o să-mi pară rău de tine... am să zic nu! Eu n-am să-ţi umblu cu ocolişuri! Eu sînt om dintr-o bucată! Şi acum, hai, hai să trecem în cabinet. Tu ai să-ţi spui păsul, eu am să te ascult. Să auzim, să auzim despre ce e vorba...

Intrară amîndoi în cabinet. Porfiri Vladimirîci lăsă uşa puţin crăpată şi nu-l pofti pe fiu-său să şadă, dar nici el nu se aşeză, ci începu să umble prin odaie în sus şi în jos. Simţea parcă instinctiv că trebuie să fie vorba de ceva delicat şi socotea că asemenea lucruri se discută mai uşor în picioare şi umblînd... E mai uşor să-ţi ascunzi expresia feţei, şi e mai lesne să pui capăt discuţiei cînd începe să ia o întorsătură neplăcută... Iar uşa întredeschisă o să-i îngăduie să invoce şi martori, fiindcă de bună seamă că *maminca* şi cu Evpraxeiuşka au să vină acuşi la ceai...

— Am pierdut, *papinca*, la cărţi, banii regimentului, zise Petenka dintr-o dată şi fără nici o expresie.

Iuduşka nu răspunse nimic. S-a putut numai observa că i-au tremurat buzele. Apoi, după cum îi era obiceiul, a început să-şi şoptească în barbă...

— Am pierdut trei mii de ruble, adăugă Petenka. Şi dacă pînă poimiine nu-i pun la loc, asta poate să aibă pentru mine urmări foarte neplăcute.

— Ei bine, pune-i la loc! rosti blînd Porfiri Vladimirîci.

Fiul şi tatăl străbătură muţi de cîteva ori odaia în lung şi-n lat. Petenka ar fi vrut să-i explice mai departe, dar parcă-l strîngea cineva de gît.

— De unde să iau banii? izbuti el în cele din urmă să spună.

— Dragul meu, eu nu cunosc veniturile tale. Pe cele pe care te-ai bizuit cînd ai pierdut la cărţi banii statului, din acelea plăteşte.

— Știi și dumneata foarte bine că în asemenea momente uiți ce resurse ai.

— Eu, dragul meu, nu știu nimic. N-am jucat cărți niciodată; numai așa, cu *maminca* „popa-prostu", ca să fac să-i mai treacă olecuță de urît bătrînei. Așa că, te rog, pe mine să nu mă bagi în asemenea treburi murdare, și hai să mergem mai bine să luăm ceaiul. O să bem ceai, o să ședem, o să mai și vorbim, dacă vrei, dar nu despre asta, pentru numele lui dumnezeu!

Și Iudușka se îndreptă spre ușă, ca s-o șteargă în sufragerie, dar Petenka îl opri.

— Un minut, te rog, spuse el, într-un fel sau altul trebuie totuși să ies din situația asta!

Iudușka zîmbi și se uită drept în ochii lui fiu-său.

— Trebuie, dragul meu! încuviință el.

— Atunci, ajută-mă!

— Ei, asta-i altă socoteală... Că trebuie negreșit să ieși din încurcătură, asta așa e, ai dreptate. Dar cum să ieși — nu-i treaba mea.

— Și de ce nu vrei să mă ajuți?

— De ce? Mai întîi, pentru că n-am bani ca să acopăr afacerile tale murdare și în al doilea rînd, pentru că în general asta nu mă privește. Tu te-ai încurcat, tu descurcă-te! Îți place să te dai cu săniuța, să-ți placă și s-o tragi la deal. Asta-i, dragul meu. De altminteri, așa ți-am și spus din capul locului, că dacă ai să-mi ceri ceva drept...

— Știu, știu, în vorbe ești tare dumneata...

— Așteaptă, ține-ți obrăzniciile pentru tine, lasă-mă să isprăvesc. Am să-ți dovedesc de altfel îndată că astea nu sînt numai vorbe... Așadar, ți-am spus adineauri că, dacă ai să-mi ceri ceva drept, ceva care ți se cuvine, atunci poftim, dragul meu, gata sînt oricînd să-ți împlinesc cererea. Dar dacă vii cu o rugăminte neîntemeiată, să-mi fie cu iertare, frate, eu bani pentru treburi murdare n-am, n-am și n-am! Și nici n-o să am — să știi asta! Și să nu îndrăznești să spui că-s numai „vorbe", ci

să-ţi intre în cap că aceste vorbe sînt foarte, foarte aproape de fapte.

— Dar te gîndeşti la ce o să se întîmple cu mine?

— Ce-o vrea dumnezeu, aceea o să se întîmple! răspunse Iuduşka, ridicînd uşor braţele şi uitîndu-se cu coada ochiului la icoană.

Tatăl şi fiul mai străbătură de cîteva ori odaia în lung şi în lat. Iuduşka umbla în silă, parcă jeluindu-se că fiu-său îl ţine captiv, iar Petenka mergea după el, cu mîinile în şold, rînjind nervos şi muşcîndu-şi mustăţile.

— Alt fiu afară de mine nu mai ai, spuse el, nu uita asta!

— Şi lui Iov, dragul meu, domnul i-a luat tot, şi el n-a cîrtit, ci numai a zis: „Domnul a dat, domnul a luat, fie numele domnului binecuvîntat!" Iaca, asta-i, frate!

— Bine, dar lui Iov i-a luat dumnezeu, pe cînd dumneata îţi iei singur, Volodea...

— Mi se pare că vrei să-ncepi cu necuviinţele?

— Nu sînt necuviinţe, sînt adevăruri. Toată lumea ştie că Volodea...

— Nu, nu, nu! Nu vreau să-ţi ascult necuviinţele! Şi apoi, destul! Ce ai avut de spus, ai spus. Şi eu ţi-am răspuns. Acu să mergem la ceai. Să şedem, să mai vorbim, pe urmă o să luăm dejunul, o să ciocnim de drum bun şi... cu dumnezeu înainte! Uite ce milostiv e dumnezeu cu tine: s-a potolit şi vremea, ai să poţi călători mai bine, uşurel, încetinel, teleap-teleap, şi nici n-ai să ştii cînd ai să ajungi la gară.

— Dacă ai măcar un pic de suflet, te rog, ascultă-mă...

— Nu, nu, nu! Să nu mai vorbim despre asta! Să trecem dincolo: i s-o fi urît *mamincăi* de cînd tot aşteaptă ceaiul. Nu-i frumos s-o lăsăm pe bătrînica să aştepte atîta vreme.

Şi Iuduşka se întoarse brusc şi se îndreptă, aproape luînd-o la fugă, spre uşă.

— N-ai decît să fugi sau să nu fugi, eu discuția asta n-o las... îi strigă Petenka din urmă. Cu atît mai rău dacă vrei să vorbim de față cu martori!

Iuduşka se întoarse înapoi şi se opri drept în fața fiului său.

— Ce vrei de la mine, netrebnicule, ce vrei, spune? întrebă el cu enervare în glas.

— Vreau să-mi dai banii pe care i-am pierdut.

— Niciodată.

— Ăsta e ultimul dumitale cuvînt?

— Uite, vezi, exclamă solemn Iuduşka, arătînd cu degetul spre icoana atîrnată într-un colț. Vezi? O am de la *papînca*, „blagoslovenie". Ei bine, în fața ei îți spun: niciodată! Şi cu pas hotărît, ieşi din odaie.

— Ucigaşule! răsună în urma lui.

Arina Petrovna şedea de mai demult la masă, iar Evpraxeiuşka făcea pregătirile pentru ceai. Bătrîna sta îngîndurată, mută şi parcă ferindu-se să se uite în ochii lui Petenka... Iuduşka se apropie ca de obicei să-i sărute mîna şi ea, tot ca de obicei, îi făcu maşinal semnul crucii deasupra capului. Apoi, tot ca de obicei, urmară întrebările: cum se simt, cum au dormit, urmate de obişnuitele răspunsuri monosilabice.

Încă din ajun, seara, Arina Petrovna nu mai părea a fi în apele ei. De cînd Petenka îi ceruse bani şi-i amintise de „blestem", ea căzuse deodată într-un fel de neliniște ciudată şi începuse s-o urmărească într-una gîndul: „Ce-ar fi dacă într-adevăr l-aş blestema?" Cînd dimineața aflase că are loc o discuție în cabinet, se adresase Evpraxeiuşkăi cu rugămintea:

— Du-te, dragă, trage cu urechea, vezi ce vorbesc acolo...

Dar Evpraxeiuşka era atît de proastă, încît, cu toate că ascultase la uşă, n-a priceput nimic.

— Stau de vorbă între ei. Nu țipă tare! spuse ea după ce s-a întors.

Văzînd aşa, Arina Petrovna n-a mai putut răbda şi s-a dus ea însăşi în sufragerie, unde între timp fusese adus samovarul. Dar discuţia ajunsese atunci pe sfîrşite, încît tot ce-a putut auzi a fost numai că Petenka ridica glasul şi că lui Porfiri Vladimirici îi toca gura într-una.

„Toacă! Da, asta-i, toacă! i se tot învîrtea în cap, şi pe vremuri tot aşa îi toca gura, cum de nu mi-am dat seama atunci?"

În sfîrşit, amîndoi, tatăl şi fiul, se arătară în sufragerie. Petenka era roşu, respira greu, avea ochii holbaţi, părul zburlit, fruntea acoperită cu broboane mici de sudoare. Dimpotrivă, Iuduşka era galben şi enervat; voia să pară liniştit, dar cu toate sforţările ce le făcea, buza de jos îi tremura. Numai anevoie putu rosti obişnuitele urări de dimineaţă scumpei sale *maminca*.

Fiecare îşi luă locul în jurul mesei; Petenka se aşeză mai depărtişor, se lăsă pe speteaza scaunului, puse picior peste picior, îşi aprinse o ţigară şi începu să-l privească batjocoritor pe tată-său.

— Ai văzut, *maminca*, cum s-a potolit vremea? începu Iuduşka. Ce viforniţă a fost ieri, dar a fost destul să vrea dumnezeu, şi uite acum ce liniştit şi frumos e afară. Nu-i aşa, scumpa mea?

— Nu ştiu, n-am ieşit din casă azi.

— Şi s-a nimerit bine că ne pleacă azi oaspetele nostru drag, urmă Iuduşka. Azi dimineaţă, de cum m-am trezit, m-am uitat pe fereastră şi m-am bucurat cînd am văzut că s-a liniştit şi-i frumos afară, parcă ar fi trecut un înger al lui dumnezeu în zbor şi a potolit într-o clipă cu aripa lui răzmeriţa stihiilor.

Dar nimeni nu răspunde la vorbele blînde ale lui Iuduşka. Evpraxeiuşka îşi soarbe cu zgomot ceaiul din farfurioară, pufăind, ca din foale, să-l mai răcească. Arina Petrovna e cu ochii în ceaşcă şi tace; Petenka se leagănă cu scaunul şi continuă să se uite la tată-său cu un aer atît de provocător şi de batjocoritor, că ai zice că face sforţări supraomeneşti ca să nu pufnească în rîs.

— Acuma, chiar dacă Petenka n-o să dea goană, începe iar Porfiri Vladimirîci, o să ajungă ușor pînă diseară la gară. Caii noștri nu sînt biete vite trudite; un ceas, două, popas la Muravievo ca să li se dea nutreț, și apoi, într-o clipă, ai și ajuns. Și acolo — ff! ff! ff! pornește mașina să pufăie... Ah, Petea, Petea, rău băiat ești, ar trebui să mai stai, să rămîi cu noi, zău! Ne-ar fi și nouă mai vesel, iar tu, să vezi cum te-ai îngrășa într-o săptămînă!

Dar Petenka continuă să se legene cu scaunul și să se uite la tată-său.

— Ce te tot uiți așa la mine? sare, în sfîrșit, Iudușka. Nu m-ai mai văzut? Sau am coarne?

— Mă uit, să văd ce-ai să mai spui...

— Degeaba te uiți, frate. Cum am spus, așa rămîne. La mine, cuvîntul e cuvînt.

Se face un minut de tăcere, în răstimpul căruia se aude în șoaptă, dar deslușit:

— Iudușka!

Porfiri Vladimirîci a auzit și el fără îndoială această apostrofă (a și îngălbenit), dar se preface că exclamația nu-l privește.

— Ah, copiii, copiii! zice el. Te doare inima de ei, ai vrea să-i mîngîi, să-i răsfeți, dar se vede că așa-i soarta, n-ai ce face. Ei înșiși fug de părinți. Au cunoscuți, prieteni, care li-s mai scumpi decît tata și mama. Nu-i nimic de făcut! Te gîndești, te gîndești și te supui. Sînt tineri, și tinerilor știm că li-e mai drag să fie împreună cu cei tineri, decît cu un bătrîn posac. Ei, și te supui soartei și nu cîrtești, atîta doar că te rogi tatălui ceresc: „Facă-se, doamne, voia ta!"

— Ucigașule! șoptește iar Petenka, dar de astă dată atît de deslușit, încît Arina Petrovna se uită speriată la dînsul. Pe dinaintea ochilor îi trece ceva care parcă ar fi umbra lui Stiopka-tontul...

— Despre cine vorbești? întrebă Iudușka, tremurînd de enervare.

— Ia, despre un cunoscut.

— Aha! Păi, așa și spune! Dumnezeu știe la cine ți-e gîndul. Te pomenești că cinstești cu numele ăsta pe careva dintre cei de față...

Toți tac, paharele de ceai rămîn neatinse. Iudușka se lasă și el pe speteaza scaunului și începe să se legene nervos. Petenka, văzînd că orice speranță e pierdută, e cuprins de o dezolare ca în ceasul morții și, sub stăpînirea ei, e gata să împingă lucrurile pînă dincolo de orice margine. Tatăl și fiul se uită unul la altul cu un zîmbet ciudat... Cu toată stăpînirea de sine de care dă dovadă Porfiri Vladimirîci, se simte că se apropie momentul cînd și lui îi va fi peste poate să-și mai păstreze cumpătul.

— Mai bine ai pleca cu frumosul și în bună pace! îi spune el în cele din urmă.

— Asta-i. Am să plec.

— Ce să mai aștepți? Văd că-ți cauți ceartă cu lumînarea. Și eu nu vreau să mă cert cu nimeni. Noi trăim aici în liniște și-n înțelegere, fără sfadă și arțag. Uite, bunicuța e și ea aici, măcar de dînsa trebuie să-ți fie rușine. De ce-ai mai venit la noi?

— Ți-am spus de ce.

— Dacă numai pentru asta, atunci degeaba te-ai ostenit. Pleacă, frate!... Hei, care-i acolo? Ia dați poruncă să se pună caii la chibitcă pentru boierul cel tînăr! Și vedeți și de merinde pentru dumnealui: un puișor fript, niște icrișoare și alte cele... niscaiva ouă... dar să le înveliți în hîrtie. La stație, dragă, pînă cînd s-or odihni caii, ai să ai ce să mănînci. Și du-te cu dumnezeu!

— Nu, nu plec încă. Vreau să mă mai duc la biserică, să pun să se facă parastas pentru robul lui dumnezeu, Vladimir... care a murit ucis.

— Vrei să zici sinucis...

— Nu, ucis.

Tatăl și fiul se uită țintă unul în ochii celuilalt. Pare că acu sar să se încaiere... Dar Iudușka face o sforțare supraomenească și se întoarce cu scaunul către masă:

— Nemaipomenit! exclamă el cu tremur în glas. Ne-mai-po-me-nit!

— Da, ucis! stăruie sfidător Petenka.

— Şi cine l-a omorît? întreabă iscoditor Iuduşka, nădăjduind că fiu-său totuşi îşi va vîrî minţile în cap.

Dar Petenka, fără să se sfiască de loc, izbucneşte ca un bubuit de tun:

— Dumneata!

— Eu?!

Porfiri Vladimirîci nu-şi poate veni în fire de uimit ce este... Se ridică repede de pe scaun, se întoarce cu faţa la icoană şi începe să se roage.

— Dumneata, dumneata, dumneata! repetă Petenka.

— Ah, slavă ţie, doamne, uite acum, după ce m-am rugat, mi-e mai uşor... zice Iuduşka, aşezîndu-se din nou la masă. Bine, să vedem, s-o luăm încet, cu toate că eu, ca tată, aş putea să nu mai vreau să stau de vorbă cu tine, totuşi treacă de la mine! Va să zică, după părerea ta, eu l-am omorît pe Volodenka?

— Da, dumneata!

— Şi eu cred că nu-i aşa. După părerea mea — el şi-a luat singur viaţa. Cînd s-a împuşcat, eu mă aflam aici la Golovliovo, iar el — la Petersburg. Ce amestec am eu? Cum puteam să-l omor? De la şapte sute de verste?

— Te faci că nu pricepi?

— Nu pricep, dumnezeu mi-e martor, nu pricep!

— Dar cine l-a lăsat pe Volodea fără o leţcaie? Cine i-a tăiat leafa? Cine?

— Tte... tte... tte... Dar de ce s-a însurat împotriva voinţei lui taică-său?

— Păi, i-ai dat consimţămîntul!

— Cine? Eu? Doamne fereşte! Nu i-am dat învoirea niciodată, nnniciodată!

— Ei da, sigur, dumneata ai făcut şi de data asta cum ţi-e obiceiul. La dumneata, fiecare cuvînt are zece înţelesuri: du-te şi ghiceşte!

— Niciodată nu i-am dat învoirea! Mi-a scris atunci: „Vreau, tată, să mă-nsor cu Lidocika". Înțelegi? „Vreau", nu „te rog să-mi dai voie". Ei, și eu i-am răspuns: „Dacă vrei să te însori, însoară-te, nu te pot opri". Atîta a fost!

— Atîta a fost! îl îngînă Petenka. Cum, și asta nu înseamnă consimțămînt?

— Ei, asta e, că nu e! Eu ce-am zis? Am zis: nu te pot opri. Atîta tot. Dar dacă dau voie sau nu dau voie, asta-i altă socoteală. Și nici nu mi-a cerut voie. Mi-a scris de-a dreptul: „Vreau, tată, să mă-nsor cu Lidocika". Ei, și atunci n-am zis nici eu nimic, dacă-s pentru, sau nu. Vrei să te însori, te aibă dumnezeu în paza lui, însoară-te, dragul meu, și cu Lidocika, și cu răs-Lidocika, și cu cine poftești! Eu nu te pot opri.

— Dar să-l lași fără o bucățică de pîine, asta ai putut? Ar fi trebuit să-i scrii: „Nu-mi place ce ai de gînd să faci, dar nu te pot opri; țin însă să te previn că, de acum înainte, să nu te mai aștepți la vreun ajutor bănesc din partea mea". Cel puțin asta ar fi fost limpede.

— Ei, uite, așa ceva nu mi-aș fi îngăduit să fac niciodată. Să întrebuințez amenințări față de un fiu major, asta — niciodată! Eu am așa o regulă: să nu-i stau piedică nimănui. Vrei să te însori — însoară-te! A, dar cît privește urmările — să nu-ți fie cu supărare, ar fi trebuit tu însuți să le prevezi, că de aceea ți-a dat dumnezeu minte. Eu, dragul meu, în socotelile altora nu mă bag. Și nu numai că nu mă bag eu, dar cer și altora să nu se bage în treburile mele. Da, nu numai că cer, că cer, că cer, dar chiar... nu îngădui. Auzi, fiu rău și nesupus ce ești? Nu în-gă-dui...!

— Nu îngădui, poftim, dar gura lumii tot n-o poți astupa!

— Și, barem de s-ar fi căit! Măcar de și-ar fi dat seama că l-a supărat pe taică-său! Ei, ai făcut

o necuviință, dar cel puțin căiește-te. Cere iertare! Zi: „Iartă-mă, scumpul meu *papinca*, că te-am necăjit!" Cînd colo, el, na!

— Doar ți-a scris, ți-a explicat că n-are cu ce trăi, că nu mai are putere să îndure...

— Unui tată nu-i explici, unui tată îi ceri iertare — asta-i tot!

— Asta a și făcut. A ajuns să sufere în așa hal, încît a cerut și iertare. A făcut tot, tot!

— Și chiar dacă ar fi așa, tot nu-i de ajuns. Ai cerut iertare o dată, vezi că tata nu te iartă, cere iertare și a doua oară!

— Ah, ce om!

Și rostind aceste cuvinte, Petenka încetează brusc de a se mai legăna cu scaunul, se întoarce spre masă și se reazămă cu amîndouă coatele pe ea.

— Și acu și eu... șoptește el atît de încet că deabia se aude.

Treptat, se schimbă la față...

— Și acu și eu... mai spune el o dată și izbucnește într-un plîns isteric.

— Dar cine-i vino...

Iudușka nu apucă însă să termine cu „morala", fiindcă deodată se întîmplă ceva cu totul neașteptat. În cursul duelului descris mai sus, cei doi uitaseră de Arina Petrovna. Dar ea nu rămăsese spectatoare indiferentă la această scenă de familie. Dimpotrivă, uitîndu-te la ea, îți puteai da seama de la prima privire că în sufletul ei se petrece ceva neobișnuit și că venise, se vede, momentul ca în fața ochilor minții ei să-i apară, în toată plinătatea și goliciunea, bilanțul propriei sale vieți... Fața i se îmbujorase, ochii i se măriră și începură să-i scapere, iar buzele i se mișcau, ca și cum ar fi vrut să spună ceva, dar nu putea... Și deodată, în clipa cînd în încăpere răsună plînsul sfîșietor al lui Petenka, ea se ridică greoi din jilț, întinse brațul înainte și din piept scoase strigătul:

— Bles-te-mat să fii!

Pînă la urmă, Iudușka tot nu i-a dat bani lui Petenka, dar ca tată bun a dat poruncă să i se pună în trăsură la plecare și un pui fript, și friptură de vițel, și plăcintă. Apoi, cu tot vîntul și gerul, a ieșit personal în capul scării ca să-l petreacă, l-a întrebat dacă șade bine, dacă a avut grijă să-și învelească picioarele, iar după ce s-a întors în casă, a binecuvîntat de la fereastra odăii de mîncare trăsura care-l ducea pe fiu-său, făcînd în urma ei de mai multe ori semnul crucii — cu un cuvînt a îndeplinit cum se cuvine tot ritualul de bun părinte...

— Ah, Petka, Petka! oftă el. Ce fiu rău ești! Cum n-ai fost de loc cuminte! Uite ce ispravă ai făcut!... Vai, vai, vai! Și ai fi putut trăi atît de liniștit și de frumușel, atît de tihnit și binișor cu tăticul și bătrîna ta bunicuță. Dar el — nu! „Mi-a dat dumnezeu cap, lasă-mă să trăiesc după capul meu". Iaca, s-a văzut! Uite ce belea a ieșit!

Dar spunînd toate astea, nici un mușchi nu i s-a clintit pe fața înlemnită, nimic din glasul lui nu aducea cît de cît a strigăt de rechemare a fiului rătăcitor. De altminteri, nimeni nici nu i-a auzit cuvintele, deoarece în odaie se afla numai Arina Petrovna care, după zguduirea încercată cu puțin înainte, pierduse parcă orice vlagă și ședea lîngă samovar, cu gura deschisă, privind în gol înainte, fără să audă nimic...

După întîmplarea aceasta, viața și-a continuat cursul ei obișnuit, cu aceeași trebăluială fără rost și aceeași nesfîrșită vorbărie deșartă...

Contrar așteptărilor lui Petenka, Porfiri Vladimirîci a suportat destul de liniștit blestemul maică-si și nu s-a abătut nici cu un firicel de păr de la hotărîrile lui care, ca să zicem așa, ședeau totdeauna gata în capul lui. E drept, s-a îngălbenit puțin și s-a repezit la maică-sa cu strigătul:

— *Maminca!* Scumpa mea! Vino-ţi în fire! Liniştește-te, dragă! Lasă, dumnezeu e milostiv, lucrurile au să se aranjeze.

Dar cuvintele astea arătau că e îngrijorat mai degrabă pentru maică-sa decît pentru el. Izbucnirea Arinei Petrovna fusese atît de neașteptată, încît Iuduşka nu s-a gîndit nici măcar să se prefacă speriat. Încă în ajun, *maminca* fusese drăguță cu dînsul, glumise, jucase „popa-prostu" cu Evpraxeiuşka — aşadar era limpede, ieşirea ei fusese numai un acces momentan de supărare, nicidecum ceva premeditat, „ceva de-adevăratelea". E drept, îi era teamă de blestemul *mamincăi*, dar şi-l închipuia cu totul altfel. În mintea lui deşartă, asta se lega cu o întreagă punere în scenă: icoane, lumînări aprinse, *maminca* în mijlocul odăii — înfricoşătoare, neagră la faţă şi... rostind blestemul. Apoi: tunete, lumînările se sting, tavanul se despică în două, întunericul învăluie pămîntul, iar sus, între nori, se arată faţa mînioasă a lui Iehova, luminată de fulgere. Şi întrucît nimic din toate acestea nu se întîmplase, asta însemna că *maminca* a avut o rătăcire de o clipă, cine ştie ce i s-o fi năzărit, şi atît, nimic mai mult. De altfel, n-avea nici un motiv să-l blesteme „de-adevăratelea", că doar în ultima vreme nu se ivise între ei nici măcar un pretext pentru gîlceavă. De atunci, de cînd arătase că se îndoieşte că tarantasul ar fi al *mamincăi* (şi Iuduşka în sinea lui recunoştea că de data aceea căzuse în greşeală şi i s-ar fi cuvenit afurisenia), cursese multă apă pe gîrlă; Arina Petrovna se împăcase, iar Porfiri Vladimirîci se gîndea numai cum să-i facă scumpei lui *maminca* viaţa cît mai tihnită.

„Nu mai e ce a fost bătrînica, vai, săraca, nu mai e ce a fost, se consola Porfiri Vladimirîci, uneori nici nu se mai poate ţine ca lumea!... Se aşază, draga de ea, să joace «popa-prostu» şi, cînd te uiţi, vezi că picoteşte..."

Dreptatea ne sileşte de altfel să spunem că starea hîrbuită a Arinei Petrovna îl şi neliniştea.

El nu era încă pregătit pentru pierderea ei, nu chibzuise încă nimic. Nu apucase încă să facă socotelile ; cît capital avea *maminca* la plecarea din Dubrovino, cît venit pe an îi aducea acest capital, cît a putut ea cheltui şi cît a strîns din acest venit. Într-un cuvînt, nu se ocupase încă de sumedenia aceea de nimicuri fără de care se simţea totdeauna luat prin surprindere.

„Bătrînica e o femeie cu socoteală, se gîndea el uneori, nu cheltuieşte ea *tot*, ferit-a sfîntul ! Atunci, cînd a făcut împărţeala între noi, avea un capital frumuşel. Cît a putut să le dea orfanelor ? Nu, nu cred... n-a putut să le dea cine ştie ce. Are băbuţa parale, are..."

Dar gîndurile astea nu-l preocupaseră pînă acum în mod serios şi se spulberau, nu-i rămîneau în creier. Sumedenia de nimicuri zilnice, care îl absorbeau, era şi aşa prea mare ca s-o mai încarce cu altele, de care nu avea deocamdată neapărată trebuinţă. Porfiri Vladimirici amîna într-una acest capitol şi numai după scena neaşteptată a blestemului şi-a dat seama că e momentul să înceapă...

Catastrofa a venit de altminteri mai repede decît îşi închipuise el. A doua zi după plecarea lui Petenka, Arina Petrovna a plecat la Pogorelka, pentru a nu se mai întoarce niciodată la Golovliovo. A trăit acolo vreo lună într-o desăvîrşită izolare, n-a ieşit din odaie şi rar, rar, îşi îngăduia să schimbe un cuvînt pînă şi cu slugile. Se scula dimineaţa, se aşeza ca de obicei la masa de scris, începea să facă o pasienţă, pe care însă aproape niciodată n-o termina, şi deodată parcă împietrea, rămînînd cu ochii ţintă la fereastră. La ce se gîndea, sau dacă se gîndea la ceva, nici cel mai ager cunoscător al tainelor sufletului omenesc n-ar fi putut spune. Părea că vrea să-şi aducă aminte de ceva, de n-ar fi decît, bunăoară, de felul cum a ajuns aici, între aceste ziduri — şi nu putea... Îngrijorată de tăcerea stăpînă-si, Afimiuşka venea din cînd în cînd în odaie, îndrepta în jilţ pernele între care era vîrîtă bătrîna, încerca să intre în

vorbă cu ea, dar nu primea decît răspunsuri îmbufnate și monosilabice. De două ori în acest răstimp a dat pe la Pogorelka și Porfiri Vladimirici, ca s-o poftească pe *maminca* la Golovliovo, a încercat să-i aţîţe închipuirea, vorbindu-i de rîşcovi, de caraşi şi de alte ispititoare bunătăţi de la Golovliovo, dar ea nu răspundea la propunerile lui decît printr-un zîmbet enigmatic şi atît.

Într-o dimineaţă, Arina Petrovna a vrut să se dea ca de obicei jos din pat, dar i-a fost cu neputinţă. Nu că ar fi durut-o ceva în mod deosebit, nu s-a plîns de nimic, dar, iac-aşa, nu se putea scula şi pace. Totuşi, lucrul acesta nici măcar n-a îngrijorat-o ; parcă ar fi fost în firea lucrurilor... Şi doar abia ieri a şezut la masă, s-a simţit în putere să umble, şi acum, uite, e ţintuită în pat, neputincioasă. Şi totuşi asta nu numai că n-o îngrijora, dar se simţea şi mai liniştită aşa. În schimb, Afimiuşka s-a speriat şi, fără ştirea cucoanei, i-a trimis vorbă lui Porfiri Vladimirici.

Iuduşka a sosit a doua zi dis-de-dimineaţă, şi a găsit-o pe Arina Petrovna într-o stare mult mai proastă. El se interesă îndeaproape pe la slugi ce a mîncat *maminca*, dacă nu cumva a întrecut cu ceva măsura, dar i s-a răspuns că, de vreo lună încoace, Arina Petrovna nu mai mînca aproape nimic şi că de ieri n-a mai vrut să ia chiar nimic în gură. Iuduşka s-a arătat foarte mîhnit, a dat dezolat din mîini şi, ca fiu iubitor ce era, înainte de a se duce la maică-sa s-a încălzit la sobă în odaia slujnicelor, ca să nu se apropie de bolnavă cu aerul rece de afară. Cu prilejul acesta (cînd era vorba de un deces, avea un fel de fler diabolic...), a şi purces a lua diverse dispoziţii : a întrebat dacă popa e acasă, pentru ca, la nevoie, să-l poată chema de îndată, s-a informat unde-i lada în care-şi păstrează *maminca* hîrtiile, dacă e încuiată... şi, o dată liniştit în ceea ce priveşte lucrurile mai însemnate, a chemat-o pe bucătăreasă şi i-a dat poruncă să-i pregătească prînzul.

— Nu-mi trebuie cine știe ce, i-a spus. O găinușă ai? Fă-mi o supă de găină. Ceva afumături sînt? Ai să-mi dai și cîteva afumături. Ei, și o bucățică de friptură... și mi-e de ajuns.

Arina Petrovna zăcea în pat pe spate, cu gura deschisă și răsufla greu. Ținea ochii larg deschiși și o mînă, pe care o scosese de sub plapumă, îi atîrna în aer. Se vedea că trage cu urechea la zgomotul ușor stîrnit de sosirea lui Iuduşka, poate auzise chiar poruncile date de el... Din pricina storurilor lăsate, odaia era cufundată în semiîntuneric. Feștilele ardeau pe fundul candelelor și se auzea cum fîsîie în atingere cu apa. Aerul era apăsător și cu un miros greu; te înăbușea căldura de la soba din cale-afară de încălzită, duhoarea de la candele și alte miresme de tot soiul. Porfiri Vladimirici, în încălțăminte de pîslă, se apropie tîrșiind și tiptil ca un șarpe de patul bolnavei; în amurgul odăii, făptura lui lungă și uscățivă se mișca parcă tainic; Arina Petrovna îl urmărea cu privirea, nu se știe dacă cu mirare sau cu frică, și se ghemuia sub plapumă.

— Eu sînt, *maminca*, îi spuse el. Ce te-ai moleșit așa azi? Vai, vai, vai! Vezi, de aceea n-am putut dormi azi noapte, mereu parcă mă trăgea ceva încoace; trebuie să mă duc neapărat, zic, să văd ce fac ai mei la Pogorelka. M-am sculat dis-de-dimineață, am pus îndată doi căluți la chibitcă, și iată-mă-s!

Porfiri Vladimirîci chicoti drăgălaș, dar Arina Petrovna nu-i răspunse și se ghemui din ce în ce mai mult sub plapumă.

— Ei, dar dumnezeu e milostiv, *maminca*, urmă Iuduşka. Mai cu seamă să nu te lași! Dă-o-ncolo de boală! Fă-te că nici n-o vezi. Scoală frumușel din pat și plimbă-te prin odaie, voinicește, iac-așa!

Și Porfiri Vladimirici se sculă de pe scaun și-i arătă cum să se plimbe voinicește prin odaie.

— Stai niței, lasă-mă să ridic perdeaua, să te văd. Ei, dar știi că ești boboc, bobocel, dragă! Acum, olecuță de curaj, o rugăciune lui dumnezeu,

te gătești — și poți să mergi la bal!... Uite, ți-am adus puțintică aghiasmă de la bobotează, bea, *maminca!*

Porfiri Vladimirîci scoase din buzunar o sticluță, luă de pe masă un pahar, îl umplu, și-l dădu bolnavei. Arina Petrovna încercă să ridice capul, dar nu fu în stare.

— Orfanele... gemu ea.

— Ei na, acu... orfanele!... Ah, *maminca, maminca*, cum de te-ai lăsat așa deodată...? Poftim, te-ai îmbolnăvit și dumneata un piculeț, și ai și pierdut tot curajul! Lasă că facem tot ce trebuie, trimitem și o ștafetă orfanelor, îl chemăm și pe Petka din Piter, toate la rîndul lor, că doar nu-i nici o grabă, ai să vezi: o să mai apucăm amîndoi zile multe, și încă ce zile! Uite, are să vie vara și o să mergem împreună în pădure după hribi și după fragi, după smeură și după mure, sau, dacă nu, o să ne ducem să pescuim carași la Dubrovino, o să înhămăm șargul cel bătrîn la docar, o să ne așezăm și, încetișor, binișor, o să plecăm, teleap-teleap...

— Orfanele... repetă Arina Petrovna, jalnic.

— Lasă că au să vie și ele. Îngăduie numai puțin, n-ai grijă, trimitem după toți, și toți au să sosească. O să venim și o să ne așezăm în jurul dumitale. Dumneata o să fii cloșca... și noi... puii... Pui, pui, pui! Totul o să se facă, dacă ai să fii cuminte... Dar, iaca, matale nu ești cuminte, că te-ai apucat să te îmbolnăvești. Ce ți-a venit, strengărițo, să faci, ai? Vai, vai, vai! În loc să dai pildă celorlalți, poftim de ce te ții! Nu-i frumos, scumpa mea, vai, nu-i de loc frumos!

Dar oricît s-a străduit Porfiri Vladimirîci cu vorbe de duh și șăguieli să-i dea scumpei sale *maminca* curaj, puterile ei scădeau ceas cu ceas. S-a trimis la oraș un om după doctor și, întrucît bolnava nu contenea să se tînguiască și să cheme orfanele, Iudușka le-a scris personal Anninkăi și Liubinkăi o scrisoare, în care compara purtarea lui cu a lor, spunînd că el se poartă ca un creștin, iar

ele — ca niște ființe nerecunoscătoare. Noaptea a venit doctorul, dar era prea tîrziu ! O singură zi a fost de ajuns, pentru ca s-o doboare pe Arina Petrovna. Pe la patru dimineața, a început agonia, iar la șase, Porfiri Vladimirîci stătea în genunchi la patul *mamincăi* și se tînguia :

— *Maminca* scumpă ! Blagosloveşte-mă !

Dar Arina Petrovna nu mai auzea. Ochii ei deschiși priveau tulburi, în gol, ca și cum ar fi căutat să-și dea seama de un anumit lucru, dar nu putea.

Nici Iudușka nu-și dădea seama. Nu-și dădea seama că mormîntul care se deschidea în fața ochilor lui înghițea cea din urmă legătură a sa cu lumea celor vii, înghițea ultima ființă cu care-și mai putea împărtăși zgura dintr-însul, și că de acum încolo zgura asta, nemaiavînd încotro să se scurgă, se va îngrămădi într-însul, pînă cînd îl va înăbuși cu desăvîrșire.

Cu obișnuitul lui fel de a se afla în treabă, s-a afundat de îndată în noianul de lucruri mărunte care însoțesc de obicei ceremonia înmormîntării. A pus să se citească prohodul, a poruncit să se facă sărindare pentru sufletul răposatei, a stat de vorbă cu popa, a trecut din odaie în odaie, tîrșîind picioarele, a intrat de mai multe ori în sufragerie unde zăcea trupul neînsufleţit, și-a făcut cruce, a ridicat ochii spre cer ; noaptea s-a sculat și s-a apropiat tiptil de ușă, ca să asculte psalmodierea monotonă a țîrcovnicului, și așa mai departe. În treacăt fie zis, a fost plăcut surprins, constatînd că n-o să aibă de făcut cu prilejul ăsta cheltuieli deosebite, deoarece Arina Petrovna avusese grijă încă de mai demult să pună la o parte banii de îngropăciune, lăsînd scris cu de-amănuntul cît anume și pentru ce să fie cheltuiți.

După ce a înmormîntat-o pe bătrînă, Porfiri Vladimirîci s-a apucat de îndată să lămurească cum stau treburile ei bănești. Cercetîndu-i hîrtiile, a dat peste vreo zece testamente diferite (într-unul ea îl numea „fiu necuviincios"), dar toate fuseseră scrise pe vremea cînd Arina Petrovna era încă

stăpînă pe tot şi nici unul din ele nu era întărit în formele legiuite, ci erau numai proiecte. Iuduşka a rămas foarte mulţumit, deoarece asta îl scutea să mintă, declarîndu-se singurul moştenitor legal al averii rămase de la maică-sa. Această avere consta dintr-un capital de 15.000 de ruble şi din cîteva lucruşoare, printre care şi vestitul tarantas, care fusese cît pe ce să devie mărul discordiei între mamă şi fiu. Arina Petrovna despărţise cu grijă socotelile ei personale de ale tutelei, aşa că se putea vedea din capul locului ce-i al ei şi ce e al orfanelor. Iuduşka s-a dus pe dată unde se cuvine, pentru ca să se vestească moştenitor, a pus peceţi pe scriptele privitoare la tutelă, a împărţit între slugi sărăcăcioasa îmbrăcăminte lăsată de maică-sa, a trimis la Golovliovo tarantasul şi două vaci, care în hîrtiile Arinei Petrovna erau trecute sub rubrica „ale mele" şi apoi, după o ultimă slujbă de pomenire, a plecat acasă.

— Aşteptaţi-vă stăpînele, a zis el oamenilor care se adunaseră în tindă ca să-l petreacă. Au să vie — să fie binevenite ; n-au să vie — treaba lor ! Eu despre partea mea am făcut tot ce trebuia : am pus rînduială în socotelile tutelei, n-am ascuns nimic, n-am tăinuit nimic — am făcut toate în văzul tuturor. Capitalul rămas de la maică-mea e al meu, după lege ; tarantasul şi cele două vaci pe care le-am trimis la Golovliovo sînt tot ale mele, după lege. Se poate să mai fi rămas cîte ceva de al meu aici, ei, dar, treacă de la mine ! Dumnezeu, şi el porunceşte să dai orfanilor !... Mă doare în suflet moartea *maimcăi*, a fost o femeie tare bună şi o bătrînă grijulie : iaca, s-a gîndit şi la voi, care aţi slujit-o, şi v-a lăsat straiele ei. Ah, *maminca, maminca*, mare păcat ţi-ai făcut cu noi, scumpa mea, că ne-ai lăsat orfani ! Ei, dar dacă aşa a vrut dumnezeu, datori sîntem şi noi să ne supunem sfintei sale voinţe... Ţie, *maminca*, să-ţi fie ţărîna uşoară, sufletul tău să se odihnească în pace, că noi... ce să ne gîndim acum la noi !

După acest prim mormînt, s-a deschis curînd altul.

Porfiri Vladimirîci a avut față de întîmplarea cu fiul său o purtare destul de ciudată. El — gazete nu citea, scrisori nu scria și nici nu primea de la nimeni, așa încît nu a avut cum să afle vreo veste despre procesul lui Petenka. De altminteri, nici n-a vrut să știe nimic despre lucrul ăsta. Era în general un om care înainte de toate evita tot ce ar fi putut să-i aducă supărare, un om cufundat pînă peste urechi în mocirla celui mai meschin egoism, și a cărui viață n-a lăsat de aceea nicăieri și pe nimic nici o urmă. Oameni de felul acesta se găsesc destui pe lumea asta ; ei trăiesc izolați, fără să se priceapă și fără să dorească să-și apropie pe cineva, fără să știe ce-i așteaptă în clipa următoare și care pînă la urmă plesnesc, așa cum plesnesc bășicile de ploaie. N-au nici un fel de legături de prietenie, căci pentru o prietenie trebuie să existe oarecare preocupări comune ; n-au nici legături profesionale, deoarece, pînă și în înțepenita lume a birocratismului, ei se dovedesc a fi inadmisibil de înțepeniți. Treizeci de ani de-a rîndul, Porfiri Vladimirîci s-a tot învîrtit prin minister, apoi, într-o bună zi, a dispărut, fără ca nimeni nici măcar să bage de seamă. De aceea, și despre soarta de care a avut parte fiu-său el a aflat cel din urmă, după ce știrea se răspîndise și printre slugi. Dar și atunci s-a prefăcut că nu știe nimic ; și cînd, într-o zi, Evpraxeiuşka a vrut să aducă vorba despre Petenka, Iuduşka a început să dea din mîini, strigînd :

— Lasă, lasă, lasă ! Nici nu știu, nici n-am auzit, nici nu vreau să aud. Nu vreau să știu de ticăloșiile lui !

Dar pînă la urmă tot a fost nevoit să ia cunoștință. I-a sosit de la Petenka o scrisoare, prin care acesta îl vestea că e trimis în surghiun, într-una din cele mai îndepărtate gubernii, și prin care întreba dacă *papinca*, în noua stare de lucruri, îi va da și mai departe banii de trai. După primirea acestei scrisori, Porfiri Vladimirîci a umblat toată ziua vădit

tulburat, s-a învîrtit dintr-o odaie într-alta, a intrat în încăperea cu icoane, şi-a făcut cruce, a oftat. Către seară, însă, s-a recules, s-a aşezat şi a scris:

„Nelegiuite fiu Piotr,

Ca supus credincios, dator să respect legile, nici n-ar fi trebuit să răspund la scrisoarea ta. Dar ca tată, cu slăbiciuni omeneşti, şi dintr-un simţămînt de compătimire, nu pot să mă lepăd de a da o povaţă bună lăstarului, care din vina lui şi numai a lui s-a prăvălit în prăpastia relelor. Aşadar, iată pe scurt părerea mea în această privinţă: Pedeapsa care ţi s-a dat e grea, dar pe deplin meritată — ăsta-i gîndul cel dintîi şi cel mai de seamă, care de aici încolo trebuie să te însoţească mereu în viaţa cea nouă. De la toate celelalte pofte şi chiar de a-ţi mai aminti de ele trebuie să-ţi iei gîndul, pentru că, în starea în care te afli, ar putea numai să te întărîte şi să te împingă să cîrteşti. Ai gustat din fructul amar al trufiei, gustă acum şi din fructul smereniei, cu atît mai mult cu cît, pe viitor, nu te mai aşteaptă nimic altceva. Nu te răzvrăti împotriva pedepsei, pentru că ocîrmuirea nu te pedepseşte, ci îţi dă numai putinţa să te îndrepţi. Fii recunoscător pentru asta şi străduieşte-te să dregi ceea ce ai făcut — iată la ce trebuie să te gîndeşti necurmat, şi nu la o viaţă de huzur, pe care nici eu, care n-am fost niciodată condamnat, n-o duc. Urmează, care va să zică, sfatul înţelepciunii, ca să renaşti la o viaţă nouă, să renaşti pentru totdeauna, şi mulţumeşte-te cu ceea ce ocîrmuirea, în marea ei milă, va găsi de cuviinţă să-ţi dea. Eu, despre partea mea, mă voi ruga fără încetare dătătorului tuturor fericirilor ca să-ţi trimită tărie şi smerenie, şi chiar azi, cînd îţi scriu aceste rînduri, am fost la biserică şi-am înălţat rugi fierbinţi pentru asta. Îţi dau blagoslovenia mea pe calea ta cea nouă şi rămîn al tău tată, mîniat, dar cu toate astea iubitor

Porfiri Golovliov"

Nu se știe dacă această scrisoare a ajuns pînă la Petenka ; fapt e că, nu mai tîrziu de o lună după trimiterea ei, Porfiri Vladimirîci a primit o înștiințare oficială că fiul lui, înainte de a sosi la locul surghiunului, s-a îmbolnăvit într-unul din orașele de trecere și a murit acolo în spital.

Iuduşka a rămas singur, dar la început, în pripă, nu și-a dat seama că, după această nouă pierdere, a rămas pentru totdeauna ca în gol, față în față numai cu vorbăria lui deșartă. Aceasta s-a petrecut îndată după moartea Arinei Petrovna, cînd el era încă adîncit pînă peste cap în socoteli și parasocoteli. Recitea toate hîrtiile răposatei, înscria fiecare para, căuta să vadă ce legătură are paraua asta cu paralele tutelei, nevrînd, cum zicea el, nici să-și însușească ce-i al altuia, dar nici să păgubească dintr-a lui. În trebăluiala asta, nici nu i-a trecut prin gînd să-și pună întrebarea : pentru cine face toate astea și cine o să culeagă roadele acestei frămîntări fără nici un rost ? De dimineață pînă seara, robotea la masa de scris, găsind cusur felului cum a gospodărit răposata, și chiar lăsîndu-se pradă fantaziei și întrebîndu-se ce-ar fi fost dacă așa și pe dincolo, griji care l-au făcut încetul cu încetul să întoarcă spatele pînă și socotelilor propriei sale gospodării.

Toată casa se adînci în tăcere. Slugile, care și înainte țineau să stea cît mai mult în odăile lor, acum ocoleau cît puteau locuința boierului, iar cînd se vedeau silite să intre acolo, umblau în vîrful picioarelor și vorbeau în șoaptă. Se simțea ceva sortit pieirii atît în casa aceasta, cît și în omul acesta, ceva care îți trezea fără să vrei un fel de spaimă superstițioasă... Amurgul, care oricum îl învăluia pe Iuduşka, se făcea din zi în zi tot mai întunecos, mai dens.

În postul cel mare, cînd spectacolele erau suspendate, Anninka a sosit la Golovliovo singură, spunînd că Liubinka n-a putut să vină o dată cu ea, fiindcă avea mai demult contract pentru toată

durata postului mare, şi a trebuit să plece în turneu la Romna, Izium, Kremenciug etc., unde urma să dea concerte şi să-şi cînte întregul repertoriu de operetă...

În cursul scurtei sale cariere artistice, Anninka se schimbase mult în bine. Nu mai era fetiţa naivă, anemică şi cam molatică de altădată, care la Dubrovino şi Pogorelka se plimba prin odăi, fredonînd încetişor şi legănîndu-se greoi, de parcă n-ar fi ştiut să-şi găsească loc. Nu, acum era o domnişoară deplin formată, cu gesturi tăioase şi chiar cam prea degajate, despre care se putea spune fără greş de la prima vedere că nu i-a tors mama pe limbă şi că nu-i una care să-ţi rămînă datoare cu răspunsul. Se schimbase şi la înfăţişare, şi Porfiri Vladimirici o găsi foarte atrăgătoare. S-a pomenit în faţă cu o femeie înaltă şi bine făcută, frumoasă şi rumenă la obraz, cu pieptul plin, bine dezvoltat, cu ochii mari, cenuşii, cu o minunată coadă împletită, blondă-cenuşie, care-i atîrna greu pe ceafă — o femeie care, de bună seamă, ştia că întruchipează pe acea „frumoasă Elena", după care domnilor ofiţeri le e dat să ofteze. A sosit la Golovliovo dis-de-dimineaţă şi numaidecît s-a închis singură într-o odaie, de unde a apărut în sufragerie abia la ora ceaiului, într-o frumoasă rochie de mătase, foşnind cu trena şi plimbînd-o cu mult meşteşug printre scaune. Iuduşka cu toate că îl iubea pe dumnezeul lui mai mult decît orice pe lume, totuşi asta nu-l împiedica să-i placă femeile frumoase şi mai cu seamă cele bine făcute. De aceea, după ce mai întîi i-a făcut Anninkăi semnul crucii pe frunte, a sărutat-o apoi pe-ndelete şi apăsat pe amîndoi obrajii şi şi-a oprit cruciş privirile într-un chip atît de ciudat asupra sînilor ei, încît ea a zîmbit abia perceptibil.

S-au aşezat la ceai ; Anninka a ridicat amîndouă braţele în sus, s-a întins şi, căscînd alene, a zis :

— Ah, unchiule, mare plictiseală e aici la dumneata !

— Ei, asta-i bună! De-abia ai venit și ai și văzut că-i plictiseală! Mai stai cu noi, atunci vei vedea: poate că are să ți se pară vesel, îi răspunse Porfiri Vladimirîci, ai cărui ochi căpătaseră deodată un luciu uleios.

— Nu, nu-i interesant. Ce aveți aici? De jur împrejur zăpadă, de vecini v-a ferit dumnezeu... Am auzit că e pe aproape un regiment în garnizoană...

— Da, e și un regiment, avem și vecini; dar trebuie să-ți mărturisesc că pe mine nu mă interesează. Dar dacă...

Porfiri Vladimirîci se uită la nepoată-sa, dar nu-și sfîrși vorba, ci numai își drese glasul. Poate că se întrerupsese dinadins, cu gîndul de a-i ațița curiozitatea de femeie; fapt e că pe buzele Anninkăi flutură iar zîmbetul acela abia perceptibil de adineauri. Își rezemă coatele pe masă și-și îndreptă destul de stăruitor privirea asupra Evpraxeiușkăi care, roșie toată ca focul, ștergea paharele și, la rîndul ei, o privea pe sub gene, cu ochii ei mari și tulburi.

— Noua mea chelăreasă... vrednică fată... spuse Porfiri Vladimirîci.

Drept răspuns, Anninka dădu ușor din cap și începu să îngîne cîntecul: *„Ah! ah! que j'aime... que j'aime... que j'aime... les mili-mili-mili-taires!*[1] Și șoldurile îi tresăltau parcă de la sine. Se făcu tăcere, în care timp Iuduşka lăsă cu smerenie ochii în jos, sorbind cîte puțin ceai din pahar.

— Uf! ce plictiseală! căscă din nou Anninka.

— Plictiseală, plictiseală! Atîta știi... Așteaptă, mai stai cu noi... Iaca, am să dau poruncă să se pună caii la sanie... Să te plimbi cît poftești.

— Unchiule, de ce nu te-ai făcut husar?

— Fiindcă, draga mea, fiecăruia cum îi e scris de la dumnezeu. Unuia îi e scris să fie husar, altuia — slujbaș, unui al treilea — negustor, unui al patrulea...

[1] Ah, ah, cît îmi plac... cît îmi plac... cît îmi plac... mili-mili-mili-tarii! (Fr.) (n.t.).

— A, da, uitasem... al patrulea, al cincilea, al şaselea... Şi tot cum e scris de la dumnezeu... nu-i aşa?

— Ei da, de la dumnezeu, şi să nu rîzi de asta, draga mea. Ştii ce scrie în sfînta scriptură: Fără voia domnului...

— ...Nici un fir de păr... ştiu şi asta. Numai că, uite care-i nenorocirea: azi se poartă mai mult *chignon*[1], şi despre asta mi se pare că nu scrie acolo. Dar chiar, apropo, ia te uită, unchiule, ce coadă minunată am... nu-i aşa că-i frumoasă?

Porfiri Vladimirîci se apropie (călcînd dumnezeu ştie de ce în vîrful degetelor...) şi-i luă în mînă părul împletit. Evpraxeiuşka întinse şi ea gîtul înainte ca să se uite, fără a lăsa din mînă farfurioara cu ceai, şi cu bucăţica de zahăr între dinţi, întrebă parcă în silă:

— E „şilion"?

— Nu, nu-i *chignon*, e părul meu. Am să-l împletesc o dată în faţa dumitale, unchiule, să-l vezi!

— Da, frumoase cosiţe! îl lăudă Iuduşka, schimonosind libidinos buzele; dar apoi îşi dădu seama că, de fapt, asemenea ispite trebuiesc alungate scuipînd, şi adăugă:

— Ah, ştrengăriţo, ştrengăriţo, numai trene şi cosiţe ai în cap, dar de ce-i mai de seamă nici nu te-ai gîndit să întrebi!

— Da, de bunica... A murit?

— Şi-a dat obştescul sfîrşit. Draga mea! Dar ce moarte frumoasă! Liniştit, în pace, nimeni nici n-a simţit! S-a învrednicit de un sfîrşit fără prihană. Şi-a adus aminte de fiecare, i-a blagoslovit pe toţi, a chemat preotul, s-a împărtăşit... Şi apoi s-a simţit aşa, deodată, liniştită, aşa de liniştită, încît singură a spus, draga de ea: Ce-o fi că mă simt deodată aşa de bine? Şi închipuieşte-ţi, n-a apucat bine să rostească cuvintele astea, şi a început să suspine, a suspinat o dată, a suspinat a

[1] Împletătură feminină, mai mult din păr străin (fr.) (n.t.).

doua oară, a treia oară și — cînd ne-am uitat, nu mai era!

Iudușka se sculă în picioare, se întoarse cu fața la icoană, își împreună palmele și începu să se roage. Îi dădură chiar și lacrimile, de ce frumos știuse să mintă. Dar pesemne că Anninka nu era din ființele sentimentale. E drept că a rămas o clipă pe gînduri, dar din cu totul alt motiv.

— Dar îți aduci aminte, unchiule, spuse ea, cum ne hrănea pe mine și pe Liubinka cu lapte covăsit cînd eram mititele? Nu în ultimul timp... la urmă a fost foarte bună... vorbesc de timpul cînd era bogată.

— Ei, ce să ne mai gîndim la ce a fost? Te-a hrănit cu lapte covăsit, dar, slavă domnului, văd că ți-a priit... Ai să te duci la mormînt, nu-i așa?

— O să merg.

— Dar să știi ceva — ar trebui mai întîi să te purifici...

— Cum asta... să mă purific?

— De, oricît... ca actriță... Crezi că bunicuței i-a venit ușor? Așa că, înainte de a ne duce la mormînt, ar trebui să pui să se slujească o sfîntă liturghie și să te purifici; uite, am să dau poruncă să se facă mîine slujba mai de dimineață și apoi o să mergem, cu dumnezeu!

Cu toate că ceea ce cerea Iudușka era atît de nesăbuit, Anninka s-a zăpăcit o clipă, după care însă a încruntat imediat supărată sprîncenele și i-a răspuns tăios:

— Nu, am să mă duc așa... și chiar acum!

— Nu știu, fă cum vrei. Dar sfatul meu e ăsta: să punem mai întîi să se slujească o liturghie, pe urmă o să luăm ceaiul; după aceea am să dau poruncă să se pună o pereche de căluți la chibitcă și o să plecăm împreună. Ai să fii și tu purificată, iar pe de altă parte și sufletul bunicuței...

— Vai, unchiule, prostuț mai ești! Dumnezeu știe ce năzbîtii spui și încă mai stărui!

— Ce? Nu ți-a plăcut ce-am spus? Apăi, nu te supăra!... Eu, frate, spun lucrurile de la obraz. Cu

minciuna nu mă-mpac, tuturora le spun adevărul, și ascult cu răbdare cînd mi se spune mie. Chiar dacă uneori ustură, chiar dacă e cîteodată amar... trebuie totuși să-l asculți, trebuie... fiindcă e adevăr! Așa, draga mea! Iaca, tu, încearcă să trăiești cu noi aici, după felul nostru, și-i vedea și singură că-i mai bine așa, decît să colinzi cu chitara din iarmaroc în iarmaroc.

— Dumnezeu să te știe ce vorbești! Auzi! Cu chitara!

— Ei, dacă nu cu chitara, dar cam tot pe acolo-i, tot cu traista în spinare... de altminteri tu m-ai jignit cea dintîi, m-ai făcut prost, dă-mi voie atunci mie, om bătrîn, să-ți spun cel puțin adevărul.

— Bine, las' să fie adevărat, să nu mai vorbim despre asta. Spune-mi, te rog, a rămas vreo moștenire de la bunica?

— Cum să nu rămînă! Sigur că a rămas. Numai că a rămas și un moștenitor legal.

— Dumneata, adicătelea... Cu atît mai bine! Și unde-i înmormîntată, aici la dumneata, la Golovliovo?

— Nu, în parohia ei, la sfîntul Nicolai, pe Vopla, lîngă Pogorelka. Așa a fost dorința ei.

— Bine, atunci mă duc acolo, spune-mi, găsesc aici de închiriat niște cai, unchiule?

— De ce de închiriat? Păi, am eu caii mei! Doar nu ești o străină! Îmi ești nepoțică, nepoțică, nu-i așa? începu Porfiri Vladimirîci să caute s-o dreagă cu un zîmbet „familial". Și trăsurica... și o pereche de căluți... Slavă domnului, nu duc lipsă... Dar n-ai vrea să merg și eu cu tine? Ne-am duce la mormînt, am trece și pe la Pogorelka să vedem ce-i pe acolo, am sta de vorbă, am chibzui ce și cum... Pentru că, să știi, bună moșioară aveți, se pot trage foloase...

— Nu, nu, am să mă duc singură... De ce să mergi și dumneata? ...Mai bine spune: a murit și Petenka, nu-i așa?

— Da, a murit, draga mea, a murit și Petenka. Pe de o parte, m-a durut moartea lui, m-a durut

pînă la lacrimi, dar, pe de altă parte, trebuie să spun că el singur a fost vinovat. A fost întotdeauna nerespectuos cu tată-său şi iaca, dumnezeu l-a pedepsit pentru asta! Şi ce face dumnezeu în atotînţelepciunea sa, noi nu putem desface.

— Se înţelege, nu putem desface... Dar ştii la ce mă gîndesc, unchiule? Cum de nu ţi-e groază să mai trăieşti?

— De ce să-mi fie groază? Uite cît har e în jurul meu! şi Iuduşka roti larg braţul înspre pereţi, arătînd icoanele atîrnate acolo. Şi aici, şi în odaia mea, iar în camera cu icoane e un adevărat rai! Iată cîţi ocrotitori am!

— Totuşi... Singur mereu... Te apucă spaima...

— Dacă mă apucă spaima, atunci cad în genunchi, mă rog, şi... parcă toate mi se iau cu mîna! Şi de ce m-aş teme: ziua e lumină, iar noaptea, peste tot, în toate odăile, ard candele. De cum se întunecă afară, de pe uliţă ţi se pare că aici ar fi bal! Dar ce bal poate să fie la mine? Sfinţii şi arhanghelii, ăsta-i balul meu!

— Dar ştii că Petenka, înainte de a muri, ne-a scris?

— Şi de ce să nu vă fi scris? Eraţi rude doar... Bogdaproste şi pentru asta, că n-a pierdut cu totul simţămîntul de familie...

— Da, ne-a scris. După judecată, după ce s-a dat verdictul. Zicea că a pierdut la cărţi trei mii de ruble şi că dumneata n-ai vrut să i le dai. De ce? Doar eşti bogat, unchiule!

— Hei, draga mea, e uşor să numeri banii din buzunarul altuia! Cîteodată ţi se pare că unul are munţi de aur, dar, cînd te uiţi mai bine, vezi că are numai pentru ulei şi lumînărică... şi nici aia nu-i a lui, ci a lui dumnezeu!

— Atunci noi sîntem mai bogate ca dumneata. Am dat noi o parte, am pus şi pe cavalerii noştri să subscrie, am strîns şase sute de ruble şi i le-am trimis.

— Ce fel de „cavaleri"?

— Ah, unchiule, uiți că sîntem „actrițe“ ? Nu mi-ai cerut chiar dumneata adineauri să mă „purific“ ?

— Nu-mi place cînd vorbești așa.

— Ce să-i faci ! Îți place, nu-ți place, ce s-a făcut nu se mai poate desface. După dumneata, doar și în asta e mîna lui dumnezeu.

— Barem nu huli ! Poți să spui ce vrei, dar să hulești... nu-ți dau voie !... Și unde ați trimis banii ?

— Nu-mi amintesc, într-un orășel, nu știu care... ne-a dat el adresa.

— Nu știu nimic. Dacă ar fi avut bani, ar fi trebuit să-i primesc eu după moartea lui, că doar nu i-o fi cheltuit pe toți odată. Nu știu, eu n-am primit nimic. Și i-or fi împărțit pesemne paznicii și sentinelele între ei.

— Dar nici n-avem vreo pretenție. Am spus numai așa, fiindcă veni vorba. E îngrozitor, totuși, unchiule, cînd te gîndești ! Să lași să se prăpădească un om pentru trei mii de ruble !

— Tocmai că nu-i pentru trei mii de ruble. Așa ni se pare nouă că-i pentru trei mii, și de aceea spunem mereu trei mii, trei mii... Dar dumnezeu...

Iuduşka era gata să-și dea drumul, să explice cu de-amănuntul cum dumnezeu... pronia cerească... necunoscutele căi ale domnului... și așa mai departe... Dar Anninka nu se sfii să înceapă a căsca și exclamă :

— Of, unchiule, mare plictiseală e la voi !

De astă dată Porfiri Vladimirîci se supără de-adevăratelea și tăcu. Amîndoi începură să se plimbe îndelung în sus și în jos prin sufragerie, Anninka căscînd, iar Porfiri Vladimirîci făcîndu-și cruce la fiecare colț. În sfîrșit, fură vestiți că trăsura e la scară și atunci începu obișnuita comedie a petrecerii unei rude la drum. Golovliov își puse șuba, ieși în capul scării, se sărută cu Anninka, strigă oamenilor : „Picioarele, înveliți-i mai bine picioarele...“ Sau : „Coliva, nu care cumva să uitați coliva !“ și tot timpul făcu cruci în văzduh.

Şi Anninka a plecat la mormîntul bunicii, l-a rugat pe preotul din Vopla să facă o slujbă de pomenire a răposatei şi, cînd dascălul a început să cînte cu glas jalnic „veşnica pomenire", a izbucnit în plîns. Tabloul în care se săvîrşea ceremonia era trist. Biserica lîngă care se afla înmormîntată Arina Petrovna era dintre cele mai sărăcăcioase, tencuiala îi căzuse pe alocuri şi descoperise petice mari din scheletul ei de cărămidă; clopotul suna slab şi dogit; vestmintele preotului erau uzate. O zăpadă înaltă acoperea cimitirul şi a trebuit să se facă o cărare cu lopeţile, pentru ca să se poată ajunge la mormînt. Monument încă nu i se pusese, numai o cruce albă, simplă, fără nici o inscripţie pe ea. Ţintirimul stătea singuratic, departe de orice fel de aşezare omenească, doar izbele înnegrite, a preotului şi ale cîntăreţilor, se oploşiseră în apropiere de biserică. De jur împrejur se întindea un şes înzăpezit, pe care ici şi colo scotea capul cîte o creangă uscată. Un vînt puternic de martie sufla în cimitir, făcînd neîncetat să filfîie patrafirul preotului şi ducînd în lături cîntările dascălilor.

— Cine ar fi crezut, domnişoară, că moşiereasa cea mai bogată de pe vremuri a judeţului nostru îşi va găsi odihna lîngă biserica noastră săracă, sub crucea asta umilă? zise preotul la terminarea slujbei de pomenire.

La aceste cuvinte, Anninka începu iar să plîngă. Îşi aduse aminte de versul: „Unde fu altădată masa cu bucate, acum stă coşciugul", şi o podidiră lacrimile. Pe urmă, preotul o pofti la el acasă, băură ceai împreună, Anninka stătu de vorbă cu preoteasa, îi veni în minte versul: „Şi moartea lividă pe toţi ne pîndeşte", şi iarăşi plînse mult şi îndelung.

La Pogorelka nu se dăduse de ştire că o să vină cuconiţa şi de aceea nici măcar foc în odăi nu se făcuse. Anninka trecu prin toate încăperile, fără să-şi scoată blana, şi se opri o clipă numai în iatacul bunicii şi în odaia cu icoane. În iatacul bunicii erau aruncate în neorînduială pe pat o mulţime de

pilote soioase şi cîteva perne neînfăţate. Pe masa de lucru zăcea răvăşit un vraf de hîrtii, pe jos nu se mai măturase de mult şi peste toate lucrurile stătea praful de un deget. Anninka se aşează în jilţul bunicii şi rămase pe gînduri. Mai întîi, o năpădiră amintirile din trecut, apoi acestora le luară locul cele din prezent... Cele din trecut i se înfăţişară în minte în crîmpeie şi fără să se oprească multă vreme, celelalte zăboveau şi o urmăreau stăruitor. Cît e oare de cînd năzuia ea la libertate, cît e oare de cînd Pogorelka i se părea nesuferită ? Şi iată că, deodată, acum, i s-a umplut inima de dorinţa bolnăvicioasă de a rămînea şi a trăi aici, în acest loc nesuferit. Aici e linişte ; e urît, e prost... dar e linişte, atîta linişte, de parcă totul în jur e mort !... E aer mult, e spaţiu larg. Uite cîmpul... cum ar vrea să alerge, să alerge fără nici un ţel şi fără să se uite îndărăt, numai ca să respire cît mai adînc şi să simtă cum i se taie respiraţia... Pe cînd acolo, în acel mediu seminomad de unde s-a smuls de curînd şi unde trebuie să se întoarcă iarăşi — ce-o aşteaptă ? Şi ce i-a rămas de acolo ? Amintirea unor hoteluri împuţite, veşnica hălălaie care se aude din sala de mîncare şi din sala de biliard, chelnerii aceia nespălaţi şi nepieptănaţi, repetiţiile în semiîntunericul de pe scenă, printre culisele de pînză vopsită de care ţi-e scîrbă să te atingi, în curent, în umezeală... atîta tot. Ba încă : ofiţeri, avocaţi, vorbe cinice, sticle goale, feţe de masă pătate de vin, nori de fum, şi gălăgie, gălăgie ! Şi cum i se vorbea, cu cît cinism o pipăiau ! Mai ales mustăciosul, cel cu glasul răguşit de băutură, cu ochii roşii, care veşnic duhnea a grajd... ah, cîte nu-i turna ! La amintirea lui, Anninka se cutremură şi strînse ochii... Dar peste puţin îşi reveni, oftă şi trecu în odaia cu icoane. Aici, în chivot, se mai aflau acum numai cîteva icoane, acelea care aparţinuseră neîndoios mamă-si ; pe celelalte, ale bunicii, Iuduşka le scosese şi le luase la Golovliovo, ca moştenitor. Locurile rămase goale în chivot priveau ca nişte ochi scoşi. Nu mai erau nici candele — le luase Iuduşka

pe toate, un singur capăt de lumînare de ceară galbenă stătea orfan într-un mic sfeşnic de tinichea.

— A vrut să ia şi chivotul, o puse în cunoştinţă Afimiuşka, a iscodit şi a căutat să afle dacă chiar adevărat a fost dat de zestre mămucăi mneatale.

— N-avea decît să-l ia... Spune-mi, mai bine, Afimiuşka, s-a chinuit mult bunicuţa înainte de a muri?

— Nu chiar aşa de mult. N-a zăcut decît vreo două zile. Cum să-ţi spun? Parcă s-a topit. Nici tu bolnavă cum bolesc unii, nici tu nimic. Nici măcar de spus n-a spus nimic; doar că de vreo două ori v-a pomenit pe amîndouă, pe mata şi pe surioara matale.

— Icoanele va să zică le-a luat Porfiri Vladimirîci?

— Da! Zicea că au fost ale *mamincăi*. Şi tarantasul l-a luat, şi două vaci. Astea a văzut din hîrtiile coanei mari că nu-s ale mneavoastră, ci ale bunicii. A vrut să ia şi un cal, dar Fedulîci a zis că-i al nostru calul, get-beget din Pogorelka şi s-a împotrivit să i-l dea, şi atunci l-a lăsat, i-a fost teamă.

Anninka s-a plimbat şi prin curte, s-a uitat prin acareturi, la arie, la ograda de vite, unde, într-un smîrc de bălegar, stătea „averea mobilă": vreo douăzeci de vaci slabe şi trei cai, a dat poruncă să i se aducă pîine, zicînd: „am s-o plătesc", şi a dat cîte o bucăţică fiecărei vaci. Apoi văcăreasa a poftit-o în izbă, unde pe masă se afla un ulcior cu lapte, iar într-un colţ lîngă sobă, într-un mic ţarc de scînduri, un viţel nou născut. Anninka a băut laptele, a alergat la viţel, l-a pupat în bot, dar pe loc şi-a şters cu scîrbă buzele, zicînd că botul viţelului e plin de bale... În sfîrşit, a scos din portofel trei hîrtii galbene şi le-a împărţit slugilor bătrîne, după care a început să se pregătească de drum.

— Ei, acum voi ce-o să vă faceţi? îl întrebă ea, aşezîndu-se în chibitcă, pe bătrînul Fedulîci care, ca staroste al ocinii, mergea după stăpînă-sa cu mîinile cruce pe piept.

— Ce să ne facem ? O să trăim, răspunse simplu Fedulici.

Anninka se întristă din nou : i se părea că cuvintele lui Fedulici sună a zeflemea. Mai stătu cît stătu, apoi oftă și zise :

— Ei, rămîneți cu bine !

— Credeam, duducă, că te întorci la noi, să trăiești cu noi aici, îi zise Fedulici.

— Nu, nu... Ce să... Totuna-i ! ...Trăiți și fiți sănătoși !

Și iar îi dădură lacrimile, și celorlalți la fel. Ce ciudat ! I se păruse că n-o doare inima după nimic, că n-o leagă de aici nici o amintire, și uite că plînge ! Nici ei nu i-au spus nimic care să iasă din banalitatea întrebărilor și răspunsurilor, și totuși acum le era tuturora inima grea, le lăcrima sufletul. Au așezat-o în chibitcă, au învelit-o, și toți au scos dintr-o dată un oftat adînc...

— Drum bun ! se auzi în urma ei, cînd trăsura se puse în mișcare.

Cînd a trecut prin dreptul cimitirului, Anninka a dat poruncă vizitiului să oprească și, de data asta singură, fără oamenii bisericii, a luat-o pe cărarea croită spre mormînt. Se făcuse între timp întuneric de-a binelea și în căsuțele țîrcovnicilor ardea lumină. Ea se opri la mormînt și, cu o mînă pe cruce, stătu fără să plîngă și numai clătinîndu-se încet. Nu se gîndea la nimic deosebit și nu era preocupată de nici o idee precisă, dar era îndurerată, înecată toată de obidă și îndurerată, nu de moartea bunicii, ci de propria-i soartă... Clătinîndu-se și aplecîndu-se fără să-și dea seama, rămase acolo ca la un sfert de ceas... și deodată gîndul o purtă la Liubinka, care poate tocmai în clipa asta cînta ca o privighetoare într-o societate cu chef, în vreun Kremenciug oarecare :

Ah ! Ah ! que j'aime, que j'aime,
Que j'aime, les mili-mili-mili-taires !

Era cît pe ce să se prăvălească. Alergă fuga la trăsură, se urcă și porunci vizitiului să pornească în goana mare spre Golovliovo.

S-a întors la unchiul său, tristă și tăcută. De altfel, asta n-a împiedicat-o să-i fie cam foame (căci, în graba plecării, unchiu-său uitase să-i dea măcar un puișor) și a fost foarte bucuroasă că a găsit masa pusă pentru ceai. Se înțelege, Porfiri Vladimirîci n-a întîrziat să înceapă vorba.

— Ei, ai fost ?

— Am fost.

— Și te-ai rugat la mormînt, ai făcut parastas ?

— Am făcut.

— Va să zică preotul a fost acasă ?

— Se înțelege că a fost. Altminteri cine să fi făcut slujba ?

— Așa-i... Și-au fost și amîndoi dascălii ? Au cîntat „veșnica pomenire" ?

— Au cîntat.

— Da, veșnică pomenire, veșnică pomenire răposatei, că tare bună a fost bătrînica, bună, și cu grijă de ai ei...

Iudușka se sculă de pe scaun, se întoarse cu fața la icoană și se închină...

— Ei, dar la Pogorelka ai găsit toate în bună rînduială ?

— Zău nu știu. Pe cît se pare, sînt toate la locul lor.

— Hm, „se pare" ! Totdeauna „se pare", dar cînd te uiți mai bine : aici gaură, colo putregai... Așa judecăm și cu averile altora : „ni se pare", tot numai „ni se pare". Dar cum ți-am mai spus, moșioara e bunicică, răposata a gospodărit-o bine, a dat chiar și din averea ei ca s-o îngrijească ! Ei, dar să dai la orfani nu-i păcat !

Auzind aceste laude, Anninka n-a mai putut răbda să nu-l zgîndăre pe unchiul ei cel atît de milostiv...

— Dar dumneata, unchiule, de ce-ai luat două vaci de la Pogorelka ? îl întrebă ea.

— Vaci ? Care vaci ? A, ţiganca şi bălaia ? Apoi, draga mea, astea au fost ale *mamincăi !*

— Şi dumneata eşti moştenitorul legal... Bine, foarte bine, stăpîneşte-le sănătos... N-ai vrea să-ţi trimit şi viţelul ?

— Iaca, poftim ! Ţi-a şi sărit ţandăra ! Dar să stăm strîmb şi să judecăm drept : după părerea ta, ale cui sînt vacile ?

— Dar eu de unde să ştiu ? Ştiam că erau la Pogorelka...

— Ei, dar eu ştiu ! Am dovezi că vacile erau ale *mamincăi*. Am găsit scriptele unde e scris cu mîna ei : „ale mele".

— Bine, să lăsăm. Nu merită să ne stricăm gura.

— Iaca, e şi un cal la Pogorelka, unul aşa... pleşuv... ei, despre ăsta, vezi, nu pot să spun sigur. Pare să fi fost al *mamincăi*, dar sigur nu ştiu. Şi ce nu ştiu, nu pot să spun.

— Bine, să lăsăm asta, unchiule.

— Nu, de ce să lăsăm ? Eu, frate, sînt om dintr-o bucată. Mie îmi plac lucrurile pe faţă. De ce să nu vorbim ? Pe fiecare îl doare inima după lucrul lui, pe mine după al meu, pe tine după al tău... aşa că să vorbim ! Şi dacă e să vorbim, am să-ţi spun curat : mie lucru străin nu-mi trebuie, dar nici ce-i al meu nu vreau să păgubesc ! De aceea, cu toate că nu-mi sînteţi străine, eu...

— Ai luat pînă şi icoanele ! iarăşi nu se putu stăpîni Anninka.

— Am luat şi icoanele, şi tot ce-i al meu, ca moştenitor legal.

— Chivotul parcă e plin de găuri acum...

— Ce să-i faci ? Dar şi înaintea aşa unuia poţi să te rogi. Nu de chivot are nevoie dumnezeu, ci de ruga ta. Dacă vii să te rogi cu inima curată, rugăciunea ajunge la ceruri, chiar dacă te rogi în faţa unor icoane mai puţin bogate... Dar dacă vii numai aşa, treanca-fleanca, şi te uiţi în dreapta, şi te uiţi în stînga, şi faci o reverenţă, atunci nici icoanele cele mai frumoase n-au să te mîntuiască !

Aceasta nu l-a împiedicat însă pe Iuduşka să se scoale şi să mulţumească lui dumnezeu că dînsul are icoane „frumoase".

— Şi dacă chivotul cel vechi nu-ţi place, dă poruncă să ţi se facă altul. Sau pune icoane noi, în locul celor scoase. Cele vechi şi le-a agonisit şi le-a strîns *maminca,* cele noi, agoniseşteţi-le tu!

Judecata aceasta i se păru lui Porfiri Vladimirîci atît de simplă şi de logică, încît, mulţumit, scoase chiar şi un „hi, hi"!

— Spune-mi, te rog, unchiule, ce am de făcut acum? întrebă Anninka.

— Stai, aşteaptă! Mai întîi odihneşte-te, culcă-te, dormi, apoi om sta de vorbă, om chibzui, om cumpăni lucrurile şi-aşa şi altminterea... Poate că, în doi, om găsi o dezlegare!

— Sîntem, pare-mi-se, majore?

— Majore, da. Puteţi să vă vedeţi singure de trebile voastre şi să vă administraţi moşia.

— Bogdaproste şi pentru asta!

— Am onoarea să vă prezint omagiile mele! Porfiri Vladimirîci se sculă şi dădu s-o sărute.

— Ah, unchiule, ciudat mai eşti! Tot cu pupături!

— Şi de ce nu? Doară nu eşti o străină — îmi eşti nepoţică! Şi eu, draga mea, cu rudele, chiar de mi-ar fi neam de-al treilea... sau de-al patrulea, sînt oricînd...

— Mai bine mi-ai spune ce am de făcut. Trebuie să plec la oraş pentru forme?

— Lasă că om pleca şi la oraş, şi ne-om îngriji şi de forme, toate la vremea lor. Dar mai întîi, stai, odihneşte-te. Slavă domnului, nu stai la han, eşti în casă la unchiu-tău. Uite, ai ceai, şi dulceaţă, şi mîncare, şi de toate din belşug. Dacă cumva vreo mîncare n-o să-ţi placă, cere alta! Cere, porunceşte. Nu-ţi place ciorbă, dă poruncă să ţi se facă o supuşoară. Sau dacă vrei chifteluţe, răţuşcă, purceluş... Ţine-o din scurt pe Evpraxeiuşka... A, bine că veni vorba, Evpraxeiuşka! Friptură de purceluş avem? Iaca, m-am lăudat cu purceluş, şi nici măcar nu ştiu dacă avem în casă?

Evpraxeia care, în clipa asta, ţinea la gură farfurioara cu ceai fierbinte, răspunse afirmativ numai cu un fornăit din nas.

— Iaca, vezi, avem şi purceluş. Poţi să ceri, va să zică, tot ce-ţi poftește inimioara. Așa, dragă!

Şi Iuduşka se plecă iar spre Anninka şi, ca între neamuri, o bătu uşor pe coapsă şi, firește, fără nici un gînd rău, mîna îi cam zăbovi puţintel, aşa că orfana se trase instinctiv înapoi.

— Bine, dar trebuie să plec, zise ea.

— Apoi despre asta vorbesc şi eu. Om chibzui, ne-om sfătui, pe urmă om pleca. Trebuie mai întîi să ne închinăm, să ne rugăm, nu aşa: hodoronc-tronc! Graba strică treaba! Graba e bună la foc, dar la noi, slavă domnului, nu arde. Înţeleg, Liubinka să se grăbească, să nu piardă iarmarocul; dar tu, ce zor ai?... Uite, ce-am vrut să te mai întreb: ai de gînd să te statorniceşti la Pogorelka?

— Nu, la Pogorelka n-am ce căuta.

— Asta am vrut să-ţi spun şi eu. Rămîi să stai la mine, să locuim împreună, să ducem viaţa împreună, şi să vezi ce viaţă plăcută ai să duci aici.

Şi spunînd vorbele astea, Iuduşka o privi cu ochi atît de uleioşi, încît Anninka se simţi stingherită.

— Nu, unchiule, aici nu rămîn. E plictiseală.

— Of, prostuţo, prostuţo! Te-ai agăţat de un cuvînt: plictiseală, şi-i dai tot mereu cu plictiseală, plictiseală. Dar întrucît e plictiseală, nici tu singură n-ai şti să spui. Draga mea, cine are de lucru şi cine ştie să-şi orînduiască viaţa, acela nu cunoaşte plictiseala. Bunăoară eu: nici nu bag de seamă cum zboară timpul! Toată săptămîna, cu gospodăria: aruncă-ţi ochii aici, uită-te colo, du-te dincolo, întreabă, chibzuieşte... şi iaca, a trecut ziua. Cînd vine duminica... la biserică! Fă şi tu aşa: rămîi la noi şi o să se găsească treabă şi pentru tine; iar dacă nu treabă, atunci ai să joci „popa-prostu" cu Evpraxeiuşka sau ai să dai poruncă să-ţi înhame caii la sanie şi ai să te plimbi şi ai să te tot plimbi Iar la vară ne-om duce în pădure după hribi şi-om bea ceai pe iarbă verde.

— Nu, unchiule, degeaba!

— Zău, ar trebui să rămîi!

— Nu! De altfel, sînt obosită de drum. Aș putea să mă duc să mă culc?

— Și nani se poate. E un pătuc pregătit pentru tine și toate așa cum trebuie. Vrei nani — du-te culcă-te, și să-te aibă dumnezeu în paza lui. Totuși mai gîndește-te la ce ți-am spus: cred că tot mai bine ar fi dacă ai rămînea aici cu noi, la Golovliovo!

Anninka petrecu o noapte neliniștită. Tulburarea sufletească care o apucase la Pogorelka mai stăruia. Sînt momente cînd un om care pînă atunci vieţuia și atîta tot, își dă deodată seama nu numai că trăiește într-adevăr, dar că în viața lui există și o racilă... De unde s-a ivit, cînd și cum a luat naștere această racilă, el, în cele mai multe cazuri nu poate să-și explice și mai totdeauna o pune pe seama altor cauze decît acelea cărora se datorește de fapt. De altfel nici nu simte nevoia să se dumerească: destul că racila există. Efectul unei asemenea neașteptate descoperiri e deopotrivă de dureros pentru toți, dar, în ceea ce privește urmările practice, variază după temperamentul fiecăruia. Pe unii îi face să renască și îi îndeamnă să înceapă o viață nouă, pe cu totul alte temelii; la alții, descoperirea stîrnește numai o suferință trecătoare, care nu va da loc în viitor la nici o cotitură înspre mai bine, însă, deocamdată, e chiar mai dureroasă decît în cazul cînd conștiinței speriate îi licărește totuși, în urma hotărîrilor luate, măcar o cît de slabă rază de lumină în viitor.

Anninka nu era dintre acele persoane care, în cunoașterea racilelor lor, găsesc un imbold de a-și reface viața; dar, ca fată deșteaptă, își dădea cît se poate de bine seama că între visurile acelea neclare de a-și cîștiga pîinea prin muncă, de la care pornise pe vremuri hotărîrea ei de a părăsi Pogorelka pentru totdeauna, și între situația de actriță de provincie în care se afla este o prăpastie adîncă.

În locul vieții tihnite, de muncă, dăduse peste o existență zvăpăiată, plină de nesfîrșite petreceri, de cinism neobrăzat, de frămîntări sterpe. În locul lipsurilor și al ambianței aspre cu care se împăca odinioară, s-a pomenit în oarecare belșug și lux, la care însă nu se putea gîndi acum fără să roșească. Și lucrurile luaseră această întorsătură oarecum pe nesimțite : se îndreptase către o țintă bună, dar, în loc să nimerească la cutare ușă, nimerise la alta. Dorințele ei fuseseră cu adevărat foarte modeste. De cîte ori, șezînd în odaia ei la Pogorelka, nu s-a văzut ea, în visurile ei, în chip de fată cuminte, harnică, dornică să se cultive, îndurînd cu hotărîre sărăcia și lipsurile pentru ideea Binelui ! (E drept că acest „bine" nu prea însemna în mintea ei ceva clar definit.) Dar a fost de ajuns să iasă pe calea largă a vieții independente, pentru ca de la sine să se înjghebe împrejurările care dintr-o dată i-au spulberat toate visurile. O profesie serioasă nu vine de la sine, ci trebuie s-o cauți stăruitor și să te pregătești pentru ea, pregătire care, dacă nu în totul, cel puțin într-o anumită măsură, te ajută s-o găsești. Dar Anninka n-avea nici temperamentul, nici educația pentru așa ceva. Prin temperament nu era înclinată să pună pasiune într-un anumit lucru, ci doar să se înflăcăreze ușor ; cît despre educație — ceea ce primise ca învățătură și pregătire pentru a intra în viață să-și cîștige existența era atît de lipsit de consistență, încît nu putea sluji de temei nici unei profesii serioase ; educația ei ar fi putut fi definită un amestec de pension și operetă, în care elementul operetă precumpănea. În bagajul, cu care rămăsese din cele învățate, se puteau găsi, talmeș-balmeș, și problema din aritmetică cu cîrdul de gîște care zboară, și *pas-de châle* [1], și predicile lui Petru Ermitul, și isprăvile Frumoasei Elena, și oda către Felița [2], și recunoștința pe care

[1] Figură de dans (fr.) (n.t.).

[2] Odă scrisă în 1782 de poetul Derjavin, în onoarea împărătesei Ecaterina (n.r.).

trebuie s-o porți mai-marilor tăi, precum și ocrotitorilor fetelor de nobili. În această harababură (încolo putea spune cu drept cuvînt că e *tabula rasa* [1]), era greu să se descurce, dar încă să găsească un punct de plecare. O pregătire ca a ei nu trezește atracție pentru muncă, ci atracție pentru societatea „mondenă", dorința de a se vedea anturată, curtată de tineri cavaleri, și în general de a se afunda în zgomotul, strălucirea și vîltoarea așa-zisei vieți mondene.

Dacă ar fi urmărit mai de aproape ce se petrecea în sufletul ei încă atunci, la Pogorelka, în momentele cînd tocmai se înfiripau în ea proiectele unei vieți de muncă, cînd vedea în aceste proiecte ceva în felul eliberării din robia egipteană — chiar și atunci s-ar fi surprins în aceste visuri, nu atît lucrînd, cît înconjurată de oameni care gîndeau la fel cu ea și trecîndu-și timpul în discuții interesante. Desigur, și oamenii visurilor ei erau inteligenți, și vorbele lor erau cinstite și serioase, dar, oricum, ceea ce precumpănea era latura plăcută, de petrecere, a vieții. În mintea ei, sărăcia era o sărăcie decentă ; lipsurile însemnau pentru ea numai a nu avea prisos. De aceea, cînd în fapt visurile ei de a-și cîștiga viața prin muncă s-au tradus într-o ofertă de angajament ca actriță de operetă pe scena unui teatru de provincie, ea, cu toată deosebirea ca de la zi la noapte între ceea ce visase și ceea ce i se oferea, nu s-a codit prea mult. Și-a împrospătat la iuțeală cunoștințele de pension despre raporturile dintre Elena și Menelaos, le-a completat cu cîteva amănunte biografice din viața strălucitului principe al Tauridei și a găsit că asta-i mai mult decît de ajuns pentru a juca pe scenele orașelor guberniale și la bîlciuri pe „Frumoasa Elena" și pe „Marea Ducesă de Gerolstein"... Iar pentru a avea conștiința împăcată, și-a adus aminte că un student, cu care făcuse cunoștință la Moscova, exclama la fiece pas :

[1] Expresie latinească, echivalentă cu „foaie albă, nescrisă" ; aci cu sensul : era cu desăvîrșire ignorantă (n.r.).

„Sfîntă artă!" şi a făcut cu atît mai bucuroasă din aceste cuvinte deviza vieţii sale, cu cît ele îi dezlegau într-un mod decent mîinile şi dădeau oarecum un *decorum* de faţadă carierei către care năzuia instinctiv cu toată fiinţa ei.

Viaţa de actriţă a ameţit-o. Singură, fără o pregătire care să-i poată fi călăuză, fără un ţel conştient, numai cu temperamentul ei setos de viaţă agitată, de strălucire şi de laude, s-a pomenit curînd învîrtindu-se ca într-un fel de haos, unde forfoteau o mulţime de oameni care se perindau fără nici o legătură între ei, oameni cu caractere şi credinţe din cele mai deosebite, aşa încît chiar motivele de apropiere de unii sau alţii nu puteau fi aceleaşi. Întrucît însă toţi, şi ăsta, şi celălalt, şi al treilea, alcătuiau deopotrivă cercul ei, putem conchide că, de fapt, nici nu era vorba aici de motive. Era limpede că viaţa ei ajunsese un fel de casă deschisă, la poarta căreia putea să bată oricine, numai cu condiţia să fie vesel, tînăr şi cu oarecare bănet. Era limpede că nu mai putea fi vorba acum să-şi aleagă o societate după placul inimii ei, ci doar să se agaţe de una, care o fi, numai ca să nu tînjească în singurătate. Aşa că, la drept vorbind, „sfînta artă" a împins-o într-o cloacă de lături, dar pînă într-atît i-a fost capul de ameţit de la bun început, încît nu şi-a dat seama de acest lucru. Nici hărmălaia, nici hălălaia şi duhoarea hotelurilor şi hanurilor, nici mutrele nespălate ale madamelor, nici decorurile jerpelite şi soioase, nici gesturile cinice ale adoratorilor — nimic n-a fost în stare s-o trezească. Nici n-a băgat măcar de seamă că se află mereu numai în societatea bărbaţilor şi că între ea şi femeile cu o anumită poziţie socială există o barieră de netrecut...

Vizita la Golovliovo o trezi pentru o clipă.

Chiar de la sosirea ei, dimineaţa, se simţise oarecum tulburată. Fire impresionabilă, era sensibilă la orice schimbare de ambianţă şi se adapta repede la toate situaţiile. De aceea, de îndată ce a sosit la Golovliovo, s-a simţit numaidecît iarăşi „domni-

şoară". Şi-a amintit că posedă ceva al ei : casa ei, mormintele ei, şi a fost cuprinsă de dorinţa să revadă locurile de altădată, să respire din nou aerul de care nu demult fugise, fără măcar să se uite înapoi. Dar simţămîntul acesta avea să se spulbere la prima ciocnire cu realitatea care a întîmpinat-o la Golovliovo. Din acest punct de vedere, ea se putea asemăna cu cineva care intră cu un zîmbet curtenitor într-o adunare de oameni cunoscuţi pe care nu i-a mai văzut de mult, şi observă cu mirare că la curtenia lui toţi răspund cu o purtare stranie. Privirile dezgustătoare pe care Iudușka le îndreptase spre sînii ei îi amintiră dintr-o dată că-şi încărcase spinarea cu o povară de care nu mai era atît de uşor să se descotorosească. Şi, cînd, după naivele întrebări ale servitorilor de la Pogorelka, după suspinele cu tîlc ale preotului şi ale preotesei din Vopla şi după ultima „morală" a lui Iudușka, rămase singură şi-şi depănă în voie impresiile zilei, se dumeri că „domnişoara" de odinioară murise pentru totdeauna şi că, de acum înainte, ea nu mai era decît o actriţă a unui biet teatru de provincie, şi că profesiunea de actriţă în Rusia nu era tocmai departe de aceea a unei... femei de stradă !

Pînă în clipa aceasta, trăise ca în vis. Se arăta pe scenă aproape goală în „Frumoasa Elena", făcea pe ameţita de băutură în „Pericola", cînta cîntece fără perdea în „Marea Ducesă de Gerolstein", şi îi părea chiar rău că nu era voie să reprezinte pe scena teatrelor *„la chose"* şi *„l'amour"* ; se vedea în gînd cît de seducător ar fi hîţînat din şolduri şi cu ce şic şi-ar fi jucat trena. Nu-i venea de loc în minte să se gîndească la ceea ce face. Toată preocuparea ei era să aibă „graţie" şi „şic", pentru ca să placă ofiţerilor din regimentul încartiruit în oraş. Dar ce face şi ce fel de senzaţii produc ofiţerilor hîţînelile ei, nu se întreba. Ofiţerii dădeau tonul în oraş şi ea ştia că succesul ei depinde de dînşii. Ofiţerii năvăleau în culise, băteau fără jenă la uşa lojei ei, cînd era încă pe jumătate dezbrăcată, i se adresau numind-o cu diminutive, şi ea privea toate

astea ca o simplă formalitate, rezultat al ambianței profesionale, întrebîndu-se numai : dacă-și îndeplinește „cu" sau „fără" grație rolul în această ambianță. Deocamdată nu-și știa nici trupul, nici sufletul întinat. Și iată că, acum, după ce s-a simțit o clipă din nou „domnișoară", a apucat-o o scîrbă de nesuferit de această viață. Parcă ar fi fost despuiată de toate vestmintele de pe ea, pînă la cămașă, și expusă goală, în văzul lumii, parcă ar fi înecat-o grețoasele răsuflări duhnind a vin și a grajd, parcă ar fi simțit pe trup atingerea unor mîini asudate și a unor buze băloase, parcă ar fi văzut privirile tulburi și pline de pofte animalice plimbîndu-se lacome pe rotunjimile corpului ei gol, ca și cum ar aștepta de la dînsa răspunsul : ce-i aceea *„la chose"* ?

Încotro să apuce ? Unde să lepede povara care-i strivește umerii ? Întrebarea asta îi trecea deznădăjduită prin minte, dar numai trecea, fără a căuta sau a găsi răspuns. Doar și asta era tot un fel de vis ; vis a fost viața din trecut, tot vis și această deșteptare. S-a necăjit fata, s-a întristat. Nu-i nimic, o să-i treacă. Sînt și clipe bune, sînt și clipe amare, e în firea lucrurilor. Dar și unele și altele sînt trecătoare și nu pot schimba mersul vieții. Pentru a da vieții altă îndrumare, trebuie sforțări multe și e nevoie de mult curaj, nu numai moral, dar și fizic. E aproape ca o sinucidere. Cu toate că, înainte de a se sinucide, omul își blestemă viața, și cu toate că știe sigur că moartea înseamnă pentru el libertate, totuși unealta morții îi tremură în mîini, briciul îi lunecă pe gît, pistolul nu-l nimerește în tîmplă, ci mai jos, și îl sluțește. Așa-i și în cazul ăsta, ba încă și mai greu. Și aici e vorba să-ți curmi viața din trecut, însă, după ce ți-ai curmat-o, să trăiești mai departe. Acel „neant" la care, în cazul unei adevărate sinucideri, ajungi într-o clipă, apăsînd pe trăgaci, aici, în cazul acestei sinucideri speciale care se cheamă „refacerea vieții", se dobîndește printr-un șir întreg de sforțări aprige, aproape ascetice. Căci pînă la urmă și așa tot la „neant" ajungi, deoarece nu se poate numi normală o existență al că-

rei conținut constă numai din sforțarea de a te birui pe tine însuți, din lipsuri și din abțineri. Omul slab de înger, omul ros de deprinderea de a duce o viață ușoară, acela e cuprins de amețeală chiar numai la perspectiva unei asemenea „refaceri a vieții" și, instinctiv, întoarce capul, închide ochii, se rușinează, se învinuiește de lașitate, dar merge mai departe pe drumul bătut.

Ah, mare lucru e să-ți cîștigi viața prin muncă! Dar cu asemenea viață se împacă numai oamenii tari — sau cei pe care un afurisit de păcat înnăscut i-a osîndit la muncă. Numai aceștia nu se sperie de asemenea viață. Cei dintîi găsesc plăcere în muncă, deoarece sînt conștienți de rostul și satisfacțiile pe care ți le dă munca — ceilalți, fiindcă truda e pentru ei în primul rînd o datorie înnăscută și, în al doilea rînd — o obișnuință.

Anninkăi nici prin gînd nu-i trecea să se stabilească la Pogorelka sau la Golovliovo, și în această privință i-a fost de mare ajutor tărîmul profesional pe care o așezaseră împrejurările și pe care, din instinct, nu-l părăsise. Căpătase concediu și, de la bun început, își împărțise timpul în așa fel, încît să plece de la Golovliovo la o dată fixă.

Pentru oamenii cu caracter slab, laturile exterioare care îngrădesc viața ușurează simțitor greutățile ei. În împrejurări anevoioase, oamenii slabi se agață instinctiv de aceste laturi, găsind în ele scuza purtării lor. Așa a făcut și Anninka: a hotărît să plece cît mai repede cu putință din Golovliovo, iar dacă unchiul va stărui, să se apere împotriva acestor stăruințe, spunîndu-i că trebuie să fie neapărat înapoi la ziua stabilită.

Cînd s-a sculat a doua zi de dimineață, a început să cutreiere toate încăperile vastului conac din Golovliovo. Peste tot pustiu și rece; miroase a închis, a nelocuit. Ideea de a rămînea în această casă pentru un timp nedeterminat o înspăimîntă de-a binelea. „Pentru nimic în lume!" strigă ea de cîteva ori, cu un fel de neliniște inexplicabilă. „Pentru nimic în lume!"

Porfiri Vladimirîci o întîmpină și a doua zi dimineață cu bunăvoința lui obișnuită, bunăvoință în care însă nu puteai desluși bine dacă e cu gîndul să te dezmierde, sau să-ți sugă sîngele.

— Ei, zorito, ai dormit bine? Azi încotro te mai zorești? glumi el.

— Apoi da, unchiule, mă zoresc; sînt doar în concediu, trebuie să mă întorc la timp.

— Ca s-o faci iar pe saltimbanca? Nu te las!

— Mă lași, nu mă lași, eu tot plec!

Iudușka dădu trist din cap.

— Ce-ar fi zis răposata bunicuța, săraca? întrebă el cu un ton de dojană blajină.

— Bunicuța a știut despre asta, încă de pe cînd trăia. Dar ce sînt, mă rog, vorbele astea, unchiule? Ieri m-ai trimis cu ghitara pe la bîlciuri, azi mă faci saltimbancă. Ascultă-mă, nu vreau să-mi vorbești așa!

— Ehei, se vede că adevărul supără! Dar uite că mie îmi place adevărul. După mine, dacă un lucru e adevărat...

— Nu, nu, te rog, te rog, n-am nevoie nici de adevărul dumitale, nici de neadevărul dumitale. Nu vreau să-mi vorbești așa, mă-nțelegi?

— Ei, hai, hai! Iar te-ai aprins. Să mergem mai bine, greierașule, să luăm în pace ceaiul; samovarul e de mult pe masă și face sffr... sffr... și zzz-zzz...

Porfiri Vladimirîci voia să șteargă cu șaga și cu rîsul impresia stîrnită de cuvîntul „saltimbancă" și, în semn de împăcare, întinse chiar spre nepoată-sa brațul ca s-o cuprindă de mijloc, dar Anninka găsi toată purtarea aceasta atît de prostească și de respingătoare, încît se feri scîrbită de mîngîierea care o pîndea.

— Îți spun încă o dată serios, unchiule, că sînt grăbită, zise ea.

— Bine, să mergem mai întîi să luăm ceaiul, pe urmă om vorbi.

— Dar de ce neapărat după ceai? De ce nu putem sta de vorbă înainte?

— De ce? Uite, de aia! Pentru că fiecare lucru trebuie făcut la timpul lui. Mai întîi — una, apoi — alta. La început luăm ceaiul, mai vorbim de unele şi de altele, şi după aceea o să vorbim şi de treburi. Avem vreme.

În faţa acestei flecăreli nestăvilite, nu-ţi rămînea decît să te resemnezi. Se aşezară la ceai. Iuduşka parcă dinadins o lungea, luînd încetişor cîte o sorbitură din pahar, făcînd mereu semnul crucii, bătîndu-se cu palma pe coapsă, istorisind cîte şi mai cîte despre răposata *maminca*, şi aşa mai departe. În sfîrşit, zise:

— Ei, acum să stăm de vorbă. Cît timp ai de gînd să mai stai la noi?

— Mai mult de o săptămînă, imposibil. Trebuie să trec şi pe la Moscova.

— O săptămînă, draga mea, e de ajuns. Într-o săptămînă se pot face multe; dar şi puţine, după cum ştii să le iei.

— Mai bine să facem multe, unchiule.

— Despre asta vorbesc şi eu. Zic: se poate face mult, se poate face puţin. Uneori vrei să faci mult şi iese puţin. Alteori ţi se pare că faci treabă puţină, dar cînd te uiţi, vezi că, cu ajutorul lui dumnezeu, ai isprăvit, fără să-ţi dai seama, toată treaba. Iaca, tu te grăbeşti, zici că trebuie să fii la Moscova, dar dacă te-aş întreba pentru ce, de bună seamă că n-ai şti ce să răspunzi. Şi eu îţi spun, că de cît să pleci la Moscova, mai bine ai întrebuinţa timpul ăsta cu folos.

— Trebuie să fiu negreşit la Moscova, fiindcă vreau să văd dacă nu putem căpăta cumva acolo angajament la un teatru. Cît despre timp, dumneata singur ai spus că într-o săptămînă se pot face multe.

— Dar am mai spus că e după cum ştii s-o iei, draga mea. O iei cum trebuie, totul merge strună; dacă n-o iei cum trebuie, apoi atunci se înfundă treaba şi se împotmoleşte.

— De aceea te şi rog să mă îndrumezi, unchiule.

— Ei iaca, asta-i! Cînd ai nevoie: „Te rog, îndrumează-mă, unchiule!" iar cînd n-ai nevoie, la

unchiul e plictiseală şi nu ştii cum s-o iei mai repede la sănătoasa de lîngă el. Vrei să spui că nu-i adevărat?

— Eu te întreb numai ce trebuie să fac!

— Stai, lasă-mă să vorbesc! Cum ziceam: cînd ai nevoie de unchiul, atunci e „dragă", „scumpule", „iubitule", iar cînd n-ai nevoie de el, îi întorci spatele! De ce nu-l întrebi bunăoară: „Ce părere ai, dragă unchiule, să plec la Moscova?"

— Ciudat mai eşti, unchiule! Ţi-am spus doar că trebuie neapărat să fiu la Moscova, iar dumneata, te pomeneşti, ai să zici să nu plec...

— Mă rog, chiar dacă ţi-oi spune să nu pleci — rămîi aici. Nu ţi-o spune un străin, ţi-o spune unchiul tău şi pe un unchi poţi să-l asculţi. Ei, draga mea, draga mea, ferice de voi că aveţi un unchi, că are cine să vă poarte de grijă, să vă oprească de la greşeli. Iaca, alţii n-au pe nimeni, nici cine să le poarte de grijă, nici să-i îndrumeze — cresc singuri. Ei, şi cîte nu păţesc ei în viaţă, draga mea!

Anninka ar fi vrut să-i răspundă ceva, dar şi-a dat seama că asta ar fi însemnat să toarne untdelemn peste foc — şi s-a stăpînit. Şedea numai şi se uita dezolată la Porfiri Vladimirîci care iar îşi dăduse drumul.

— De mult am vrut să-ţi spun, continuă Iuduşka, că nu-mi place, dar de loc nu-mi place să vă ştiu cutreierînd iarmaroacele... Te-ai supărat că am vorbit de ghitară, şi cu toate astea...

— E uşor să spui că nu-ţi place! Arată-mi o ieşire!

— O ieşire? Rămîi aici la mine!

— A, nu... asta nu! Pentru nimic în lume!

— Şi de ce?

— Pentru că n-am ce căuta aici. Ce-aş avea de făcut aici? Să mă scol dimineaţa, să iau ceaiul, la ceai să mă gîndesc că acuşi o să se servească dejunul, la dejun — că, uite, o să se pună masa pentru prînz, la prînz — că nu mai e mult pînă la ceai,

după aceea pînă la cină şi apoi la culcare... Aş muri de plictiseală aici.

— Draga mea, toată lumea face asta. Mai întîi ia ceaiul, apoi, cine e obişnuit să dejuneze, dejunează — iaca, eu nu sînt obişnuit să iau dejunul dimineaţa şi nu-l iau — apoi se ia prînzul, pe urmă ceaiul de seară şi, în sfîrşit, lumea se culcă. Pasămite aici nu-i nimic de rîs şi nimic rău. A, dacă...

— N-o fi nimic rău, dar nu-i pe placul meu!

— A, dacă aş jigni pe cineva, dacă aş condamna sau aş vorbi de rău pe cineva, atuncea, da, aş fi şi eu de condamnat! Dar a bea ceai, a lua dejunul, prînzul... Doamne, iartă-mă, dar şi tu, oricît o faci pe grozava, fără mîncare tot nu poţi să trăieşti.

— Ei da, toate-s bune, dar nu-s pe placul meu.

— Nu măsura toate cu arşinul tău! Mai ascultă şi de cei mai bătrîni ca tine! „Asta-i pe placul meu" şi „asta nu-i pe placul meu", aşa se vorbeşte? Mai bine te-ai întreba dacă e pe placul domnului sau nu-i pe placul domnului, ar fi mai cuminte şi mai frumos. Dacă noi aici, la Golovliovo, n-am trăi după placul domnului şi am face ce-i împotriva voii lui dumnezeu, dacă am păcătui, am cîrti, am pizmui, sau am face alte fapte rele — da, atunci, într-adevăr, am fi vinovaţi şi ni s-ar cuveni osîndă. Şi încă şi atunci, întîi ar trebui să ni se dovedească că am făcut ce n-a fost pre voia lui dumnezeu. Dar aşa, „nu-i pe placul meu!..." Apoi şi eu aş putea spune cîte nu sînt pe placul meu! Iaca, nu-i pe placul meu că vorbeşti aşa cu mine, că ponegreşti pîinea şi sarea mea de rudă, şi cu toate astea mă stăpînesc şi tac. „Hai, mă gîndesc, s-o iau cu duhul blîndeţii, poate că şi-o da seama singură..." Poate că în timpul cît eu răspund la ieşirile tale cu un zîmbet şi cu o glumă, îngerul tău păzitor are să te îndrumeze pe calea cea bună... Că nu pentru mine mă necăjesc, ci pentru tine, draga mea! Ah, nu faci bine, draga mea! Şi să zic, mă rog, că ţi-aş fi spus ceva rău sau că ţi-aş fi făcut ceva, sau că ai fi auzit de la mine vreo jignire, ei, atunci, să fii sănătoasă! Măcar că şi dumnezeu ne porunceşte să primim chiar mustrări

de la cei mai mari ca noi, ei, dacă te-aș fi jignit, ferească dumnezeu, atunci ai avea dreptul să te și superi. Dar eu stau liniștit și la locul meu, nu spun nimic, mă gîndesc numai cum ar fi mai bine și mai mulțumitor, ce ar fi spre bucuria și mîngîierea tuturor, și tu cum răspunzi la dragostea mea? De aceea, dragă, zic, nu te pripi cu vorba, întîi gîndește-te bine, roagă-te lui dumnezeu să-ți dea o judecată dreaptă. Și atunci, dacă...

Porfiri Vladimirîci trăncănea într-una și nu mai isprăvea. Vorbele se țineau șir, fără sfîrșit, ca niște bale groase. Anninka se uita la el înspăimîntată și se gîndea : „Cum dumnezeu nu se înecă de atîta vorbărie!" Dar de spus ce are de făcut după moartea Arinei Petrovna, unchiul tot nu i-a spus. Ea a încercat să aducă vorba despre asta și în timpul prînzului, și la ceaiul de seară, dar de fiecare dată Iudușka începea să toace cu gura despre alte cele, încît Anninkăi îi și părea pînă la urmă rău că-l stîrnise și se gîndea numai : „Cînd o să se isprăvească odată cu toate astea?"

După prînz, cînd Porfiri Vladimirîci s-a dus să se culce și Anninka a rămas singură cu Evpraxeiușka, a apucat-o deodată cheful să intre în vorbă cu chelăreasa unchiului său. Era curioasă să afle cum de n-o înspăimîntă să trăiască la Golovliovo și ce-i dă puterea să suporte potopul de vorbe goale care se revarsă din zori și pînă seara din gura unchiului.

— Nu ți-e urît, Evpraxeiușka, la Golovliovo?

— De ce să-mi fie urît? Nu-s cucoană.

— Da' chiar așa... Mereu singurică... fără distracții, fără nici o plăcere, nimic!

— Ce plăcere îmi trebuie mie? Dacă mi-e urît, mă uit pe fereastră. Parcă la taica acasă, la biserica Sfîntul Nicolae din Kapelki, mi-a fost mai vesel?

— Cred totuși că acasă ți-a fost mai bine. Ai avut prietene, vă duceați una la alta, vă jucați...

— Cum să nu!

— Dar aici, cu unchiul... Spune numai lucruri plicticoase și așa de mult vorbește, doamne! Totdeauna e așa?

— Totdeauna, toată ziulica aşa vorbeşte!
— Şi nu ţi-e lehamite?
— Mie? Dar ce, parcă-l ascult?
— Oricît, nu poţi să nu-l asculţi de loc. Poate să bage de seamă şi să se supere.
— Da' de-un' să ştie? Că doar mă uit la el! El vorbeşte, eu mă uit la gura lui, şi în vremea asta mă gîndesc la ale mele.
— Şi la ce te gîndeşti?
— La cîte şi mai cîte. Dacă trebuie puşi castraveţi la murat, mă gîndesc la castraveţi; dacă trebuie trimis cineva la tîrg, mă gîndesc la asta. Sînt treburi multe într-o gospodărie, am la ce să mă gîndesc.
— Va să zică, măcar că şedeţi împreună, de fapt tot singură eşti?
— Da, de fapt, tot singură. Uneori, seara, îi vine pofta să jucăm „popa-prostu" — şi jucăm. Dar şi atunci, în mijlocul jocului, odată-l vezi că se opreşte, strînge cărţile şi începe să flecărească. Iar eu mă uit la el... Pe vremea răposatei Arina Petrovna, era mai vesel. Îi era frică atunci să vorbească prea mult, pentru că bătrîna îi cam punea stavilă. Dar acum, să te ferească dumnezeu, nu mai are frîu...
— Ei vezi, Evpraxeiuşka, asta e îngrozitor! E îngrozitor cînd vezi că un om vorbeşte şi nu ştii de ce vorbeşte, nici ce vrea să spuie, nici cînd are să isprăvească! E îngrozitor, nu? Îţi vine să-ţi iei lumea în cap.
Evpraxeiuşka se uită la Anninka, de parcă pentru întîiaşi dată i-ar fi venit în minte ceva care o pusese pe gînduri.
— Nu sînteţi singura, zise ea, la noi mulţi nu-l iubesc din pricina asta.
— Daa?
— Da. Chiar şi slugile... nici una nu stă mult la noi; uneori, la lună trebuie să luăm altele. Şi cu vătafii la fel. Şi tot din pricina asta.
— Îi sîcîie?
— Îi *tiranisește*. Beţivii, ăia stau, că beţivii n-aud nimic. Poţi să le suni şi din trîmbiţă, tot degeaba.

Parcă au capul în traistă. Dar vedeți, boclucu-i altul. Dumnealui nu-i place omul beţiv.

— Ah, Evpraxeiuşka, Evpraxeiuşka, şi mai vrea încă să mă convingă să rămîn la Golovliovo.

— Şi ce-ar fi, domnişoară, dacă într-adevăr aţi rămîne la noi ? Poate de matale i-ar fi ruşine...

— Foarte mulţumesc ! Pe mine nu m-ar răbda nici să-l privesc în ochi !

— Mă rog ! Dumneavoastră sînteţi boieri, sînteţi slobozi să faceţi cum vi-i voia... Dar mă gîndesc : slobozi, slobozi, cu toate astea tot se întîmplă să trebuiască să jucaţi cum vă cîntă altul.

— Ah, şi încă de cîte ori !

— Aşa îmi ziceam şi eu. Şi am vrut să vă mai întreb ceva : e bine să fii actriţă ?

— Îţi cîştigi pîinea. Şi atîta-i bine.

— Dar e adevărat ce spune Porfiri Vladimirîci, că pe actriţe bărbaţii străini pot să le cuprindă de mijloc ?

Anninka se roşi toată.

— Porfiri Vladimirîci habar n-are de nimic, răspunse ea enervată, de aceea vorbeşte prostii. Nici măcar nu poate face deosebirea că pe scenă se joacă, nu-i pe adevăratelea.

— Da, şi-apoi... chiar dînsul, Porfiri Vladimirîci... Cînd v-a văzut, a căscat gura : „Nepoţico" în sus, „nepoţico" în jos... ca un om cumsecade. Dar cum îi mai jucau ochii în cap neruşinatului !

— De ce vorbeşti prostii, Evpraxeiuşka ?

— Eu ? Ce treabă am eu să mă amestec ?... O să rămîneţi aici şi-o să vedeţi şi singură ! Mie ce-mi pasă ? Dacă mi-o da drumul, mă întorc la taica acasă. Tot e plictiseală aici, aţi avut dreptate ce-aţi zis.

— Degeaba îţi închipui că s-ar putea să rămîn la Golovliovo ; dar că e plictiseală aici, asta aşa e. Şi cu cît ai să trăieşti mai mult în casa asta, cu atît are să-ţi fie mai urît.

Evpraxeiuşka se gîndi puţin, căscă şi zise :

— Cînd trăiam la taica acasă, eram subţire-subţirică şi acum, uitaţi-vă la mine, m-am făcut cît o sobă ! Pesemne că-mi prieşte plictiseala...

— Chiar şi aşa, mult tot n-ai să poţi răbda aici. Ţine minte vorbele mele : n-ai să poţi răbda !

Şi cu asta s-a încheiat convorbirea. Din fericire, Porfiri Vladimirîci n-a auzit-o... Altminteri, ar fi avut o nouă temă bogată pentru a-şi împrospăta pelteaua nesfîrşită a predicilor lui morale.

Două zile de-a rîndul a mai chinuit-o Porfiri Vladimirîci pe Anninka. N-o slăbea de loc : „Mai rabdă, mai aşteaptă, îi spunea într-una. Încetul cu încetul se face oţetul ! Mai întîi să ne închinăm şi să ne rugăm lui dumnezeu !..." şi altele, pînă a istovit-o cu totul. În sfîrşit, în ziua a cincea, s-a gătit să plece cu ea la oraş, cu toate că şi cu acest prilej a găsit mijlocul să-i prelungească chinurile. Ea aştepta, în şubă, în antreu, gata de plecare, iar el parcă înadins îşi găsea mereu altceva de lucru — şi aşa un ceas întreg. S-a îmbrăcat, s-a spălat, s-a bătut cu palma pe coapsă, şi-a făcut cruce, a mai umblat, a mai şezut, a dat diferite porunci cam de felul ăsta : „Aşa să faci, frate" sau „să bagi de seamă, frate, să nu se întîmple ceva !" Într-un cuvînt, se purta de parcă pleca din Golovliovo pentru vecie, nu pentru cîteva ceasuri ! După ce în modul ăsta a scos sufletul tuturor : şi oamenilor, şi cailor care de un ceas şi jumătate aşteptau la scară, a văzut în sfîrşit că i se uscase şi lui gîtul de atîta vorbărie şi s-a hotărît să plece la drum.

În oraş, toată treaba s-a isprăvit în tocmai atîta timp cît le-a trebuit cailor ca să-şi mănînce ovăzul la han. Porfiri Vladimirîci a prezentat o socoteală din care s-a văzut că în ziua morţii Arinei Petrovna, capitalul orfanelor consta din aproape 20.000 de ruble în rente de cinci la sută. Apoi, potrivit actelor care dovedeau că orfanele sînt majore, s-a dat, pe cererea de încetare a tutelei, o încheiere, prin care tutorele era desfăcut de tutelă, iar moşia şi capitalul erau trecute în stăpînirea deplină a proprietarilor. În aceeaşi zi, seara, Anninka a iscălit

toate hîrtiile și opisele pregătite de Porfiri Vladimirîci și, în sfîrșit, a respirat liberă.

Zilele următoare și le petrecu într-o mare agitație. Mai întîi, vru să plece din Golovliovo îndată, pe loc, dar la semnele de nerăbdare pe care le dădea, unchiul îi răspundea cu glume care, cu tot tonul lor blajin, ascundeau o încăpățînare atît de prostească, încît nici o putere omenească n-ar fi fost în stare s-o înfrîngă.

— Singură ai zis că ai să rămîi la noi o săptămînă! Atunci rămîi! îi spuse el. Ce, ai de plătit casă, masă? La noi ești binevenită și fără plată. Ai tot ce poate să-ți treacă prin gînd: și mîncare, și ceai, de toate.

— Dar trebuie să plec neapărat, unchiule! îl implora Anninka.

— Tu nu vrei să mai rămîi, și eu nu vreu să-ți dau caii să pleci, glumi Iudușka. Nu-ți dau caii și te țin prizonieră aici! Uite, să treacă săptămîna — și nu mai am nimic de spus. O să punem să se slujească sfînta liturghie, o să îmbucăm ceva pentru drum, o să luăm ceaiul, o să mai stăm de vorbă, o să ne uităm unul la celălalt pînă ne-om sătura și-apoi, cu dumnezeu!... Dar încă ceva. Nu crezi că ar trebui să te duci iar la mormînt la Voplino, să-ți iei rămas bun de la bunicuța? Poate răposata are să-ți mai dea vreun sfat spre binele tău...

— Mă rog, consimți ea.

— Atunci uite ce-o să facem. Miercuri de dimineață o să punem să se facă aci o liturghie, o să prînzim de plecare, pe urmă căișorii mei au să te după la Pogorelka; iar de acolo la Dvoriki ai să te duci cu caii tăi, că acum ești moșierească, ai caii tăi.

Anninka fu nevoită să se supună. Trivialitatea are o putere uriașă și pe omul fără experiență îl ia totdeauna prin surprindere: În timp ce el se uită în jur și se miră, ea repede îl învăluie și-l prinde în menghinea ei. Fiecăruia i s-a întîmplat poate să treacă pe lîngă o cloacă și nu numai să-și astupe nasul cu mîna, dar chiar să se căznească să nu

respire ; o sforțare asemănătoare trebuie să facă și acela care se nimerește într-o atmosferă îmbibată de trivialitate și de vorbărie goală. Trebuie să-și adoarmă văzul, auzul, mirosul și gustul ; trebuie să-și amorțească orice simț, să fie ca de lemn. Numai atunci n-au să-l înăbușe miasmele trivialității. Anninka a înțeles lucrul acesta, deși cam tîrziu; în orice caz, s-a hotărît să lase sarcina eliberării ei din Golovliovo pe seama mersului firesc al lucrurilor. Iuduška o copleșise pînă într-atît cu trăncăneala lui nestăvilită, încît nici nu mai cuteza măcar să se ferească atunci cînd el, chipurile ca rudă, o îmbrățișa, o mîngîia pe spate și-i zicea : „Uite, acum ești cuminte !" E drept că, fără să vrea, se cutremura de fiece dată cînd simțea lunecîndu-i pe spate și tremurînd ușor mîna lui osoasă, dar cu altceva mai mult decît atîta nu-și arăta scîrba, deoarece o oprea gîndul : „Doamne, de m-ar lăsa încalte să plec după o săptămînă !" Din fericire pentru ea, Iuduška nu era din cale-afară de susceptibil și, cu toate că nu-i scăpau poate tresăririle ei de enervare, nu zicea nimic. Era, pare-se, în ce privește raporturile dintre sexe, de părerea care se poate rezuma în zicala : mă iubești, nu mă iubești, dar mai des să mă privești !

În sfîrșit, veni ziua atît de mult așteptată a plecării. Anninka se sculă aproape la șase dimineața. Totuși, Iuduška i-o luase înainte. Apucase să isprăvească cu rugăciunile obișnuite și, în așteptarea primului dangăt de clopot de la biserică, umbla prin odăi, în halat și papuci, se uita, trăgea cu urechea pe la uși și așa mai departe. Era vădit agitat și, întîlnindu-se cu Anninka, s-a uitat la ea cu coada ochiului. Afară se luminase cu desăvîrșire, dar era vreme urîtă. Cerul tot era acoperit de nori întunecați, din care se cernea chiciura de primăvară — nici tu ploaie, nici tu ninsoare. Pe drumul înnegrit al satului se vedeau băltoace, semn că pe cîmp zăpada începuse să se topească dedesubt. Un vînt puternic sufla dinspre miazăzi, prevestind un dezgheț cu umezeală. Copacii începuseră să se scuture de

zăpadă şi-şi clătinau care-ncotro crengile goale şi jilave. Acareturile apăreau negre şi parcă vîscoase. Porfiri Vladimirîci o duse pe Anninka la fereastră şi-i arătă cu mîna priveliştea reînvierii primăvăratice.

— Uite ce vreme, şi chiar vrei să pleci? întrebă el. N-ar fi mai bine să amîi?

— Ah, nu, nu, strigă Anninka speriată. Nu, asta... asta... o să treacă!

— Nu cred. Dacă pleci la unu, înainte de şapte n-ai să fii la Pogorelka. Şi noaptea, pe dezgheţul ăsta, n-ai să poţi călători, tot o să trebuiască să mîi acolo.

— Ah, nu, am să plec îndată, am să călătoresc şi noaptea, nu mi-e frică, unchiule. Şi de ce să mai aştept pînă la unu? Lasă-mă să plec chiar acum, unchiule dragă!

— Şi bunicuţa ce o să zică? O să zică: „Halal nepoată, a venit, a zburdat şi nici nu s-a sinchisit de binecuvîntarea mea".

Porfiri Vladimirîci se opri şi tăcu. Cîtva timp se suci pe loc, ba se uita la Anninka, ba lăsa ochii în pămînt. Se vedea că ar vrea să-i spună ceva şi nu se poate hotărî. În cele din urmă îi zise:

— Stai puţin, să-ţi arăt ceva! şi scoase din buzunar o foaie de hîrtie împăturită, pe care i-o întinse, adăugînd: Citeşte!

Anninka citi:

„Azi m-am închinat şi m-am rugat bunului dumnezeu să mi-o lase pe Anninka mea. Şi dumnezeu mi-a spus: Ia-o pe Anninka de mijlocelul ei plinuţ şi strînge-o la piept!"

— Ei, ce zici? întrebă el, pălind uşor.

— Vai, unchiule, ce murdărie! răspunse ea, uitîndu-se buimăcită la Iudușka.

Porfiri Vladimirîci păli şi mai tare şi, mormăind printre dinţi: „Nouă ne trebuie pesemne husari". îşi făcu cruce şi ieşi din odaie tîrşîind papucii.

Dar peste un sfert de ceas se întoarse îndărăt şi, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat, intră iar în vorbă cu Anninka:

— Va să zică, îi spuse, de aici pleci la Voplino, să-ţi iei rămas bun de la bunicuţa? Foarte bine, foarte bine, ia-ţi rămas bun. E frumos că ţi-ai adus aminte de bunicuţa. Nu trebuie să-ţi uiţi niciodată rudele, mai cu seamă pe acelea care şi-au dat, putem spune, viaţa pentru noi.

Luară parte la slujirea liturghiei şi a parastasului, gustară din colivă la biserică, apoi se întoarseră acasă, mîncară iar din colivă şi se aşezară la ceai. Ca dintr-adins, Porfiri Vladimirîci sorbea din pahar mai încet decît oricînd şi, între o sorbitură şi alta, trăncănea, lungind obositor fiecare cuvînt.... Totuşi, pe la zece, ceaiul luă sfîrşit şi Anninka întrebă cu ton rugător :

— Ei, acum pot pleca, unchiule ?

— Cum, şi prînzul ? La drum fără să mănînci ? Ce-ţi închipui că unchiul are să te lase să pleci aşa ? No, no, no ! Nici să nu te gîndeşti ! Aşa ceva nu s-a întîmplat de cînd lumea la Golovliovo. *Maminca*, răposata, nici nu m-ar mai lăsa să viu în faţa ochilor ei, dacă ar şti că mi-am lăsat nepoata să plece la drum fără pîine şi sare. Nici să nu te gîndeşti, nici prin minte să nu-ţi treacă.

Şi din nou Anninka fu nevoită să se supună.

Trecu un ceas şi jumătate şi totuşi nici pomeneală să se pună masa. Lumea se împrăştiase care încotro. Evpraxeiuşka, zîngănind cu cheile, umbla de ici pînă colo prin curte, între chiler şi beci ; Porfiri Vladimirîci stătea de vorbă cu vătaful, pe care-l chinuia cu porunci fără nici un dumnezeu, tot bătîndu-se cu palma pe coapsă şi căutînd cu orice chip să lungească timpul prin tot soiul de tertipuri. Anninka se plimba singură în sus şi în jos prin sufragerie, se uita la ceas, îşi număra paşii, apoi secundele : una, două, trei... Din cînd în cînd, îşi arunca ochii pe fereastră şi vedea cum băltoacele se fac din ce în ce mai mari.

În sfîrşit, se auzi clinchet de linguri, cuţite şi farfurii : feciorul Stepan intră în sufragerie şi întinse faţa de masă. Dar se pare că o părticică din zgura de care era plin Iuduşka intrase şi în el, căci abia-

abia se mișca să așeze farfuriile, sufla alene în pahare și se uita apoi prin ele în zare... Exact la unu se așezară la masă.

— Ei, iaca, a sunat și ceasul despărțirii! începu Porfiri Vladimirîci conversația de rigoare dinaintea plecării.

Farfuria cu supă se afla în fața lui, dar nu se atingea de ea, ci se uita la Anninka, atît de galeș, încît pînă și vîrful nasului i se roși. Dînsa dădea în pripă pe gît o lingură după alta. În sfîrșit, luă și el lingura și era aproape s-o bage în supă, dar se opri și o puse la loc pe masă.

— Eu sînt bătrîn, pe mine te rog să mă ierți, începu el s-o toace la cap, tu mănînci de parcă ai alerga cu cai de poștă, dar eu îmbuc la pas. Nu-mi place să-mi bat joc de darul dumnezeiesc. Pîinea ne-a fost dată ca să ne ținem viața, nu s-o risipim de pomană; uite cîte fărîmituri sînt în jurul tău. Și, de altminteri, mie, totdeauna îmi place să fac totul temeinic, cu socoteală: lucrurile ies mai bine. Pe tine te-o fi supărînd poate că eu la masă nu sar prin cerc sau, cum s-o mai fi chemînd asta la voi, dar n-am ce-ți face: n-ai decît să te superi, dacă vrei. Ai să te superi, ai să te superi și ai să te împaci. Nici tu n-ai să fii mereu tînără, și n-ai să sări mereu prin cercuri. Cîndva ai să cunoști și tu viața mai bine și atunci ai să vezi că unchiul a avut dreptate. Acuma poate mă asculți și îți zici în gînd: „Ce zaharisit e unchiul și cicălitor!", dar după ce ai să trăiești cît am trăit eu, ai să schimbi cîntecul. Ai să zici: „Înțelept a fost unchiul și ce bine m-a învățat!"

Porfiri Vladimirîci își făcu cruce și înghiți două linguri de supă. Apoi lăsă lingura în farfurie și se rezemă de spătarul scaunului, în vederea unui nou logos.

Pe Anninka o mînca limba să-i strige: „Lipitoareo!", dar se stăpîni, își turnă repede un pahar cu apă și-l bău tot dintr-o înghițitură. Iudușka mirosi parcă ce se petrece în sufletul ei și se porni:

— Ce, nu-ţi place? Mă rog, chiar dacă nu-ţi place, ascultă-l totuşi pe unchiu-tău ce-ţi spune. De mult am vrut să vorbesc cu tine cu privire la pripeala asta a ta, dar tot n-am găsit clipa potrivită. Nu-mi place pripeala asta, e semn de uşurinţă, de nechibzuinţă. Uite, aşa aţi făcut şi atunci cînd aţi plecat şi aţi lăsat-o pe bunicuţa, fără să vă fie milă că-i zdrobiţi bătrînei inima. Şi de ce la urma urmei?

— Ah, unchiule, de ce mai aminteşti acum de lucrurile astea? S-a făcut, s-a trecut! Nu-i frumos din partea dumitale.

— Stai, aici nu-i vorba de frumos sau nefrumos, e vorba că un lucru făcut poate fi şi desfăcut. Nu numai noi, păcătoşii, dar şi dumnezeu se răzgîndeşte uneori: azi trimite ploaie, mîine vreme frumoasă. Hai! Că doară teatrul nu e cine ştie ce comoară! Hai, hotărăşte-te!

— Nu, unchiule, lasă asta te rog!

— Şi încă ceva am vrut să-ţi spun: nu e bună uşurinţa ta, dar mai ales nu-mi place că te porţi cu atîta uşurinţă faţă de sfaturile celor mai bătrîni ca tine. Unchiul îţi vrea binele, şi tu: lasă! Unchiul îţi vorbeşte blînd şi cu dragoste, şi tu te burzuluieşti! Dar ştii tu cine ţi l-a dat pe unchiu? Zi, ştii cine ţi l-a dat?

Anninka se uită la dînsul, nedumerită.

— Dumnezeu ţi l-a dat! Da! Dumnezeu! Dacă dumnezeu n-ar fi vrut, ai fi fost acuma singură, n-ai fi ştiut ce trebuie să faci, ce anume cerere să întocmeşti, cui s-o înaintezi, ce răspuns să aştepţi. Ai fi fost ca în pădure. Unul te-ar fi jignit, altul te-ar fi amăgit, al treilea ar fi rîs de tine. Dar fiindcă îl ai pe unchiu, iaca, noi cu ajutorul lui dumnezeu le-am învîrtit şi le-am isprăvit pe toate într-o singură zi. Ne-am dus şi la oraş, am fost şi la tribunal, am înaintat şi cererea, am căpătat şi rezoluţia. Iaca, draga mea, ce se cheamă să ai un unchi!

— Îţi sînt foarte recunoscătoare, unchiule!

— Dacă eşti recunoscătoare unchiului, atunci nu te mai încrunta la el, ci ascultă-l. Unchiul îţi vrea binele, cu toate că uneori ţi se pare...

Anninka de-abia se mai putea stăpîni. Nu-i mai rămînea decît un singur mijloc ca să scape de morala lui, acela de a se preface că măcar în principiu îi primește propunerea de a rămîne la Golovliovo.

— Bine, unchiule, zise ea, am să mă mai gîndesc. Îmi dau seama și eu că a trăi singură, departe de rude, nu-i tocmai ușor... Dar, în orice caz, acum nu mă pot hotărî la nimic. Trebuie să mă gîndesc mai întîi.

— Ei, iaca vezi, ai înțeles. Dar ce mai e nevoie să te gîndești? Dăm poruncă să se deshame caii, să se dea jos geamantanele din chibitcă, și iaca toată gîndirea!

— Nu, unchiule, uiți că am și o soră!

Nu se știe dacă acest argument a avut într-adevăr puterea să-l convingă pe Porfiri Vladimirîci, sau dacă toată scena asta nu fusese jucată decît de formă, pentru că, la urma urmei, nici el nu era bine dumerit dacă vrea sincer ca Anninka să rămînă la Golovliovo, sau e numai o toană trecătoare; fapt este că, după asta, masa s-a desfășurat într-un ritm mai vioi. Anninka era de acord cu toate; răspunsurile ei nu mai dădură pricină la alte șiroaie de vorbe deșarte și totuși, cînd prînzul se isprăvi, ceasul arăta două și jumătate. Anninka sări în sus ca opărită și se apropie de unchiul ei să-și ia rămas bun.

Zece minute după asta, Iudușka, în șubă și în cizme de blană, o petrecu pînă la scară și supraveghe în persoană ca domnișoara să fie așezată în chibitcă cu toată grija.

— La vale să mergi mai domol, m-auzi? Și pe povîrnișul de la Senkino, să bagi de seamă să nu răstorni trăsura! porunci el vizitiului.

În sfîrșit, au suit-o pe Anninka în chibitcă, au așezat-o bine, au învelit-o și au încheiat burduful.

— Poate că totuși rămîi! mai strigă o dată Iudușka, vrînd ca și de față cu servitorimea adunată lucrurile să se petreacă cum se cuvine între rude. Cel puțin, spune, ai să mai vii pe la noi?

Dar Anninka se simţea acum liberă, şi-i veni deodată pofta de năzbîtii. Scoase capul afară din chibitcă şi, rostind răspicat fiecare cuvînt, îi răspunse :

— Nu, unchiule, n-am să mai vin ! E îngrozitor la dumneata !

Iuduşka se făcu că n-aude, dar buzele îi păliră...

Scăparea din captivitatea de la Golovliovo i-a umplut pînă într-atît Anninkăi inima de bucurie, încît nici un moment nu s-a gîndit că lasă acolo, captiv pe vecie, un om pentru care, cu plecarea ei, se rupea orice legătură cu lumea celor vii. Se gîndea numai la sine : că a scăpat şi că acum e fericită. Şi acest simţămînt de fericire că a scăpat era atît de puternic, încît, cînd s-a dus din nou la cimitirul din Voplino, nu se mai vedea la ea nici o urmă din acea sensibilitate nervoasă pe care o manifestase întîia oară la mormîntul bunică-si. De astă dată a ascultat liniştită slujba de pomenire, s-a închinat fără nici o lacrimă în faţa mormîntului şi a primit destul de bucuroasă invitaţia preotului de a lua ceaiul la el.

Locuinţa în care şedea preotul din Voplino era foarte modestă. Singura odaie mai curată din casă, care servea ca odaie de primire, era de o goliciune jalnică. De-a lungul pereţilor erau înşirate vreo duzină de scaune de lemn vopsit, îmbrăcate cu o pînză păroasă, destul de ruptă pe alocurea, şi, printre ele, o canapea la fel, cu spătarul bombat ca pieptul unui general din şcoala dinainte de reformă. Tot lîngă perete, între două ferestre, stătea o masă simplă, acoperită cu postav pătat, pe care se găseau registrele parohiei, îndărătul cărora se vedea o călimară cu tocul în ea. În colţul de răsărit atîrna un chivot cu icoanele rămase de dar de la părinţi şi cu o candelă aprinsă ; dedesubt se aflau două cufere, acoperite cu o pînză cenuşie decolorată, în care era zestrea preotesei. Tapete pe pereţi, de loc ; pe un perete, atîrnau la mijloc cîteva fotografii, reprezentînd nişte feţe bisericeşti. În odaie mirosea ciudat, pesemne servea de mult drept cimitir de gîndaci şi de muşte. Preotul, om încă tînăr, se ofilise mult în această

atmosferă. Părul bălai și rar îi atîrna în chip de plete, ca ramurile unei sălcii plîngătoare ; ochii, altădată, albaștri, îi erau acum stinși ; glasul îi tremura ; bărbuța i se rărise. Anteriul jerpelit se încheia prost în față și atîrna pe el ca pe un cuier. Preoteasa, și ea tînără, părea încă mai trecută decît bărbatu-său, din pricina nașterilor din fiecare an.

Cu toate acestea, Anninka n-a putut să nu bage de seamă că, pînă și acești oameni nevoiași, umili și necăjiți, se purtau cu ea nu cum s-ar purta cu o adevărată enoriașă, ci mai degrabă cu un fel de compătimire, ca față de o oiță rătăcită.

— Ați fost la unchiul dumneavoastră ? începu preotul, luînd cu băgare de seamă o ceașcă de ceai de pe tava din mîinile preotesei.

— Da, am stat la el aproape o săptămînă.

— Porfiri Vladimirîci e acum cel mai mare moșier din parohia noastră. Altul mai avut ca el nu-i. Și cu toate astea, se pare că n-are noroc în viață. I-a murit un fiu, apoi al doilea, și acum și mama dumisale. Mă miră că n-a stăruit să rămîneți la el, la Golovliovo.

— Ba mi-a propus, dar n-am vrut eu.

— Și pentru ce ?

— E mai bine omul să trăiască liber.

— Firește, coniță, libertatea nu-i rea, dar nu-i nici ea lipsită de primejdii... Și dacă mai ținem seama că dumneavoastră sînteți ruda cea mai apropiată a lui Porfiri Vladimirîci, și prin urmare moștenitoare după lege a întregii lui averi, cred că asta merită să dai puțintel și din libertate.

— Nu, părinte. Socot că tot mai bine e ca omul să-și cîștige singur pîinea. Ți-e viața mai tihnită, cînd simți că nu ești îndatorată nimănui.

Preotul se uită la ea cu ochii săi stinși, de parcă ar fi vrut s-o întrebe : „Dar tu știi oare ce-i să-ți cîștigi pîinea ?“ Nu cuteză însă, și își încheie numai sfiicios poalele anteriului.

— Și aveți leafă mare ca actrițe ? se băgă în vorbă preoteasa.

Preotul se sperie de-a binelea de această întrebare și chiar îi făcu preotesei semn din ochi să tacă. Îi era teamă ca Anninka să nu se supere. Dar Anninka nu se supără și răspunse simplu:

— Eu am acum o sută cincizeci de ruble pe lună, iar soru-mea o sută. Și avem și spectacole în beneficiu. Cîștigăm împreună ca la vreo șase mii pe an.

— Și de ce are surioara mai puțin? Nu-i la fel de destoinică? urmă preoteasa curioasă.

— Ba da, dar are alt „gen". Eu am voce și cînt, și asta place mai mult publicului; soru-mea n-are așa voce și joacă în vodeviluri.

— Va să zică și la dumneavoastră e la fel: unu-i popă, altul diacon și altul dascăl?

— De altminteri, noi împărțim drept cîștigul; ne-am înțeles așa din capul locului, să-l împărțim pe jumătate.

— Ca între surioare! Ce poate fi mai frumos decît să împarți frățește?! Și cît vine, părinte, pe lună, dacă pe an face șase mii?

— Dacă pe an e șase mii, apoi asta înseamnă cinci sute pe lună; și împărțit pe jumătate, face două sute cincizeci.

— O, ce de bănet! Noi nici într-un an nu cîștigăm atîta. Și încă ceva am vrut să vă întreb: e drept că lumea se poartă cu actrițele ca și cum n-ar fi... femei adevărate?

Popa fu cît pe ce să se zborșească de-a binelea și-și desfăcu chiar poalele anteriului, dar văzînd că Anninka rămăsese aproape nepăsătoare la întrebare, își zise: „Ehe! Pe asta-i greu s-o scoți din pepeni!" și se liniști.

— Adică, cum vine asta: „Ca și cum n-ar fi femei adevărate?" întrebă Anninka.

— Apoi, cică le-ar săruta, le-ar îmbrățișa, mai știu eu ce... Și chiar atunci cînd ele n-au poftă, sînt silite...

— Dar nu sînt sărutări adevărate, numai așa, se prefac că se sărută. Cît despre poftă, despre asta nici vorbă nu poate să fie, fiindcă totul se face

cum cere piesa : așa cum scrie în piesă, așa trebuie să se facă.

— Ca în piesă, ca în piesă, dar oricît... Vine și ți se vîră în suflet unul cu rîtul bălos, de ți-e mai mare scîrba să te uiți la el, și tu trebuie să-i dai buzele...

Anninka roși fără să vrea ; îi trecu pe dinaintea ochilor „rîtul bălos" al viteazului căpitan Papkov... ăsta într-adevăr ți „se vîra în suflet" și, chiar nu „cum scrie în piesă"...

— Ei, dumneata n-ai de unde să știi cum se petrec lucrurile, zise ea scurt.

— Firește, noi n-am fost la teatre. Dar, oricît, îmi închipui că se petrec acolo de toate... Vorbesc adesea cu părintele despre dumneavoastră, domnișoară, și ne pare rău, ne pare chiar foarte rău de dumneavoastră...

Anninka nu răspunse nimic. Preotul ședea și se ciupea de bărbuță, cumpănind parcă dacă să-și spună și el cuvîntul.

— De bună seamă, cuconiță, orice meserie își are părțile plăcute și părțile neplăcute, spuse el în cele din urmă. Omul, în slăbiciunea lui, e încîntat de cele dintîi și caută să uite de celelalte. De ce să uite ? Tocmai pentru ca, pe cît e cu putință, să nu aibă în fața ochilor ceea ce i-ar aminti de datoria lui și de viața virtuoasă.

Și oftînd, încheie :

— Lucrul de căpetenie, coniță, e să-ți păzești comoara.

Preotul se uită la Anninka cu aerul omului deprins a da învățătură ; preoteasa dădea trist din cap, ca și cum ar fi vrut să spună : „Dar unde e chip ?!"

— Și tocmai comoara asta, socot eu, s-o păzești în meseria actoricească e lucru destul de îndoielnic, urmă părintele.

Anninka nu știa ce să răspundă. Avea tot mai mult simțămîntul că în gura acestor oameni simpli cuvîntul „comoară" e de aceeași natură ca vorba *„la chose"* în gura domnilor „ofițeri ai garnizoanei

din oraș". În tot cazul, își dădu seama că și aici, ca și la unchiul, era privită ca o altă-aia, cu care te poți purta cu îngăduință, dar de la distanță, ca să nu „te spurci"...

Pentru a schimba vorba, îl întrebă pe preot:

— De ce, părinte, e așa de săracă biserica sfinției tale?

— N-are cum să fie bogată, de aia e săracă. Moșierii sînt toți risipiți prin slujbe, iar mujicii n-au de unde. Și apoi, nici n-avem decît vreo două sute în parohia noastră.

— Clopotul e și el într-un hal fără de hal, oftă preoteasa.

— Și clopotul, și celelalte. Clopotul, coniță, cîntărește numai vreo cincisprezece puduri și s-a mai și dogit, din păcate. Nu mai sună, ci zbîrnîie, că mi-i și rușine. Răposata Arina Petrovna ne făgăduise unul nou și dacă ar fi trăit, acum l-am fi avut fără îndoială.

— Dar de ce nu i-ai vorbit lui unchiu-meu despre această făgăduială a bunicuței?

— I-am vorbit, coniță, și trebuie să recunosc că m-a ascultat cu toată bunăvoința. Dar nu mi-a putut da un răspuns mulțumitor; n-a auzit, cică, niciodată de la *maminca* despre așa ceva, cică nu i-ar fi vorbit răposata nimic despre asta. Dacă ea i-ar fi spus, atunci nici nu începe vorbă că i-ar fi îndeplinit dorința...

— Dar cum să nu fi auzit! exclamă preoteasa. Toți megieșii știu, numai dumnealui n-a auzit!

— Și uite-așa o ducem! Înainte, aveam încalte oarecîcare nădejde, dar acum, nici nădejde nu ne-a mai rămas. Cîteodată n-avem nici cu ce face slujbă: nici prescură, nici vin roșu... Despre nevoile noastre, nu mai vorbesc...

Anninka vru să se scoale și să-și ia rămas bun, dar pe masă apăru o altă tavă, cu două farfurii — una cu ciuperci, alta cu niște icre, și o sticlă de maderă.

— Mai stați, vă rog... iertați-mă că nu-i cine știe ce, dar faceți-mi plăcerea și gustați.

Anninka se supuse, mîncă la iuțeală doi rîșcovi, dar de maderă nu se atinse.

— Uite ce am vrut să vă mai întreb, i se adresă din nou preoteasa. Avem aici una, fata unui om de la curtea din Lîsciov, care a fost în slujbă la o actriță, la Petersburg. Ea zice că actrițele o duc foarte bine, numai că fiește care lună trebuie să ceară bilet... E adevărat?

Anninka se uită la ea cu ochii mari, nepricepînd ce vrea să spună.

— Bilet de voie, cum s-ar zice, adăugă popa, ca s-o lămurească. Dar eu gîndesc că fata minte. Am auzit, dimpotrivă, că multe actrițe primesc chiar pensie de la stat pentru slujbă.

Anninka văzu că-i bună vorba ceea: „Cu cît în pădure mai mult te adîncești, peste tot mai mulți butuci nimerești", și se ridică să-și ia rămas bun, hotărîtă într-adevăr să plece.

— Noi am tras nădejde că dumneavoastră acu o să vă lăsați de teatru, stărui mai departe preoteasa.

— Și de ce?

— Așa. Sînteți domnișoară de familie, vîrstnică, aveți moșie... Ce poate să fie mai bine?

— Și sînteți și moștenitoarea unchiului dumneavoastră, adăugă preotul.

— Nu, n-o să rămîn.

— Și noi care am nădăjduit atîta! Vorbeam între noi și ziceam: domnișoarele noastre au să vie, fără doar și poate, acum să șadă aici, la Pogorelka. Și tare-i plăcut vara la noi: poți merge să culegi ciuperci în pădure! o ademeni preoteasa.

— Ciuperci avem la noi destule, chiar în verile secetoase, întări preotul.

În sfîrșit, Anninka plecă. De cum ajunse la Pogorelka, primul ei cuvînt fu: „Caii! caii! vă rog, cît mai repede". Dar la această rugăminte Fedulîci răspunse ridicînd doar din umeri.

— Cum „caii"? Încă nici nu le-am dat nutreț, bombăni el.

— Apoi de ce? Ah, doamne, parcă v-ați vorbit cu toții!

— Da, de bună seamă că ne-am vorbit! Cum să nu ne vorbim cînd oricine vede că noaptea pe dezgheț nu se poate pleca la drum. Cum vrei mata, să intri cu roțile într-un smîrc de unde să nu mai poți ieși? Tot mai bine-i acasă.

Camerele bunicii erau de astă dată încălzite. În iatac patul era făcut și pe masa de scris fierbea samovarul. Afimiuška strînsese de pe fundul unei cutii a răposatei cîteva resturi de ceai, pe care, de cînd murise Arina Petrovna, le tot ținea în păstrare. Așteptînd să se facă ceaiul, Fedulîci sta lîngă ușă, cu fața spre domnișoară și cu mîinile cruce pe piept, avînd în dreapta sa pe văcăreasă, în stînga pe Markovna, amîndouă parcă gata-gata s-o șteargă la cel dintîi gest al mîinii.

— Ceaiul este încă de la bunicuța matale, începu vorba cel dintîi Fedulîci. A rămas pe fundul cutiei de la răposata. Porfiri Vladimirîci a vrut să ia și cutia, dar eu nu l-am lăsat: „Poate, i-am zis, or să vie domnișoarele pe aici și atunci au să vrea să bea ceai; să avem în casă, pînă-or îngriji dumnealor să aducă". Nu s-a supărat, ba a și șuguit cu mine: „Bre, zice, șiret moșneag mai ești, vrei să-l bei tu! Bine, dar vezi să ai grijă ca după aceea să-mi trimiți cutia la Golovliovo!" E în stare să trimită chiar mîine s-o ia!

— Trebuia să i-o fi dat pe loc.

— De ce să i-o fi dat? Are dumnealui ceai destul! Acu încalte o să bem și noi, după mata... Și uite, chiar am vrea să știm, duducă: ai de gînd să ne treci lui Porfiri Vladimirîci?

— Dar nici prin cap nu-mi trece!

— Așa da! Vezi mata, noi eram hotărîți să ne împotrivim. Așa ne-am vorbit, că dacă cumva ai să vrei să ne treci pe mîna boierului de la Golovliovo, noi cu toții o să ne rugăm să ne dai drumul.

— Și de ce asta? Așa-i de rău unchiul?

— Nu că-i rău, dar te *tiranisește* și-i vorbă lungă. Te bagă în boală cu atîta vorbărie.

Anninka zîmbi fără să vrea. Curat boală! Printre pologhiile lui se prelinge un fel de puroi... Asta

nu mai e simplă turuială, e un abces puturos care supurează neîncetat...

— Şi cu mata ce-ai hotărît, duducă? urmă mai departe Fedulîci.

— Adică? Ce anume să „hotărăsc"? întrebă Anninka uşor tulburată, deoarece presimţea că iar o să vină vorba de „comoară".

— Ziceam, dacă nu vrei să te laşi matale de *actorie*?

— Nu... adică pînă acum nu m-am gîndit la treaba asta... Dar, mă rog, ce rău găseşti în faptul că-mi cîştig pîinea cum mă pricep?

— Dar cum, frumos îi să cutreieri iarmaroacele cu torba, ca să înveseleşti pe toţi beţivanii? Doar mata eşti cuconiţă!

Anninka nu răspunse nimic, ci numai îşi încruntă sprîncenele. O ciocănea mereu în cap întrebarea: „Doamne, cînd o să scap odată de aici?!"

— Mata, de bună seamă, îţi cunoşti mai bine interesul; numai că noi ne-am zis că, de acum încolo, o să vă întoarceţi la noi. Aveţi casă călduroasă, încăpătoare, poţi să te joci şi de-a prinselea prin ea, răposata bunicuţa v-a lăsat-o în stare bună. Şi dacă v-ar fi cumva urît uneori, am pune caii la sanie... iar vara aţi putea merge în pădure, după hribi...

— Avem aici ciuperci de tot soiul, rîşcovi, ghebe, hulubiţe, mînătărci, nicoreţi... de tot soiul şi strașnic de multe... molfăi la rîndul ei şi Afimiuşka, cu glas ademenitor.

Anninka îşi puse amîndouă coatele pe masă şi se străduia să nu asculte...

— Zicea o fată de pe aici, urmă Fedulîci fără milă, una care a slujit la Petersburg... că cică „actioriţele" sînt cu condicuţă şi în fieştecare lună trebuie să *prezante* condicuţa la poliţie...

Anninka sări ca arsă... Toată ziulica numai cuvinte de astea o să audă?

— Fedulîci! răcni ea ca ieşită din minţi. Ce v-am făcut? Vă face plăcere să mă jigniţi?

Ajunsese la capătul puterilor. Simţea că se îneacă... încă un cuvînt şi o doboară...

BUCURII PĂRINTEȘTI NEÎNGĂDUITE

Într-o zi, nu cu mult înainte de nenorocirea cu Petenka, Arina Petrovna, aflîndu-se la Golovliovo, a băgat de seamă că Evpraxeiuşka se cam împlinise parcă la trup. Crescută în orînduirea iobăgistă, pe vremea căreia, cînd o fată de la curte rămînea însărcinată se făcea din asta obiectul unor cercetări amănunţite şi nu lipsite de atracţie, iar cîteodată şi un izvor de cîştig — Arina Petrovna avea, în asemenea prilejuri, o privire ageră, care nu dădea greş niciodată, aşa încît i-a fost de ajuns să-şi oprească ochii ceva mai mult asupra corpului Evpraxeiuşkăi, pentru ca aceasta, fără a scoate un cuvînt, în deplină conştiinţă a vinovăţiei sale, să-şi întoarcă de la bătrînă faţa roşie ca para focului...

— Ia, ia, poftim încoa, surato, uită-te la mine! Ai rămas grea? o întrebă băbuţa cunoscătoare pe porumbiţa vinovată, fără însă ca în glasul ei să se simtă vreun fel de dojană, ba dimpotrivă cu un ton glumeţ, aproape vesel, de parcă aducea adierea vremurilor bune de altădată...

Evpraxeiuşka tăcea chitic, ruşinată sau poate mulţumită, şi numai obrajii i se încingeau din ce în ce mai tare, sub privirea cercetătoare a Arinei Petrovna.

— D-apoi asta-i! Încă de ieri am băgat de seamă că te tot strîngi să nu se vadă. „Ia te uită, zic, cum aleargă prin casă... face pe sfînta!" Apoi pe mine, să ştii, soro, nu mă păcăleşti. Eu de la cinci verste văd poznele voastre. Doar nu s-a întîmplat aşa, din senin? Hm!... Zi mai bine... de cînd? Hai, mărturiseşte!

Urmă un interogator amănunţit, cu răspunsuri nu mai puţin amănunţite: cînd s-au ivit cele dintîi semne? Dacă s-a gîndit la vreo moaşă? Dacă Porfiri Vladimirîci ştie ce bucurie îl aşteaptă? Dacă se păzeşte şi nu ridică greutăţi? şi aşa mai departe. A reieşit că Evpraxeiuşka e în luna a cincea, că de moaşă pînă acum încă nu s-a îngrijit, că

Porfiri Vladimirîci, atunci cînd i s-a adus la cunoştinţă, n-a spus nimic, ci doar a împreunat palmele ca pentru rugăciune, a bogonisit ceva şi şi-a îndreptat ochii la icoană, în semn că toate-s de la dumnezeu şi că el, împăratul ceresc, are grijă de toate; în sfîrşit, că Evpraxeiuşka a săvîrşit o dată nesocotinţa de a ridica samovarul plin, şi în aceeaşi clipă a simţit că parcă s-ar fi rupt ceva într-însa...

— Dar unde vi-i capul, doamne?! se necăji Arina Petrovna, la auzul acestor mărturisiri. După cum văd, o să trebuiască să mă ocup eu de asta! Auzi dumneata, în luna a cincea, şi încă nici nu s-a gîndit la moaşă! Bine, proasto, măcar Ulitei să i te fi arătat!

— Am avut de gînd, dar pe Ulitka boierul nu prea...

— Prostii, cucoană, prostii! Că Ulitka s-o fi făcut ori nu s-o fi făcut vinovată cu ceva faţă de boier, asta-i altă căciulă. Dar într-o împrejurare ca asta, te mai uiţi? Ce, e vorba să ne pupăm cu ea? Nu! Văd că trebuie negreşit să iau grija asta asupra mea.

Arina Petrovna ar fi vrut să folosească acest prilej şi să înceapă să se vaiete că şi acum, la bătrîneţe, tot ea trebuie să tragă greul, dar obiectul convorbirii era prea atrăgător, aşa încît se mărgini să plescăie cu limba şi urmă:

— Ei, surato, acuma să te vedem! Ţi-a plăcut să te dai cu sania, acum încearcă şi s-o tragi la deal. Încearcă! Încearcă şi tu. Iaca, eu am crescut trei băieţi şi o fată, şi cinci am îngropat de mici. Aşa că ştiu ce-s bărbaţii... Na, aici ne şed, pe grumaz, adăugă ea, bătîndu-se cu pumnul în ceafă.

Dar deodată a străfulgerat-o un gînd năzdrăvan.

— Dumnezeule, nu cumva s-a întîmplat tocmai în zi de post?... Ia stai, aşteaptă, să fac socoteala...

Şi începură să socotească pe degete, o dată, de două ori, de trei ori — şi ieşea că a fost tocmai în zi de post!

— Na-ţi-o bună! Şi ăsta cică e om sfînt! Lasă, să vezi ce am să-i fac! Pravoslavnicul nostru rău a feştelit-o! Ce-am să-mi mai rîd de el! Dacă nu l-oi lua în tărbacă, să nu-mi zici pe nume! glumi băbuţa.

Şi în adevăr, în aceeaşi zi, la ceaiul de seară, Arina Petrovna începu, de faţă cu Evpraxeiuşka, să glumească pe socoteala lui Iuduşka.

— Ei, cuviosule, ai văzut ce poznă făcuşi? Sau nu care cumva ţi-a dezmierdat sfîntul duh crăiasa? Ce să zic, frate, nici că m-am aşteptat!

La început, Iuduşka şi-a cam vîrît capul între umeri, dezgustat de glumele *mamincăi*, dar văzînd că Arina Petrovna face haz „părinteşte", „din tot sufletul", încetul cu încetul s-a înveselit.

— Mare şugubeaţă eşti, *maminca*, zău, şugubeaţă! glumi şi el la rîndul lui, dar şi de data asta, după obiceiul lui, a luat o atitudine în doi peri faţă de obiectul discuţiei familiale.

— Ce „şugubeaţă" ?!... Trebuie să vorbim serios de treaba asta, că nu-i lucru uşor. E doar o „taină"... Uite ce am să-ţi spun! E drept că n-a fost aşa cum se cere, dar oricît... Trebuie bine chibzuit ce e de făcut, şi încă ce bine! Cum crezi tu? Vrei să nască aici, sau ai s-o duci la oraş?

— Nu ştiu, *maminca*, nu ştiu nimic, dragă! se codi Porfiri Vladimirîci. Eşti şugubeaţă, *maminca*, zău aşa!

— Atunci lasă, surato, că vorbim noi amîndouă pe-ndelete despre treaba asta. Cum, ce, şi aşa mai departe, o să hotărîm, cu de-amănuntul, toate, noi între noi... Că bărbaţii ăştia, of doamne! Numai pofta să şi-o facă, c-apoi pe urmă ne lasă să ne descurcăm singure, bietele de noi, cum putem.

După descoperirea făcută, Arina Petrovna se simţea ca peştele în apă. Toată seara n-a vorbit cu Evpraxeiuşka decît despre asta şi tot nu s-a săturat. Îi ardeau obrajii şi ochii îi căpătaseră o strălucire tinerească.

— Apoi, surată dragă, ce crezi tu? De la dumnezeu e şi asta! stăruia ea. Măcar că nu-i chiar

așa cum s-ar fi cerut, dar faptu-i fapt... Numai, bagă de seamă: să te ferească sfîntul să fi fost într-o zi de post, că atunci să știi că te fac de rîsul lumii! Am să-ți fac zile fripte!

O chemară la sfat și pe Ulituşka. Întîi au vorbit despre faptul în fața căruia se găsesc, cum și ce-i de făcut, dacă trebuie clisme sau fricțiuni pe pîntece cu alifie de morcov, apoi s-au întors la tema favorită și au început iar să numere pe degete — dar tot a ieșit că a fost tocmai în zi de post! Evpraxeiuşka s-a făcut roșie ca sfecla, însă n-a încercat să tăgăduiască, ci numai a aruncat vina pe datoria ei de a se supune.

— Ce vină am eu? spunea ea. Datoria mea e să fac ce vrea „dumnealui"! Cînd stăpînul poruncește, poate una ca mine să se împotrivească?...

— Hai, hai, mironosițo, nu te mai preface! glumi Arina Petrovna. Adică vrei să zici că ție...

Într-un cuvînt, femeile nu mai isprăveau cu acest subiect. Arina Petrovna își aduse aminte de un șir de întîmplări din trecutul ei, pe care, se-nțelege, s-a apucat să le povestească pe larg. La început a istorisit cum i-a mers cu sarcinile, cum s-a chinuit cînd a rămas grea cu Stiopka-tontul; cum, atunci cînd era însărcinată cu Pavel Vladimirîci a plecat cu diligența la Moscova, ca să nu scape vînzarea la mezat a moșiei Dubrovino și cum, din pricina asta, pe urmă era cît pe ce să se ducă pe lumea cealaltă, și așa mai departe, și așa mai departe. Toate nașterile ei au avut cîte ceva; numai una a fost ușoară, aceea cînd l-a adus pe lume pe Iuduşka.

— Nici atîtica greutate n-am simțit! Ședeam uneori și mă întrebam: „Damne, oi fi cu adevărat însărcinată?..." Iar cînd s-a împlinit sorocul, numai ce m-am vîrît în pat, și nici nu știu cum, nu știu cînd, am născut! Tare ușor l-am născut pe copilul ăsta... tare ușor!...

A trecut după asta la istorisiri despre fetele de la curte: pe cîte le-a „prins" ea însăși, pe cîte a pus să le urmărească diferiți oameni de încredere, prin-

tre care mai cu seamă Ulituşka. Bătrîna păstra în amintire cu o uimitoare preciziune amănuntele tuturor acestor întîmplări. În trecutul ei şters şi în întregime absorbit de grijile mari şi mici ale agoniselii, urmărirea fetelor de la curte, care cădeau în păcat, alcătuia singurul element romantic, care făcea să vibreze într-însa o coardă simţitoare.

Era ca un fel de beletristică rătăcită într-o revistă plicticoasă, unde cititorul se aşteaptă la subiecte ca cercetări asupra „pîclelor uscate" sau asupra locului unde e înmormîntat Ovidiu şi, cînd colo, dă peste romanţa: „Zboară troica năzdrăvană..." Deznodămintele acestor romane puţin complicate din odaia slujinicelor erau de obicei foarte aspre şi chiar neomenoase (pe fata „vinovată" o măritau cu un mujic dintr-un sat depărtat şi neapărat văduv cu mulţi copii, iar pe „vinovat" îl făceau văcar sau îl trimiteau la recrutare); dar amintirea acestor deznodăminte se cam şterse (memoria oamenilor de bună condiţie e în general foarte indulgentă în ce priveşte purtarea lor din trecut). Ceea ce rămăsese încă foarte viu înaintea ochilor era felul cum au fost descoperite aceste „intrigi amoroase". Şi nu e de mirare! Ele trezeau pe vremuri acelaşi interes pasionant pe care îl stîrneşte azi un roman-foileton în care autorul, în loc să „încununeze" mai repede „ardoarea" reciprocă a eroilor săi[1], pune punct tocmai în momentul cel mai patetic şi scrie: „*Va urma*".

— Multă bătaie de cap am mai avut cu ele, povestea Arina Petrovna. Se întîmpla cîte una care căuta pînă la urmă să se ascundă, să se prefacă... îşi închipuia că o să mă păcălească... Ehei, soro, adăugă ea aproape aspru, ca şi cum ar fi ameninţat pe cineva, pe mine nu mă duci cu fofîrlica, eu am cărunţit în treburi de-alde astea!

În sfîrşit, a venit şi rîndul povestirilor din domeniul „graviditãţilor" care impuneau, ca să zicem

[1] Aluzie la o figură de stil obişnuită la autorii clasici francezi: „*couronner la flamme*" (a încununa pasiunea) (n.r.).

așa, o anumită diplomație, și față de care Arina Petrovna nu mai apărea ca răzbunătoare, ci, dimpotrivă, ca tăinuitoare și ca aripă ocrotitoare.

Așa, bunăoară, *papinca* Piotr Ivanîci, un bătrîn hodorogit de șaptezeci de ani, avea și el o „drăguță" care, la un moment dat, s-a pomenit cu un rod. Din considerații superioare, acest rod trebuia tăinuit moșneagului. Din păcate, ea, Arina Petrovna, era pe atunci în ceartă cu fratele ei, Piotr Petrovici, care, tot din anumite socoteli diplomatice, urmărea această „graviditate" și voia să deschidă ochii bătrînului în privința ibovnicei.

— Și ce crezi? Aproape chiar sub ochii lui *papinca* am învîrtit toată mașinăria. El, sărăcuțul, dormea la dînsul în iatac, iar noi, în odaia de alături, trebăluiam. Și tot în șoapte, în vîrful degetelor! Eu, cu mîinile mele, i-am astupat fetei gura să nu țipe; eu, cu mîinile mele, am strîns rufăria și tot eu am luat pruncul — născuse un băiețel tare drăguț și voinicel — m-am suit într-o birjă și l-am dus la „copii găsiți"! Așa că, peste o săptămînă, cînd a aflat frate-meu, atîta vorbă a scos din gură: „Aoleu, ce festă mi-a jucat soră-mea!"

Și a mai fost și alt caz unde s-a cerut diplomație: lucrul s-a întîmplat cu surioara Varvara Mihailovna. Bărbatu-său plecase în rezbel împotriva turcilor — și ea a călcat strîmb! A venit săraca la Golovliovo ca scoasă din minți: „Surioară, scapă-mă!"

— Ei bine, măcar că aveam un dinte împotriva ei pe vremea aceea, n-am lăsat-o să simtă ce-aveam pe suflet, am primit-o cum se cuvine, am mîngîiat-o, am liniștit-o și, sub cuvînt că a venit să petreacă la mine cîtva timp, am învîrtit lucrurile așa, că bărbatu-său nici pînă a murit n-a aflat nimic.

Iată ce le-a povestit Arina Petrovna și, trebuie să recunoaștem, rar povestitor să fi avut vreodată auditor mai atent. Evpraxeiuška își dădea silința să nu scape nici o vorbuliță, de parcă i se perindau pe dinaintea ochilor peripețiile minunate ale

unui basm feeric; cît despre Ulituşka, ea, ca părtaşă la cele mai multe din întîmplările povestite, se mulţumea să asculte şi să plescăie din buze.

Parcă întinerise şi înflorise şi ea... Avusese o viaţă foarte frămîntată. Încă din prima tinereţe, o rodea o ambiţie slugarnică — zi şi noapte visa cum să-i slujească pe boieri şi să poruncească celor de o seamă cu ea — dar totdeauna fără să reuşească. Parcă era un făcut: izbutea să pună piciorul pe o treaptă mai sus, şi hop, îmbrîncită ca de o putere nevăzută, se prăvălea iar în fundul iadului. Poseda la perfecţie toate însuşirile unei bune slugi boiereşti: era perfidă, gură-rea, totdeauna gata la orice trădare; dar suferea în acelaşi timp de un fel de nestăpînită nevoie de slugărnicie, ceea ce reducea la zero toată perfidia ei. Pe vremuri, Arina Petrovna se folosise adesea bucuroasă de serviciile ei, cînd voia să iscodească ce se petrece în odaia slugilor sau cînd voia să săvîrşească vreo altă treabă dubioasă, dar niciodată nu i-a preţuit meritele şi n-a pus-o în vreo slujbă mai acătării. De aceea, Ulita se şi jeluia şi înţepa cu limba ei de viperă; dar nimeni nu-i lua în seamă plîngerile, deoarece se ştia că-i o femeie rea, care acum blestemă de mama focului, şi peste o clipă, ajunge să-i faci semn cu degetul, vine fuga şi face sluj. Şi tot aşa s-a zbătut ea mereu să ajungă la ceva, fără să izbutească niciodată, pînă cînd a venit desfiinţarea iobăgiei şi a pus capăt ambiţiilor ei de slugă.

În tinereţea ei, i se întîmplase la un moment dat ceva care îi dăduse speranţe foarte serioase. Într-una din vizitele lui la Golovliovo, Porfiri Vladimirîci înnodase cu ea o legătură, în urma căreia — mergea vorba la Golovliovo — Ulita se alesese cu un prunc, fapt pentru care multă vreme Iuduşka a şi fost sub urgia *mamincăi*. Dacă această legătură a continuat şi în timpul vizitelor următoare ale lui Iuduşka la casa părintească — nu se ştie; fapt e că atunci cînd Porfiri Vladimirîci s-a mutat cu totul la Golovliovo, visurile Ulitei s-au spulberat în

chipul cel mai jignitor pentru ea. Îndată după ce a sosit Iudușka, ea a dat fuga la el cu un întreg morman de bîrfeli, mergînd pînă acolo că aproape o învinuia pe Arina Petrovna de potlogării. Boierul a ascultat, ce-i drept, cu interes aceste bîrfeli, dar față de Ulita s-a arătat deosebit de rece, ca și cum nu și-ar mai fi amintit nimic de altădată. Înșelată în așteptările ei și jignită, Ulițuska s-a oploșit atunci la Dubrovino, unde frățiorul Pavel Vladimirîci, din ură împotriva frățiorului Porfiri Vladimirîci, a primit-o cu brațele deschise, ba a făcut-o și chelăreasă. Acolo, parcă îi răsărise Ulitei iar steaua. Pavel Vladimirîci ședea toată ziulica la antresol și dădea pe gît pahar după pahar, iar ea alerga din zori și pînă seara pe la chilere și pivnițe, făcea gură, zăngănea cu cheile, ba se încontra chiar cu Arina Petrovna și-i făcea zile amare.

Dar prea avea trădarea în sînge, pentru ca să stea liniștită și să se bucure de norocul care dăduse pe capul ei. Era pe vremea cînd Pavel Vladimirîci începuse să bea atît de mult, încît existau destule temeiuri ca să se poată prevedea care va fi sfîrșitul acestei beții din care nu se mai trezea. Porfiri Vladimirîci și-a dat seama că în împrejurări de asemenea natură, Ulițuska reprezenta o comoară neprețuită — și îi făcu iar semn cu degetul. I-a trimis de la Golovliovo poruncă să nu slăbească cu un pas prada pe care el o ochise, să n-o contrazică cu nimic, nici măcar în ura ce-o purta frățiorului Porfiri Vladimirîci, ci atîta doar să caute să înlăture prin toate mijloacele orice amestec al Arinei Petrovna. Era una din acele mișelii familiale pe care Iudușka nu că le punea la cale după o matură chibzuință, ci le săvîrșea în modul cel mai firesc, ca ceva care izvora de la sine. De prisos să adăugăm că Ulițuska și-a îndeplinit misiunea cu conștiinciozitate. Pavel Vladimiriîci n-a încetat să-și urască frățiorul, dar cu cît îl ura mai mult, cu atît bea mai mult, și cu atît devenea mai surd la aluziile Arinei Petrovna cu privire la „dispozițiile" testamentare. Fiecare cuvînt, fiecare mișcare a muribundului, erau în-

dată aduse la cunoştinţă la Golovliovo, aşa încît Iuduşka a putut fi în deplină măsură să hotărască momentul cînd să iasă dintre culise şi să se arate pe scenă, cu adevărat stăpîn pe situaţie. Şi aşa a şi făcut, adică s-a înfiinţat la Dubrovino cînd, am putea zice, moşia era pe punctul de a cădea de la sine în mîinile lui.

Pentru aceste servicii, Porfiri Vladimirîci i-a făcut dar Ulituşkăi stofă de o rochie, însă de persoana lui tot n-a lăsat-o să se apropie. Ulituşka s-a prăvălit iar în prăpastie, de pe culmea măreţiei ei, şi se părea că de data asta nimeni pe lume n-o să-i mai facă semn cu degetul ca s-o cheme...

În semn de deosebită mulţumire „pentru că i-a îngrijit frăţiorul lui în clipele cele din urmă", Iuduşka i-a dat şi ei un colţişor în izba unde erau oploştiţi cei cîţiva oameni de la curte rămaşi după desfiinţarea iobăgiei. Nemaiavînd încotro, Ulituşka s-a împăcat acolo pentru totdeauna cu soarta ei, aşa că, atunci cînd Porfiri Vladimirîci a pus ochii pe Evpraxeiuşka, Ulituşka n-a mai arătat nici un fel de nemulţumire, ba dimpotrivă, chiar ea cea dintîi a venit să se ploconească ibovnicei boierului şi a sărutat-o pe umăr...

Şi iată că, tocmai cînd se credea pe veci părăsită şi uitată, norocul i-a surîs din nou. Evpraxeiuşka a rămas grea. Şi atunci şi-au adus aminte că undeva, într-o izbă pentru slugi, se opleşeşte „o comoară de om" şi i-au făcut semn cu degetul. E drept că nu „boierul" în persoană a chemat-o, dar tot e bine că măcar nu s-a împotrivit. Ulituşka şi-a inaugurat întoarcerea în casa boierească prin aceea că i-a luat Evpraxeiuşkăi din mînă samovarul şi, cu graţie, l-a dus ţanţoşă în sufragerie, unde tocmai se afla şi Porfiri Vladimirîci. „Boierul" n-a zis nici un cuvînt. Ba Ulitei i s-a părut chiar că boierul a zîmbit, cînd, în altă zi, mergînd tot cu samovarul în mînă, l-a întîlnit pe coridor şi i-a strigat de departe :

— Păzea, boierule, să nu te opăresc !

Chemată de Arina Petrovna la „sfatul de familie", Ulituşka s-a codit la început şi n-a vrut să şadă jos.

Şi numai după ce Arina Petrovna s-a răstit prietenește la ea :

— Hai, stai jos, şezi ! Nu mai face marafeturi ! În faţa domnului, toţi sîntem deopotrivă ; stai jos ! — ea s-a aşezat, a stat la început cuminte cîtva timp, dar pe urmă şi-a dat drumul gurii...

Femeia asta avea şi ea amintiri. Memoria îi era îmbîcsită cu putregai de tot felul, din practica vremurilor de iobăgie de odinioară. Pe lîngă misiunea delicată de a veghea asupra virtuţii fetelor, ea mai îndeplinise în casa Golovliovilor şi funcţia de felceriţă şi de spiţereasă. Cîte mustaruri, cataplasme şi mai ales clisme nu făcuse ea în viaţa ei ! Făcuse clisme şi boierului bătrîn, Vladimir Mihailîci, şi cucoanei bătrîne, Arina Petrovna, şi conaşilor tineri, tuturor cîţi erau — şi păstra despre aceasta cele mai bogate amintiri. Şi iată că acum i se deschidea un cîmp aproape nemărginit pentru aceste amintiri...

Conacul a înviat ca prin farmec. Arina Petrovna a început să vină mai des la Pogorelka, la „fiul cel bun", şi, sub supravegherea ei, se făceau de zor pregătiri, cărora deocamdată încă nu li se spunea pe nume. După ceaiul de seară, cele trei femei se adunau în odaia Evaprexeiuşkăi, se înfruptau din dulceaţa făcută în casă, jucau cîte un „popa-prostu" şi, pînă la primul cîntat al cocoşilor, se lăsau în voia amintirilor, care de multe ori o făceau pe ibovnică să roşească pînă peste urechi. Cel mai neînsemnat lucru slujea de pretext pentru mereu alte şi alte amintiri. Aducea Evpraxeiuşka dulceaţă de zmeură — Arina Petrovna începea să povestească cum, atunci cînd era însărcinată cu Sonka, nu putea suferi nici măcar mirosul de zmeură :

— Era de ajuns numai să se aducă zmeură în casă, că o şi simţeam şi începeam să ţip cît mă ţinea gura : „Afară cu ea, duceţi-o naibii !" Dar după ce-am născut, iar n-am mai avut nimic şi iar a început să-mi placă !

Aducea Evpraxeiuşka o gustare cu icre, Arina Petrovna îşi amintea o întîmplare şi despre nişte icre :

— Să vedeți ce mi s-a întîmplat cu niște icre: lucru în adevăr ciudat! Eram măritată de o lună sau două și, deodată, nu știu de ce, încep să poftesc icre, dar ce poftă, să le înghit cu ochii, nu altceva! Mă furișam pe ascuns în cămară și mă apucam să mănînc la icre, de nu mai isprăveam... Pînă cînd, îi spun lui bărbatu-meu: „Ce-o fi asta, Vladimir Mihalîci, că mănînc atîtea icre?" Și numai ce-l văd că începe să zîmbească așa, cu tîlc, și-mi zice: „Păi, drăguțo, pesemne ești însărcinată!" Și într-adevăr, taman nouă luni după asta, am lehuzit cu Stiopka-tontul.

În vremea asta, Porfiri Vladimirîci păstra mereu aceeași atitudine enigmatică față de sarcina Evpraxeiușkăi, fără a arăta în nici un fel dacă are sau nu vreun amestec în acest lucru. Natural, că asta stînjenea femeile și le stingherea în confidențele lor; de aceea îl lăsau în plata domnului și, fără fasoane, îl luau la goană, cînd se întîmpla să intre seara, pentru că vedea lumină în odaia Evpraxeiușkăi.

— Hai, cară-te, voinicosule! spunea vesel Arina Petrovna. Tu treaba ta ți-ai făcut-o. Acum lasă-ne pe noi, femeile. A venit și pe ulița noastră sărbătoarea...

Iuduşka pleca resemnat, cu toate că nu scăpa niciodată prilejul s-o mustre pe maica lui scumpă că e atît de aspră cu el acum; dar în fundul sufletului era foarte mulțumit că e lăsat în pace, și că Arina Petrovna a luat cu atîta suflet pe seama ei această treabă care pe el l-ar fi pus în grea încurcătură. Fără ea, dumnezeu știe ce ar fi trebuit să facă, pentru ca să ascundă de ochii lumii beleaua asta, la al cărei gînd numai îl treceau fiorii și își scuipa în sîn. Pe cînd așa, mulțumită priceperii Arinei Petrovna și a îndemînării Ulițuşkăi, nădăjduia că „nenorocirea" o să treacă fără tămbălău, ba poate chiar o să afle ce s-a făcut numai după ce lucrurile se vor fi isprăvit.

Dar Porfiri Vladimirîci a dat greș cu socotelile pe care și le făcuse. A venit nenorocirea cu Petenka ; apoi, după puțin timp, moartea Arinei Petrovna. S-a văzut nevoit să se descurce singur, fără să mai poată nădăjdui măcar în vreo urzeală mîrșavă care să-l scape de belea. Nu putea s-o trimită pe Evpraxeiuška plocon acasă la tată-său, ca nemaiavînd nevoie de ea, căci de pe urma amestecului Arinei Petrovna, lucrurile ajunseseră prea departe și știa toată lumea. Pe de altă parte, nici pe zelul Ulituškăi nu se mai prea putea bizui, căci — femeie pricepută, femeie pricepută, dar dacă te lași pe mîna ei, mai poți ajunge la judecătorul de instrucție. Era pentru prima dată în viața lui cînd Iuduška a simțit sincer și serios amărăciunea singurătății, era pentru prima dată cînd a înțeles și el oarecum că ceilalți oameni nu sînt numai niște simpli pioni, făcuți doar ca să-ți bați joc de ei...

„Ce-ar fi costat-o să mai fi așteptat puțin? se văita el în sinea lui, gîndindu-se la scumpa lui *mamincă*. Să fi rînduit lucrurile cum trebuie, cu înțelepciune și fără gălăgie și apoi, mă rog, să fi adormit întru domnul! Dacă vine sorocul, nu-i nimic de făcut! Păcat că s-a prăpădit bătrînica, dar, cînd vrea dumnezeu, nici lacrimile noastre, nici doctorii, nici leacurile, nici noi toți nu avem nici o putere împotriva voinței lui. A avut o viață frumoasă, îmbelșugată, și-a trăit veleatul ca boiereasă și pe copii i-a lăsat domni... I-a sunat ceasul — gata!"

Și după obiceiul lui, Iuduška, căruia nu-i plăcea să se oprească asupra unor probleme care îi ridicau în cale greutăți, sărea îndată de la gîndul ce-l frămînta la un obiect mai ușor, care-i dădea prilejul să trăncănească fără piedică și fără sfîrșit.

„Și ce frumos s-a stins din viață! Numai cei drepți sînt vrednici de asemenea sfîrșit!" se mințea el pe sine însuși, nedîndu-și de altminteri nici măcar el singur seama dacă minte sau spune adevărul. „Fără să fi bolit, fără să se fi chinuit... Ia,

așa ! Un oftat — și, pînă să întoarcem capul, gata a fost. Ah, *maminca*, *maminca* ! Cu zîmbetul pe buze, cu culori în obraji, cu mîinile împreunate ca pentru binecuvîntare a închis ochișorii și... adio !"

Dar deodată, în toiul acestor cuvinte înduioșătoare, parcă-i dădea cineva cu măciuca în cap. Iar pacostea aceea... ptiu ! ptiu ! ptiu ! Ce-ar fi costat-o pe *maminca* să mai fi așteptat oleacă, barem o lună, poate că nici chiar atîta nu trebuia... Dar așa, na, poftim !

Cîtva timp a încercat să se eschiveze și față de Ulițuska, așa cum făcea și față de scumpa lui *maminca* : „Nu știu ! Nu știu nimic !" Dar cu Ulițuska, muiere obraznică și care se simțea acum tare și mare, asemenea metode nu prindeau.

— Dar cine să știe, eu ? Eu am făcut-o borțoasă ? i-a retezat-o ea din capul locului, așa încît el și-a dat deodată seama că socoteala pe care și-o făcuse, de a împăca rolul său de ibovnic cu acela de observator de departe al rezultatelor preacurviei lui, s-a prăbușit pentru totdeauna.

Nenorocirea se apropia din ce în ce mai mult și aproape bătea la ușă, fără să mai poată fi înlăturată. Gîndul acesta îl urmărea clipă cu clipă și, ce e mai rău, îi paraliza mintea și așa deșartă. El se căznea în fel și chip să alunge gîndul la această nenorocire, să-l înece într-un potop de vorbe goale, dar nu izbutea decît în parte. Încerca să se ascundă în dosul „legilor neclintite ale voinței supreme" și, așa precum îi era obiceiul, înfășura pe tema aceasta un ghem întreg, pe care îl depăna apoi la nesfîrșit, amestecînd în el și parabola cu „firul de păr care nu se clintește" și legenda cu „casa clădită pe nisip", dar chiar în clipa cînd, pe rînd, gîndurile lui deșarte se rostogoleau, nestînjenite, unul după altul, în cine știe ce prăpastie misterioasă, și se părea că nimic nu va putea opri depănarea la nesfîrșit a ghemului, îi răsărea deodată în minte, ca de după un colț, un cuvînt, unul singur, care brusc rupea firul ghemului. Cuvîntul era, vai ! „preacurvie" și repre-

zenta faptul pe care Iuduşka nu cuteza să şi-l mărturisească nici măcar lui însuşi.

Şi cînd, după multe, zadarnice încercări de a uita, de a scăpa de gîndul acesta, îşi dădea seama că nu se poate desprinde de el, îl năpădea tristeţea. Începea să umble de colo pînă colo prin odaie, nu se mai gîndea la nimic şi simţea numai că ceva înlăuntrul lui se zvîrcoleşte şi îl roade.

Era o stavilă pe care gîndirea lui deşartă încă n-o cunoscuse şi de care se izbea pentru întîia oară în viaţă. Pînă acum, ori încotro s-ar fi îndreptat fantezia lui stearpă, peste tot găsea un spaţiu nemărginit, pe întinsul căruia putea să clădească tot ce voia. Nici moartea lui Volodka şi a lui Petka, nici chiar moartea Arinei Petrovna nu-i îngreuiaseră gîndirea deşartă. Acestea erau fapte obişnuite, admise de toată lumea, cărora le făceai faţă cu ceremonii de asemenea admise de toţi, tradiţionale. Parastas, sărindar, praznic de pomenire, şi aşa mai departe, toate astea le făcuse aşa cum cere datina şi, în acest chip, cum s-ar zice, s-a justificat şi în faţa lui dumnezeu, şi în faţa oamenilor. Dar preacurvie... asta ce-i? Asta înseamnă o demascare a întregii sale vieţi, o dare în vileag a minciunii ei lăuntrice. E drept că şi înainte lumea îl socotea cîrcotaş şi îl poreclise „lipitoare", dar faima aceasta avea o bază legală atît de slabă, încît el ar fi putut pe bună dreptate să riposteze: „Aveţi vreo dovadă?" pe cînd de astă dată, iaca, na, preacurvie! Şi el — preacurvar demascat, neîndoielnic. Căci din pricina amestecului Arinei Petrovna, nu apucase să ia nici un fel de măsuri ca să ascundă faptele... (Ah, *maminca, maminca!*)... Şi încă în zi de post! Ptiu! ptiu!

În aceste intime convorbiri cu sine însuşi, cu tot conţinutul lor încîlcit, se putea totuşi desluşi ceva care semăna cu o trezire a conştiinţei. Se punea însă întrebarea: va merge oare Iuduşka mai departe pe această cale sau, ca întotdeauna, gîndirea lui deşartă îi va face şi de astă dată serviciul să-i

ofere o ieşire, mulţumită căreia să scape iar basma curată ?

În vreme ce Iuduşka se frămînta astfel, sub povara goliciunii sale mintale, în Evpraxeiuşka se producea încetul cu încetul o transformare lăuntrică cu totul neaşteptată. Apropierea maternităţii îi desfăcuse, pe cît se pare, lanţurile care îi încătuşau mintea. Pînă acum, se arătase nepăsătoare faţă de toate, iar Porfiri Vladimirîci era pentru ea „boierul", cu care avea raporturi de la subordonat la stăpîn. Acum însă, pentru întîia dată, ea pricepu ceva, ceva cam în felul că există un lucru care o priveşte numai pe ea, în care ea e „cea mai mare" şi unde nu poate fi silită să se supună, fără să reziste. Din această pricină, pînă şi expresia obrazului ei, de obicei tîmp şi fleşcăit, acum parcă se mai luminase, se mai deşteptase întrucîtva.

Moartea Arinei Petrovna a fost în viaţa ei semiinconştientă cel dintîi fapt care a avut darul s-o trezească din amorţeală. Oricît de ciudată fusese purtarea cucoanei bătrîne faţă de viitoarea maternitate a Evpraxeiuşkăi, se întrezărea, totuşi, în ea un neîndoielnic interes, nu numai acea dezgustătoare şi mişelească atitudine echivocă care se vedea la Iuduşka. De aceea, Evpraxeiuşka, căreia inima îi spunea că se pregăteşte ceva ca un atac împotriva ei, începuse să vadă în Arina Petrovna un fel de scut. Presimţirea acestui atac o urmărea cu atît mai stăruitor, cu cît nu se întemeia pe judecată, ci numai îi umplea toată fiinţa cu o necontenită neliniştе şi tristeţe. N-avea mintea destul de ageră ca să poată ghici de unde îi va veni şi în ce va consta atacul, dar instinctul îi era atît de alarmat, încît, numai la vederea lui Iuduşka, simţea o spaimă inexplicabilă. Da, de aici o să vină — răsuna în adîncurile tainice ale inimii ei — de aici, de la acest coşciug plin de ţărînă, de care era legată ca simplă năimită şi care prin nu se ştie ce minune ajunsese tatăl şi stăpînul copilului ei ! Simţămîntul pe care îl trezea într-însa acest gînd semăna a ură şi s-ar fi prefăcut chiar în ură, dacă n-ar fi fost potolit întrucîtva de purtarea

Arinei Petrovna, care cu vorbăria ei sfătoasă nu-i dădea răgaz să se lase pradă gîndurilor...

Şi iată că Arina Petrovna întîi s-a retras la Pogorelka şi apoi s-a stins cu desăvîrşire. Evpraxeiuşka a fost cuprinsă de groază. Tăcerea în care s-a scufundat conacul de la Golovliovo era tulburată numai de fîşîitul care vestea că Iuduşka, cu poalele halatului suflecate, umblă tiptil pe coridor şi trage cu urechea pe la uşi. Cînd şi cînd, cîte o slugă venea fuga din curte şi trîntea cu zgomot uşa de la odaia de serviciu, după care iarăşi se lăsa în toate colţurile o tăcere de moarte, care-ţi umplea fiinţa de o tristeţe superstiţioasă şi chinuitoare. Iar în timpul ăsta, Evpraxeiuşka, care azi-mîine trebuia să nască, nu se putea lua nici măcar cu trebile gospodăreşti, care altădată o oboseau fizicește atît de mult, încît seara pica de somn. Încercase ea de cîteva ori să se alinte la Porfiri Vladimirîci, dar aceste încercări provocaseră de fiece dată scene scurte, dar pline de răutate, care avuseseră pînă şi asupra firii ei simple un răsunet dureros. Şi de aceea nu-i rămînea altceva de făcut decît să şadă cu mîinile în sîn şi să se lase pradă gîndurilor, adică neliniştii. Şi motive de a se nelinişti avea din zi în zi tot mai multe, deoarece moartea Arinei Petrovna lăsase Ulituşkăi mîinile libere şi introdusese în conacul de la Golovliovo un nou element pentru bîrfeli, de acum înainte singurul lucru viu în care sufletul lui Iuduşka îşi putea găsi odihnă.

Ulituşka îşi dădea seama că lui Porfiri Vladimirîci i-e frică şi că la o fire ca a lui, haină şi stearpă, frica se învecinează foarte de aproape cu ura. Mai mult decît atîta, ştia foarte bine că Porfiri Vladimirîci nu-i în stare nu numai de afecţiune, dar nici măcar de simplă compătimire, că o ţine pe Evpraxeiuşka numai fiindcă, mulţumită ei, gospodăria merge fără să se abată de pe făgaşul obişnuit. Pornind de la aceste simple date, Ulituşka avea toată putinţa să întreţină şi să aţîţe oricînd ura care începea să clocotească în sufletul lui Iuduşka, de cîte

ori ceva îi aducea aminte de „năpasta" care-i bătea la uşă.

În curînd, o întreagă reţea de intrigi o învălui pe Evpraxeiuşka din toate părţile. Într-una venea Ulituşka cu cîte ceva la boier : ba să se plîngă de risipa fără rost care se face cu proviziile casnice :

— Vai, conaşule, păcat, zău, de atîtea bunătăţi cîte se prăpădesc la dumneatale ! Cobor adineauri în pivniţă după nişte carne sărată ; mă gîndesc că abia s-a deschis a doua putinică, cînd colo, ce să vezi, numai două sau trei bucăţi pe fund !

Iuduşka se uită ţintă la ea şi zice numai :

— Nu zău ? !

— Dacă n-aş fi văzut cu ochii mei, n-aş fi crezut ! Mă mir zău unde se duce atîta groază de unt, făină, castraveţi şi cîte şi mai cîte. La alţi boieri, oamenii mănîncă caşă cu untură de gîscă, la noi — numai cu unt şi încă cu unt de frişcă !...

— Ei, nu ? ! exclamă aproape speriat Porfiri Vladimirîci.

Ba venea şi, ca într-o doară, aducea vorba de albituri :

— Ar trebui, conaşule, s-o mai astîmperi pe Evpraxeiuşka. De bună seamă, e tînără şi încă nu se pricepe. Dar, uite, de pildă cu albiturile... a întrebuinţat maldăre întregi de pînză ca să facă cearceafuri şi pelinci, şi încă din pînza cea mai scumpă...

Porfiri Vladimirîci nu-i răspunde, ci doar îi aruncă o căutătură pe sub gene, dar simte că uite aşa i se răsucesc toate măruntaiele la auzul acestor cuvinte.

— Ei, sigur... are grijă de odorul ei ! urmează Ulituşka, cu glas mieros. Îşi închipuie că cine ştie ce mare lucru s-a întîmplat... că o să nască un prinţ !... Între noi fie vorba, plodul ar putea să doarmă şi pe cearceaf de cînepă... la oameni de teapa ei !

Alteori îl întărîta chiar de-a dreptul pe Iuduşka.

— Uite ce voiam să te întreb, conaşule... începea ea. Ce-ai de gînd cu pruncul ? Să-l faci copilul dumitale, sau, ca alţii, să-l dai la orfelinat ?...

Dar, chiar de la primele cuvinte, Porfiri Vladimirîci îi tăia vorba cu o privire atît de cruntă, încît Ulituşka amuţea...

Şi în mijlocul acestei uri care clocotea din toate părţile, se apropia tot mai mult clipa cînd venirea pe lume a unui micuţ şi plîngăcios „rob al lui dumnezeu" urma să dezlege într-un fel tulburarea morală care domnea în conacul de la Golovliovo, şi în acelaşi timp să mai mărească cu unul numărul plîngătorilor „robi ai lui dumnezeu", care populează universul.

Ceasurile şapte seara. Porfiri Vladimirîci a avut timp să-şi facă somnul de după prînz şi acum şade la el în odaia de lucru şi înnegreşte o foaie de hîrtie cu coloane întregi de cifre. Ceea ce-l preocupă în momentul de faţă e problema : cîţi bani ar fi avut azi, dacă *maminca* nu şi-ar fi însuşit suta de ruble hîrtie pe care bunicu-său, Piotr Ivanîci, i-a dăruit-o lui la naştere, ci ar fi depus-o cu dobîndă la bancă, pe numele minorului Porfiri. Ei, nu-i cine ştie ce mult : opt sute de ruble hîrtie în total.

„Să zicem, mă rog, că nu-i o avere, începe Iuduşka să-şi toace creierul de pomană, dar e bine cînd ştii că ai bani albi pentru zile negre. Ai nevoie — îi scoţi. Nu ceri nimănui, nu te căciuleşti la nimeni — iei bunul tău, dar de la bunicu !... Ah, *maminca, maminca !* Cum ai putut face, draga mea, un lucru atît de nechibzuit ?"

Precum se vede, Porfiri Vladimirîci şi-a revenit din zbuciumul care mai acum cîtăva vreme îi paralizase gîndirea deşartă. Ciudatele licăriri ale conştiinţei, pricinuite de dificultăţile în care-l puseseră graviditatea Evpraxeiuşkăi şi moartea neaşteptată a Arinei Petrovna, s-au stins încetul cu încetul. Gîndirea deşartă i-a făcut şi de astă dată serviciul obişnuit şi Iuduşka a izbutit pînă la urmă, după sforţări uriaşe, să-şi înece gîndul la „năpasta" ce-l păştea într-un noian de vorbe goale. Nu s-ar putea spune că luase cu bună ştiinţă vreo hotărîre, dar aşa, deodată, oarecum de la sine, i-a venit în minte

vechea și favorita formulă: „Nu știu nimic, nu îngădui nimic, nu permit nimic", la care recurgea întotdeauna în împrejurări grele și care foarte curînd a pus capăt frămîntării sufletești ce-i răpise liniștea o bucată de vreme. Acum socotea nașterea așteptată drept un lucru care nu-l privea și de aceea se și silea să dea figurii sale o expresie nepăsătoare și de nepătruns. Pe Evpraxeiușka aproape că o ignora și nici măcar pe nume nu-i spunea; iar cînd se întîmpla uneori să întrebe despre ea, se exprima așa: „Ce-i cu aia... tot bolnavă?" Într-un cuvînt, s-a dovedit a avea atîta tărie sufletească, încît pînă și Ulițușka, care la școala iobăgiei căpătase îndeajuns darul de a citi în inimi, a înțeles că-i absolut cu neputință să te iei la luptă cu un asemenea om, care e gata la orice și primește orice.

Conacul din Golovliovo e cufundat în întuneric; numai în odaia de lucru a boierului și în camera dosnică a Evpraxeiușkăi licărește lumina. La Iudușka e liniște; o liniște întreruptă doar de ciocăniturile bilelor pe abac și de hîrșîitul creionului cu care Porfiri Vladimirîci își face socotelile pe hîrtie. Deodată, în mijlocul liniștii generale, pătrunde în cabinet un geamăt depărtat, dar sfîșietor. Iudușka tresare; buzele încep să-i tremure, creionul trage pe hîrtie o linioară neprevăzută...

— O sută douăzeci și una de ruble, plus douăsprezece ruble zece copeici, șoptește Porfiri Vladimirîci, încercînd să înăbușe neplăcuta impresie produsă de geamăt.

Dar gemetele se repetă din ce în ce mai des și la urmă devin supărătoare. Cu neputință să mai lucreze! Iudușka se scoală de la masă. La început, umblă prin odaie, căznindu-se să nu audă; dar, în cele din urmă, curiozitatea se arată mai tare decît sterilitatea-i sufletească. Crapă încetișor ușa cabinetului, scoate capul în întunericul camerei de alături și, în poziție de așteptare, trage cu urechea.

„Vai de mine! Au uitat, pare-mi-se, să aprindă candela la icoana «Alină-mi jalea»!" îi străfulgeră subit prin minte.

Dar iată că în coridor se aud paşi grăbiţi, neliniştiţi... Porfiri Vladimirîci îşi trage repede capul înapoi, închide cu grijă uşa cabinetului şi, în vîrful picioarelor, dă fuga la icoană. Peste o secundă e „în poza obişnuită", aşa încît, în clipa cînd uşa se deschide şi Ulituşka dă buzna în odaie, îl găseşte stînd cu palmele împreunate, cufundat în rugăciune.

— Ah, tare mi-e teamă ca Evpraxeiuşka să nu-şi dea sufletul! strigă Ulituşka, fără să-i pese că-l tulbură din rugăciune.

Dar Porfiri Vladimirîci nici măcar nu se întoarce către ea, ci începe doar a mişca din buze mai repede ca de obicei, iar drept răspuns, face în aer o mişcare cu mîna, ca şi cum ar vrea să alunge o muscă supărătoare.

— Ce tot fluturi cu mîna? N-auzi, Evpraxeiuşka e rău de tot, mă tem că se prăpădeşte! stăruie brutal Ulituşka.

De astă dată, Iuduşka se întoarse, dar faţa îi era atît de liniştită, atît de onctuoasă, de parcă tocmai se lepădase, în contemplarea dumnezeirii, de orice grijă pămîntească — şi habar nu avea de ce e sîcîit.

— Cu toate că săvîrşeşti un păcat dacă cerţi pe cineva în timpul rugăciunii, sînt totuşi om şi nu pot să nu te dojenesc: de cîte ori v-am rugat să fiu lăsat în pace cînd sînt în rugăciune? zise el cu glas domol, aşa cum se cuvine omului care se roagă lui dumnezeu, îngăduindu-şi doar să clatine din cap în semn de mustrare creştinească. Mă rog, ce s-a mai întîmplat iar acolo la voi?

— Ce vrei să se întîmple mai mult decît atît? Evpraxeiuşka se chinuie, nu poate să nască! Parcă n-ai auzit ce-am spus?... Of! Ce om! Vino măcar de te uită!

— Ce să văd! Ce sînt eu, doctor? Pot să dau vreun sfat? Dar nici nu vreau să ştiu ce faceţi acolo! Atîta ştiu că în casă se află o bolnavă, dar pentru ce-i bolnavă, şi ce boală are, asta, mărturisesc, nici n-am fost curios să aflu. Dacă îi e aşa de rău, trimiteţi după părintele, ăsta-i tot sfatul pe care

pot să vi-l dau. Trimiteți să-l aducă pe preot, rugați-vă lui dumnezeu, aprindeți candelele la icoane !... Pe urmă, om lua ceaiul cu părintele...

Porfiri Vladimirîci e foarte mulțumit că a știut să fie atît de categoric în acest moment hotărîtor. Se uită la Ulituşka senin şi sigur de sine, de parcă ar spune : „Mai zi ceva dacă ai ce !" Față de această neclintită seninătate, pînă şi Ulituşka s-a pierdut.

— Vino de aruncă măcar o privire, îi mai zice o dată.

— Nu, nu mă duc, că n-am de ce. Dacă ar fi fost de făcut ceva cu rost, m-aş fi dus şi fără să mă chemi. Chiar cinci verste pe jos de ar fi fost de mers, tot aş fi mers, şi zece dacă ar fi trebuit, şi zece aş fi mers. Pe ger, pe viscol şi tot aş fi mers şi nu m-aş fi oprit. Pentru că, dacă poți face ceva cu rost, trebuie să te duci...

Ulituşkăi i se părea că doarme şi visează că-l are în fața ei pe însuşi satana care îi vorbeşte...

— Să trimiți să-l cheme pe preot, asta da, e lucru înțelept ! Rugăciuni da... Știi tu ce scrie în sfînta scriptură despre rugăciuni ? Rugăciunea este lecuirea celor betegi, iaca ce scrie. Aşa, că, vezi, dă poruncă ! Trimite şi după părinte, rugați-vă împreună. Am să mă rog şi eu în acelaşi timp. Voi rugați-vă acolo, în odaia cu icoane, iar eu aici la mine, în cabinet, o să-l rog pe dumnezeu să se milostivească... Cu puteri unite : voi acolo, eu aici — şi ai să vezi că domnul o să ne asculte ruga.

Şi au trimis după preot, dar pînă să vină preotul, Evpraxeiuşka, în chinuri şi grele suferințe, a născut. După alergatul şi trîntitul uşilor, care venea dinspre camera slujnicelor, Porfiri Vladimirîci a ghicit că s-a întîmplat ceva hotărîtor. Şi într-adevăr, îndată după asta, Ulituşka a intrat ca o furtună în cabinet, ținînd în brațe o ființă mititică, învelită în scutece.

— Poftim ! Uite ! exclamă ea cu glas triumfător, vîrîndu-i lui Porfiri Vladimirîci pruncul sub nas.

Iuduşka, un moment, simți un fel de emoție şi se aplecă chiar niței, cu o sclipire în ochi... Dar

aceasta a durat numai o clipă, căci numaidecît își întoarse cu dezgust fața de la prunc și se dădu în lături, ferindu-se cu amîndouă mîinile.

— Nu, nu, mi-e teamă de ei... nu-mi plac, du-te, pleacă ! bîigui el, și toată fața lui exprima o scîrbă nețărmurită.

— Ai putea măcar să întrebi dacă-i băiat sau fată ! îl îmboldi Ulițuška.

— Nu, nu... de ce să-ntreb ? Nu-i treaba mea, e treaba voastră, eu nu știu... Nu știu și nu vreau să știu... Pleacă, pentru dumnezeu ! Pleacă !

Iar vedenie, iar satana... Ulițuška se înfurie chiar și sări cu gura :

— Am să ți-l trîntesc aici pe divan... să-l dădăcești dumneata ! amenință ea.

Dar Iuduška nu era omul căruia să-i poți veni de hac.

În clipa cînd Ulițuška își rosti amenințarea, el se și afla întors cu fața iar spre icoană, cu mîinile ridicate cu smerenie în sus. Se ruga pasămite lui dumnezeu să dea iertare tuturor : „și celor cu păcate văzute și nevăzute", și celor care au greșit „cu vorba, cu fapta sau cu gîndul", iar cît despre el, îi mulțumea desigur că nu e „nici fur, nici preacurvar, nici mitarnic", și că domnul, în marea lui îndurare, l-a întărit pe cărarea celor drepți. Pînă și nasul îi tremura de înduioșare, încît Ulițuška, după ce s-a uitat lung la el, scuipă și ieși.

„Pe un Volodea mi l-a luat dumnezeu — un alt Volodea mi-a dat", acest gînd nelalocul lui îi trecu deodată prin cap ; dar își dădu seama îndată de acest surprinzător joc al minții și rosti în gînd : „ptiu ! ptiu ! ptiu !"

A sosit în sfîrșit și preotul, a cîntat și a cădelnițat. Ascultînd psalmodierile dascălului, Iuduška nu s-a putut opri să nu-i țină isonul... Cînd, iată că Ulițuška veni iar în fugă și strigă din ușă :

— I-au dat numele de Vladimir !

Ciudata potrivire între această împrejurare și gîndul absurd de adineauri, cînd își amintise de Volodka pe care-l pierduse, l-a înduioșat pe Iu-

duşka. A văzut în această potrivire mîna lui dumnezeu şi, de astă dată, n-a mai scuipat, ci şi-a zis:

„Mare-i dumnezeu! Pe un Volodea mi l-a luat, altul mi-a dat!... Iată ce va să zică pronia cerească: pierzi ceva, crezi că ce-ai pierdut n-ai să mai găseşti, şi uite că dumnezeu te răsplăteşte însutit cu altceva."

S-a anunţat în sfîrşit că samovarul e pe masă şi că părintele aşteaptă în sufragerie. Între timp. Porfiri Vladimirîci se potolise cu totul şi era plin de smerenie. Părintele Alexandr se afla într-adevăr în sufragerie şi-l aştepta. Preotul din Golovliovo era un iscusit diplomat. În relaţiile cu Iudușka, el se străduia să se poarte ca un om de lume; ştia foarte bine că, în ficcare săptămînă şi în ajun de sărbători, se săvîrşesc la conac vecernii, că în afară de asta la fiecare zi-întîi se face slujbă, şi că toate acestea aduc parohiei cel puţin o sută de ruble pe an; mai ştia că lotul bisericii nu fusese încă hotărnicit cum se cade şi că nu o dată Iudușka, trecînd cu trăsura prin lunca popii, exclamase: „Bun finaţ!" De aceea în purtarea lui de om de lume intra şi o bună parte de frică, care se manifesta prin aceea că, de cîte ori se întîlnea cu Porfiri Vladimirîci, se silea să se arate mulţumit şi vesel, deşi n-avea nici un motiv pentru asta, iar cînd Iudușka îşi îngăduia în discuţie oarecare eresuri cu privire la căile proniei, la viaţa de apoi şi altele, el, fără a le aproba pe faţă, nu vedea totuşi în ele sacrilegiu sau hulă, ci numai păreri îndrăzneţe ce şi le îngăduie boierii.

Cînd Iudușka intră, părintele îl blagoslovi grăbit, dar şi mai grăbit încă îşi trase mîna înapoi, de parcă s-ar fi temut ca lipitoarea să nu i-o muşte... Ar fi vrut să-l felicite pe fiul său sufletesc pentru naşterea pruncului, dar, neştiind cu ce ochi priveşte Iudușka această împrejurare, se stăpîni.

— A mai slăbit frigul afară, deschise vorba părintele. Dacă ne-am lua după popor, care are semnele lui, cu un amestec de altminteri de multe superstiţii, o vreme ca asta ar prevesti dezgheţ.

— Sau poate ger. Noi ne aşteptăm la dezgheţ, şi dumnezeu ne trimite ger, răspunse Iuduşka, aşezîndu-se prevenitor şi aproape voios la ceaiul cu care de astă dată îl servea lacheul Prohor.

— E adevărat, omul adesea în gîndurile lui caută să atingă cele neatinse şi să pătrundă cele nepătrunse, şi de pe urma asta se alege ori cu pocăinţa ori cu suferinţa...

— Şi de aceea trebuie să ne ţinem cît mai departe de ghiciri şi prevestiri şi să ne mulţumim cu ce ne vine de la dumnezeu. Ne trimite dumnezeu căldură, să fim bucuroşi de căldură; ne trimite dumnezeu ger, bogdaproste şi pentru ger; dăm poruncă să ne mai pună lemne în sobă, iar care pleacă la drum, se înveleşte bine în şubă, şi iată că ni-e cald.

— Aveţi dreptate!

— În ziua de azi, mulţi umblă pe căi piezişe: ba că asta nu-i aşa, ba că aceea nu-i pe gustul lor, ba că cealaltă trebuie făcută altfel... Mie asta nu-mi place; nici eu nu-mi dau cu părerea în toate şi nici la alţii nu aprob apucătura asta. După mine-i trufie. Aşa cred eu.

— Aveţi şi aici dreptate!

— Noi sîntem toţi pe lumea asta nişte drumeţi trecători. Eu aşa mă socotesc. A, de băut un pahar de ceai, de mîncat cîte ceva, asta da, ni-e îngăduit. Fiindcă trupul şi celelalte doar dumnezeu ni le-a dat. Nici ocîrmuirea nu ne opreşte de la asta; mîncaţi, zice, beţi, dar ţineţi-vă gura!

— Şi asta-i foarte adevărat! clefăi părintele şi, de plăcere lăuntrică, ciocăni în farfurioară cu fundul paharului gol.

— Eu aşa judec; că mintea-i dată omului nu ca să se încumete a cerceta cele necunoscute, ci pentru ca să se păzească de cele rele. Iaca, bunăoară eu, dacă simt vreo tulburare sau slăbiciune trupească şi chem mintea într-ajutor ca să-mi arate calea cum să înfrîng această slăbiciune, fac un lucru drept. Fiindcă în asemenea împrejurări, într-adevăr mintea poate fi de folos.

— Dar mai mult încă, credința, îl îndreptă sfios părintele.

— Credința e una și mintea e alta. Credința ne arată țelul, iar mintea caută calea. Se îndreaptă într-o parte, bate la ușă în altă parte... rătăcește, dar pînă la urmă tot descoperă ceva folositor. De pildă, feluritele leacuri, ierburile tămăduitoare, plasturii, decocturile — toate sînt cuceriri și descoperiri ale minții. Dar, ca să ne fie spre folos și nu spre pagubă, trebuie, de bună seamă, să se împace cu credința.

— Nici împotriva acestui lucru n-am nimic de spus!

— Am citit, părinte, deunăzi o cărticică, în care întocmai așa și scria: cînd mintea e călăuzită de credință, foloasele pe care ni le aduce nu trebuie nesocotite, fiindcă, fără minte, omul ajunge în scurtă vreme o jucărie a patimilor. Și eu cred chiar că cea dintîi cădere în păcat a omului se datorește faptului că diavolul, în chip de șarpe, i-a întunecat mintea.

Părintele nu făcu nici o obiecție, dar nici nu-l aprobă, fiindcă încă nu-și dădea seama unde vrea să ajungă Iudușka cu aceste vorbe.

— Vedem adesea că oamenii păcătuiesc nu numai cu gîndul, ci săvîrșesc chiar nelegiuiri — și asta tot fiindcă n-au minte de ajuns. Trupul te ispitește și, dacă n-ai minte, cazi în prăpastie. Îți vine poftă și de ceva dulce, și de cîte o mică veselie, și de ceva plăcut, mai cu deosebire dacă e vorba de sexul femeiesc... Și cum să te ferești dacă n-ai minte? Dar dacă ai minte, iaca, iei ca mine puțintel camfor, puțintel ulei, ici presari, colo te ungi și — pînă te-nvîrți, parcă ți s-a luat ispita cu mîna.

Iudușka tace, așteptînd parcă să audă ce va spune părintele la asta, dar părintele tot nu e încă lămurit ce anume urmărește Iudușka, de aceea mormăie ceva și apoi, fără nici o legătură, zice:

— Uite, găinile din ogradă de la mine... Cînd vin nopțile de sînziene, umblă ca înnebunite, aleargă, nu-și găsesc locul...

— Şi asta tot din pricina că nici păsările, nici fiarele, nici tîrîtoarele n-au minte. Ce ştie o pasăre? Necazuri n-are, griji n-are, zboară! Deunăzi, mă uitam pe fereastră la un cîrd de vrăbii... Scormoneau cu ciocurile în balegă şi erau mulţumite. Ei, dar, pentru om, e puţin atîta!

— Totuşi, în anumite împrejurări, vorbeşte şi sfînta scriptură de păsările cerului.

— Da, în anumite împrejurări. În împrejurările cînd credinţa te mîntuie şi fără minte... Atunci trebuie să facem şi noi ca păsările. Iaca, să ne rugăm lui dumnezeu, să facem stihuri..

Porfiri Vladimirîci tăcu. Era vorbăreţ din fire şi apoi, de fapt, pe el îl frigea limba să vorbească despre evenimentul zilei. Dar nu găsise pesemne încă forma în care să îmbrace, în chip decent, flecărelile lui în legătură cu acest subiect.

— Păsările n-au nevoie de minte, zise el în cele din urmă, fiindcă nu cunosc ispita. Sau mai bine zis, cunosc şi ele ispita, dar nimeni nu le-o ia în nume de rău. La ele, toate sînt pre firea lucrurilor; ele n-au bunuri de care să aibă grijă, nu se iau cu cununie, şi prin urmare nu ştiu nici ce-i văduvia. N-au răspundere nici faţă de dumnezeu, nici faţă de ocîrmuire. Singurul lor stăpîn e bărbătuşul.

— Bărbătuşul, bărbătuşul, aşa e! El e la ele ca sultanul la turci!

— Pe cînd omul şi le-a orînduit singur pe toate în aşa fel, încît la dînsul nimic nu e după firea lucrurilor; de aceea are nevoie de multă minte, şi pentru ca el însuşi să nu cadă în păcat, şi pentru ca să nu-i ducă nici pe alţii în ispită. Nu-i aşa, părinte?

— Ba-i curatul adevăr! Şi scriptura ne povăţuieşte să ne scoatem ochiul care ne duce în ispită.

— Da, dar socot că nu trebuie luat cuvînt cu cuvînt, pentru că se poate face în aşa fel, încît, fără să-ţi scoţi ochiul el să nu te ducă în ispită. Trebuie să te rogi mai des, pentru a potoli răzvrătirea trupului... Bunăoară, eu sînt om încă în puterea vîrstei

și nici nu s-ar putea zice că sînt șubred... Ei bine, am femei în slujbă... dar puțin îmi pasă. Știu că fără slugi nu se poate... și le țin. Țin și bărbați, țin și femei... Într-o gospodărie e nevoie și de femei : să vadă de pivniță, să facă ceai, să pregătească o gustare... Dar încolo, să fie sănătoase ! Ele cu ale lor, eu cu ale mele, și uite așa ne ducem traiul !

Rostind aceste cuvinte, Iuduşka se silea să se uite drept în ochii părintelui ; părintele, la rîndul lui, căuta să se uite în ochii lui Iuduşka. Din fericire, între ei se afla o luminare, așa încît putură să se uite în voie unul la celălalt și să vadă numai flacăra lumînării...

— Și apoi, eu mă gîndesc așa : dacă te ai prea îndeaproape cu o slugă, începe negreșit să poruncească în casă și se pornesc bucluciuri, și zîzănii, și certuri, și obrăznicii ; tu — o vorbă, ea două... Eu mă feresc de așa ceva.

Părintelui începu să-i și joace înaintea ochilor, tot uitîndu-se țintă la Iuduşka, dar, pe de altă parte, știind că bunăcuviința cere ca cel căruia i se vorbește să spună și el din cînd în cînd ceva, dădu din cap și făcu :

— Tț !...

— Și dacă, pe lîngă asta mai faci ce fac alții... bunăoară, vecinul meu, domnul Anpetov, sau celălalt vecin al meu, domnul Utrobin... atunci nu-i decît un pas pînă la păcat. Uite, domnul Utrobin are vreo șase pațachine de astea la curte... Eu asta nu vreau. Eu zic așa : dacă dumnezeu mi-a luat îngerul meu păzitor, pesemne că a fost sfînta lui voie să fiu văduv. Și o dată ce sînt văduv din voia domnului, trebuie să duc o văduvie curată, să nu-mi întinez culcușul. Nu-i așa, părinte ?

— Dar e greu, domnul meu.

— Știu și eu că-i greu, dar îmi fac datoria. Zic unii că e greu, dar eu zic : cu cît e mai greu, cu atît e mai frumos, numai să dea dumnezeu putere ! Nu-i dat oricui să trăiască în plăceri și desfătare, trebuie unii să mai și trudească, din dragoste pentru acel atotputernic. Aici te lipsești, dincolo ți se va da !

Aici se cheamă „trudă", dincolo se cheamă „merit", n-am dreptate ?

— Nici că se poate mai multă dreptate !

— Aşijderea şi despre merite. Nici ele nu sînt toate la fel. Un merit e mare, altul — mic. Nu-i aşa ?

— Cum să nu fie aşa ? Un merit mare nu-i totuna cu unul mic.

— Asta-i şi părerea mea. Dacă un om se poartă cuviincios, nu vorbeşte măscări, nu spune lucruri deşarte, nu vorbeşte pe nimeni de rău, nu supără pe nimeni, nu se atinge de lucrul altuia... şi, în sfîrşit, se poartă cu luare-aminte şi în ce priveşte ispitele astea de care am vorbit... un asemenea om are să aibă totdeauna cugetul împăcat. De el n-o să se lipească nimic, nici o murdărie. Chiar dacă cineva din vreun ungher oarecare ar încerca să-l clevetească, socot că asemenea clevetiri nu trebuie luate în seamă. Scuipi, şi-ţi vezi de drum mai departe.

— În asemenea împrejurări, legea creştinească povăţuieşte îndeosebi iertarea.

— Ei da, sau ierţi. Eu aşa şi fac : dacă mă vorbeşte cineva de rău, eu îl iert, ba chiar mă rog lui dumnezeu pentru dînsul. E şi pentru el bine, că a ajuns ruga mea la cer, şi e bine şi pentru mine : pentru că, de cum m-am rugat lui dumnezeu, am şi uitat.

— Da, aşa-i şi drept, nimic nu uşurează mai mult sufletul ca rugăciunea. Rugăciunea alungă şi supărarea, şi mînia, şi chiar boala, cum alungă soarele umbrele nopţii !

— Slavă domnului !... Trebuie, părinte, să ne purtăm totdeauna aşa ca viaţa noastră să poată fi văzută din toate părţile, ca o lumînare într-un felinar. Atunci o să ne şi bîrfească mai puţin, fiindcă n-au să aibă de ce ! Uite, de pildă, noi : am şezut, am vorbit de una, de alta... cine ne-ar putea lua asta în nume de rău ? Şi acum o să mergem, o să ne rugăm lui dumnezeu, apoi o să ne ducem să facem nani... şi mîine iar o să ne sculăm... Aşa e, părinte ?

Şi Iuduşka se sculă şi-şi depărtă scaunul cu zgomot, în semn că a terminat convorbirea. Părintele

se sculă și el și vru să ridice mîna ca să-l binecuvînteze, dar Porfiri Vladimirîci, ca să-și arate deosebita sa bună dispoziție, de data asta îi prinse mîna și i-o strînse cu amîndouă ale lui.

— Și va să zică, l-ați botezat Vladimir? zise el, clătinînd trist din cap și arătînd înspre camera Evpraxeiușkăi.

— Da, domnul meu, în cinstea sfîntului și asemuitului cu apostolii cneaz Vladimir.

— Ei, slavă domnului! Este o slugă sîrguitoare, credincioasă... Cît despre mine... să nu-i cerem prea mult. De aceea și cad ele în prea-cur-vi-e.

A doua zi, Porfiri Vladimirîci nu ieși de loc din odaia lui, rugîndu-se toată ziua lui dumnezeu să-i lumineze calea... A treia zi, veni la ceaiul de dimineață, dar nu în halat, ca de obicei, ci în redingotă, ca de sărbătoare, cum se îmbrăca totdeauna cînd avea de gînd să ia o hotărîre însemnată. Fața îi era palidă, dar senină, ca a unui om care se știe cu sufletul curat; pe buze îi juca un zîmbet de fericire; în ochi avea o privire blajină, atotiertătoare, iar vîrful nasului, de atîta cufundare în rugăciuni, se roșise ușor. Bău, fără a scoate un cuvînt, cele trei pahare de ceai și, între sorbiri, mișca mereu din buze, împreuna mîinile și se uita la icoană, ca și cum, în ciuda faptului că-și petrecuse toată ziua din ajun în necurmată rugăciune, tot mai aștepta de la ea ajutor și ocrotire... În sfîrșit, după cea din urmă înghițitură, trimise s-o cheme pe Ulițuška. O așteptă în picioare înaintea icoanei, pentru ca încă o dată să se întărească, stînd de vorbă cu dumnezeu, și pentru ca să-i arate limpede Ulițuškăi că ceea ce avea să urmeze nu-i o hotărîre a lui, ci una divină... De altfel, Ulițuška, decum s-a uitat la el, și-a și dat seama că în fundul sufletului lui hotărîse o mișelie.

— Iată, m-am rugat lui dumnezeu! începu Porfiri Vladimirîci și, în semn de smerită supunere față de voia sfîntă a domnului, lăsă capul în jos și depărtă brațele

— Faptă de toată lauda ! răspunse Ulituşka, dar în glasul ei se putea desluşi atîta neîndoielnică putere de pătrundere, încît. fără să vrea, Iuduşka ridică ochii să se uite la dînsa.

Stătea înaintea lui în poza ei obişnuită, cu o mînă la piept şi cu cealaltă rezemîndu-şi bărbia ; dar se vedea că de-abia îşi ţine rîsul... Porfiri Vladimirîci clătină uşor din cap, în semn de mustrare creştinească.

— Şi de bună seamă că dumnezeu s-a milostivit ! continuă Ulituşka, fără să se sinchisească de gestul lui dojenitor.

— Iar îţi baţi joc de cele sfinte ? nu putu răbda Iuduşka să nu-i spună. De cîte ori n-am căutat să-ţi vîr minţile-n cap, cînd cu gluma, cînd cu duhul blîndeţii, dar tu — tot cu ale tale !... Rea limbă mai ai !... Numai venin !

— Păi, mi se pare că n-am spus nimic... Se-nţelege că dacă te-ai rugat lui dumnezeu înseamnă că dumnezeu s-a milostivit !

— Ei asta-i, „ţi se pare !" Nu mai trăncăni tot ce „ţi se pare !" Trebuie să ştii să-ţi mai ţii gura cîteodată ! Eu vorbesc serios, şi ea-i dă zor cu „mi se pare !"

În chip de răspuns, Ulituşka se mărgini să scoată înainte şi celălalt picior, avînd aerul de a spune prin acest gest că tot ce Porfiri Vladimirîci are să-i debiteze îi este de mult cunoscut şi răscunoscut.

— Aşa că taci şi ascultă ce-am să-ţi spun, începu iar Iuduşka. M-am rugat lui dumnezeu ieri, m-am rugat şi azi... şi văd că tot iese că trebuie neapărat să-i găsim un rost lui Volodea.

— Se-nţelege că trebuie să-i găsim un rost ! Doar nu-i cătel să-l zvîrli în gîrlă !

— Stai, bre femeie, aşteaptă ! Lasă-mă să vorbesc... Gură spurcată ce eşti !... După cum am zis, va să zică, trebuie să-i găsim lui Volodea un rost. Întîi că trebuie să ne fie milă de Evpraxeiuşka ; al doilea că trebuie să facem şi dintr-însul om...

Porfiri Vladimirîci se uită la Ulituşka, aşteptîndu-se ca ea să ţină hangul flecărelilor lui, dar Ulitka luă lucrurile foarte simplu şi chiar cinic.

— Care va să zică, să-l duc la orfelinat ? întrebă ea, uitîndu-se ţintă la el.

— Vai, vai, vai ! exclamă Iuduşka. Tu ai şi hotărît, gură spartă ce eşti !... Ah, Ulitka, Ulitka ! La tine toate merg hopa-ţopa. Ţi-e gîndul numai la trăncăneli şi zbînţuitură ! De unde ştii, poate că nici nu m-am gîndit la orfelinat ?! Poate că am în vedere... altceva pentru Volodea !

— Mă rog... fie şi altceva !

— Uite ce zic eu : cu toate că, pe de o parte, îmi pare rău de Volodea... dar, pe de altă parte, dacă ne gîndim bine şi chibzuim, vedem că nu-i treabă să-l ţinem aici, în casă.

— Nici vorbă ! Ce o să zică lumea ? Cică de unde a răsărit ţîncul ăsta la conacul din Golovliovo ?

— Şi asta... dar mai e şi altceva : n-o să fie sănătos pentru copil să rămînă aici. Mama-i tinerică, are să-l răzgîie ; eu, bătrîn, deşi n-am nici în clin, nici în mînecă, totuşi, pentru că maică-sa m-a slujit cu credinţă... am să-l răzgîi şi eu poate... Că aşa-i, te ţii, te ţii, dar pînă la urmă, nu te lasă inima. Cînd pentru vreo poznă ar trebui bătut băieţaşul, nu te-nduri... Ca să scapi de gura şi lacrimile muiereşti, zici : Ei, treacă de la mine... Nu-i aşa ?

— Da, aşa e. Ţi se face lehamite.

— Şi eu doresc ca lucrurile să meargă bine. Vreau ca din Volodea să iasă cu timpul un om ca lumea, şi de dumnezeu temător, şi ţarului supus slujitor. Dacă domnul o vrea să-l facă plugar, apoi să ştie să lucreze ogorul, să are, să cosească, să taie lemne... de toate cîte puţin. Iar dacă i-o fi norocul să ajungă altceva, iarăşi să-şi cunoască bine meseria, cartea... Ştii că de acolo ies uneori şi învăţători.

— Din orfelinat ? Da, ştiu, ies de-a dreptul ghenerali !

— Mă rog ! Ghenerali, neghenerali, totuşi... cine ştie, s-ar putea să iasă din Volodea un om de seamă ! Şi află că acolo îi creşte foarte bine, am văzut-o cu

ochii mei. Pătuț curățel, dădăcuțe sănătoase, copilași în cămășuțe albe, biberonașe, pelincuțe... Într-un cuvînt, de toate!

— Ce poate să fie mai bine... pentru un copil din flori!

— Iar dacă o fi să-l trimită la țară, să-l crească acolo, nu e nimic, să fie sănătos! O să-l învețe de mic cu munca. Și munca e ca și rugăciunea. Noi, ăștia, ne rugăm lui dumnezeu după pravilă, ne închinăm în fața icoanei, ne facem cruce... și dacă rugăciunea găsește har în ochii domnului, el ne răsplătește pentru ea; pe cînd mujicul — muncește! Ar fi bucuros și el să se poată ruga cîteodată după pravilă, dar adesea nici sărbătoarea n-are răgaz. Dar dumnezeu vede munca lui și-l răsplătește pentru trudă, cum ne răsplătește pe noi pentru rugăciuni. Nu-i dat oricui să trăiască în palate și să țopăie pe la baluri, trebuie cineva să trăiască și în izbe afumate și să poarte de grijă țarinei... Cît despre fericire... nu știi niciodată unde o găsești! Unul stă-n palate, trăiește în puf, dar scaldă în lacrimi amare aurul de pe el, iar altul doarme pe paie, mănîncă un codru de pîine cu cvas... în schimb are raiul în suflet. N-am dreptate?

— Ce poate fi mai bine decît să ai raiul în suflet?!

— Așadar, draga mea, uite cum o să facem. Ai să-l iei pe strengarul de Volodea, ai să-l învelești frumușel, să-i fie călduț și plăcut, și ai să te repezi cu el la Moscova. Am să dau poruncă să vi se pregătească o căruță cu coviltir și o pereche de căluți voinici... Acum drumu-i bun, neted, nici hîrtoape, nici gropi... să te tot plimbi!... Numai bagă de seamă ce-ți spun! Să faci lucrurile cu dichis, cum îmi place mie, după obiceiul Golovliovilor! Biberonul să fie curățel, să aibă cămășuțe, cercefel, fașe, pelincuțe, plăpumioară... de toate cu prisosință. Cere ce-ți trebuie, poruncește! Dacă nu ți se dă, atunci pe mine, bătrînul, scutură-mă, plînge-mi-te mie!... Și cînd ajungi la Moscova, trage la han, cere să ți se dea de mîncare, samovar, ceai... Ah, Volodka, Volodka, ce păcat! Ce rău îmi pare că trebuie să ne

despărțim, dar n-avem încotro, puiule! Mai tîrziu ai să vezi și tu că așa a fost mai bine, și ai să-mi mulțumești...

Iudușka ridică ușor mîinile și începu să miște buzele, semn că se ruga în gînd, ceea ce nu-l împiedica însă să se uite pe sub gene la Ulițușka și să observe expresia batjocoritoare care îi schimonosea fața...

— Ce este? Vrei să spui ceva? o întrebă el.

— Eu? Nimic! Îmi ziceam că se-nțelege că are să mulțumească, dacă și-o putea găsi binefăcătorul...

— Ah, rea ești, rea! Dar ce, parcă noi îl dăm acolo fără bilet? Chiar să nu uiți să iei un bilețel la tine. După bilețel o să-l găsim oricînd. Lasă, ei acolo să-l crească, să-l hrănească, să-i dea învățătură... și cînd o fi, noi o să venim cu bilețelul și o să zicem: ia făceți bine și dați-ni-l înapoi pe flăcăul nostru, pe ștrengarul de Volodka. Cu bilețelul îl pescuim noi și din fundul oceanului. E așa sau nu?

Dar Ulițușka nu răspunse la această întrebare; doar expresia batjocoritoare de pe fața ei se făcu și mai tăioasă... Iudușka nu mai putu răbda:

— Ah, mare năpastă ești! exclamă el. Ai pe diavolul în tine, pe satana! Ptiu! Ptiu! Ptiu!... Și-acu, destul! Mîine în zori ia-l pe Volodka, dar repede, să nu te simtă Evpraxeiușka, du-te cu dumnezeu, pleacă la Moscova. Orfelinatul știi unde-i?

— Am mai fost acolo, răspunse laconic Ulițușka, ca o aluzie la ceva din trecut.

— Ei, dacă ai fost... cu atît mai bine! Înseamnă că știi și pe unde se intră și pe unde se iese... Numai, bagă de seamă, cînd îl predai, vezi să te rogi frumos la ăi mari de acolo, uite așa, și Porfiri Vladimirîci se sculă și se aplecă pînă la pămînt, atingînd cu palmele dușumeaua, ca să aibă grijă de el! Dar nu așa oricum, ci grijă pe adevăratelea. Și să-i faci bilețelul!... Nu cumva să uiți! După bilețel l-om putea găsi oriunde... Iaca, ai de cheltuială două hîrtii de 25. Că, doar, știu, știu tot! Aici o să trebuiască să bagi în mînă, colo o să trebuie să ungi... Of, păcatele noastre, păcate. Oameni sîntem cu toții... Toți vrem să ne fie viața mai dulce, mai

bună... Uite, Volodka al nostru, nu-i nici cît o palmă — și cîte parale ne-a și costat!

Spunînd aceste cuvinte, Iudușka își făcu semnul crucii și se înclină adînc în fața Ulițuškăi, cerîndu-i parcă în tăcere să nu-l lipsească pe strengarul de Volodka de ocrotirea ei. Și astfel, viitorul familiei de pripas fu rînduit cît se poate de simplu.

În dimineața următoare acestei convorbiri, pe cînd tînăra mamă se zvîrcolea în fierbințeală și delir, Porfiri Vladimirîci stătea în sufragerie la fereastră, mișca din buze, făcea cruci pe geam, și urmărea cu privirea chibitca cu coviltir de rogojină care ieșea din curtea cea mare, ducîndu-l pe Volodka... Iată, a urcat dealul... a ajuns în dreptul bisericii... a luat-o la stînga... a dispărut în sat... Iudușka făcu ultima cruce și oftă:

„Vorbea deunăzi părintele de dezgheț, și uite: dumnezeu, în loc de dezgheț, ne-a trimis ger. Și încă ce ger! Așa e totdeauna cu noi! Facem planuri, clădim castele în Spania, ne închipuim că sîntem deștepți, nevoie mare, ba credem că-l putem întrece chiar pe dumnezeu în înțelepciune... Și dumnezeu într-o clipită preface în nimic toată trufia noastră!"

SINGUR, FĂRĂ URMAȘI

Agonia lui Iudușka a început din momentul cînd resursele de vorbărie deșartă, de care abuzase cu atîta nesaț pînă atunci, au început să se împuțineze simțitor. În jurul lui s-a făcut pustiu: unii au murit, alții au plecat. Nici măcar Anninka, cu toată viața ei tristă de actriță vagabondă, nu se lăsase ademenită de belșugul de la Golovliovo. Îi rămînea numai Evpraxeiuška; lăsînd la o parte faptul că ea reprezenta o resursă foarte limitată, dar și într-însa se produsese un fel de stricăciune, care n-a întîrziat să iasă la iveală și să-l facă pe Iudușka să în-

ţeleagă că „zilele frumoase" s-au sfîrşit pentru el şi nu se vor mai întoarce niciodată.

Evpraxeiuşka fusese înainte atît de lipsită de apărare, încît Porfiri Vladimirîci a putut-o asupri fără nici un risc. Din pricină că n-o ajuta mintea şi că era din născare slabă de caracter, ea nici nu-şi dădea seama că e asuprită. Iuduşka înşira verzi şi uscate, iar în vremea asta ea se uita, absentă, în ochii lui şi se gîndea la altceva. Acum, însă, parcă i se deschiseseră deodată ochii şi cea dintîi urmare neaşteptată a acestei treziri a inteligenţei a fost o scîrbă, deocamdată inconştientă, dar plină de ură de neînvins.

Era limpede că vizita la Golovliovo a domnişoarei din Pogorelka nu rămăsese fără urmă. Cu toate că Evpraxeiuşka nu-şi dădea bine seama de ce natură era durerea stîrnită într-însa de convorbirile întîmplătoare cu Anninka, totuşi, în sufletul ei, s-a simţit cu desăvîrşire tulburată. Pînă atunci nu-i trecuse niciodată prin minte să se întrebe: de ce Porfiri Vladimirîci, îndată ce se întîlneşte cu cineva, se şi apucă să-l învăluie într-o întreagă reţea de vorbe fără şir, în care nu e cu putinţă să te agăţi de nimic, dar care, în cele din urmă, ţi se lasă insuportabil de greu pe suflet; acum însă pricepea că Iuduşka nu ţine, de fapt, să stea de vorbă, în înţelesul obişnuit al cuvîntului, ci „să tiranisească" şi că, prin urmare, n-ar strica „să-i puie frîu" şi să-l facă să simtă că şi lui i-a venit timpul s-o lase mai domol. Ea a început să fie mai cu luare-aminte la trăncănelile lui nesfîrşite şi într-adevăr a băgat de seamă că el nu face altceva decît cicăleşte, sîcîie, bîrîie la cap...

„Spunea cuconiţa că nici el nu ştie de ce clămpăneşte atîta din gură, îşi zicea Evpraxeiuşka în sinea ei. Dar nu-i adevărat! Vorbeşte răutatea într-însul; ştie el foarte bine cine-i fără apărare şi pe acela îl învîrteşte şi-l sucеşte cum îi place!"

De fapt, însă, descoperirea asta a fost numai ceva secundar. Efectul principal al vizitei Anninkăi la Golovliovo a fost că în Evpraxeiuşka s-au răzvrătit

instinctele tinereții. Pînă acum, aceste instincte mocneau sub cenușă; acum, ele răbufniră aprinse și sîciitoare. A început să priceapă multe din cîte o lăsaseră pînă atunci cu totul nepăsătoare. De pildă, de ce oare Anninka n-a vrut, în ruptul capului, să rămînă la Golovliovo și a strigat în gura mare că aici e „îngrozitor". De ce? Pur și simplu pentru că Anninka e tînără și „vrea să trăiască"... Dar ea, Evpraxeiușka, nu-i oare și ea tînără? Da, e tînără! Se pare numai că tinerețea ei e înecată în grăsime. Nu, adesea își cere drepturile cu atîta violență! Cheamă și momește... Ba adoarme, ba se trezește iarăși... A crezut că va brodi-o ea într-un fel și cu Iudușka, dar acum, na, poftim... Of, putregai bătrîn! Uite cum m-a tras pe sfoară!... Ce bine ar fi să aibă și ea un drăguț, dar unul adevărat, tinerel!... S-ar îmbrățișa, s-ar giugiuli... Ar săruta-o, ar cocoli-o, i-ar șopti la ureche vorbe dulci: că-i albă și durdulie!... Of, stafie blestemată! Cu ce-a găsit să o ispitească! Cu ciolanele lui hodorogite!... Nici vorbă că și conița de la Pogorelka are un drăguț! Fără doar și poate! De-aia a și luat-o la sănătoasa de acolo. Și tu șezi aici, între ăști patru pereți, și așteaptă pînă i-o veni poftă... hodorogului!

Se-nțelege, Evpraxeiușka nu și-a dat pe față, dintr-o dată, răzvrătirea, dar o dată ce apucase pe această cale, nu s-a mai oprit. Căuta mereu ceva de care să se lege, își amintea de trecut și, pe cînd Iudușka nici nu bănuia măcar ce gînduri întunecate clocotesc într-însa, ea, în tăcere, din clipă în clipă, se asmuțea împotriva lui pînă la ură. Mai întîi, a început să se plîngă în mod general, ca de pildă: „Mi-ai mîncat viața!" Apoi, a venit rîndul comparațiilor: „Uite, Pelagheiușka, chelăreasa boierului din Mazulino, șade cu mîinile-n sîn și poartă numai rochii de mătase. Nu trebuie să alerge ba în pivniță, ba la staulul de vite. Șade la ea în odaie și coase cu mărgele." Și toate aceste tînguiri și proteste se terminau cu același refren dureros:

„Of, cît venin mi-ai turnat în inimă, pacoste a pacostelor! Doamne, doamne, ce foc m-a ajuns!"

La acest motiv principal, s-a mai adăugat altul, foarte prețios, mai ales că era un admirabil pretext de a dezlănțui lupta — și anume : amintirea despre nașterea și dispariția copilului ei, Volodka.

Atunci cînd Volodka dispăruse, Evpraxeia s-a arătat destul de nepăsătoare. Porfiri Vladimirîci s-a mărginit să-i spună că l-a încredințat pe noul născut în mîini bune, și, drept mîngîiere, i-a dăruit un șal nou. Pe urmă, viața și-a reluat cursul obișnuit. Evpraxeiuška s-a afundat și mai adînc în nămolul grijilor casnice, ca și cum ar fi vrut să se răzbune pe ele de neizbutita ei maternitate. Dar, fie că, fără ca ea să-și dea seama, sentimentul de mamă mocnea încet într-însa, fie că așa i-a venit toana, fapt este că amintirea lui Volodka a înviat deodată. Și a înviat tocmai în clipa cînd Evpraxeiuška a simțit adierea a ceva nou, slobod, descătușat, cînd a înțeles că mai există și altă viață decît aceea pe care o trăia ea între pereții conacului de la Golovliovo. Firește, pretextul ăsta pentru a-i căuta pricină lui Iuduška era prea bun pentru ca să nu se folosească de el :

„Uite ce a făcut ! se asmuțea ea. Mi-a furat copilul ! L-o fi azvîrlit în gîrlă, ca pe o javră !"

Și încet, încet, gîndul acesta a pus stăpînire pe toată ființa ei. A început să creadă și ea că are un dor pătimaș de a fi iarăși împreună cu copilul ei ; și, cu cît acest dor devenea mai aprins, cu atît creștea și ciuda ei împotriva lui Porfiri Vladimirîci.

„Aș fi avut barem cu ce să-mi trec vremea ! Volodea, Volodiuška ! Unde ești, fătul meu ? Cine știe, ăi fi la vreo babă, într-un sat, undeva departe ! Ah, fir-ar ai naibii să fie de stăpîni afurisiți ! Trîntesc la copii și apoi i-azvîrlă, ca pe niște jigodii, în gîrlă ! Știu ei că nimeni nu le cere socoteală. Mai bine îmi tăiam beregata, decît să-l fi lăsat pe hodorogul ăsta să-și bată joc de mine !"

Și așa a încolțit într-însa ura, dorința de a-i scoate lui Iuduška sufletul, de a-i face viața amară, de a-i mînca zilele ; așa a început cel mai groaznic dintre războaie : războiul de cicăleli, de șicane, de

înțepături mărunte... Dar numai un asemenea război era în stare să-l doboare pe Porfiri Vladimirîci.

Într-o dimineață, la ceai, Porfiri Vladimirîci fu foarte neplăcut surprins. De obicei, asta era ora la care el lăsa să curgă în puhoaie puroiul lui de vorbe, iar Evpraxeiușka, cu farfurioara cu ceai în mînă și cu o bucățică de zahăr în gură, le asculta în tăcere și, din cînd în cînd, pufăia. Și iată că astăzi — numai ce începuse să dezvolte o întreagă pologhie, cum că pîinea (se adusese tocmai la ceai pîine proaspătă și caldă) e de două feluri : cea văzută, pe care o mîncăm pentru a ne hrăni trupul, și cea nevăzută, spirituală, din care gustăm pentru a ne întări sufletul — Evpraxeiușka, fără a se sinchisi de loc de pălăvrăgeala lui, îl întrerupse :

— Se zice că Pelagheiușka o duce foarte bine la Mazulino, începu ea, întorcîndu-se cu tot corpul spre fereastră și bălăbănindu-și fără sfială picioarele puse unul peste celălalt...

Iudușka tresări ușor la această întrerupere neașteptată, dar, fiindcă era prima dată, nu-i dădu deosebită importanță și continuă :

— Dacă trece multă vreme fără să mîncăm pîinea cea văzută, simțim foame trupească ; iar dacă trece multă vreme fără să gustăm din pîinea cea nevăzută...

— Ai auzit ce-am spus ? Cică Pelagheiușka o duce foarte bine la Mazulino... îl întrerupse ea din nou, de astă dată cu vădită intenție.

Porfiri Vladimirîci i-aruncă o privire mirată, dar se stăpîni și nu o mustră, parcă ar fi simțit că nu-i lucru curat la mijloc.

— Să-i fie de bine, dacă o duce bine ! rosti el cu blîndețe.

— Boierul ei n-o supără cu nimic, urmă Evpraxeiușka, nu o silește să muncească și o poartă numai în rochii de mătase.

Uimirea lui Porfiri Vladimirîci crescu. Atîta erau de nelalocul lor vorbele Evpraxeiușkăi, încît nici nu știa ce trebuie să facă în această împrejurare.

— În fiecare zi, continuă Evpraxeiuşka, de parcă ar fi vorbit din somn, pune altă rochie, azi una, mîine alta, iar de sărbătoare — una deosebită. Se duce la biserică în trăsură cu patru cai, ea întîi, apoi boierul. Şi cînd popa zăreşte caleaşca, pune să se tragă toate clopotele. Acasă, şade la ea în odaie şi cînd boierul doreşte să-şi petreacă vremea cu dînsa, îl primeşte în iatacul ei. Dacă nu, stă de vorbă cu o fată — cu camerista — sau coase cu mărgele la gherghef.

— Ei şi? se dezmetici, în sfîrşit, Porfiri Vladimirîci.

— Păi, asta voiam să spun: ce bine o duce Pelagheiuşka.

— Şi tu o duci rău? Vai, vai, că nesăţioasă eşti!

Dacă Evpraxeiuşka de data asta ar fi tăcut, fără îndoială că Porfiri Vladimirîci ar fi dat drumul la un întreg şuvoi de vorbe goale, în care s-ar fi pierdut fără urmă toate aluziile prosteşti cu care ea tulburase cursul regulat al flecărelii lui. Dar Evpraxeiuşka, pare-se, nici gînd n-avea să tacă.

— Auzi vorbă! se oţărî ea deodată. Ce să zic, nici eu n-o duc prea rău! În zdrenţe nu umblu, bogdaproste şi pentru asta. Mi-ai dat anul trecut cîte cinci ruble pentru două rochiţe de stambă... Să-mi ajungă pe-o măsea!...

— Da' rochia de stofă ai uitat-o? Da' şalul, dăunăzi, cui l-am cumpărat? Of, of, of!

Drept răspuns, Evpraxeiuşka se rezemă de masă cu mîna în care ţinea farfurioara şi-i aruncă pieziş o privire plină de un dispreţ atît de adînc, încît Iuduşka, nedeprins cu aşa ceva, simţi că-l trec fiorii.

— Ştii cum pedepseşte dumnezeu pe cei nerecunoscători? bîigui el şovăielnic, nădăjduind ca măcar invocarea lui dumnezeu s-o mai domolească pe muierea asta, înnebunită cine ştie de ce. Evpraxeiuşka nu numai că nu se sperie, dar chiar îl întrerupse de la primele cuvinte:

— Nu mă lua pe mine cu de-alde astea! Nu mă mai ameninţa cu dumnezeu, că nu mai sînt mititică!

Destul ! Destul m-ai ținut de chică, destul m-ai *tiranisit*.

Porfiri Vladimirîci tăcu. Paharul cu ceai stătea în fața lui, aproape răcit, dar neatins. Se făcuse palid și buzele îi tremurau ușor, silindu-se parcă să schițeze un zîmbet, dar fără să reușească.

— Asta-i isprava Anninkăi ! izbucni el în cele din urmă, fără a-și da măcar bine seama ce spunea. Vipera ceea te-a asmuțit !

— Asmuțit la ce ?

— La asta, că ai început să vorbești așa cu mine !... Ea, ea te-a învățat ! Nimeni altul decît ea !... se oțărî Porfiri Vladimirîci. Auzi dumneata, de unde pînă unde ai început să pofteștî rochii de mătasă ? Știi tu, nerușinato, care femei de seama ta umblă în rochii de mătasă ?

— Spune-mi și am să știu !

— Numai cele mai... da, cele mai stricate, numai acelea !

Dar Evpraxeiuska nu se rușină nici de asta, ci, dimpotrivă, cu o neobrăzare plină de chibzuință, îi răspunse :

— Nu știu de ce ar fi stricate... Păi le cere boierul... Și dacă un boier ademenește pe una de-alde noi să-i fie țiitoare... păi atunci... se cheamă că trăiește cu el... Că doar nici noi amîndoi nu citim molitve, ci facem ceea ce face și boierul de la Mazulino cu Pelagheiuska.

— Ah, tu... Ptiu ! Ptiu ! Ptiu !

Porfiri Vladimirîci încremeni de uimire. Se uita cu ochi mari la ibovnica lui și un întreg noian de vorbe goale începu să-i clocotească în piept. Dar pentru prima dată în viață, simți nedesluțit că sînt împrejurări cînd nici cu o vorbă deșartă nu-i chip să-i dai omului la cap...

— Ei, draga mea, văd eu că azi nu-i de vorbit cu tine ! zise el, sculîndu-se de la masă.

— Nici azi, nici mîine ! Niciodată ! Destul ! Destul m-ai tiranisit. M-am săturat să te tot ascult. Mai ascultă și dumneata cum știu să vorbesc eu.

Porfiri Vladimirîci se repezi la dînsa cu pumnii strînşi. Dar ea îşi scoase pieptul înainte cu atîta dîrzenie, încît el se fîstîci brusc. Întorcîndu-se cu faţa la icoană, ridică mîinile în sus, boscorodi ceva, apoi, cu paşi mărunţi, se îndreptă spre odaia lui.

Toată ziua aceea, Porfiri Vladimîrîci nu s-a simţit în apele lui. N-avea încă nici un fel de teamă bine definită cu privire la viitor, dar îl supăra faptul că se întîmplase ceva care ieşea din rînduiala obişnuită şi că acel ceva rămăsese nepedepsit. N-a ieşit din cabinet nici la prînz, pretextînd că-i bolnav ; şi, blajin şi cu glas prefăcut slăbit, ceru să i se aducă de mîncare în odaia lui.

După ceaiul de seară care, pentru întîiaşi dată în viaţă a trecut în desăvîrşită tăcere, el, ca de obicei, s-a sculat să-şi facă rugăciunea, dar degeaba îi şopteau buzele obişnuita rugă ca dumnezeu să-i trimită un somn liniştit, căci mintea lui tulburată refuza să urmărească măcar cît de cît cuvintele pe care le rostea. Un fel de nelinişte meschină, dar sîcîitoare, pusese stăpînire pe toată fiinţa lui. Fără să vrea, căuta să prindă cu urechea zgomotele din ce în ce mai slabe, care mai veneau, ba de aici, ba de colo, din diferite colţuri ale casei, ecouri ale zilei pe sfîrşite. În cele din urmă, cînd de undeva, de dincolo de pereţi, se auzi cel din urmă căscat prelung şi după asta se făcu o linişte, de parcă totul ar fi căzut la fund, Iuduşka n-a mai putut răbda. Tiptil, fără zgomot, s-a furişat de-a lungul coridorului şi, ajungînd la odaia Evpraxeiuşkăi, şi-a lipit urechea de uşă, ca să asculte. Evpraxeiuşka era singură şi se auzea numai cum, căscînd, rostea : „Doamne ! Milostive mîntuitorule ! Maică preacurată !" şi, în acelaşi timp, se scărpina cu pumnul la şale... Porfiri Vladimirîci încercă, apăsînd pe mîner, să deschidă uşa, dar uşa era încuiată.

— Eşti aici, Evpraxeiuşka ?

— Aici, dar nu pentru dumneata ! se răsti ea atît de brutal, încît Iuduşka nu mai avu altă cale decît să se întoarcă, tăcut, în odaia lui.

A doua zi, urmă altă discuție. Evpraxeiuşka îşi alesese parcă dintr-adins ora ceaiului de dimineață, pentru a-i face lui Iuduşka zile amare. Parcă simțise că toată deşarta lui activitate era dinainte împărțită cu atîta preciziune, încît o dimineață stricată îi pricinuia neliniște şi supărare pe toată ziua.

— Tare mi-ar plăcea, aduse ea vorba pe departe, să văd şi eu cum trăiesc unii oameni.

Porfiri Vladimirîci simți ca un cuțit în inimă: „Începe!" se gîndi, dar tăcu, să vadă ce o să urmeze.

— Zău aşa, să vezi cîte una cu un drăguț tinerel şi frumuşel. Se plimbă de braț prin odăi şi se uită cu drag unul la celălalt! Nici el nu-i spune vorbe de ocară, nici ea lui; numai „scumpo", „iubitule" — atîta auzi. Eh, aşa mai zic şi eu: drăguț, levent...

Tema asta mai ales îl scîrbea din cale-afară pe Porfiri Vladimirîci. El admitea concubinajul în marginile strictei necesități, dar să-ți pierzi vremea cu fleacuri amoroase, asta socotea că este ispită a diavolului. Totuşi, nici de astă dată nu cuteză să zică ceva, mai cu seamă că voia să bea ceaiul care, de cîteva minute, clocotea în ceainicul de pe suportul samovarului, iar Evpraxeiuşka nici nu se gîndea să-l toarne în cești.

— Firește, printre fetele de seama noastră sînt multe proaste, urmă ea, legănîndu-se obraznic cu scaunul şi bătînd darabana cu degetele pe masă. Una se lasă amăgită pentru o rochiță de stambă, alta şi aşa, pe degeaba, se nenorocește. Cică, bea matale cvas, mănîncă castraveciori cît îți poftește inima! Poftim cu ce au găsit să te momească!

— Va să zică, după tine, numai din interes... riscă sfios Porfiri Vladimirîci, urmărind cu privirea aburii care începeau să iasă din ceainic.

— Cine spune că numai din interes? Nu cumva m-am făcut acum şi *interesantă*? sări deodată de la una la alta Evpraxeiuşka. Îți pare rău de strachina cu mîncare pe care o am la dumneata? Mi-o scoți pe nas?

— Nu-ţi scot pe nas, da' zic aşa că nu numai din interes...

— Ha-ha, „zic!" De zis, poţi să zici, dar să nu te ia gura pe dinainte. Auzi dumneata, cică slujesc din interes! Dar dă-mi voie să te întreb: ce aşa mare interes am găsit eu la dumneata? Afară de cvas şi de castraveţi...

— Ei, nu numai cvas şi castraveţi... nu se putu stăpîni să nu spună Porfiri Vladimirîci.

— Dar ce încă? Mai spune, mai spune!

— Dar în fiecare lună, acasă, patru saci cu făină cine trimite?

— Mă rog, patru saci! Şi altceva?

— Crupe, untdelemn... cu un cuvînt, de toate.

— Aha! Crupe, untdelemn... A început să te roadă ce trimit acasă la părinţi! Ah, doamne, ce om...

— Nu că m-ar roade, dar tu, văd că...

— Va să zică, tot eu sînt vinovată! Îmi scoţi pe nas bucăţica de pîine pe care o mănînc, şi tot eu sînt vinovată!

Evpraxeiuşka nu se mai putu ţine şi izbucni în plîns... În vremea asta, ceaiul se făcea negru, de cînd tot fierbea în ceainic, şi Porfiri Vladimirîci începu să se neliniştească de-a binelea. De aceea, călcîndu-şi pe inimă, se aşeză frumuşel lîngă Evpraxeiuşka şi o bătu uşor pe spate:

— Hai, lasă, toarnă ceaiul... Nu te mai boci!

Dar Evpraxeiuşka mai sughiţă de plîns de vreo două-trei ori, umflă buzele şi-şi fixă ochii tulburi undeva, în spaţiu...

— Uite, vorbeai adineauri de tineri, urmă Iuduşka, încercînd să dea glasului său o intonaţie drăgăstoasă. De, dar şi noi cum să zic... n-om fi nici noi prea bătrîni!

— Asta-i bună acuma! Ia lasă-mă în pace!

— Dar ce crezi tu! Eu... să ştii... cînd eram cu slujba la minister, directorul a vrut să-şi dea fata după mine.

— O fi fost vreo pocitanie... vreo gheboasă... cine ştie!

— Nu, nu, o fată ca lumea... Şi ştii ce frumos cînta „Nu-mi coase, mamă..." [1] Vai, ce frumos cînta ! O frumuseţe !

— O fi cîntat, dar nu pentru dumneata !

— Ba, zău, că eu...

Porfiri Vladimirîci nu mai ştia ce să spună şi ce să facă. Era gata chiar să facă pe măscăriciul, să arate că şi el poate s-o plimbe la braţ. Cu gîndul ăsta, începu să se legene prosteşte din tot corpul şi încercă chiar s-o cuprindă pe Evpraxeiuşka de mijloc, dar ea se feri brutal de mîinile lui întinse şi strigă furioasă

— Fugi de lîngă mine, diavole ! Altfel, te opăresc ! Ţi-o spun verde. Nu-mi trebuie nici ceaiul dumitale, nu-mi trebuie nimic ! Auzi ce i-a venit în gînd, să-mi scoată ochii pentru pîinea pe care o mănînc ! Plec de aici ! Uite, martor mi-e dumnezeu că am să plec !

Şi plecă într-adevăr, trîntind uşa şi lăsîndu-l pe Porfiri Vladimirîci singur în sufragerie...

Iuduşka rămase năucit de-a binelea. Încercă să-şi toarne singur ceaiul în pahar, dar mîinile îi tremurau, aşa încît fu nevoit să recurgă la ajutorul lacheului.

— Nu, aşa nu mai merge ! Trebuie făcut ceva... găsit ceva... şopti el, umblînd agitat încolo şi încoace prin sufragerie.

Dar tocmai aici era buba, că nu putea nici „să facă", nici „să găsească" nimic... Mintea lui era pînă într-atîta deprinsă să sară de la un lucru absurd la altul, fără să întîmpine nici o piedică nicăieri, încît un fapt simplu din viaţa de toate zilele îl prindea nepregătit. De-abia se apuca să încerce „să găsească" ceva şi, îndată, o sumedenie de nimicuri îi încolţea gîndirea din toate părţile şi nu-i mai lăsa nici un luminiş înspre realitatea din viaţă. Îl cuprindea un fel de lene, o anemie generală, intelectuală şi morală. Ceva îl trăgea înapoi de la viaţa

[1] Vechi cîntec rusesc, în care se exprima durerea fetelor pe care părinţii nu le căsătoreau cu alesul inimii lor (n.r.).

reală, spre culcușul moale al nălucirilor, pe care putea să le mute dintr-un loc într-altul, să împingă unele înainte, să dea altele la o parte, într-un cuvînt, să dispună de ele cum îi place.

Petrecu iar o zi întreagă în desăvîrșită singurătate, deoarece, de data asta, Evpraxeiuşka nu se arătase nici la prînz, nici la ceaiul de seară, plecată fiind toată ziua în vizită la popa, în sat, de unde s-a întors tocmai seara tîrziu. Nici de îndeletnicit nu s-a putut îndeletnici cu nimic, pentru că pînă și fleacurile care îl atrăgeau îl părăsiseră pentru moment ; un singur gînd îl chinuia, dar fără ieșire : „Trebuie făcut ceva ! Trebuie neapărat !" Nici obișnuitele lui socoteli deșarte n-a putut să le facă, nici în rugăciune la icoane n-a putut sta. Simțea că-l paște ceva, dar ce anume, încă nu se putea dumeri. S-a oprit de mai multe ori la fereastră, nădăjduind să găsească ceva de care să-și poată ținti gîndirea fugară, ceva care să-l distragă, dar totul era în zadar. Afară era începutul primăverii ; totuși, copacii erau încă goi și nici măcar iarbă proaspătă nu se zărea încă nicăieri. În depărtare se vedea cîmpul negru, împestrițat pe alocuri cu pete albe de zăpadă, care mai dăinuia în adînciturl și văgăune. Drumul era întreg numai noroi negru și, din loc în loc, sclipea cîte o băltoacă... El vedea însă toate astea ca printr-o sită. Acareturile jilave păreau pustii și, cu toate că ușile erau peste tot deschise vraiște, nu se vedea țipenie de om ; nici în casă, nimeni pe care să-l poți striga, deși din cînd în cînd îi ajungea la ureche cîte un zgomot îndepărtat, ca de ușă trîntită... Bine ar fi acuma să se facă nevăzut ca în basme și să asculte ce vorbește despre el adunătura asta de mocofani. Își dau seama, nemernicii, de bunătatea lui sau îl mai și înjură pentru toate binefacerile lui ? Că e lucru știut, pe ăștia oricît i-ai îndopa — tot li-i puțin, tot strici orzul pe gîște !... Cît e, parcă, de cînd s-a deschis o nouă putinică cu castraveți și acu... Dar abia izbuti cu acest gînd să se abată de la ceea ce îl chinuia, abia începu să socotească cîți castraveți

încap într-o putinică și ciți, calculînd larg, trebuie de cap de om... că din nou realitatea îi reveni în minte ca printr-o străfulgerare și-i răsturnă dintr-o dată socotelile cu susul în jos...

„Ia te uită, și nici măcar n-a cerut voie... a plecat așa !" îi veni în minte, în timp ce ochii îi rătăceau departe, căutînd să distingă casa popii, unde acum, după toate probabilitățile, Evpraxeiușka, în clipa asta, își vărsa necazul...

Se servi și prînzul. Porfiri Vladimirîci șade la masă singur și înghite în silă cîteva linguri de supă goală (nu putea să sufere supa fără nimic în ea și dînsa, dinadins, tocmai așa dăduse poruncă să i-o gătească azi).

„I-o fi stînd și popii în gît musafirul !" se gîndește Iudușka. „Încă o gură la ciorbă și la cașă... și te pomenești că, de hatîrul musafirului, a trebuit să facă și vreo fripturică..."

Și iar fantezia o ia razna, iar începe să uite de sine, parcă l-ar răpi somnul... Cîte linguri de ciorbă și cîtă cașă mai mult ? Ce-or fi vorbit popa cu preoteasa cu prilejul sosirii Evpraxeiușkăi, cum or fi înjurat-o între ei... Și toate astea — mîncarea, vorbele — le vede, le aude, de parcă ar fi de față...

„Și, de bună seamă, toți cu lingura din aceeași strachină ! Auzi unde și-a găsit să se ducă să dea de bunătăți !... Și afară e umezeală, zloată... mare **lucru** să ți se întîmple ceva ? O să se mai întoarcă cu rochia într-un hal fără hal... Vipera ! Da, chiar așa, viperă ! Trebuie neapărat făcut ceva..."

Și, la fraza aceasta, mereu, șirul ideilor se rupe... După masă, s-a dus, ca de obicei, să **se** culce, dar mai **mult** s-a chinuit, sucindu-se de pe o parte pe alta... Evpraxeiușka s-a întors acasă tîrziu, după ce s-a întunecat, și s-a furișat în ungherul ei, așa că Iudușka nici n-a simțit-o. El dăduse poruncă să i se dea de veste cînd s-o întoarce, dar oamenii, parcă s-ar fi vorbit, nu i-au spus... A încercat **el** și de astă **dată** să intre la **ea**, însă **a găsit** iar ușa încuiată.

A treia zi dimineaţă, Evpraxeiuşka a venit, ce-i drept, la ceai, dar a început din nou ciondăneala, cu şi mai mult arţag şi venin.

— Unde o fi acum Volodiuşka al meu, sărăcuţul ? ! exclamă ea, cu lacrimi prefăcute în glas.

Lui Porfiri Vladimirîci îi îngheţă sîngele în vine la aceste cuvinte.

— Măcar de l-aş putea zări o clipă ! Micuţul de el, ce s-o mai fi chinuind pe acolo... Poate că o fi şi murit !

Iuduşka începu să mişte repede din buze, bogonisind o rugăciune.

— La noi, toate-s anapoda ! Uite, la boierul din Mazulino, Pelagheiuşka a născut o fetiţă... Numaidecît au înfăşurat-o în *batist-dicos* [1], i-au făcut un leagăn trandafiriu... Numai dădacei cîte rochii şi bonete i-au dăruit ! Pe cînd la noi, eh, ce să mai vorbim...

Evpraxeiuşka întoarse scurt capul către fereastră şi oftă tare.

— Drept vorbeşte lumea că toţi stăpînii sînt afurisiţi ! Trîntesc la copii — şi apoi i-aruncă în gîrlă, parcă ar fi nişte javre. Ce le pasă ? Nimeni nu le cere socoteală, şi nici de dumnezeu nu li-e frică. Lupul, că-i lup, şi tot nu face aşa ceva !...

Lui Porfiri Vladimirîci îi plesneşte fierea într-însul. Se stăpîneşte cît se stăpîneşte, dar, în cele din urmă, îşi iese din răbdări şi mormăie printre dinţi :

— Hm, ţi-ai făcut o modă nouă, de la o vreme. A treia zi de cînd tot nu-ţi mai tace gura...

— Modă ! Mă rog, modă să fie ! Dar ce, numai dumneata să vorbeşti ? Mai are şi altul dreptul să-şi spună păsul ! Nu zău ! Copil ai ştiut să torni... Poţi să-mi spui, ce-ai făcut cu el ? Cine ştie pe mîna cărei babe, în ce sat o fi încăput ! Fără căutare, fără mîncare, fără scutece... Cine ştie, poate zace în murdărie şi suge lapte acrit din biberon...

[1] Stilcit din „*batiste d'Ecosse*" — pînză de in fină, scoţiană (fr.) (n.t.).

Evpraxeiuşka vărsă cîteva lacrimi şi-şi şterse ochii cu colţul basmalei de la gît.

— Bine a zis coniţa din Pogorelka că-i îngrozitor de trăit aici cu dumneata. Chiar că-i îngrozitor! Nici o plăcere, nici o bucurie, numai uneltiri... Puşcăriaşii, la puşcărie, şi încă o duc mai bine. Încalte să fi avut copilul aici, aveam şi eu o mîngîiere. Dar aşa, nimic! Şi copilul mi l-ai luat!

Porfiri Vladimirîci şedea locului şi dădea din cap, cu o mutră chinuită, ca şi cum, într-adevăr, l-ar fi prins cineva cu ocaua mică. Din cînd în cînd, îi scăpa chiar şi un geamăt din piept.

— Ah, greu! spuse el, în sfîrşit.

— Nu-i nimic! Să-ţi fie greu! Capul face, capul trage... Tare aş vrea să mă duc la Moscova, să-l văd, o clipă măcar, pe Volodka. Ah, Volodka, Volodka! Dra-a-gul mamei drag!... Boierule! Lasă-mă să mă duc la Moscova!

— N-ai ce căuta acolo! răspunse înăbuşit Porfiri Vladimirîci.

— Ba am să mă duc! N-am să întreb pe nimeni şi nimeni nu mă poate opri! Doar sînt mamă!

— Ce mamă? Eşti o paţachină, asta eşti! izbucni, în cele din urmă, Porfiri Vladimirîci. Spune-mi, ce vrei de la mine?

Evpraxeiuşka nu se aştepta, pesemne, la asemenea întrebare, pentru că se opri cu ochii la Iuduşka şi tăcu, de parcă ar fi stat să se întrebe chiar ce vrea, la urma urmei...

— Va să zică aşa, acum mă faci şi paţachină! ţipă ea şi o podidiră lacrimile.

— Paţachină, da, paţachină! Ptiu! Ptiu! Ptiu!

Porfiri Vladimirîci, scos din fire, sări în picioare şi, aproape fugind, ieşi din sufragerie.

Aceasta a fost ultima izbucnire de energie pe care şi-a îngăduit-o. După asta s-a pleoştit, s-a moleşit, a intrat în sperieţi, pe cîtă vreme Evpraxeiuşka n-a mai contenit cu sîciielile ei. Ea avea la îndemînă o armă grozavă: încăpăţînarea omului mărginit la minte; şi deoarece cu această armă lovea într-o singură şi unică ţintă: să-l cicălească,

să-i facă zile fripte — efectele au luat cu timpul proporții înfricoșătoare. Sufrageria a devenit încetul cu încetul o arenă prea mică pentru dînsa; ea a început să năvălească și în cabinetul lui Iudușka (unde altădată n-ar fi îndrăznit nici măcar să se gîndească să intre cînd boierul era „ocupat"). Acum intra, se așeza la geam, se uita în gol cu ochii tulburi, se scărpina la spate, frecîndu-se la tocul ferestrei, și începea să dea cu gura... Mai ales avea preferință pentru un anumit subiect de vorbă, subiect care avea ca temelie amenințarea de a pleca din Golovliovo. De fapt, nu se gîndise niciodată serios să plece, ba ar fi fost chiar foarte mirată dacă cineva i-ar fi dat ideea să se întoarcă acasă, la părinți; dar simțise că ăsta era lucrul de care Porfiri Vladimirîci se temea mai mult decît de orice. Nu intra niciodată de-a dreptul în subiect, ci o lua pe căi ocolite. Bunăoară: tace cîtva timp, se scarpină în urechi, apoi deodată se preface că și-a adus aminte de ceva:

— Azi s-o fi făcînd blinele la noi acasă...

Porfiri Vladimirîci se face verde de ciudă la auzul acestei introduceri. El tocmai începuse să facă o socoteală foarte complicată: cîți bani ar putea lua într-un an din vînzarea laptelui, dacă toate vacile din ținut ar pieri și numai ale lui ar rămîne tefere, din mila lui dumnezeu, ba chiar ar da de două ori atîta lapte ca pînă acum... Și aia, hodoronc-tronc, cu blinelele!... Dar se stăpînește, își întrerupe socotelile, ba chiar încearcă să zîmbească:

— Și de ce-or fi făcînd azi blinele acolo? întreabă el, hlizindu-se. Ah, doamne, am uitat că azi e pomenirea morților! Vai, păcatele mele, uituc mai sînt! Și acum nici n-o să am cu ce prăznui pomenirea răposatei *maminca*.

— Aș mînca și eu blinele de comînd!

— Și cine nu te lasă? Dă poruncă să-ți facă! Spune-i bucătăresei Mariușka sau, dacă nu, Ulituș-kăi. Strașnice blinele știe să facă Ulituș-ka!

— O fi știut ea să-ți facă și alte plăceri... zice ca să-l înțepe Evpraxeiuș-ka.

— Nu, zău, ar fi păcat să nu recunoşti că le face foarte bine, moi, pufoase, uşoare... să le tot mănînci!

Porfiri Vladimirîci vrea cu gluma şi cu zîmbetul s-o îmbuneze pe Evpraxeiuşka...

Ea însă, fandosindu-se, zice:

— Aş mînca, dar nu aci, ci de la părinţii mei...

— Şi asta se poate. N-ai decît. Porunceşte-i lui Arhip, vizitiul, să puie caii la trăsură... şi fă o plimbare pînă acasă la părinţi!

— Nu, asta nu! Am căzut ca pasărea-n laţ! Proastă am fost... Acum cine mai are nevoie de una ca mine?... Chiar dumneata, deunăzi, m-ai făcut paţachină — ce să mă mai duc?...

— Vai, vai, vai! Cum nu ţi-e ruşine să spui aşa minciuni pe socoteala mea? Nu ştii că dumnezeu pedepseşte clevetirea?

— Ba mi-ai spus că sînt o paţachină! Doar mi-ai trîntit-o în faţă... Uite, mă jur pe icoana asta că aşa mi-ai spus!... Of, tare mi s-a acrit aici! Am să-mi iau lumea-n cap, am să fug, să scap odată de iadul ăsta!

Vorbind aşa, Evpraxeiuşka are o ţinută provocătoare din cale-afară: se leagănă cu scaunul, se scobeşte în nas, se scarpină... Se vede cît colo că joacă o comedie, că vrea să-l întărîte pe Iuduşka.

— Porfiri Vladimirîci, vreau să-ţi spun ceva, continuă ea să se sclifosească, trebuie să plec acasă.

— Să te duci să-ţi vezi părinţii?

— Nu, vreau să plec de tot, să rămîn acolo.

— Da' de ce? Te-a supărat cineva cu ceva?

— Nu... nu m-a supărat nimeni... dar aşa... oricum, odată şi odată... Mă plictisesc aici... Mi s-a urît de moarte. Totul parcă e mort aici în casă. Oamenii stau tot timpul pe undeva, prin bucătărie, sau în odaia lor. Sînt singură în toată casa; poate să mă şi omoare cineva într-o zi... Noaptea, cînd mă culc, aud din toate ungherele fel de fel de şoapte...

Dar zilele treceau una după alta şi Evpraxeiuşka nici gînd să-şi pună în aplicare ameninţarea. Totuşi, această simplă ameninţare avu asupra lui Porfiri

Vladimirîci o înrîurire hotărîtoare. Şi-a dat seama deodată că, deşi de dimineaţă pînă seara se istovea, chipurile, de muncă, de fapt nu făcea nimic şi ar fi putut rămîne fără mîncare, fără rufe curate, fără haine cum trebuie, dacă n-ar fi existat un ochi care să vegheze ca mersul regulat al trebilor casnice să nu se întrerupă. Pînă acum nu cunoscuse viaţa reală, nu pricepuse că ea are anumite rosturi care nu se înfăptuiesc de la sine. Ziua i se desfăşura după o rînduială bine statornicită; totul în casă se învîrtea în jurul persoanei sale şi numai pentru el; totul se făcea la timp, fiecare lucru era la locul lui, într-un cuvînt, pretutindeni domnea o punctualitate atît de neschimbată, încît el nu-i mai dădea nici o importanţă. Mulţumită acestei ordini, el îşi putea îngădui luxul de a se deda şi vorbăriei deşarte, şi gîndirii zadarnice, fără teama că, vreodată, loviturile vieţii reale îl vor da de gol... E drept că toată această înjghebare artificială atîrna de un fir de păr; dar unui om atît de cufundat veşnic numai în sine însuşi nici nu-i putea trece prin minte că acest fir de păr este ceva foarte subţire şi care se rupe lesne. I se părea că viaţa e aşezată pe temelii trainice, veşnice... Şi, deodată, totul să se năruie, să se năruie într-o clipă, pentru nişte vorbe nesăbuite: „Ce să mai vorbim!... Nu mai vreau... plec!" Iuduşka era cu desăvîrşire zăpăcit... „Ce mă fac, dacă pleacă într-adevăr?" se întreba. Şi a început să pună la cale în gînd tot soiul de combinaţii năstrusnice, numai ca s-o reţină, ba chiar i-a venit la un moment dat ideea să facă tinereţii răzvrătite a Evpraxeiuşkăi anumite concesii, cum pînă atunci nu i-ar fi trecut niciodată prin cap.

— Ptiu! Ptiu! Ptiu! scuipă el, cînd ideea unei ciocniri posibile cu vizitiul Arhip sau cu contopistul Ignat i s-a înfăţişat în toată jignitoarea ei goliciune...

Curînd însă s-a încredinţat că teama ca Evpraxeiuşka să nu plece era neîntemeiată; în urma acestui fapt, existenţa lui a intrat într-o fază nouă, cu desăvîrşire neaşteptată pentru el. Evpraxeiuşka nu

numai că n-a plecat, dar a şi încetat în mod vădit să-l mai sîcîie. În schimb, l-a părăsit cu totul. Era în mai, au venit zile senine, şi ea aproape că nu mai dădea prin casă. Doar după trîntitul uşilor bănuia Porfiri Vladimirîci că trebuie să fi venit să-şi ia ceva din odaie şi că apoi a dispărut iar. La sculare, Iuduşka nu-şi mai găsea hainele la locul obişnuit; ca să capete rufe curate, trebuia să ducă tratative îndelungate; ceaiul şi prînzul i se aduceau cînd prea devreme, cînd prea tîrziu, iar de servit îi servea lacheul Prohor, pe jumătate beat, care se înfăţişa la masă într-o redingotă pătată şi de la care venea veşnic un miros dezgustător de peşte şi votcă.

Dar Porfiri Vladimirîci era mulţumit şi cu asta, bine că Evpraxeiuşka îl lăsa acum în pace. S-a împăcat şi cu dezordinea, bucuros că în casă e totuşi cineva care să ţină în mînă această dezordine... Pe el nu-l înspăimînta atît neorînduiala, cît ideea de a se vedea silit să se ocupe el personal cu ale vieţii. Se gîndea cu groază că s-ar putea să vină un moment cînd să trebuiască să ia el însuşi măsuri, să dea porunci, să supravegheze. De frica acestui moment, se străduia să înăbuşe într-însul orice protest, închidea ochii la anarhia care se înstăpînea în casă, stătea deoparte, tăcea mîlc. La curtea din Golovliovo domnea acum zilnic, pe faţă, trîndăvia. Conacul, înainte cu înfăţişare severă, ba chiar ursuză, acum parcă înviase, o dată cu venirea vremii călduroase. Către seară, toţi oamenii de la curte şi cei ce lucrau tocmiţi cu ziua, tineri şi bătrîni, ieşeau grămadă în uliţă. Cîntau din gură şi din armonică, chiuiau, rîdeau, fluierau, se jucau de-a prinselea. Conţopistul Ignat arbora o cămaşă roşie ca para focului şi un fel de jacheţică nemaipomenit de strîmtă, care nu izbutea să-i acopere pieptul, scos voinicește înainte. Vizitiul Arhip îşi lua la purtare cu de la sine putere cămaşa de mătase şi jiletca de pluş fără mîneci care erau de fapt portul lui numai cînd ieşea la plimbare cu boierul; rivaliza evident cu Ignat la inima Evpraxeiuşkăi... Evpraxeiuşka alerga între amîndoi şi, ca o nebună, se arunca ba

spre unul, ba spre celălalt. Porfiri Vladimirîci se temea să se uite pe fereastră, ca nu cumva să fie martorul unei scene de dragoste; dar de auzit nu putea să nu audă și, din cînd în cînd, îi ajungea la ureche zgomotul unei lovituri în plin: vizitiul Arhipuşka o plesnea cu palma pe spate pe Evpraxeiuşka, alergînd după ea cînd jucau de-a prinselea (și ea nu se supăra, numai se încovoia uşor). Alteori, auzea un schimb de vorbe ca:

— Evpraxeia Nikitişna! Hei, Evpraxeia Nikitişna! striga de pe scara principală Prohor, cam cherchelit.

— Ce vrei?

— Dă-mi cheia de la cămară, boierul cere ceai!

— Să mai aştepte... momîia!

În scurtă vreme, Porfiri Vladimirîci ajunse să ducă o viață cu desăvîrşire singuratică. I se tulburase și răsturnase tot traiul lui obişnuit, dar el părea a nu da nici o importanță acestui fapt. Nu mai cerea nimic de la viață, decît să nu-l mai supere nimeni în ultimul său refugiu — cabinetul. Pe cît fusese altădată de cicălitor, de sîcîitor în relațiile cu cei din jur, pe atîta era acum de sfios, de ursuz și de resemnat. S-ar fi zis că nu mai vrea să aibă nici o legătură cu viața reală. Să nu audă nimic, să nu vadă nimic — asta era tot ce dorea. Evpraxeiuşka putea să nu se arate în casă zile întregi; argații și slugile puteau să-și facă de cap și să trîndăvească prin curte cît voiau — el rămînea nepăsător la toate, de parcă n-ar fi fost nimic. Altădată, dacă vechilul și-ar fi îngăduit să întîrzie cît de puțin cu prezentarea raportului despre felul cum merg treburile gospodăriei, i-ar fi scos sufletul cu o morală fără sfîrșit. Acum, i se întîmpla să rămînă fără raport săptămîni întregi. Numai rareori se plîngea de aceasta și anume atunci cînd avea nevoie de o cifră pentru una din socotelile lui fanteziste. În schimb, singur cu sine, în cabinet, se simțea stăpîn deplin, avînd putința să se dedea după pofta inimii gîndurilor sale sterpe. Întocmai cum amîndoi frații lui muriseră de patima beției, suferea și el

de aceeaşi boală. Numai că asta era o beţie de alt soi : beţia gîndirii deşarte. Se încuia în cabinet, se aşeza la birou şi, de dimineaţă pînă seară, se istovea în fantasmagorii : făcea tot felul de presupuneri fanteziste, îşi făcea sie însuşi morală, stătea de vorbă cu oameni imaginari, compunea scene întregi, în care figurau ca personaje primii inşi care îi veneau în minte.

În această vîltoare de acţiuni şi personaje imaginare, rolul principal îl juca un fel de sete bolnăvicioasă de cîştig. Porfiri Vladimirîci fusese totdeauna un om meschin şi cîrcotaş ; dar, din pricina nepriceperii sale practice, nu trăsese niciodată vreun folos direct din aceste înclinaţii ale lui. Cicălea, istovea, tiraniza (mai cu seamă pe cei fără apărare, care, cum s-ar spune, erau făcuţi anume ca să fie obijduiţi), dar mai adesea păgubea de pe urma şiretlicurilor lui. Acum, însă, aceste apucături îşi găsiseră alt cîmp de acţiune, abstract, imaginar, unde nu mai putea fi vorba de împotrivire sau de justificare, unde nu mai existau nici tari, nici slabi, unde nu mai era nici poliţie, nici judecători de pace (sau, mai bine zis, erau, dar numai pentru apărarea intereselor lui, ale lui Iuduşka) şi unde, prin urmare, el avea libertatea să învăluie o lume întreagă într-o reţea de şicane, de asupriri şi de obijduiri.

În gînd, îi plăcea să chinuiască, să ruineze, să nenorocească, să sugă sîngele... Trecea pe rînd în revistă toate ramurile gospodăriei : pădure, ogradă de vite, ogoare, lunci ş.a.m.d. şi pe fiecare plăsmuia o întreagă reţea de oprimări închipuite, însoţite de foarte complicate socoteli, unde intrau şi gloabe, şi cămătărie, şi calamităţi obşteşti, şi achiziţii de hîrtii de valoare... cu un cuvînt, toată lumea încîlcită a deşartelor idealuri moşiereşti... Şi cum aici totul atîrna de nişte plăţi închipuite, mai mari sau mai mici decît datoriile presupuse, fiecare ban plătit în plus sau în minus îi servea de pretext pentru a preface mereu întregul edificiu care, în felul acesta, îşi schimba la nesfîrşit înfăţişarea. Cînd mintea-i

obosită nu mai era în stare să urmărească cu atenţia cuvenită toate amănuntele complicatelor lui calcule, el se transporta cu fantezia pe o arenă mai vastă. Îşi reamintea toate ciocnirile, toate neînţelegerile avute cu oamenii, nu numai de curînd, dar chiar în prima lui tinereţe, şi le potrivea cu atîta meşteşug, încît totdeauna, din toate răfuielile, el ieşea biruitor. Se răzbuna în gînd pe foştii colegi de minister, care i-o luaseră înainte în slujbă şi-i răniseră amorul propriu pînă într-atît, încît îl făcuseră să renunţe la carieră; se răzbuna pe camarazii de şcoală, care abuzaseră cîndva de forţa lor fizică pentru a-l zădărî şi prigoni; se răzbuna împotriva moşierilor vecini, care ţinuseră piept, pe vremuri, pretenţiilor lui, apărîndu-şi drepturile; se răzbuna împotriva slugilor, care fuseseră cîndva obraznice sau numai nu-i arătaseră destul respect; se răzbuna împotriva *mamincăi*, care cheltuise o groază de bani ca să pună pe picioare moşia Pogorelka, bani care „după lege" i se cuveneau lui; se răzbuna împotriva fratelui Stiopka-tontul, pentru că îl poreclise Iuduşka; se răzbuna împotriva mătuşii Varvara Mihailovna, pentru că s-a apucat să facă copii „din văzduh", cînd nimeni nu se aştepta şi, din pricina asta, moşioara Goriuşkino a scăpat pe veci din mîna Golovliovilor... Se răzbuna pe morţi şi pe vii.

Aiurînd astfel, ajungea pe nesimţite pînă la un fel de beţie: pămîntul îi pierea de sub picioare, căpăta parcă aripi pe umeri, ochii îi sticleau, buzele îi tremurau şi se acopereau de spumă, faţa i se îngălbenea şi lua o expresie îngrozitoare. Iar pe măsură ce creştea aiureala, tot văzduhul în jurul lui se umplea de stafii cu care începea o luptă imaginară.

Existenţa lui a căpătat astfel atîta plinătate şi neatîrnare, încît nu i-a mai rămas nimic de dorit. Toată lumea era la picioarele lui — bineînţeles — acea lume restrînsă pe care o putea concepe mintea lui săracă. Fiecare motiv, oricît de simplu, el îl

putea varia la infinit, pe fiecare îl putea relua de cîteva ori, prelucrîndu-l mereu în altă manieră. Era un fel de extaz, o clarviziune, ceva asemănător cu ce se petrece la şedinţele de spiritism : imaginaţia, de nimic stăvilită, plăsmuieşte o lume fictivă, care, însă, din pricina stării continue de excitaţie a facultăţilor mintale, devine concretă, aproape palpabilă. Asta nu mai e credinţă, nici convingere, e o rătăcire a minţii, extaz. Omul devine neom, se desfigurează, ochii i se aprind, gura îi rosteşte vorbe fără şir, corpul face mişcări involuntare...

Porfiri Vladimirîci era fericit. Închidea uşi şi ferestre, ca să nu audă, lăsa perdelele, ca să nu vadă. Toate gesturile obişnuite ale vieţii, care n-aveau atingere directă cu lumea fanteziei lui, le făcea la repezeală, aproape în silă. Cînd Prohor, cherchelit, bătea la uşa odăii lui şi-l vestea că masa e servită, el, contrar tuturor obiceiurilor de altădată, venea repede, plin de nerăbdare, în sufragerie, înfuleca în grabă cele trei feluri de mîncare şi iar fugea în odaia lui de lucru. Chiar şi în felul lui de a se purta cu oamenii se putea vedea un amestec de sfială şi de prostească sfidare ; avea un aer fricos şi provocator în acelaşi timp. Dimineaţa, se scula cît se poate mai devreme, pentru ca să se apuce îndată de lucru. Nu mai stătea ca altădată ore întregi în faţa icoanelor ; cuvintele rugăciunii le rostea cu nepăsare, fără să caute a le pătrunde înţelesul, iar gesturile rituale, ridicarea mîinilor, semnul crucii, le făcea automat şi de mîntuială. Uitase parcă şi de iad şi de chinurile lui (pentru fiecare păcat, altă pedeapsă...).

În vremea asta, Evpraxeiuşka se lăsase toată în prada simţurilor. Zburdînd nehotărîtă între cîntălăristul Ignat şi vizitiul Arhip şi, în acelaşi timp, trăgînd cu coada ochiului la roşcovanul dulgher Iliuşka, care lucra cu un artel întreg la nivelarea beciului de la conac — ea nu băgase de seamă nimic din ce se petrecea în casă. Îşi închipuia că boierul iar „joacă o comedie", şi destule vorbe glumeţe s-au spus cu prilejul ăsta în cercul prietenesc al slugilor,

care se simțeau acum la largul lor. Dar într-o zi, Evpraxeiuşka intră din întîmplare în sufragerie, tocmai cînd Iuduşka înfuleca la repezeală o bucată de friptură de gîscă, şi cînd îl văzu, se îngrozi.

Porfiri Vladimirîci şedea acolo, într-un halat soios şi pe alocuri rupt, de i se vedea vata ; era livid, nepieptănat, neras, cu barba țepoasă.

— Boierule ?! Ce-i cu dumneata ? Ce s-a întîmplat ? se repezi ea la dînsul înspăimîntată.

Drept orice răspuns, Porfiri Vladimirîci schiță numai un zîmbet idiot şi sarcastic în acelaşi timp, de parcă ar fi vrut să spună : „Ei ! Ia încearcă acum să te mai legi de mine !"

— Conaşule ! Ce este ? Spune, ce s-a întîmplat ? repetă ea.

Iuduşka se sculă, aţinti asupra ei o privire plină de ură şi-i zise răspicat :

— Ascultă ! Dacă tu, desfrînato, mai cutezi să te arăți... la mine în odaie... te omor !

Mulțumită acestor împrejurări, în aparență traiul lui Porfiri Vladimirîci s-a schimbat în mai bine. Nemailovindu-se de nici un fel de piedici materiale, el s-a putut lăsa în voia singurătății, şi nici n-a băgat de seamă cum a trecut vara. Era acuma a doua jumătate a lunii august ; ziua se scurtase : afară se cernea necontenit o ploaie măruntă ; pămîntul era desfundat ; copacii cu crengile plecate îşi lepădau frunzele îngălbenite. În curte şi în preajma aripii de serviciu domnea o liniște netulburată ; slujitorii se oploşeau prin ungherele lor, fie din pricina vremii mohorîte, fie pentru că simțeau că nu-i lucru curat cu boierul. Evpraxeiuşka se dezmeticise de-a binelea, uitase şi de drăguți, şi de rochii de mătase ; şedea ceasuri întregi în odaia slujnicelor, pe laviță, întrebîndu-se ce o să fie cu ea şi ce să facă. Beţivanul de Prohor o cicălea, zicînd că ea l-a dat gata pe boier, că l-a otrăvit şi că, pentru asta, nici vorbă că o să ia drumul Siberiei.

Iuduşka, în timpul ăsta, închis la el în odaie, şade şi visează. Se simte şi mai bine de cînd vremea s-a răcorit: ploaia, bătînd monoton în fereastră, îl adoarme pe jumătate, şi, în starea asta de piroteală, fantezia lui poate zbura mai în voie şi pe un cîmp mai larg. Îşi închipuie că are darul de a se face nevăzut şi, în felul ăsta, îşi inspectează în gînd moşiile, însoţit de moş Ilia, care fusese staroste la ei încă pe vremea lui *papinca*, Vladimir Mihailovici, şi care de mult e îngropat la cimitir.

„Înţelept mujic, Ilia! Slugă veche! Unde mai ai azi slujitori ca el? Azi, ce: te linguşesc, se gudură pe lîngă tine, dar la o adică — nimeni, poţi să dai cu puşca!" aşa chibzuieşte în sinea lui Porfiri Vladimirîci, încîntat că Ilia s-a sculat din morţi.

Cu bună chibzuială şi cu frica lui dumnezeu, nevăzuţi de nimeni, trecînd peste ogoare şi şanţuri, peste văi şi lunci, ajung amîndoi la Uhovşcina şi nu le vine să-şi creadă ochilor. Ştiau că aicea era loc pustiu şi, cînd colo, în faţa lor se înalţă, ca un zid, cogeamite pădure. Stă neclintită şi vîjîie numai sus, cu creştetele. Copacii, tot unul lîngă altul — brădet: groşi, încît doi sau chiar trei oameni ar trebui să se ia de mîini ca să-i poată cuprinde; tulpina dreaptă, fără ramuri, vîrfurile zdravene, stufoase; multă vreme, va să zică, o să mai poată sta aşa pădurea asta!

— Uite, frate, ce pădure! exclamă încîntat Iuduşka.

— Codru neatins! lămureşte moş Ilia. S-au purtat icoanele în jurul locului ăstuia, încă de pe vremea bunicului mneatale, răposatul Mihail Vasilievici, şi uite ce mare a crescut pădurea!

— Cîte deseatine crezi să aibă?

— Apoi atunci am măsurat ca la vreo şaptezeci de deseatine, ei, dar acuma... Pe vremea aceea, deseatina era gospodărească, o dată şi jumătate cît cea de azi!

— Şi ce crezi, cîţi copaci or fi pe o deseatină?

— Păi, ştiu eu? Dumnezeu ştie!

— Eu cred că trebuie să fie între șase și șapte sute. Și nu pe o deseatină de cele vechi, pe una de azi, pe cea de treizeci pe optzeci. Acu ia stai niței! Să zicem că sînt șase sute, hai, șase sute cincizeci de copaci de deseatină: cît vine atuncea la o sută și cinci deseatine?

Porfiri Vladimirîci ia o foaie de hîrtie și înmulțește 105 cu 650: ies 68.250 copaci.

— Acuși, dacă am vinde pădurea toată, cu bucata... ce crezi, putem lua zece ruble de copac?

Moș Ilia clatină din cap.

— Puțin! zice el. Gîndește-te mneata ce pădure-i asta! Din fiește-care copac pot ieși cîte două suluri de moară, o grindă bună pentru orice fel de clădire, lemne de foc, și unde mai pui crăcile... Ce zici mneata, cît să coste un sul de moară?

Porfiri Vladimirîci se face că nu știe, deși de mult a făcut socoteala pînă la un ban.

— Pe loc, sulul costă zece ruble; dacă ar fi la Moscova, acolo cred că n-ar avea preț! Gîndește-te ce sul! De-abia îl pot trage trei cai! Și încă alt șul, poate ceva mai subțire, d-apoi grinda, și lemnele de foc, și crăcile... Copacul trebuie socotit la douăzeci de ruble, pe puțin!

Porfiri Vladimirîci ascultă vorbele lui Ilia și nu se satură să-l tot asculte. Isteț mujic și credincios, Ilia ăsta! De altminteri, are noroc la oameni, dumnezeu l-a ajutat să-i găsească unul și unul! D-apoi bătrînul Vavilo, ajutorul lui Ilia, ce munte de om! (Și ăsta doarme de mult somnul de veci...) La *cantilerie* e vechilul *mamincăi*, Filip-pripășitul (adus aici acum șaizeci de ani, dintr-un sat din Vologda); pădurarii sînt toți oameni încercați, neobosiți; la hambare păzesc cîini răi! Și toți, cîini și oameni, sînt gata pentru a apăra averea boierului, să se ia de piept și cu dracul.

— Ei, hai, frate, să facem socoteala! Va să zică, dacă vindem toată pădurea cu bucata, cît face?

Și Porfiri Vladimirîci începe iar să socotească în gînd cît se poate lua pe un sul mare, cît pe unul mai mic, cît pe o grindă de construcție, apoi pe lem-

nele de foc şi pe crengi... Pe urmă adună, înmulţeşte, taie aici o fracţie, adaugă dincolo una. Şi foaia de hîrtie se umple cu coloane de cifre.

— Na, uite, frate, cît a ieşit! Şi Iuduşka îi arată închipuitului Ilia o sumă nemaipomenită, în faţa căreia se cutremură pînă şi acest moşneag care, cînd e vorba de bunul boierului, nu şovăie să-l preţuiască cît nu face.

— Cam multişor parcă! zise Ilia, strîngînd din umeri, dus pe gînduri.

Dar Porfiri Vladimirîci s-a şi dezbărat de orice îndoială şi numai chicoteşte vesel:

— Ştii, frate, că ai haz?... Nu eu, bre, ţifrele vorbesc... Este aşa o învăţătură, frăţioare, îi zice aritmetică... aia nu dă greş niciodată!... Buun! Ei, acum cu Uhovşcina am isprăvit. Hai, frăţicule, să mergem la Groapa-Vulpii, de mult n-am mai fost pe acolo. Mă tem că mujicii din partea locului au cam început să-şi facă de cap! Da, da... îşi fac de cap, săracu de mine! Şi paznicul Garanka... Ştiu, ştiu! Bun paznic Garanka, sîrguitor, credincios, asta aşa e, ce mai încolo, încoace... dar, oricît... de la o bucată de vreme, mi se pare că s-a cam lăsat pe tînjeală!...

Merg ei, fără să-i vadă, fără să-i audă nimeni; îşi croiesc cu anevoinţă drum printr-un desiş de mesteceni şi deodată se opresc şi-şi ţin răsuflarea. În mijlocul drumului, un car ţărănesc zace culcat pe o coastă, iar mujicul stă şi se uită nenorocit la osia ruptă. Stă el cît stă, mai înjură osia, se blesteamă şi pe el, plesneşte cu biciul în spinarea calului („hii, gloabă!"), dar de făcut ceva, tot trebuie să facă, nu poate să stea aici pînă mîine... Se uită hoţomanul de jur împrejur, trage cu urechea să audă dacă nu cumva vine cineva, apoi... pune ochii pe un mesteacăn care ar fi tocmai bun şi ia toporul în mînă... Iuduşka stă, nu se mişcă... mesteacănul se cutremură, începe să se clatine şi, în cele din urmă, se prăvăleşte ca un snop la pămînt. Mujicul se apucă să taie din capătul mai gros cît îi trebuie pentru o osie, dar Iuduşka socoate venit

momentul. Pitulîndu-se, se apropie de mujic şi îi smulge toporul din mînă.

— Văleu ! atît poate striga tîlharul prins asupra faptului.

— Văleu ! se strîmbă după el Porfiri Vladimirîci. De cînd e voie să furi din pădure străină ? Văleu, hai ? Dar al cui, mă rog, e mesteacănul ăsta, al tău ?

— Iartă-mă, boierule !

— Eu, taică, te iert, pe toţi îi iert. Şi eu greşesc înaintea lui dumnezeu, aşa că nu pot să osîndesc pe alţii. Eu te iert, dar nu te iartă legea... Să faci bine să aduci osia asta la curte ; şi să vezi să mai faci rost şi de o rublişoară, gloabă. Pînă atunci, toporul rămîne la mine. N-ai nici o grijă, ţi-l păstrez bine !

Mulţumit că a putut astfel să-i dovedească lui Ilia că a avut dreptate în ce spunea despre paznicul Garanka, Porfiri Vladimirîci plecă în gînd de pe locul crimei la izba pădurarului, căruia îi face morala cuvenită. Apoi se întoarce la conac. Pe drum, prinde în ovăzul boieresc trei găini ţărăneşti. Întors acasă, intră în cabinet şi se pune iar pe lucru, şi un întreg sistem cu totul deosebit de gospodărie se zămisleşte deodată în mintea lui. Tot ce creşte şi încolţeşte pe pămîntul lui, semănat sau nesemănat, se transformă, bucată cu bucată, în bani şi cu gloabe pe deasupra. Toţi ţăranii ajung să taie lemne în pădurea boierului sau să păşuneze caii pe păşunea lui. Iuduşka nu se supără pentru asta ; dimpotrivă, îşi freacă mîinile de mulţumire.

„Tăiaţi, băieţi, rupeţi ! Cu atît mai bine pentru mine !“ îşi zice el în gînd, încîntat.

Şi iar pune mîna pe o foaie de hîrtie şi începe să înşire la socoteli şi cifre :

Cît ovăz creşte pe o deseatină, şi ce venit ar putea aduce dacă l-ar călca găinile mujicilor şi dacă mujicii ar plăti gloabă pentru stricăciuni ?

„Şi ovăzul, măcar că-i puţintel mototolit, dar după o ploaie iar se îndreaptă“, adăugă în gînd Iuduşka.

Cîți mesteceni sînt la Groapa-Vulpii și cît i-ar intra în pungă dacă mujicii i-ar tăia tîlhărește și ar plăti gloabă pentru fiecare copac tăiat?

„Și apoi, copacul, cu toate că-i tăiat, tot mie trebuie să mi-l aducă, și așa am să am și lemne de foc, fără să mai pun eu să taie!" se bucură iar Iudușka.

Coloane uriașe de cifre împestrițează hîrtia, aici unități, alături zeci, apoi sute, pe urmă mii de ruble... Atîta îl obosește munca asta și mai ales atîta îl înfierbîntă, încît se scoală asudat de la masă și se culcă pe divan, ca să se odihnească puțin. Dar fantezia, în fierbere, nici aici nu încetează să lucreze, ci numai își alege o altă temă, mai ușoară.

„Deșteaptă femeie a fost *maminca!* aiurează Porfiri Vladimirîci. Știa să ceară, dar știa și să te ia cu binele... de aceea oamenii o și slujeau bucuroși! Greșeli a făcut însă și ea, ehe! Multe bube, cînd cauți mai bine!

N-apucă Iudușka să-și amintească de Arina Petrovna și iat-o și pe dînsa aievea în fața lui. Parcă a simțit că trebuie să dea socoteală și s-a sculat din mormînt ca să se înfățișeze scumpului ei fiu...

— Nu știu, dragul meu, nu știu cu ce ți-am greșit! spune ea amărîtă. Dimpotrivă, socot că eu...

— Oho, oho, draga mea, vezi mai bine să nu cazi iar în greșeală! îi taie Iudușka vorba, fără multe fasoane. Dacă-i vorba așa, apoi dă-mi voie să-ți arăt... De ce bunăoară, pe vremuri, n-ai oprit-o pe mătușica Varvara Mihailovna?

— Cum era s-o opresc? Doar era vîrstnică și avea dreptul să facă după cum o tăia capul!

— Ba să mă ierți! Ce fel de bărbat avea? Bătrîn, bețiv... va să zică... sterp... Și cu toate astea, ne-am pomenit că mătușica a făcut patru plozi! De unde, te întreb eu? De unde au răsărit copiii ăștia?

— Ciudat vorbești, dragul meu, de parcă eu aș avea vreo vină!

— Vină, nevină, ai fi putut să faci așa ca lucrurile să ia altă întorsătură. Mai cu un zîmbet, mai cu o glumă cu „drăguțo", cu „sufletelule", ai fi putut, mă rog, s-o faci să înțeleagă cu binele. Dar dumneata, aș, de unde? Tocmai pe dos! Te-ai burzuluit, ai început s-o iei la zor cu: „Varko! Ticăloaso! Nerușinato!" Numai că n-ai înhăitat-o cu tot ținutul! Firește că, dacă ai luat-o așa, s-a zbîrlit și dumneaei... Păcat! Goriușkino ar fi fost acum al nostru.

— Acum și de Goriușkino îți pare rău! zice Arina Petrovna, văzîndu-se strînsă cu ușa de învinuirile lui fiu-său.

— Ce să-mi pară rău! Eu n-am nevoie de nimic! Să am de o luminare, de ulei de candelă, și-mi ajunge. Dar zic așa, pentru că-s cu dreptatea... Eu, *maminca*, bucuros aș tăcea, dar nu pot să nu spun: cu mare păcat ți-ai încărcat sufletul, mare, foarte mare!

Arina Petrovna nu mai spune nimic; doar cu mîinile face un gest care ar putea însemna fie că e nedumerită, fie că se dă bătută...

— Sau să luăm altă pildă, continuă Iudușka, încîntat că a dat-o gata pe *maminca*. De ce, mă rog, i-ai cumpărat, pe vremuri, lui Stiopka casă la Moscova?

— Trebuia, dragul meu, trebuia să-i zvîrl partea lui, măcar o bucățică... se apără Arina Petrovna.

— Și el s-a apucat și a irosit-o! Parcă n-ai știut cu cine ai de-a face? Zurbagiu, măscărici, obraznic... alta ce? Și ai vrut să-i mai dai pe urmă și moșioara lui *papinca* din Vologda! Bunătate de moșie, toată o bucată, fără vecini, fără clinuri străine; pădurice, iaz, mai mare dragul... Noroc că s-a nimerit să fiu și eu atunci de față și nu te-am lăsat... Ah, *maminca, maminca*, n-ar fi fost păcat?

— Dar mi-era copil... înțelege... oricît... copil!

— Știu, înțeleg foarte bine. Dar tot nu trebuia să faci una ca asta, nu se cădea. Gîndește-te: 12.000 de ruble argint ai plătit pentru casa din Moscova, un' s-au dus? 12.000 pierduți aici, pe pu-

ţin alţi 15.000 cît preţuia moşia Goriuşkino a mătuşii Varvara... Socoteşte şi dumneata ce de bănet am scăpat din mîini.

— Ei, destul, gata, nu-ţi mai face sînge rău, pentru dumnezeu!

— Eu, *maminca*, nu-mi fac. Dar sînt cu dreptatea. Ce e drept, nu-i păcat! Nu pot să sufăr minciuna. Cu adevărul m-am născut, cu adevărul am trăit, cu adevărul vreau să mor! Lui dumnezeu îi place adevărul şi vrea ca şi nouă să ne placă... Iată, de pildă, şi despre Pogorelka; am să-ţi spun mereu: mulţi, prea mulţi bani ai cheltuit cu refăcutul ei...

— Păi şedeam şi eu acolo...

Iuduşka citeşte limpede pe faţa *mamincăi* vorbele: „Lipitoare nesăţioasă mai eşti!", dar se face că nu vede...

— N-are a face că şedeai şi dumneata... Pînă în ziua de astăzi se mai află acolo un chivot... al cui e? Şi un cal, iarăşi; şi o cutie de ceai... am văzut-o cu ochii mei aici, la Golovliovo, pe vremea cînd trăia *papinca*. Şi ce bună cutie!

— Pentru atîta lucru?...

— Nu spune asta, *maminca!* La început, firește, nu se prea bagă în seamă... aici o rublă, acolo o jumătate, dincolo un sfert... dar cînd aduni la un loc toate, iese cît nici nu-ţi închipui... De altminteri, ce să mai vorbim, uite ţifrele. Ţifra e lucru sfînt! Nu minte niciodată.

Şi Porfiri Vladimirîci se repede iarăşi la masă, ca să socotească pînă la o para la cît se ridică pagubele pe care i le-a căşunat scumpa lui *maminca*. Începe să mute bilele pe abac, să înşire coloane de cifre pe hîrtie, să facă într-un cuvînt tot, pentru a da în vileag vinovăţia Arinei Petrovna. Dar din fericire pentru ea, gîndul lui nestatornic nu se poate opri prea mult asupra unuia şi aceluiaşi obiect. Pe nesimţite, i se furişează în minte un nou mod de chiverniseală şi, ca prin farmec, gîndul lui se îndreaptă cu totul în altă parte. Figura Arinei Petrovna, care în urmă numai cu o clipă îi

stătea încă atît de vie înaintea ochilor, se pierde deodată în negura uitării ; cifrele se încurcă...

Porfiri Vladimirîci avea încă demult de gînd să facă socoteala exactă a venitului pe care i l-ar putea aduce agricultura, dar abia acum a venit momentul cel mai prielnic pentru aceasta. El ştie că mujicul e întotdeauna la ananghie, că mereu caută să se împrumute şi că totdeauna plăteşte cinstit şi cu dobîndă. E mai cu seamă darnic cu munca lui, care „nu-l costă nimic" şi, prin urmare, în semn de dragoste, el nu se pune pe dînsul la socoteală cînd e să facă plata. Şi, vai ! Mult norod nevoiaş e în Rusia, tare mult ! Fără număr sînt aceia care nu ştiu astăzi ce-i aşteaptă mîine ; fără număr sînt aceia care, oriîncotro şi-ar întoarce privirile mîhnite, văd numai pustiu jalnic, aud numai vorba : „Dă ! Plăteşte !" Şi tocmai peste aceşti oameni deznădăjduiţi, peste această sărăcie lucie, îşi întinde Iuduşka nemărginita sa pînză de păianjen, dedîndu-se uneori unei turbate orgii fantastice...

E în aprilie şi, ca de obicei, mujicul nu mai are nimic de mîncare. „Au mîncat tot, nătărăii, iarna au trîndăvit şi acum, primăvara, le chiorăie maţele de foame", chibzuieşte Porfiri Vladimirîci. Şi din întîmplare tocmai cu o clipă înainte a încheiat toate socotelile cu privire la treburile de anul trecut ale moşiei. În februarie s-au treierat cele din urmă căpiţe, în martie grîul s-a turnat în hambare — şi acum tot rodul e trecut în catastife, la rubricile respective. Iuduşka se uită pe fereastră şi aşteaptă. Iată că, departe, pe pod, se iveşte într-o căruţă mujicul Foka. La răspîntie, unde drumul apucă spre Golovliovo, trage pripit de hăţuri, şi, fiindcă n-are bici, ameninţă cu pumnul calul, care cu chiu cu vai îşi mişcă picioarele.

— Vine încoace... şopteşte Iuduşka. Prăpădita lui de mîrţoagă de-abia mai sufllă... Dar hrănită o lună-două, cum se cade... ar fi un căluţ bunicel, s-ar putea da pe el vreo 25, ba chiar 30 de ruble...

În vremea asta, Foka a intrat în ograda din dos, a legat calul de gard, i-a aruncat un braţ de scu-

turătură de fîn şi iată-l acum aşteptînd cu sfială în picioare, în odaia slujnicelor, unde Porfiri Vladimirîci are obiceiul să primească solicitatori de felul lui.

— Ce vînt te aduce, frate? deschide vorba Iuduşka.

— Păi, cucoane, nişte secară...

— Cum aşa? A voastră aţi şi isprăvit-o? Rău, tare rău! Vezi, dacă ai bea votcă mai puţină, şi ai munci mai mult, şi te-ai ruga la dumnezeu, atunci ar fi şi pămîntul mai roditor. Unde dă acum un bob, ar da două şi trei. Şi n-ai avea nevoie să te împrumuţi.

Foka răspunde doar printr-un zîmbet nedeslușit.

— Tu îţi închipui că dumnezeu e departe şi nu vede... îşi continuă Iuduşka morala. Ei, dragul meu, dumnezeu e şi ici şi colo, şi lîngă noi care stăm acu de vorbă, e în toate părţile. Toate le vede, toate le aude; se face numai că nu bagă de seamă. El îşi zice: „Lasă oamenii să trăiască după cum îi taie capul, să văd, o să-şi aducă aminte de mine?" Şi noi ne folosim de asta şi în loc ca din prinosul nostru să-i facem şi lui parte cu o lumînărică, noi... la cîrciumă şi iar la cîrciumă! Iaca, de aceea nu ne dă dumnezeu secară, nu-i aşa, fîrtate?

— Apăi, asta, ce să mai vorbim! Chiar aşa e cum spuneţi.

— Ei, vezi, ai priceput şi tu. Şi ştii de ce ai priceput? Pentru că dumnezeu şi-a întors faţa de la tine. Ia să ai un an mai bun, să vezi cum iar ai începe să-ţi faci de cap, şi dacă dumnezeu...

— Adevărat, boierule, dar dacă noi...

— Stai, lasă-mă să vorbesc. Aşa se întîmplă, frate, totdeauna. Dumnezeu le aduce aminte celor care îl dau uitării. Şi noi nu trebuie să cîrtim, ci să luăm aminte, că-i spre binele nostru. Dacă ne-am gîndi mereu la dumnezeu, nici el nu ne-ar uita şi ne-ar da de toate: şi secară, şi ovăz, şi cartofi... na! mîncaţi! Şi s-ar îngriji şi de vitele noastre... Uite căluţul tău, de-abia îşi mai trage sufletul! Şi

păsări dacă ai avea, şi păsărilor le-ar purta de grijă!

— Aveţi dreptate, Porfiri Vladimirîci.

— Frica lui dumnezeu, asta întîi şi întîi! Pe urmă se cuvine să cinstiţi şi pe mai marii voştri, pe care chiar ţarul i-a pus peste voi, bunăoară pe moşieri...

— Dar noi, Porfiri Vladimirîci, cred că...

— Tu „crezi", dar ia gîndeşte-te mai bine, mai chibzuieşte, poate că nu-i chiar aşa cum spui. Da, acu, bunăoară, cînd ai venit la mine să-ţi dau secară, păcat ar fi să nu recunosc că eşti smerit şi inimos, dar anţărţ la seceriş, cînd am avut eu nevoie de braţe şi am venit să mă căciulesc la voi: „Oameni buni, daţi-mi o mînă de ajutor", ce mi-aţi răspuns? „Trebuie să secerăm pentru noi", asta mi-aţi spus. „Acum nu mai e ca odinioară, aţi zis, cînd munceam pentru boieri. Acum sîntem slobozi!..." Slobozi, slobozi, dar secară n-aveţi!

Porfiri Vladimirîci se uită dojenitor la Foka; dar acesta nu se mişcă, parcă a înlemnit.

— Sînteţi fuduli, de aceea n-aveţi noroc. Uite, eu, de pildă, şi dumnezeu, pasămite, m-a binecuvîntat, şi de milosîrdia ţarului mă bucur. Dar nu-s fudul. Şi de ce m-aş fuduli? Ce-s eu mai mult decît un vierme, un gîndac? Ptiu! Dar pentru smerenia mea, uite, dumnezeu m-a blagoslovit. M-a miluit el, şi l-a făcut şi pe ţar să-mi fie binevoitor...

— Eu socot, Porfiri Vladimirîci, că mult mai bine a fost pe vremea moşierilor, zice Foka pentru ca să-l măgulească.

— Da, frate, atunci a fost vremea voastră, atunci era trai pentru voi, aveaţi de toate, secară, fîn, cartofi... Ei, dar ce să mai vorbim de trecut! De altminteri, nu-s eu omul să port sîmbetele cuiva... eu, frate, am uitat de mult tot. Dacă ţi-am pomenit de treaba aceea cu secerişul, apoi asta numai fiindcă a venit vorba... Va să zică, îţi trebuie secară?

— Da, nişte secară aş...

— Şi vrei să cumperi?

— Cu ce, păcatele mele, să cumpăr ? Nu, aș vrea să iau cu împrumut, pînă la toamnă...

— Hm ! Știi că anul ăsta secara e scumpă, pipărată rău ! Nu știu zău cum să fac...

Porfiri Vladimirîci rămîne o clipă pe gînduri, ca și cum într-adevăr n-ar ști ce să facă : „și pe bietul om ar vrea să-l ajute, dar și secara-i pipărată". În cele din urmă, zice :

— Bine, frate, am să-ți dau cu împrumut. De altminteri, la drept vorbind, nici n-am de vînzare, nu-mi place să fac negoț cu darul lui dumnezeu. Cu împrumut, e altceva. Să fac un bine, bucuros. Pentru că s-ar putea ca mîine, cine știe, să am eu nevoie să mă împrumut de la tine... Azi am eu de prisos, poftim, te împrumut eu ! Vrei o baniță, ia o baniță. Îți trebuie zece ocale, poftim, ia zece ocale. Mîine poate se întorc lucrurile, poate vin eu să bat la ușa ta : mă rog ție, Fokușka, fă-mi bine cu zece ocale de secară, că nu mai am ce mînca...

— Dar ce vorbă-i asta, cucoane, cum o să veniți dumneavoastră ?...

— Sigur că n-am să vin, am dat numai o pildă... de altminteri se-ntîmplă și de astea pe lumea asta. Iaca, scrie la gazetă : Napoleon, cît a fost el de mare și tare, și tot a sfeclit-o... Așa, dragul meu. Va să zică, cîtă secară vrei ?

— O baniță, dacă nu-i cu supărare, boierule !

— Bine, o baniță să fie. Însă îți spun dinainte, secara e scumpă anul ăsta, pipărată rău... Și de aceea uite ce o să facem : am să-ți măsor cincisprezece ocale, iar peste opt luni tu ai să le mai împlinești cu încă cinci, ceea ce are să facă tocmai o baniță ! Dobîndă nu iau, numai din prisosul secarei...

Cînd aude propunerea lui Iudușka, lui Foka să-i vie rău, nu altceva. Stă o bucată de vreme și nu zice nimic, ci mișcă numai din umeri. În cele din urmă, întreabă încet, întrucîtva cu frică :

— Nu-i cam multișor, cucoane ?

— Dacă ți se pare mult, du-te la altcineva. Eu, dragă, nu de nevoie îți dau, vreau să-ți fac un

bine. Nu te-am chemat eu, ai venit tu singur. Tu cu cererea, eu cu răspunsul. Asta-i, frate!

— De, boierule, asta așa e; dar, oricum, cinci pe deasupra e cam mult...

— Of! Of! Și eu care te credeam om înțelept, gospodar! Apoi bine, omule, eu din ce să trăiesc? Cum să fac față cheltuielilor? Știi tu cîte cheltuieli am? N-o mai scot la capăt cu atîtea cheltuieli. Dă-i ăstuia, mulțumește-l pe celălalt, scoate parale și plătește pentru al treilea!... Toți au nevoie, fiecare pe Porfiri Vladimirici îl jumulește. Porfiri Vladimirîci trebuie să răspundă pentru toată lumea... Și apoi, mai e ceva: dacă aș vinde secara unui negustor, mi-ar da bani gheață. Și banul, dragul meu, banul e sfînt! Cu bani cumpăr rente, le pun la loc sigur și trăiesc din dobînzi. Fără osteneală, fără griji: ai tăiat cuponul, poftim gologanii! Pe cînd cu secara, cîtă muncă, cîte griji! Se mai strică, se mai risipește, o mănîncă șoarecii... Nu, frate, pe cît se poate, bani! De mult ar fi trebuit să-mi bag mințile în cap, să prefac totul în bani și să plec de aici.

— Nu, Porfiri Vladimirîci, dumneavoastră trebuie să rămîneți aici, cu noi.

— Bucuros aș rămîne, frate dragă, dar nu mă mai țin puterile. Dacă aș avea sănătatea de altădată, aș mai rămîne, m-aș zbate... Dar așa, e vremea, e vremea să trec la hodină! Am să mă duc la mînăstirea sfîntului Serghei și m-oi adăposti acolo, sub aripa sfîntului. Nimeni n-are să știe de mine și am să mă simt bine: pace, liniște, fără zgomot, fără gălăgie, fără dușmani... ca în ceruri!

Pe scurt, oricît se sucește și se învîrtește Foka, pînă la urmă tot pe a lui Porfiri Vladimirîci rămîne... Dar nu s-a isprăvit. În clipa cînd Foka se învoiește, în sfîrșit, cu condițiile împrumutului, apare pe scenă o oarecare Șelepiha. Ia, o păcătoasă de paraginâ, cam o deseatină de fînaț, ba nici măcar... Așa că, uite...

— Eu te îndatorez, îndatorează-mă și tu pe mine, zice Porfiri Vladimirîci, dar nu cu dobîndă, ci numai

așa, din prieteșug ! Unul pentru altul — și dumnezeu pentru toți ! Tu ai să-mi cosești deseatina aceea, pentru tine asta-i o joacă ; și eu n-am să uit ce-ai făcut... Eu așa sînt, frate. Tu îmi faci o treabă de o rublă, iar eu...

Porfiri Vladimirîci se scoală și, în semn că tîrgul s-a încheiat, se întoarce cu fața înspre biserică și-și face cruce. Foka, urmîndu-i pilda, își face și el cruce.

Foka s-a făcut nevăzut. Porfiri Vladimirîci ia o foaie de hîrtie, pune mîna pe abac, și bilele încep să alerge dintr-o parte în alta sub degetele lui sprintene... Încetul cu încetul, se dezlănțuie orgia cifrelor... Între lume și Iudușka se lasă o perdea, iar el, cu o grabă clocotitoare, trece de la abac la hîrtie și de la hîrtie la abac, și coloanele de cifre cresc, cresc mereu.

ÎNCHEIEREA SOCOTELILOR

Sîntem pe la mijlocul lui decembrie ; împrejurimile, cît poți cuprinde cu privirea, dorm sub un giulgiu de zăpadă ; caii țărănești, înhămați la sănii goale, trag din greu, luptîndu-se cu troienele îngrămădite în cursul nopții. Drumul care duce spre conac e acoperit de nămeți și nu i se mai vede nici urma. Porfiri Vladimirîci s-a dezobișnuit cu desăvîrșire de a primi vizite ; de aceea, încă de cu toamnă, a poruncit să se zăvorască atît poarta principală de intrare cît și ușa din față a casei, și să nu se mai comunice cu lumea din afară decît pe scara de din dos și pe poarta laterală.

E dimineață ; ceasul bate unsprezece. Iudușka, în halat, stă la fereastră și privește fără nici o țintă în depărtare. Din zori, de cînd s-a sculat, și pînă la ora asta, s-a tot plimbat încoace și încolo prin cabinet, făcîndu-și socoteli de venituri imaginare, pînă s-a încurcat în cifre și a obosit. Livada din

fața conacului și satul ghemuit în spatele grădinii — totul e înecat în mormane de zăpadă. După viforniţa care a fost ieri, s-a lăsat azi ger cumplit și linţoliul de omăt sclipește la soare cu milioane de scîntei, așa că Porfiri Vladimirîci închide ochii pe jumătate, fără să vrea. În curtea conacului e pustiu și tăcere : nu se vede nici cea mai mică mișcare, nici lîngă odăile slugilor, nici în preajma staulului. Satul s-a potolit și el, de parcă ar fi murit ; numai din coșul căsuţei preotului iese un fum subţire negru-albăstrui, care atrage atenţia lui Iudușka.

„A bătut unsprezece și preoteasa tot mai gătește, gîndește el. Ce mai crapă și popii ăștia !"

Și, plecînd de aici, începe să se întrebe : ce-o fi azi, zi de lucru sau duminică, zi de post sau de frupt ? Ce-o fi gătind preoteasa ?... Deodată, însă, atenţia îi este abătută în altă parte. Pe creasta dealului, chiar la ieșirea din satul Naglovka, se ivește un punct negru, care se apropie treptat și se mărește. Porfiri Vladimirîci se uită lung și, bineînţeles, înainte de toate, își pune o grămadă de întrebări fără rost : cine o fi venind, vreun mujic sau altcineva ? De fapt, altcineva n-are cine să fie... așa că probabil e vreun mujic. Da, un mujic este, negreșit ! Unde s-o fi ducînd ? După lemne oare ? Dacă după lemne, atunci ce caută aici, că doar pădurea lor e în partea cealaltă a satului ! Aha, fără îndoială că ticălosul vrea să fure lemne din pădurea boierească ! Sau, poate, se duce la moară ? Dar atunci ar fi trebuit să apuce la dreapta... O fi venind după preot ? O fi trăgînd cineva să moară sau o fi și murit ?... Sau, poate, o fi născut vreo femeie ? Care să fi născut ? Nenila, e drept, era însărcinată astă toamnă, dar încă nu-i este sorocul să nască... O fi băiat, fată ? Dacă-i băiat, cu timpul o să intre în revizie. [1] Cîte suflete s-au găsit

[1] E vorba de recensămintele speciale care se făceau în Rusia iobăgistă și care priveau numai populaţia bărbătească, în vederea impozitului pe cap de locuitor, pe care aceste „suflete de revizie" trebuiau să-l plătească (n.r.).

la Naglovka la revizia din urmă?... Dacă-i fată, fetele nu se înregistrează şi, de altminteri, fetele... totuşi, fără sexul femeiesc nu merge... Ptiu!

Iuduşka scuipă şi se uită la icoană, ca şi cum ar căuta apărare împotriva „celui violean"...

Mai mult ca sigur că gîndul lui ar mai fi bătut cîmpii multă vreme, dacă punctul negru care se arătase lîngă Naglovka ar fi dispărut şi el ca atîtea altele, îndată ce s-a ivit. Dar punctul creştea, creştea mereu şi, în cele din urmă, o apucă pe drumul către biserică. Iuduşka văzu atunci limpede că-i o săniuţă cu coviltir de rogojină, trasă de doi cai înhămaţi unul în spatele celuilalt. Şi iată sania ajunsă pe clina dealului, în dreptul bisericii. („Nu cumva o fi preacucernicul protoiereu?" îi vine deodată în gînd lui Iuduşka. „Te pomeneşti că de aceea mai arde şi acuma focul la bucătărie, la popa...") Dar nu, sania cîrmeşte la dreapta şi o ia spre conac („chiar încoace vine!"). Porfiri Vladimirîci îşi încheie instinctiv halatul şi pleacă repede de la fereastră, de frică parcă să nu-l vadă călătorul.

Ghicise: sania a venit pînă la conac şi s-a oprit la poarta laterală. Din ea coborî repede o femeie tînără. Purta, pe vremea asta de iarnă grea, mai mult de ochii lumii decît ca să-i ţină cald, un palton de oraş, vătuit, garnisit cu blană de oaie, şi se vedea că e înţepenită de frig. Neieşind nimeni s-o primească, urcă în cîteva sărituri scara din dos şi, peste cîteva clipe, se auzi pocnind uşa de la odaia slujnicelor; apoi o altă uşă, după care, în toate încăperile din preajma uşii de la ieşire, s-a pornit alergătură, pocnete de uşi trîntite şi zarvă.

Porfiri Vladimirîci stătea în dosul uşii de la odaia lui şi trăgea cu urechea. Nu văzuse de atîta vreme un om străin şi, în general, se dezobişnuise pînă într-atîta de a fi laolaltă cu oameni, încît această vizită îl înspăimîntă. Trecu ca la vreun sfert de ceas; alergătura şi trîntitul uşilor nu mai conteneau şi, cu toate astea, pe el n-a venit încă nimeni să-l vestească. Aceasta l-a neliniştit şi mai mult. E limpede că noua venită era dintre „ai lui", dintre

persoanele al căror drept la găzduire nu poate da loc la nici o îndoială. Dar pe cine mai avea el dintre „ai lui" ? Caută să-şi aducă aminte, însă memoria nu-l prea ajută. A avut un fiu Volodka, a avut un fiu Petka, a avut-o pe *maminca*... dar asta a fost demult, vai, demult de tot ! Toamna trecută a venit de s-a statornicit la Goriuşkino Nadka Galkina, fiica răposatei mătuşi Varvara Mihailovna ; ea să fie oare ? Nu se poate ! A mai încercat ea odată să-i calce pragul şi a păţit-o... „Nu mai îndrăzneşte ea ! N-o să îndrăznească !" repetă Iuduşka, pe care numai gîndul că s-ar putea să fie Galkina îl scoate din fire. Atunci, cine ar putea să fie ?

În timp ce el îşi trecea astfel la şir, prin minte, neamurile, Evpraxeiuşka se apropie încetişor de uşa cabinetului şi anunţă :

— A venit domnişoara de la Pogorelka, Anna Semionovna.

Şi într-adevăr era Anninka. Dar se schimbase atît de mult, încît era aproape de nerecunoscut. Nu mai era fata aceea drăguţă, sprintenă, plină de tinereţe, cu obrajii rumeni, cu ochii mari, cenuşii, cu pieptul plin, cu coada grea, blondă, pe cap, care venise la acelaşi Golovliovo îndată după moartea Arinei Petrovna, ci o fiinţă slabă, istovită, cu pieptul căzut, trasă la faţă, cu o roşeaţă nesănătoasă în obraji, cu mişcările corpului obosite, adusă de spate, aproape cocoşată. Pînă şi minunata ei coadă de altădată avea acum o înfăţişare mizeră ; numai ochii, din pricină că slăbise la faţă, păreau încă şi mai mari ca odinioară şi îi ardeau ca de friguri. Evpraxeiuşka s-a uitat lung la ea, fără să ştie cine e, pînă în cele din urmă, o recunoscu.

— Dumneata eşti, domnişoară ? strigă ea, pocnind din palme.

— Ei, şi ce-i ?

Zicînd aceasta, Anninka începu să rîdă încetişor, parcă vrînd să adauge : „Da, iacă aşa ! În halul ăsta am ajuns !"

— Ce face unchiul ? E sănătos ? întrebă ea.

— Așa și așa. Numai vorba vine că trăiește, dar de văzut nu-l vedem cu zilele.

— Dar ce-i cu dînsul?

— Nu știu. Poate de plictiseală!

— Cum, și de palavre s-a lăsat?

— Acum, domnișoară, tace din gură. A vorbit cît a vorbit, pînă ce deodată a amuțit. Îl auzim cîteodată cum vorbește cu el singur în odaie, ba uneori parcă și rîde... dar cum iese de-acolo, iar amuțește. Se zice că tot așa a fost și cu răposatul frățiorul dumisale... Stepan Vladimirîci... Fusese om vesel și, deodată, parc-a amuțit... Dar dumneata, domnișoară, ești sănătoasă?

Drept răspuns, Anninka făcu numai un gest cu mîna.

— Dar surioara cum o duce? Sănătoasă?

— Zace de o lună în groapă la Krecetovo, lîngă drumul mare.

— Vai de mine, sfinte doamne, lîngă drum?

— Păi, e știut lucru, așa cum se îngroapă cei care își iau viața singuri.

— Doamne! O domnișoară și să-și facă seama! Cum se poate?

— Uite așa, a fost cît a fost „domnișoară" și, pe urmă, s-a otrăvit. Asta-i! Pe mine m-a apucat spaima, am vrut să mai trăiesc și iaca, am venit la voi. Nu pentru multă vreme, nu vă fie teamă... am să mor și eu!

Evpraxeiușka se uită la ea cu ochi mari, străduindu-se parcă să priceapă.

— Ce te uiți la mine? Arăt bine? Ce vrei, sînt așa cum sînt... De altfel, o să mai vorbim despre asta... mai trîziu... Acum, te rog, dă-i drumul surugiului și vestește-l pe unchiul!

Anninka scoase din buzunar un portofel vechi, din care scoase două bancnote galbene.

— Asta-i toată averea mea! adăugă ea, arătîndu-i geamantanul subțire cu care venise. Aici am tot: și ce-am moștenit, și ce-am agonisit... Sînt degerată, Evpraxeiușka, un sloi de gheață! Și sînt bolnavă toată, n-a mai rămas oscior sănătos în

mine şi, pe deasupra şi gerul ăsta, ca un făcut... Pe drum, un singur gînd am avut : să mă văd mai repede la Golovliovo, cel puţin să mor la căldură... Aş vrea votcă... aveţi ?

— Mai bine un ceai, domnişoară, acuşi e gata samovarul.

— Nu, ceai mai pe urmă, acum aş vrea, dacă se poate, votcă ! Dar să nu-i spui unchiului... Las' că le-o afla toate mai tîrziu !

În timp ce în sufragerie se punea masa de ceai, apăru şi Porfiri Vladimirîci. Anninka, la rîndul ei, rămase uimită cînd îl văzu : atîta era de slăbit, de îmbătrînit şi de neîngrijit. Primirea pe care i-o făcu Anninkăi a fost cam ciudată : nu chiar rece, dar parcă n-ar fi avut nimic comun cu ea. A vorbit puţin, în silă, ca un actor care cu greu îşi aminteşte frazele dintr-un rol al lui de demult. În general, părea cu capul în altă parte, ca şi cum ar fi avut cine ştie ce preocupări foarte importante şi îi era ciudă că l-au deranjat pentru nişte fleacuri...

— Va să zică ai venit ? îi zise el. Ce doreşti, cafea, ceai ? Porunceşte !

Altădată, la întîlniri între rude, rolul sentimental îl juca de obicei Iuduşka ; de astă dată, Anninka fu aceea care se arătă mişcată cu adevărat... Mare durere trebuie să fi avut în suflet că s-a aruncat la pieptul lui Porfiri Vladimirîci şi l-a îmbrăţişat strîns.

— Unchiule, am venit la dumneata ! strigă ea ; şi-o podidiră lacrimile.

— Mă rog, poftim ! Am încăperi destule, poţi să stai la mine.

— Sînt bolnavă, unchiule dragă ! Tare, tare bolnavă !

— Dacă eşti bolnavă, apoi trebuie să te rogi lui dumnezeu. Şi eu, cînd sînt bolnav, cu rugăciunea mă lecuiesc.

— Am venit, unchiule, să mor aici !

Porfiri Vladimirîci îi aruncă o privire scrutătoare, şi pe buze i se ivi un zîmbet abia perceptibil.

— Ai pierdut partida?... şopti el încet, ca pentru sine.

— Da, am pierdut-o... Şi Liubinka „a pierdut-o" şi a murit, dar eu... uite... mai trăiesc...

Auzind de moartea Liubinkăi, Iuduşka îşi făcu cu evlavie semnul crucii, mormăind o rugăciune. Anninka se aşeză la masă, îşi rezemă coatele şi, uitîndu-se spre biserică, continuă să plîngă amar.

— Cine plînge şi pierde nădăjdea, face un păcat! începu să-i dea învăţătură Porfiri Vladimirîci. Creştineşte, ştii cum se cuvine? Să nu plîngi, să te supui şi să tragi nădejde. Uite, asta-i creştineşte!

Dar Anninka se lăsă pe spătarul scaunului şi, îndurerată, cu mîinile atîrnate în jos, fără vlagă, repetă:

— Of, nu pot, nu pot, nu pot, nu pot!

— Şi dacă te amărăşti aşa pentru surioara, iar păcătuieşti! îşi continuă Iuduşka învăţătura. E faptă de laudă, ce-i drept, să-ţi iubeşti fraţii şi surorile; dar dacă a vrut dumnezeu să cheme la el pe unul din ei, sau chiar pe mai mulţi...

— Ah, nu, nu! Eşti om bun, unchiule? Nu-i aşa că eşti bun? Spune!

Şi Anninka i se aruncă iar la piept şi-l îmbrăţişă.

— Ei da, bun, sînt bun! Spune, doreşti ceva? O gustare, ceai, cafea? Spune, porunceşte!

Anninka îşi aduse aminte că şi atunci cînd venise întîia oară la Golovliovo, unchiu-său o întrebase: „Doreşti viţeluş, purceluş, cartofiori?" şi că ea îşi dăduse seama că altă mîngîiere nu va putea găsi aici...

— Mulţumesc, unchiule, răspunse ea, aşezîndu-se iarăşi la masă. N-am nevoie de nimic deosebit. Sînt sigură dinainte că am să fiu mulţumită de toate.

— Ei, dacă ai să fii mulţumită, atunci, slavă domnului! Şi la Pogorelka te duci?

— Nu, unchiule, deocamdată rămîn aici. Cred că nu te superi?

— Fii sănătoasă, n-ai decît să rămîi la mine. Dacă te-am întrebat de Pogorelka, e fiindcă, în

caz că-i vrea să pleci acolo, trebuie să îngrijim de sanie, de cai...

— Nu, mai tîrziu, mai tîrziu.

— Foarte bine. Ai să pleci cînd ai să vrei. Pînă atunci, stai cu noi. Poate aî să mai vezi puţin şi de gospodărie... Ştii că eu... sînt singur... Crăiasa asta (Iuduşka arătă aproape cu ură înspre Evpraxeiuşka, care în clipa aceasta turna ceaiul) stă toată ziulica cu slugile. Casa-i pustie. Uneori, cînd am nevoie de ceva, nici n-am pe cine striga, că nu mă aude nimeni... Aşa, draga mea, pînă una alta, la revedere! Mă duc în odaie la mine să mă închin, să-mi mai văd de treabă, să mă închin apoi iar... Aşa, draga mea. Spune-mi, e mult de cînd a murit Liubinka?

— Aproape o lună, unchiule.

— Ei, atunci mîine dis-de-dimineaţă om merge la biserică şi-om face şi parastas pentru de curînd răposata roabă a lui dumnezeu, Liubov... Deocamdată, rămîi cu bine. Vezi de bea ceai; şi, dacă, venită de la drum, simţi nevoia să mănînci ceva, spune să ţi se dea o gustare. La prînz ne-om vedea iarăşi şi-om sta de vorbă; dacă o fi nevoie de ceva, om lua măsurile de trebuinţă... dacă nu, o să şedem şi aşa!

În felul ăsta s-a desfăşurat această primă întîlnire familială. Cu încheierea ei a început pentru Anninka o viaţă nouă, în acelaşi nesuferit Golovliovo, de unde de două ori pînă acum, în scurta ei existenţă, n-a ştiut cum să fugă mai repede...

Decăderea Anninkăi se produsese foarte repede. Trezită de vizita la Golovliovo (după moartea bunicuţei Arina Petrovna), conştiinţa că e o „domnişoară", că are un cuib al ei, mormintele ei, că viaţa ei nu se reduce toată la duhoarea şi hărmălaia din hoteluri şi hanuri, că are un refugiu unde n-o pot ajunge exalaţiile abjecte, duhnind a alcool şi a grajd, unde nu poate pătrunde cu de-a sila acel „mustăcios" cu glasul răguşit şi ochii roşii de beţie (doamne, ce vorbe întrebuinţa şi ce gesturi îşi îngăduia de faţă cu ea!) — conştiinţa aceasta se ri-

sipise aproape îndată după ce Golovliovo rămăsese în urmă.

Anninka a plecat atunci de la Golovliovo de-a dreptul la Moscova, unde a început să facă demersuri spre a fi angajată, împreună cu soru-sa, la un teatru de stat. S-a adresat pentru asta şi lui „*maman*", directoarea pensionului unde-şi căpătase educaţia, şi cîtorva colege de pension. Dar peste tot i se făcu o primire ciudată... *Maman* s-a arătat la început destul de cordială ; însă de cum a aflat că joacă pe o scenă de provincie, s-a schimbat brusc la faţă, care, din binevoitoare, deveni gravă şi severă. Cît despre colegele ei, în cea mai mare parte femei măritate, ele se uitară la ea cu o mirare atît de jignitoare, încît Anninka se zăpăci de tot. Numai una, mai blîndă decît celelalte, vrînd pesemne să-i arate simpatie, a întrebat-o :

— Spune, drăguţă, e adevărat că voi, actriţele, cînd vă îmbrăcaţi în cabină, îi puneţi pe ofiţeri să vă strîngă corsetul ?

Într-un cuvînt, încercările ei de a căpăta un angajament stabil la Moscova au rămas doar încercări... De altfel, trebuie să mărturisim că nici n-avea însuşirile artistice care să-i poată asigura succes pe o scenă a capitalei. Atît ea cît şi Liubinka făceau parte din acele actriţe cu temperament, dar nu prea înzestrate, care toată viaţa joacă unul şi acelaşi rol. Anninka reuşise în rolul „Pericolei", iar Liubinka în „Panseaua" şi în „Un colonel de modă veche". Dar după aceea, orice rol au mai încercat, tot „Pericola" şi „Panseaua" a ieşit, ba de cele mai multe ori, poate n-a ieşit nimic ! Anninka a trebuit să mai joace pe „Frumoasa Elena" (şi, din îndatoriri profesionale, încă destul de des) şi şi-a pus peste părul ei blond-cenuşiu, o perucă roşie ca focul, şi-a făcut la tunică un decolteu pînă la brîu, dar rezultatul a fost mediocru, lipsit de viaţă, nici măcar indecent ! De la „Elena" a trecut la „Ducesa de Gerolstein", dar aici, la jocul ei incolor, s-a adăugat şi o montare stupidă, aşa încît a ieşit ceva cu totul anost. În sfîrşit, a încercat să joace rolul Clairettei

în *„La fille de Madame Angot"* [1], dar de astă dată, vrînd să electrizeze publicul, a întrecut atît de mult măsura, încît pînă şi spectatorilor puţin pretenţioşi din provincie li s-a părut că văd bîţîindu-se pe scenă nu o actriţă care vrea să „amuze" publicul, ci o dezmăţată fără pic de ruşine. În general, Anninka avea reputaţia de a fi o actriţă pricepută, cu o voce bunicică; şi fiindcă nu era urîtă, nu i-a fost greu ca, în provincie, să facă săli pline. Dar atît. N-a reuşit să facă să se vorbească despre ea şi n-avea o fizionomie artistică bine definită. Chiar în rîndurile publicului provincial, admiratorii ei erau exclusiv ofiţerii din toate armele, a căror ambiţie de căpetenie era să aibă liber acces între culise. Nu şi-ar fi putut atinge ţelul să joace în capitală, decît dacă ar fi avut proptele foarte solide; dar chiar şi atunci, din partea publicului ar fi cîştigat doar porecla puţin măgulitoare de „cabotină".

A fost deci silită să se întoarcă în provincie. Pe cînd se afla încă la Moscova, Anninka primise o scrisoare de la Liubinka, în care aceasta îi scria că trupa lor s-a mutat de la Krecetovo în oraşul gubernial Samovarnov, că e foarte bucuroasă de aceasta, fiindcă s-a împrietenit aici cu un fruntaş al zemstvei, care a prins pentru dînsa atîta pasiune, încît ar fi în stare „să fure pînă şi din banii zemstvei", numai să-i împlinească toate dorinţele. Şi, într-adevăr, cînd Anninka a sosit la Samovarnov, a găsit-o pe soră-sa într-un apartament destul de luxos mobilat; luase hotărîrea necugetată de a se lăsa de teatru. În clipa cînd a sosit, se afla la Liubinka şi „prietenul" acesteia, Gavrilo Stepanîci Liulkin, membru al zemstvei, fost căpitan de husari şi încă nu demult *bel-homme* [2], dar acum cu puţintică burtă. Avea o figură distinsă, maniere distinse, un fel de a gîndi distins; însă toate astea la un loc, nu ştiu cum se face, dar îţi trezeau bănuiala că omul ăsta, în faţa visteriei zemstvei, n-ar

[1] „Fiica Doamnei Angot", operetă (fr.) (n.t.).
[2] Bărbat bine (fr.) (n.t.).

rupe-o la fugă... Liubinka a primit-o pe soră-sa cu brațele deschise și a înștiințat-o că i-a pregătit o cameră în apartamentul ei.

Dar sub înrîurirea recentei sale vizite la „cuibul natal", Anninka s-a indignat. Între cele două surori s-a iscat o discuție aprinsă, a cărei urmare a fost că s-au certat. Fără să vrea, Anninka și-a adus aminte de vorba preotului din Voplino că actrițelor le vine greu să-și păstreze „comoara"...

Anninka și-a luat o cameră la hotel și a rupt orice legătură cu soru-sa. Săptămîna paștilor a trecut și cînd, după duminica Tomii, au reînceput spectacolele, Anninka a aflat că, în locul Liubinkăi, a fost adusă din Kazan o anume Nalimova, actriță mediocră, însă lipsită de orice prejudecată în ce privește anumite mișcări ale corpului. Ca de obicei, Anninka și-a reluat rolul în „Pericola" și a stîrnit un entuziasm de nedescris la locuitorii din Samovarnov. Cînd, după reprezentație, s-a întors la hotel, a găsit la ea în cameră un pachet conținînd o hîrtie de o sută de ruble și un bilețel care glăsuia : „În caz că... încă pe atîta... Kukișov, comerciant de mode". Anninka s-a făcut foc și s-a dus să se plîngă hotelierului, care însă i-a spus că nu trebuie să se supere, fiindcă acest Kukișov are obiceiul să felicite în felul acesta toate actrițele nou venite, dar încolo e un om la locul lui și că nu face să te superi pe el. Urmînd acest sfat, Anninka a pus într-un plic banii și biletul, le-a trimis a doua zi la adresa cuvenită și s-a liniștit.

Dar Kukișov s-a dovedit mai încăpățînat decît l-a descris hotelierul. Se socotea printre prietenii lui Liulkin și era în relații amicale cu Liubinka. Era om cu avere și, afară de asta, în calitatea sa de membru al administrației municipale, se găsea, ca și Liulkin, în cele mai favorabile condiții cu privire la visteria orașului. De altfel, și el era îndrăzneț, la fel ca același Liulkin. La chip era foarte seducător, judecînd după gustul negustoresc, și anume semăna

cu acel gîndac pe care Maşa, cum spune cîntecul, l-a găsit pe cîmp, în loc de smeură :

Gîndac negru, mustăcios,
Şi cu părul încreţit
Cu sprînceana — arc stufos,
E drăguţul meu leit !

Înzestrat cu asemenea fizic, se credea cu atît mai îndreptăţit să fie cutezător, cu cît Liubinka îi făgăduise tot sprijinul ei.

Liubinka pusese cruce, pare-se, trecutului ei ; umblau despre ea zvonuri foarte neplăcute pentru amorul propriu al soru-si. Se spunea că în fiecare seară se adună la ea o bandă de cheflii, care benchetuiesc acolo toată noaptea pînă în zori ; că Liubinka prezidează aceste sindrofii ; că, deghizată în ţigancă, pe jumătate goală (cu un asemenea prilej, Liulkin, adresîndu-se prietenilor ameţiţi de băutură, ar fi exclamat : „Uitaţi-vă ce sîni !..."), cu părul despletit şi cu ghitara în mînă cîntă :

Mi-e cu dragul mustăcios...
Ah ce bine şi frumos !

Anninka asculta aceste zvonuri şi fierbea de mînie. O uimea mai cu seamă amănuntul că Liubinka cînta romanţa mustăciosului după maniera ţigănească, întocmai ca Matrioşa de la Moscova. Anninka era întotdeauna gata să recunoască meritele „artistice" ale Liubinkăi ; dacă i s-ar fi spus, de pildă, că Liubinka cîntă „ca nimeni alta" cupletele din „Un colonel de modă veche", nici vorbă că ar fi găsit lucrul ăsta foarte firesc şi, bucuroasă, i-ar fi dat crezare. Şi nici n-ar fi putut să nu creadă, de vreme ce pînă în ziua de azi a rămas în amintirea publicului din Kursk, Tambov şi Penza cu cîtă candoare inimitabilă ştia Liubinka să spună, cu glăsciorul ei, că ar vrea să fie sub-locotenent... Dar că Liubinka e în stare să cînte ţigăneşte ca Matrioşa, asta, iertaţi-mă, e o minciună ! A, da, ea, Anninka, *poate* să cînte aşa, nu încape îndoială !

E „genul" ei, şi tot Kurskul care a văzut-o în piesa „Romanţe ruse în personaje" va mărturisi bucuros că ea „poate".

Şi Anninka punea mîna pe ghitară, îşi arunca pe umăr banduliera vărgată, se aşeza pe un scaun, punea picior peste picior şi începea : „I-eh ! I-ah !", şi într-adevăr puteai să juri că-i ţiganca Matrioşa.

Oricum ar fi, Liubinka ducea o viaţă de lux, iar Liulkin, ca să nu întunece prin vreun refuz acest tablou de fericire ameţitoare, începuse pare-se să se şi împrumute din casa zemstvei. Fără să mai vorbim de cantitatea enormă de şampanie care în fiecare noapte se bea şi se vărsa pe jos la locuinţa Liubinkăi, ea însăşi devenea din zi în zi mai capricioasă şi mai pretenţioasă. Îşi făcură apariţia mai întîi rochii comandate de-a dreptul de la Moscova, la *madame* Minangois, şi apoi briliante de la Fuld ! Liubinka era o femeie cu socoteală şi nu dispreţuia lucrurile scumpe. Una e viaţa de beţie, iar aurul, pietrele preţioase şi mai cu seamă rentele cu tragere la sorţi — asta e altceva. În tot cazul, ducea o viaţă nu numai veselă, dar tumultuoasă, deşănţată, într-o continuă beţie. Un singur lucru era neplăcut : că trebuia mereu să se învrednicească de atenţia binevoitoare a domnului poliţai care cu toate că se număra printre prietenii lui Liulkin, dar din cînd în cînd ţinea să facă să se simtă că-i „autoritate". Liubinka ghicea lesne cînd domnul poliţai era nemulţumit de „tratarea" ei, pentru că a doua zi dimineaţa se pomenea la ea cu domnul comisar al circumscripţiei, care cerea să-i vadă legitimaţia... Liubinka se supunea : dimineaţa îl trata pe comisar cu o gustare şi cu votcă, iar în aceeaşi seară pregătea cu mîinile ei pentru domnul poliţai un „punch" suedez, de care dumnealui era mare amator.

Kukişov vedea această revărsare de fericire şi murea de invidie. Voia cu orice preţ să aibă şi el o asemenea casă deschisă şi o „drăguţă" la fel. Şi-ar putea atunci trece vremea în chip mai variat : o noapte la drăguţa lui Liulkin, altă noapte la drăguţa lui, a lui Kukişov. Acesta îi era idealul, ideal

de om mărginit, care cu cît e mai obtuz la minte, cu atît e mai îndărătnic cînd e vorba să-şi atingă scopul. Şi în Anninka el a văzut persoana cea mai potrivită pentru împlinirea visului său.

Dar Anninka se ţinea dîrză. Simţurile ei încă nu prinseseră grai, cu toate că avea mulţi adoratori cu care se purta destul de liber. Într-un timp, i se păruse că l-ar putea iubi pe un anume Miloslavski al X-lea, un actor tragic din localitate, care la rîndul lui se vedea că arde de pasiune pentru ea; dar Miloslavski al X-lea era prea prost şi pe deasupra veşnic beat, aşa că nu i s-a declarat niciodată, ci doar bleojdea ochii şi sughiţa prosteşte cînd trecea pe lîngă el. Acest amor s-a stins astfel chiar în faşă. Pe toţi ceilalţi adoratori, Anninka îi privea ca pe un rău inevitabil la care o actriţă de provincie e osîndită prin însăşi profesia pe care o are. Şi se resemna, ba şi profita de omagiile lor banale (aplauze, buchete de flori, plimbări cu troica, picnicuri ş.a.); dar dincolo de atîta nu mergea, mărginindu-se numai la această destrăbălare, ca să zic aşa, exterioară, aparentă.

Aşa s-a purtat şi acum. Nu s-a abătut toată vara de pe cărarea virtuţii, păzindu-şi cu gelozie „comoara", ca şi cum ar fi vrut să-i dovedească de la distanţă preotului din Voplino că şi printre actriţe se găsesc fiinţe capabile de eroism. Ba odată s-a dus chiar la nacealnicul ţinutului să se plîngă împotriva lui Kukişov. Acela a ascultat-o cu bunăvoinţă, i-a lăudat eroismul, a îndemnat-o să stăruie în purtarea ei şi pe viitor; dar bănuind pesemne că plîngerea ei nu era decît un pretext pentru un atac indirect la propria lui persoană, s-a grăbit să adauge că, fiind istovit de puteri în lupta împotriva duşmanilor dinăuntru, nu crede că i-ar putea fi de folos aşa cum ar avea ea nevoie... La auzul acestor cuvinte, Anninka s-a făcut roşie şi a plecat...

În vremea asta, Kukişov a învîrtit lucrurile cu atîta iscusinţă, încît a izbutit să intereseze şi publicul la uneltirile lui. Publicul a ajuns deodată la convingerea că dreptatea e de partea lui Kukişov şi că

domnișoara Pogorelskaia I-a (așa i se tipărea numele pe afiș) nu-i cine știe ce persoană simandicoasă, ca să facă pe mironosița... S-a înjghebat o întreagă clică cu scopul de a o domestici pe îndărătnică. Mai întîi, obișnuiții culiselor au început să ocolească loja ei și și-au făcut cuib în loja vecină, a domnișoarei Nalimova. Apoi, ce-i drept fără a trece pe față la manifestații ostile, au început a face domnișoarei Pogorelskaia, cînd apărea pe scenă, o primire atît de ucigător de rezervată, parcă ar fi fost nu artista principală, ci o figurantă oarecare. În cele din urmă, au stăruit pe lîngă impresar ca să-i ia Anninkăi unele roluri și să le dea Nalimovei. Și, ceea ce e și mai curios, în toată această intrigă de culise partea cea mai activă a luat-o Liubinka, care și-o alesese pe Nalimova drept confidentă.

Către toamnă, Anninka văzu cu mirare că i se cere să joace pe Orest în „Frumoasa Elena" și că, din toate rolurile ei prime de altădată, a rămas numai cu „Pericola", și asta numai fiindcă domnișoara Nalimova nu se încumeta să rivalizeze cu ea în acest rol. Pe deasupra, impresarul i-a adus la cunoștință că, întrucît publicul s-a răcit față de dînsa, leafa ei va fi micșorată la 75 de ruble pe lună și o jumătate de beneficiu pe an.

Anninka s-a speriat, căci cu așa leafă nu mai putea sta la hotel, ci trebuia să se mute într-un han. A scris cîtorva impresari, pentru a-și oferi serviciile; dar de pretutindeni i s-a răspuns că acum sînt „Pericole" cît poftești și că, pe deasupra, deoarece din izvoare demne de încredere s-a aflat despre caracterul ei recalcitrant, șansele ei de succes sînt cu atît mai mici.

Anninka își cheltuia acum ultimele ei rezerve bănești. O săptămînă încă și gata... trebuia să se ducă să stea la han, ca și domnișoara Horoșavina, care juca pe Parthenis și se bucura de protecția subcomisarului din cartier... Simțea că o apucă disperarea, cu atît mai mult cu cît în fiecare seară o mînă misterioasă îi strecura în cameră un bilețel, cu unul și același conținut: „Pericola, supune-te. Al tău,

Kukişov." În aceste clipe grele, se pomeni odată, pe neaşteptate, că Liubinka dă buzna în odaia ei şi o întreabă răstit :

— Ai putea să-mi spui, mă rog ţie, pentru care prinţ îţi păstrezi comoara ?

Anninka înlemni. Înainte de toate, o izbi faptul că Liubinka întrebuinţează cuvîntul „comoară", cu acelaşi înţeles ca şi preotul din Voplino, cu deosebirea numai că părintele vedea în comoară o „temelie", pe cînd Liubinka o considera ca un lucru de nimic, pentru care de altfel „ticăloşii de bărbaţi" sînt în stare să-şi iasă din minţi.

Pe urmă, fără să vrea, şi-a pus întrebarea : ce este această „comoară" de fapt ? E în adevăr, o comoară şi face s-o păzeşti cu străşnicie ? Şi vai, la această întrebare n-a găsit răspuns mulţumitor ! Pe de o parte, parcă-i era ruşine să rămînă fără comoară, dar pe de alta... s-o ia dracu ! Oare tot rostul şi tot ţelul vieţii trebuie să se mărginească la lupta de fiecare clipă pentru comoară ?

— În şase luni, continuă Liubinka, am izbutit să string treizeci de hîrtii de rentă cu premii... şi cîte lucruri !... Na, uite ce rochie port.

Liubinka începu să se învîrtească pe călcîie, întorcîndu-se mai întîi cu faţa, apoi cu spatele, şi se lăsă examinată din toate părţile. Rochia era, într-adevăr, şi scumpă, şi minunat cusută : de-a dreptul din Moscova, de la *madame* Minangois.

— Kukişov e om bun, începu iar Liubinka. Are să te gătească ca pe o păpuşă, are să-ţi dea şi bani. Ai să poţi da dracului teatrul... Ţi-ajunge !

— Asta niciodată ! strigă cu foc Anninka, care încă nu uitase cuvintele „sfînta artă"...

— Bine, poţi să faci şi mai departe teatru dacă vrei. O să ţi se dea iar leafa pe care ai avut-o şi ai să treci iar înaintea Nalimovei.

Anninka tăcea.

— Ei, la revedere. Mă aşteaptă ai noştri jos. E şi Kukişov printre ei. Vii ?

Dar Anninka continua să tacă.

— Bine, mai gîndește-te dacă ai la ce... iar după ce ai să isprăvești cu gînditul, vino ! La revedere !

Pentru 17 septembrie, ziua onomastică a Liubinkăi, afișul teatrului din Samovarnov anunța o reprezentație extraordinară. La această reprezentație, Anninka a apărut din nou în rolul „Frumoasei Elena", iar în aceeași seară domnișoara Pogorelskaia a II-a, adică Liubinka, a jucat „numai de astă dată" rolul lui Orest. Ca o încununare a spectacolului și tot „numai de astă dată", domnișoara Nalimova în tricou și vestă scurtă, cu obrazul uns ușor cu funingine și cu o tablă de fier în mîini, a apărut pe scenă în rolul fierarului Cleon. Toate acestea au făcut ca și publicul să fie într-o stare de spirit mai entuziastă. În clipa, în care Anninka a apărut pe scenă, în sală au izbucnit ropote de aplauze și urale atît de zgomotoase, încît ea, care de atîta vreme se dezobișnuise cu totul de ovații, a simțit un nod în gît... Iar cînd, în actul al treilea, în scena în care e trezită noaptea din somn, ea s-a sculat de pe otomană aproape goală — toată sala, cuprinsă de delir, a început să urle în adevăratul înțeles al cuvîntului, așa că un spectator electrizat din calea-afară, văzîndu-l pe Menelau intrînd pe ușă, i-a strigat furios : „Pleacă, nesuferitule, ieși afară !" Anninka a înțeles că publicul o iertase. Kukișov, în frac, cu cravată și cu mănuși albe, își afișa triumful cu multă demnitate și în antracte cinstea la bufet cu șampanie pe cunoscuți și pe necunoscuți. În sfîrșit, directorul teatrului, jubilînd de bucurie, a venit la Anninka în lojă și, îngenunchind, i-a zis :

— Ei, domnișoară dragă, văd că ești fetiță cuminte ! De aceea, începînd chiar din astă seară, ai să capeți iarăși leafa mare dinainte, cu numărul corespunzător de beneficii...

Cu un cuvînt, toți i-au adus laude, toți au felicitat-o și au încredințat-o de simpatia lor, așa că și ea, de unde, la început, era intimidată și parcă nu-și găsea loc de atîta copleșitoare tristețe, s-a pătruns pe neașteptate de convingerea că... și-a îndeplinit misiunea !

După spectacol, toți s-au dus acasă la Liubinka, unde au reînceput felicitările. S-a strîns o lume imensă; apartamentul s-a umplut repede de fum de tutun, încît aerul devenise înecăcios. S-au așezat îndată la masă și șampania a început să curgă în valuri. Kukișov se ținea scai de Anninka, iar ea, deși încă ușor tulburată, nu mai era plictisită de curtea ce i-o făcea el. I se părea oarecum comic, dar în același timp măgulitor că l-a putut cuceri cu atîta ușurință pe acest negustor voinic și vînjos, care era în stare, jucîndu-se, să îndoaie și să dezdoaie cu mîinile o potcoavă, și pe care acum îl avea la cheremul ei și putea să facă cu el ce poftea. La masă, s-a pornit o veselie generală, una din acele veselii gălăgioase, dezmățate, la care nu ia parte nici inima, nici mintea, și după care a doua zi te doare capul și ți-e greață... Unul singur din cei de față, actorul tragic Miloslavski al X-lea, era trist și posomorît și, refuzînd șampania, dădea pe gît un pahar de votcă după altul... În ce o privește pe Anninka, ea cîtva timp nu s-a lăsat „îmbătată", dar Kukișov a fost atît de stăruitor, atît de jalnic a implorat-o în genunchi: „Anna Semionovna, sînteți în *dibiet*[1]! Dați-mi voie să cer pentru fericirea noastră! Prietenie și dragoste! Vă rog, faceți-mi plăcerea!" — încît, deși plictisită de mutra lui bleagă și de vorbele lui neghioabe, a cedat și, fără să-și dea seama cum, s-a pomenit deodată că se învîrtește casa cu dînsa... Liubinka s-a arătat la rîndul ei foarte mărinimoasă și chiar ea i-a cerut Anninkăi să cînte „Ah, ce bine și frumos mi-e cu dragul mustăcios", ceea ce aceasta a executat cu atîta perfecție, încît toată lumea a exclamat: „Să juri că-i Matrioșa!" Liubinka, în schimb, a cîntat cu măiestrie cupletul „Ce plăcut e să fii sub-locotenent", și i-a convins numaidecît pe toți că ăsta e adevăratul ei „gen", „gen" în care n-are rivală, după cum nici Anninka nu-și găsește seamăn în cîntecele țigănești. La sfîrșit, Miloslavski și Nalimova au reprezentat o „scenetă-mascaradă",

[1] Stîlcit, în loc de „debit" — datorie (n.t.).

în care tragedianul a declamat fragmente din „Uglino" (tragedie în 5 acte de N. Polevoi), iar Nalimova i-a dat replica dintr-o tragedie inedită de Barkov; rezultatul a fost ceva atît de neașteptat, încît domnișoara Nalimova era cît pe ce să pună în umbră pe domnișoarele Pogorelski și să devină eroina serii.

Începuse aproape să se lumineze de ziuă, cînd Kukișov și-a luat rămas bun de la scumpa sărbătorită și a condus-o pe Anninka la trăsură. Niște tîrgoveți evlavioși se întorceau tocmai de la utrenie și cînd au zărit-o pe Pogorelskaia I-a, dichisită și cam clătinîndu-se, au bombănit:

— Lumea vine de la biserică și ăștia de la beție !... Cum de nu-i înghite pămîntul !

De la soră-sa, Anninka nu s-a mai întors la hotel, ci s-a dus în apartamentul ei, mic, dar confortabil și foarte drăguț mobilat. După ea, a intrat și Kukișov.

...Toată iarna a dus-o într-un chiolhan nemaipomenit. Anninka amețise cu desăvîrșire și dacă, din cînd în cînd, își mai aducea aminte de „comoară", era numai ca să adauge îndată în gînd: „Ce proastă am fost !" Kukișov, mîndru că-și atinsese idealul de-a avea o drăguță egală în merite cu Liubinka, nu numai că nu cruța nici o cheltuială, dar, luîndu-se la întrecere cu Liulkin, comanda negreșit două toalete atunci cînd acesta comanda una, și punea la bătaie două duzini de sticle de șampanie, atunci cînd Liulkin aducea numai una. Liubinka începu chiar s-o pizmuiască pe soru-sa că izbutise să strîngă peste iarnă, pe lîngă o sumedenie de fleacuri în aur, cu sau fără pietre scumpe, patruzeci de hîrtii de rentă cu tragere. De altfel, surorile se împrieteniseră iar și hotărîseră să pună deoparte laolaltă cele ce strîngeau, cum făceau pe vremuri. Cu toate acestea, Anninka tot mai visa la ceva și, cînd stătea de vorbă între patru ochi cu soru-sa, îi spunea uneori:

— Cînd toate astea s-or isprăvi, ne-om întoarce la Pogorelka. Bani o să avem și o să ne putem apuca de gospodărie...

La care Liubinka răspundea cu cinism:

— Ce, tu crezi că asta o să se isprăvească vreodată ? Proasto !

Din nefericire pentru Anninka, lui Kukişov i-a trăsnit prin cap o nouă idee, de care a început să se ţină morţiş, cu încăpăţînarea lui obişnuită. Incult şi pe deasupra şi prost ca noaptea, i s-a năzărit că o să fie în culmea fericirii dacă drăguţa lui o să-i facă „acompaniament", adică o să înceapă să bea votcă împreună cu el.

— Hai, trageţi o duşcă ! O dată cu mine ! Cîte un păhărel ! se ţinea el de capul ei (îi spunea totdeauna Anninkăi dumneavoastră, mai întîi din consideraţie că era de viţă nobilă, şi apoi ca să arate că el nu degeaba slujise ca băiat de prăvălie la halele din Moscova).

O bucată de vreme, Anninka n-a vrut şi n-a vrut, spunînd că nici Liulkin n-o sileşte pe Liubinka să bea votcă cu el.

— Totuşi dumneaei, din dragoste pentru domnul Liulkin, tot binevoieşte să bea, îi replica Kukişov. Şi-apoi daţi-mi voie, drăguţă, să vă întreb : de ce trebuie să ne luăm după dumnealor ? Dumnealor sînt Liulkinii şi noi — Kukişovii. De aceea, haideţi să tragem una în felul nostru, kukişoveşte !

Pînă la urmă, ce mai vorbă multă, a rămas pe a lui Kukişov. Într-o zi, Anninka a luat din mîna ibovnicului ei un pahar plin cu o licoare verzuie şi l-a dat pe gît tot dintr-o dată. Bineînţeles, i s-a făcut negru înaintea ochilor, s-a înecat, a apucat-o tusea, totul a început să se învîrtească în jurul ei, iar Kukişov a făcut din asta un haz nespus :

— Daţi-mi voie să vă spun, drăguţă ! Nu aşa se bea. Prea aţi luat-o repede, începu el s-o înveţe după ce a văzut că s-a liniştit puţintel. Năstrăpelul (aşa-i zicea el păhărelului de votcă) trebuie să-l ţineţi în mînuţă, uite-aşa, să-l aduceţi apoi la guriţă şi, încetişor : un, doi, trei !... Blagosloveşte, doamne, dacă vrei !

Apoi, calm și grav, turnă pe gît păhărelul de votcă, ca și cum l-ar fi vărsat într-un hîrdău. Nici măcar nu strînse ochii, ci numai luă de pe o farfurie o bucățică minusculă de pîine neagră, o muie în solniță și o bägă în gură.

Astfel, Kukișov și-a adus la îndeplinire și a doua „idee" și a început să se gîndească ce nouă „idee" să mai născocească pentru a-i face marț pe Liulkini. Se înțelege că a născocit.

— Știți ce, o vesti el într-o bună zi pe Anninka, cum vine vara, să plecăm noi împreună cu Liulkinii la mine la moară ; luăm cu noi un *sacvaiaj* [1] (așa numea el coșul cu vin și mîncare) și acolo facem baie în rîu, cîteșipatru, între noi.

— Nu, asta niciodată ! protestă Anninka cu indignare.

— De ce ? Facem mai întîi baie, apoi tragem cîte o dușcă, pe urmă ne răcorim o țîră și iar facem baie. O să fie strașnic.

Nu se știe dacă a izbutit să-și realizeze și această nouă „idee", dar ceea ce se știe este că chiolhanurile lor au ținut un an întreg, în care răstimp nici administrația orașului, nici a zemstvei n-a arătat nici cea mai mică neliniște cu privire la domnii Kukișov și Liulkin. E drept că Liulkin a făcut, de ochii lumii, o călătorie la Moscova și, la întoarcere, a spus că a vîndut acolo o pădure pentru tăiere ; iar cînd i s-a reamintit că a mai vîndut una, în urmă cu patru ani, atunci cînd trăia cu țiganca Domașka, el a explicat că atunci vînduse dumbrava din Drîgalovo, pe cîtă vreme pădurea pe care a vîndut-o acum se cheamă „Rușinea-Dașkăi". În același timp, pentru a da celor spuse mai multă putere de adevăr, a adăugat că pădurea se cheamă așa pentru că, pe vremea șerbiei, o fată, Dașka, a fost „prinsă" acolo și, spre pedeapsă, au bătut-o chiar pe loc cu nuielele. În ce-l

[1] Șilcit, în loc de *sac de voyage* (fr.) (n.t.).

privește pe Kukișov, acesta, pentru a arunca nisip în ochii lumii, a răspîndit pe sub mină zvonul că a adus din străinătate o partidă de dantele, ascunsă în alta de creioane, ca să fure vama, și că din afacerea asta s-a ales cu un cîștig frumos.

Cu toate astea, în septembrie, cînd poliţaiul i-a cerut lui Kukișov să-l împrumute cu o mie de ruble, Kukișov a comis imprudența de a-l refuza. Atunci poliţaiul și substitutul de procuror au început să-și șoptească ceva la ureche („amîndoi își umflau burta la mine cu șampanie, în fiecare seară", avea să declare Kukișov mai tîrziu, la judecată) și iată că, în ziua de 17 ale aceleiași luni, la aniversarea amorului lui Kukișov, cînd el împreună cu alții tocmai sărbătoreau din nou onomastica Liubinkăi, a sosit într-un suflet un membru al consiliului comunal să-l încunoștințeze că la primărie s-a ținut sfat și se încheie proces-verbal...

— M-au descoperit va să zică cu *dibiet*, a exclamat Kukișov destul de degajat, și fără multă vorbă, l-a urmat pe consilier la primărie, și de-acolo la închisoare.

A doua zi, s-a alarmat și consiliul zemstvei. S-au întrunit consilierii, au trimis la serviciul financiar după casa de bani, au socotit, au răssocotit, dar oricît au țăcănit cu bilele abacului, în cele din urmă s-a văzut că și aici e tot „dibiet". La revizuire se afla de față și Liulkin, palid, încruntat, dar... distins... După ce, în sfîrșit, s-a văzut limpede ca lumina zilei că există „dibiet", iar consilierii au început să se întrebe în sinea lor ce dumbravă Drîgalovo va trebui să vîndă fiecare ca să acopere lipsa, Liulkin s-a apropiat de fereastră, a scos din buzunar un revolver și și-a tras un glonte în tîmplă.

Întîmplarea a stîrnit vîlvă mare în tîrg. Lumea a început să judece și să facă comparație. Pe Liulkin îl compătimea : „Cel puțin a sfîrșit ca un om distins !" Despre Kukișov se spunea : „Mîrlan s-a

născut, mîrlan o să moară". Iar despre Anninka şi Liubinka se afirma deschis că „vina e a lor", că „de la ele se trage toată nenorocirea" şi că n-ar strica să fie băgate la răcoare, ca să fie de învăţătură de minte pe viitor altor haimanale de soiul lor.

Dar judecătorul de instrucţie nu le-a „băgat la răcoare", însă aşa a vîrît frica în ele, încît şi-au pierdut capul cu desăvîrşire. S-au găsit, firește, unii care să le sfătuiască prieteneşte să dosească ce aveau mai de preţ ; dar ele ascultau şi nu pricepeau nimic. Rezultatul a fost că avocatul reclamanţilor (amîndouă administraţiile angajaseră unul şi acelaşi avocat), un individ îndrăzneţ, s-a transportat cu portărelul la domiciliul surorilor, au inventariat tot ce au găsit şi au pus sub sechestru, lăsîndu-le numai lucrurile de îmbrăcăminte şi cîteva obiecte de aur şi argint, care, după inscripţiile gravate pe ele, se vedeau că sînt daruri din partea admiratorilor. Liubinka a izbutit totuşi să ascundă în corset un pachet cu bancnote pe care îl primise în dar în ajun. Era un pachet de o mie de ruble, sumă cu care aveau să trăiască un timp nedefinit.

În aşteptarea procesului, au fost reţinute la Samovarnov timp de patru luni. Pe urmă a început judecata, cu care prilej surorile, şi mai ales Anninka, au avut de îndurat un adevărat chin. Kukişov s-a arătat de un cinism dezgustător. În declaraţiile lui a dat amănunte care nu-i erau de nici un folos, dar a ţinut, pesemne, să pozeze în faţa cucoanelor din Samovarnov şi a istorisit tot, tot. Procurorul şi avocatul părţii civile, amîndoi bărbaţi tineri, vrînd şi ei să facă plăcere cucoanelor din Samovarnov, au profitat de aceste declaraţii, pentru a da procesului un caracter de senzaţional şi, firește, au izbutit. Anninka a leşinat de cîteva ori în cursul interogatoriului, dar avocatul părţii civile pe care îl interesa să-şi asigure despăgubirile nu s-a sinchisit de asta şi i-a pus întrebări peste întrebări. În cele din urmă, interogatoriul s-a terminat şi s-a dat cuvîntul părţi-

lor. Noaptea tîrziu, juraţii au venit cu un verdict de condamnare, dar cu circumstanţe atenuante, pe baza cărora Kukişov a fost osîndit pe loc la deportare pe viaţă, în Siberia Occidentală, în locuri nu prea depărtate.

O dată procesul terminat, surorile au căpătat libertatea să plece din Samovarnov. Era şi timpul, deoarece mia de ruble dosită era pe sfîrşite. Afară de asta, concesionarul teatrului din Krecetovo, cu care luaseră înţelegere provizorie, stăruia ca ele să vină neîntîrziat acolo, ameninţîndu-le, în caz contrar, că va rupe tratativele. Din lucrurile, banii şi hîrtiile puse sub sechestru la cererea părţii civile, nu mai rămăsese nici urmă.

Acestea au fost urmările lipsei de grijă cu care s-au purtat faţă de „comoară". Chinuite, istovite, copleşite de dispreţul general, surorile au pierdut orice încredere în puterile lor şi orice speranţă într-un viitor mai luminos. Slăbite şi la trup şi de puteri, au ajuns să le fie frică şi de umbra lor ; iar Anninka, pe deasupra, la şcoala lui Kukişov prinsese şi năravul băuturii...

Dar lucrurile nu s-au oprit aici. A început să le meargă din ce în ce mai rău. La Krecetovo n-au apucat bine să coboare din vagon, că au şi fost luate în primire, Liubinka a încăput pe mîna căpitanului de cavalerie Papkov, iar Anninka — pe mîna negustorului Zabvennîi. Dar nu mai era viaţa plăcută de altădată. Atît Papkov, cît şi Zabvennîi erau nişte indivizi brutali, bătăuşi şi darnici cu măsură („după cum e şi marfa", vorba negustorului Zabvennîi). Şi apoi, n-au trecut nici trei, patru luni şi amîndoi s-au răcit simţitor. Şi dacă ar fi fost numai atîta ! Dar pe lîngă succesele modeste în dragoste, au venit şi mai mult decît modestele succese scenice. Directorul angajase pe cele două surori, mai ales avînd în vedere scandalul ale cărui eroine fuseseră la Samovarnov, dar a avut surpriza să constate că se înşelase amarnic în socoteli. Chiar la prima repre-

zentație, la un moment dat, cînd ambele surori se aflau pe scenă, un spectator de la galerie le-a strigat : „Hei, inculpatelor !"... și porecla asta le-a rămas, pecetluind dintr-o dată cariera lor artistică.

A urmat o viață monotonă, searbădă, lipsită de orice preocupare intelectuală. Publicul era rece, directorul bosumflat, protectorii nu le luau apărarea. Zabvennii care, ca și Kukișov, visase pesemne cum o va „obișnui" încetul cu încetul pe drăguța lui cu băutura, cum ea la început o să facă nazuri, iar apoi, puțin cîte puțin, are să se dea bătută, a fost foarte jignit, cînd a văzut că Anninka era gata „obișnuită" și că lui îi rămîne doar o singură consolare : să-și adune prietenii ca s-o vadă cum „trage la măsea". Papkov era și el nemulțumit : găsea că Liubinka slăbise și că de unde înainte era durdulie, acum a ajuns — după expresia lui — un „stîrv".

— Aveai carne pe tine altădată, îi zicea el. Spune-mi, te rog, ce-ai făcut cu ea ?

Și din pricina asta, nu numai că nu mai făcea pe cavalerul, dar nu o dată, beat fiind, a și bătut-o.

La sfîrșitul iernii, surorile nu mai aveau nici protectori „serioși", nici „situație stabilă". Mai erau aciuiate pe lîngă teatru, dar despre „Pericole" sau „Colonei de modă veche", nici vorbă nu mai putea fi. De altfel, Liubinka se arăta întrucîtva mai curajoasă ; Anninka, fire mai susceptibilă, era cu desăvîrșire distrusă ; se părea că uitase de trecut, iar de prezent nu era conștientă. Pe lîngă asta, contractase o tuse suspectă : o păștea fără îndoială o boală misterioasă...

Vara care a urmat a fost îngrozitoare. Treptat, surorile au început să fie purtate pe la hoteluri, și oferite domnilor pasageri la un tarif moderat... Au urmat scandaluri după scandaluri, bătăi peste bătăi, dar surorile erau rezistente ca pisicile, se agățau de viață, voiau să trăiască... Semănau cu acele biete jigodii care, opărite, însîngerate, cu picioarele rupte, tot se mai tîrăsc spre ungherul jin-

duit, scincesc, dar se tîriie... Fireşte că asemenea fiinţe nu mai aveau ce căuta în teatru...

În tot acest timp întunecat, o singură dată s-a strecurat o rază de lumină în existenţa Anninkăi. Şi anume, cînd actorul tragic Miloslavski al X-lea i-a trimis din Samovarnov o scrisoare, în care îi oferea stăruitor mîna şi inima. Anninka a citit scrisoarea şi au podidit-o lacrimile. Toată noaptea s-a zvîrcolit, s-a frămîntat, însă a doua zi dimineaţă i-a trimis un răspuns scurt: „La ce bun? Ca să bem votcă împreună?" După asta, bezna s-a făcut şi mai deasă, şi iar a început dezgustătoarea beţie fără de sfîrşit...

Cea dintîi s-a dezmeticit Liubinka; sau, mai bine zis, nu s-a dezmeticit, ci a simţit instinctiv că au trăit destul. Nu mai aveau nici o speranţă de vreun angajament: şi tinereţea, şi frumuseţea, şi puţinul talent — toate parcă se topiseră. Că au un adăpost la Pogorelka, la asta nu s-au gîndit nici o clipă. Era ceva depărtat, vag, uitat cu desăvîrşire. Dacă Pogorelka nu le-a atras înainte, acum nici atît. Da, tocmai acum, cînd erau ameninţate să moară de foame, acum mai puţin ca oricînd se simţeau atrase acolo. Cu ce obraz să se arate? Cu obrazul pe care atîtea duhneli de beţivani au întipărit cu fierul roşu cuvîntul „tîrfă"? Erau peste tot aceste duhneli afurisite, se simţeau în tot locul. Şi ceea ce era şi mai înspăimîntător, atît ea, cît şi Anninka, se deprinseseră pînă într-atît cu ele, încît pe nesimţite făcuseră din ele o parte inseparabilă a existenţei lor. Nu le mai dezgusta nici duhoarea cîrciumilor, nici hălălăiala hanurilor, nici vorbele cinice ale beţivanilor, aşa că, dacă s-ar întoarce la Pogorelka, toate astea le-ar lipsi poate. Afară de asta, şi la Pogorelka ar trebui să aibă cu ce trăi. De atîţia ani de cînd rătăcesc prin lume, n-au văzut un ban de la Pogorelka. N-o fi un mit moşia asta? Sau or fi murit toţi acolo, toţi martorii îndepărtatelor, dar pe veci neuitatelor vremuri ale copilăriei lor, cînd bu-

nicuța Arina Petrovna le creștea cu lapte covăsit și cu pastramă stricată... Ah, ce copilărie au avut! Și ce viață este asta... toată viața... toată, toată, toată viața!

E limpede că trebuie să moară! O dată încolțit în mintea lor, acest gînd nu le-a mai părăsit. Surorile se trezeau destul de des din amețeala beției; dar la Anninka aceste treziri erau însoțite de istericale, de bocete, de lacrimi, care însă treceau repede. Liubinka era o fire mai rece, ea nu plîngea, nu blestema, dar își amintea de fiecare dată că e o „tîrfă". Liubinka era o fată cu bun simț: își dădea seama limpede că nu era nici o pricopseală să mai trăiască. Nu mai aveau altă perspectivă decît disprețul, mizeria și strada! Disprețul e chestie de obișnuință, îl poți îndura; dar mizeria... niciodată! Mai bine să isprăvească deodată cu toate...

— Trebuie să murim, îi spuse ea într-o zi Anninkăi cu același ton de judecată rece cu care, în urmă cu doi ani, o întrebase pentru cine își păstrează comoara.

— Cum? Ce? întrebă Anninka speriată.

— Îți vorbesc serios: trebuie să murim! repetă Liubinka. Înțelege-mă, dezmeticește-te!... dă-ți osteneala!

— Bine... să murim! acceptă Anninka, fără însă a fi conștientă de groaznicul înțeles care se cuprindea în această hotărîre.

Și chiar în ziua aceea, Liubinka a pisat un număr oarecare de capete de chibrituri și a pregătit două pahare cu soluție de fosfor. Unul l-a băut ea, pe celălalt i l-a dat soră-si. Dar pe Anninka a apucat-o deodată spaima și n-a mai vrut să bea.

— Bea... tîrfo! răcni Liubinka. Hai, surioară dragă, iubito, bea!

Anninka, aproape ieșită din minți de spaimă, începu să țipe și să alerge prin odaie, ținîndu-se instinctiv cu mîinile de gît, ca și cum ar fi vrut să se sugrume.

— Bea, bea... tîrfo!

Aşa s-a încheiat cariera artistică a domnişoarelor din Pogorelka. În seara aceleiaşi zile, trupul neînsufleţit al Liubinkăi a fost cărat afară pe cîmp şi înmormîntat. Anninka a rămas în viaţă.

După sosirea la Golovliovo, Anninka a introdus repede în vechiul cuib al lui Iuduşka o atmosferă de viaţă boemă din cele mai nestingherite. Se scula tîrziu; apoi, pînă aproape de ora mesei, umbla de colo-colo, fără nici o treabă, neîmbrăcată, nepieptănată, cu capul greu, şi tuşea atît de îngrozitor, încît Porfiri Vladimirîci o auzea de la el din cabinet, şi la fiecare acces se speria şi tresărea. Odaia ei rămînea veşnic nedereticată, patul nefăcut, în dezordine; rufele şi lucrurile de toaletă erau răvăşite, care pe scaune, care de-a dreptul pe jos. La început se vedea cu unchiu-său numai la masa de prînz şi la ceaiul de seară. Castelanul din Golovliovo ieşea din cabinet îmbrăcat tot în negru; vorbea puţin şi, ca pe vremuri, mînca obositor de încet. Cumpănea ceva pesemne şi, după privirile pe care i le arunca pieziş, Anninka ghicea că pe ea o cumpănea...

Aproape îndată după masă se lăsa amurgul timpuriu de decembrie şi Anninka îşi începea trista plimbare prin lungul şir al camerelor de primire. Îi plăcea să urmărească cum se stinge treptat lumina sură a zilei de iarnă, cum se întunecă împrejurimea, cum se umplu odăile de umbre şi cum apoi toată casa se cufundă în beznă nepătrunsă. Se simţea mai bine în întuneric şi de aceea nu aprindea mai niciodată lumînările. Doar la capătul unei săli lungi sfîrîia şi se topea o lumînare ieftină de spermanţet, formînd un mic cerc de lumină în jur. În casă, mai dura o bucată de vreme obişnuita mişcare de după prînz; din bucătărie venea zăngănitul vaselor ce se spălau, zgomot de sertare care se deschideau şi se închideau, mai apoi tropăit de paşi care se îndepărtau; după asta, se lăsa o tăcere de mor-

mint. Porfiri Vladimirici se ducea îndată după masă să se odihnească. Evpraxeiuşka se retrăgea şi ea în odaia ei şi se vîra sub pilotă, Prohor pleca în odaia slugilor, şi Anninka rămînea cu desăvîrşire singură. Începea să umble în lung şi în lat, cîntînd cu jumătate de glas şi silindu-se să obosească, dar mai cu seamă să nu se gîndească la nimic. Cînd se îndrepta spre sală, se uita ţintă la cercul luminos din jurul lumînării; cînd se întorcea înapoi, se silea să desluşească vreun obiect oarecare în întunericul din ce în ce mai dens. Dar în ciuda tuturor sforţărilor, amintirile o năpădeau aievea. Iată loja ei, cu tapete de hîrtie ieftină, lipite pe pereţii de scînduri, cu nelipsita ei oglindă şi cu nu mai puţin inevitabilul buchet de flori de la sublocotenentul Papkov al II-lea; iată scena, cu decorurile afumate, murdare şi lunecoase de umezeală, iat-o şi pe ea cum se învîrte pe scenă (bine zis se învîrte, închipuindu-şi că joacă), iată sala teatrului care de pe scenă pare aşa de elegantă, aproape luxoasă, dar care de fapt e sărăcăcioasă, întunecoasă, cu mobilier de adunătură, cu lojile îmbrăcate în pluş roşu uzat; şi, în sfîrşit, ofiţeri, ofiţeri, ofiţeri fără sfîrşit. Apoi hotelul, cu coridorul rău mirositor, slab luminat de o lampă de petrol care fumegă, camera ei, unde, după terminarea spectacolului, venea în grabă să se schimbe pentru petrecerea care avea să urmeze, camera aceea cu patul toată ziua nefăcut, cu cearceaful aruncat pe jos, cu lavoarul plin de apă murdară, cu izmenele uitate pe spătarul unui scaun; apoi sala de mîncare comună, plină de miros de bucătărie, cu masa la mijloc; cina, cotlete cu mazăre, fum de tutun, gălăgie, îmbulzeală, beţie, orgii... şi iar ofiţeri, ofiţeri, nenumăraţi ofiţeri...

Acestea erau amintirile ei din vremea pe care cîndva, mai demult, ea o numea vremea succeselor, a izbînzilor, a fericirii...

După ele, venea însă alt rînd de amintiri, în centrul cărora se afla hanul, unde puţea nevoie mare,

unde iarna gerul pătrundea prin pereți, unde dușumeaua juca, iar în crăpăturile pereților de scînduri care despărțeau o cameră de alta se zăreau burțile lucioase ale ploșnițelor. Nopți de beție, de bătăi: moșieri în trecere, scoțînd grăbiți o bancnotă verde dintr-un portofoliu anemic; negustori șireți, deprinși a îndemna „actioriței" mai, mai cu nagaica în mînă; iar dimineața — durere de cap, greață și tristețe, o tristețe nesfîrșită. Ca încheiere, Golovliovo...

Golovliovo era totuna cu moartea cumplită, moartea care nu iartă, care pîndește mereu altă jertfă. Aici i-au murit doi unchi, aici doi veri au căpătat răni „deosebit de grele", de pe urma cărora au murit; în sfîrșit și Liubinka... s-ar părea că Liubinka a murit departe, la Krecetovo, din „motive personale", totuși începutul rănilor „deosebit de grele" de aici a pornit, de la Golovliovo. Da, toate morțile, toate otrăvile, toate bubele, totul se trage de aici. Aici au fost ele hrănite cu pastramă stricată, aici le-au răsunat celor două orfane pentru prima dată în urechi vorbele: „Pacoste ce sînteți", „cerșetoare", „trîntori", „burți nesățioase" și așa mai departe. Nimic nu li s-a trecut aici cu vederea, nimic n-a rămas ascuns privirilor pătrunzătoare ale asprei și maniacei bătrîne: nici o bucată de pîine mai mult, nici o păpușă de cinci parale stricată, nici o cîrpă ruptă, nici un pantof scîlciat. Orice abatere se pedepsea numaidecît cu ocări sau palme. Iată de ce, cînd au avut putința să hotărască singure de soarta lor și au văzut că pot fugi din acest loc odios — au fugit... și au fugit, vai! acolo! Nimeni nu le-a oprit și nici nu le-ar fi putut opri, căci cum ar fi putut ele bănui că există ceva mai rău, vreun loc mai odios decît Golovliovo?

Ah, dacă ar putea uita toate astea! Dacă măcar în vis ar putea clădi altceva, vreo lume fermecată, îndărătul căreia să dispară și trecutul, și prezentul!

Dar, vai! Realitatea pe care o vieţuise era de o trăinicie ca de fier, aşa că, sub povara ei, orice licărire a imaginaţiei se stingea de la sine. În zadar se străduia fantezia să plăsmuiască îngeraşi cu aripi argintii, căci dindărătul acestor îngeraşi scoteau mereu capul fără cruţare toţi: Kukişov, Liulkin, Zabvennîi, Papkov... Doamne! E oare totul pierdut? Oare pînă şi facultatea de a minţi, de a se amăgi pe sine însăşi îi pierise în orgiile nocturne, în vin şi în desfrîu? Acest trecut trebuie totuşi nimicit cu orice preţ, pentru ca să nu-i otrăvească sîngele, să nu-i sfîşie inima! Trebuie aşternut peste el ceva greu, care să-l strivească, să-l nimicească, cu desăvîrşire, ca să nu mai rămînă nimic din el.

În ce stare stranie şi cumplită a ajuns, dacă nici măcar nu-şi poate închipui că ar avea vreun viitor, că ar exista vreo portiţă de scăpare, că s-ar putea întîmpla cît de cît ceva! Nu, nu se poate întîmpla nimic; şi ceea ce-i mai greu de îndurat decît toate: ea de fapt e moartă, în pofida tuturor semnelor exterioare de viaţă. *Atunci* ar fi trebuit să-şi pună capăt zilelor, *atunci*, o dată cu Liubinka, dar ea, dumnezeu ştie de ce, a rămas. Cum de n-a strivit-o uriaşa avalanşă de ruşine şi dispreţ care a dat peste ea atunci? Ce vierme păcătos trebuie să fie, că s-a mai putut tîrî afară de sub mormanul de pietre ce i s-au aruncat din toate părţile!

Aceste întrebări îi storceau gemete. Alerga şi se învîrtea prin salon, căutînd să potolească furia amintirilor. Dar ele năvăleau mereu: Ducesa de Gerolstein, cochetînd în dolman de husari; Clairette Angot, în rochie de mireasă, decoltată pînă la brîu; Frumoasa Elena, cu rochia despicată în faţă, la spate, şi în părţi. Nimic altceva, numai exhibiţie fără ruşine a trupului gol... iată cu ce i-a trecut viaţa toată. Oare toate astea au existat într-adevăr?

Pe la şapte seara, casa începea din nou să se trezească. Se auzeau pregătirile pentru ceai şi, în cele din urmă, glasul lui Porfiri Vladimirîci. Unchiul

şi nepoata se aşezau la ceai şi începeau să schimbe între ei observaţii asupra zilei care se termina ; şi cum conţinutul acestei zile era sărac, nici conversaţia nu putea fi altfel. După ce isprăveau de băut ceaiul, îşi urau noapte bună şi se sărutau cum se cuvine între rude; apoi Iuduşka se retrăgea în birlogul lui, iar Anninka se ducea în odaie la Evpraxeiuşka, să joace cu ea „morarul".

Pe la unsprezece, începea orgia. După ce se încredinţa că Porfiri Vladimirîci s-a culcat, Evpraxeiuşka punea pe masă diferite sărături de casă şi o carafă de votcă. Îşi aminteau felurite cîntece stupide, fără perdea, răsunau acorduri de ghitară, iar în intervalele dintre cîntece şi glumele ordinare, Anninka bea. Bea mai întîi „kukişoveşte", cu sînge rece, „blagoslovește, doamne!" ; dar treptat lua o înfăţişare mohorîtă şi începeau gemetele şi blestemele...

Evpraxeiuşka se uita la ea şi o „compătimea".

— Mă uit la mata, domnişoară, îi spunea, şi-mi plînge inima de milă, tare mi-e milă de dumneata.

— Bea şi dumneata, şi atunci n-o să-ţi mai fie milă, răspundea Anninka.

— Cum să beau, nu pot. Şi aşa, din pricina unchiului dumitale, au vrut să mă dea afară din tagma duhovnicească, iar dacă aş mai...

— Va să zică nici nu mai avem ce discuta ! Hai mai bine să-ţi cînt „Mustăciosul".

Şi iar începea zdrăngănitul cu ghitara, iar se auzeau chiotele : „I-ah ! I-eh !" Tîrziu, după miezul nopţii, pe Anninka o dobora somnul, ca o piatră care cade de sus. Timp de cîteva ore, această piatră mult dorită acoperea amintirea trecutului şi îi alina suferinţa. Iar a doua zi, zdrobită, aproape înnebunită, se tîra iar de sub piatră afară şi începea din nou să trăiască !

Dar iată că într-una din aceste nopţi odioase, pe cînd Anninka îşi debita cu dezmăţ în faţa Evpraxeiuşkăi repertoriul de cîntece obscene, se ivi de-

odată în uşă chipul istovit şi palid ca de mort al lui Iuduşka. Ţinea mîinile împreunate ca pentru rugăciune, buzele îi tremurau şi ochii adînciţi în fundul capului păreau, la lumina slabă a lumînării, nişte orbite goale. A rămas aşa locului cîteva clipe în faţa femeilor înlemnite, apoi, încet, s-a întors şi a plecat.

Există familii peste care atîrnă un fel de predestinaţie fatală. Lucrul acesta se observă mai cu seamă în mediul micii nobilimi care, altădată împrăştiată pe întinsul întregului pămînt rusesc, trăia fără ocupaţie, fără vreo legătură cu viaţa obştească şi fără rol conducător, pitită sub aripa orînduirii iobăgiste; iar azi, lipsită de orice aripă ocrotitoare, îşi sfîrşeşte zilele în conace părăduite. În viaţa acestor biete familii, atît norocul cît şi ghinionul sînt ceva întîmplător, orb, neprevăzut.

Peste o asemenea familie se revarsă uneori, pe neaşteptate, un val de noroc. În casa, bunăoară, a unui pîrlit de ofiţer care îşi tîrîie în tihnă viaţa cu nevastă-sa, undeva, într-un fund de ţară, răsare, te miri cum, o generaţie de oameni tineri, sănătoşi, curăţei, isteţi, care învaţă foarte curînd să priceapă viaţa; într-un cuvînt „deştepţi". Şi deştepţi toţi, fără deosebire, fetele ca şi băieţii. Băieţii termină cu succes studiile în „institute", şi încă de pe băncile şcolii îşi fac relaţii şi proptele. Ştiu la momentul potrivit să fie modeşti *(j'aime cette modestie!* [1] spun despre ei şefii) şi tot la momentul potrivit să fie independenţi *(j'aime cette indépendance!* [2]); simt cea mai uşoară adiere a diferitelor curente şi nu se pun rău cu nici unul, fără să-şi lase o portiţă deschisă. În felul acesta, îşi pot îngădui oricînd să lepede fără scandal pielea cea veche şi să pună una nouă, chit că, la nevoie, s-o îmbrace iar pe cea

[1] Îmi place această modestie (fr.) (n.t.).
[2] Îmi place această independenţă (fr.) (n.t.).

veche. Într-un cuvînt, sînt adevăraţii oameni de acţiune ai vremii noastre, care încep întotdeauna prin a solicita şi sfîrşesc mai totdeauna prin a trăda. Cît priveşte fetele, şi ele contribuie, în felul lor, la renaşterea familiei, adică se mărită bine, apoi, o dată măritate, dau dovadă de atîta tact în chipul de a-şi pune în valoare calităţile, încît cuceresc repede locuri de frunte în aşa-zisa societate.

Mulţumită acestor împrejurări, datorite întîmplării, norocul vine ca de la sine în întîmpinarea familiei nevoiaşe. Primii norocoşi, ieşind biruitori din luptă, cresc la rîndul lor o nouă generaţie, curăţică, pentru care viaţa este mai uşoară, deoarece drumurile principale sînt nu numai trasate, dar şi bătătorite. După această generaţie urmează altele, pînă cînd, în cele din urmă, familia intră în mod firesc în rîndul acelora care, fără a mai fi nevoite să dea vreo luptă, se socot a avea pe viaţă un drept înnăscut la bucurii.

În ultima vreme, din pricină că s-a ivit cererea de aşa-zişi „oameni proaspeţi" — cerere datorită degenerării treptate a oamenilor „neproaspeţi" — avem destul de multe exemple de asemenea familii norocoase. Se întîmpla şi altădată să apară din cînd în cînd la orizont o stea „cu coadă" ; numai că asta se întîmpla rar, mai întîi pentru că zidul care înconjura locaşul fără plîngeri pe poarta căruia e scris : „Aici se mănîncă la orice oră «plăcintă umplută»", n-avea aproape nici o spărtură ; iar în al doilea rînd, fiindcă, pentru a pătrunde, însoţit de „coadă", în acel locaş, trebuia să ai în adevăr ceva în cap. Pe cînd azi, şi crăpăturile s-au înmulţit binişor, iar pe de altă parte, s-a simplificat însăşi chestia pătrunderii ; azi noului venit nu i se mai cer calităţi de preţ, ci numai să fie „proaspăt", atît şi nimic mai mult.

Dar alături de familiile norocoase, mai sînt şi foarte multe ai căror membri nu capătă pare-se, chiar din leagăn, de la penaţii lor casnici alt dar

decît numai şi numai ghinion. Ca din senin se abate asupra familiei mai ştiu eu ce belea sau viţiu şi începe ca păduchii s-o mănînce din toate părţile. Se întinde în tot organismul, pătrunde pînă la măduvă şi macină generaţie cu generaţie. Vin pe lume colecţii de omuleţi bicisnici, beţivi, desfrînaţi de rînd, trîndavi, slabi de minte şi, în cea mai mare parte, „ghinionişti". Şi pe zi ce trece, omuleţii ies şi mai pipernicişi, pînă cînd, în cele din urmă, apar nişte avortoni secătuiţi, în genul Golovliovilor pe care i-am mai zugrăvit [1], avortoni care, la cea dintîi ciocnire cu greutăţile vieţii, sînt înfrînţi şi se prăpădesc.

Un asemenea *fatum* [2] tragic apăsa asupra neamului Golovliovilor. Istoria ultimelor generaţii ale acestei familii scoate în relief trei trăsături caracteristice: lene, inaptitudine pentru vreo ocupaţie folositoare şi beţie. Primele două au adus după sine vorbărie deşartă, gîndire deşartă şi inimă deşartă. Ultima, beţia, a fost ca un corolar de neînlăturat al netrebniciei întregii lor vieţi. Porfiri Vladimirîci a avut prilejul să vadă cu ochii săi cîteva victime ale acestui *fatum*; dar tradiţia mai glăsuia şi de bunici şi de străbunici. Toţi fuseseră nişte scandalagii, beţivani, palavragii, care nu erau buni de nimic; şi familia Golovliov ar fi secătuit cu totul, dacă în mijlocul acestei destrămări, întîmplarea n-ar fi făcut să apară, asemenea unui meteor, Arina Petrovna. Mulţumită energiei ei, această femeie a izbutit să ridice bunăstarea familiei pînă la cel mai înalt nivel; şi totuşi truda ei a fost zadarnică, căci nu numai că nici unul dintre copii nu i-a moştenit însuşirile, dar chiar ea însăşi, în cele din urmă, a murit înconjurată de trîndăvie, de vorbărie goală şi de pustietate sufletească.

Totuşi, pînă acum, Porfiri Vladimirîci se ţinuse tare. Poate că, avînd în faţa ochilor pildele din

[1] Vezi povestirea „Răfuieli în familie" (n. aut.).
[2] Soartă, destin (lat.) (n.t.).

trecutul familiei, se ferise în mod cugetat de băutură, ori poate îl satisfăcea deocamdată numai beţia gîndirii deşarte. Dar nu degeaba cei din jurul lui spuneau că, pînă la urmă, va cădea în patima beţiei adevărate. El însuşi, de altfel, simţea uneori că în existenţa lui lipseşte ceva, că gîndirea deşartă îţi oferă mult, dar nu tot. Şi-i lipsea anume ceva tare, ceva care să-l ameţească, să-l facă să uite cu totul realitatea şi să-l cufunde, o dată pentru totdeauna, în neant.

Şi prilejul rîvnit s-a prezentat de la sine. Vreme îndelungată de la venirea Anninkăi, Porfiri Vladimirîci, închis în cabinetul lui, tot trăgea cu urechea la zgomotul nedesluşit, care ajungea pînă la dînsul din capătul celălalt al casei, şi multă vreme a tot căutat să ghicească ce s-o fi petrecînd acolo. Şi în cele din urmă a aflat.

Anninka se aştepta pe a doua zi la morală ; dar morala n-a venit. Porfiri Vladimirîci a rămas, ca de obicei, toată dimineaţa închis în cabinet, dar cînd a venit la masă, în loc să-şi toarne numai lui un păhărel de votcă, a turnat două şi, fără să spună nici un cuvînt, cu un zîmbet prostesc, i-a arătat Anninkăi cu mîna pe cel de al doilea. Era, ca să zicem aşa, o invitaţie tacită, pe care Anninka s-a grăbit s-o primească.

— Va să zică spui că Liubinka a murit ? îşi aduse aminte Iuduşka în cursul mesei.

— Da, a murit.

— Să-i fie ţărîna uşoară ! Ar fi să păcătuim dacă am cîrti, dar de pomenit — pomenire trebuie să-i facem. Ce zici, nu-i aşa ?

— Să-i facem, unchiule.

Mai băură cîte un păhărel, după care Iuduşka se închise în tăcere : încă nu-şi revenise, pesemne, după izolarea îndelungată în care trăise. Abia după masă, cînd Anninka, îndeplinind ritualul familial, s-a apropiat să-i mulţumească unchiului cu o sărutare pe

obraz, el la rîndul lui o mîngîie uşor pe obraz şi-i zise:

— Va să zică, de-astea îmi eşti!

În seara aceleiaşi zile, la ceai, care de data asta a durat mai mult ca de obicei, Porfiri Vladimirîci s-a uitat lung la Anninka, cu acelaşi zîmbet enigmatic şi, în cele din urmă, i-a propus:

— Să spun să ne aducă o gustare, ce zici?

— Spune, de ce nu?

— Aşa, mai bine de faţă cu unchiul decît pe ascuns... Unchiul cel puţin...

Iuduşka nu-şi termină fraza. Voise probabil să spună că unchiul cel puţin are s-o mai „înfrîneze", dar cuvîntul i se oprise în gît...

De atunci, n-a mai fost seară să nu apară pe masă în sufragerie gustări. Se închideau obloanele din afară, servitorii se duceau să se culce şi nepoata rămînea singură cu unchiul. În primele zile, Iuduşka n-a putut ţine piept Anninkăi; a fost însă de ajuns o scurtă practică şi s-a pus la pas cu ea. Şedeau amîndoi şi beau pe îndelete, iar între un păhărel şi altul, stăteau de vorbă şi-şi aminteau de trecut. Discuţia, la primele păhărele, monotonă şi cu pauze mari, se însufleţea şi devenea din ce în ce mai aprinsă, pe măsură ce capetele li se înfierbîntau, pentru ca, pînă la urmă, regulat, să degenereze într-o ceartă alandala, la baza căreia se afla totdeauna amintirea suferinţelor şi chinurilor îndurate la Golovliovo.

Iniţiatoarea acestor certuri era totdeauna Anninka. Cu necruţătoare stăruinţă dezgropa ea arhivele golovliovene şi mai cu seamă îi plăcea să-l zădărască pe Iuduşka, susţinînd că, pe lîngă răposata bunică, el era autorul principal al tuturor acestor chinuri. Fiecare cuvînt al ei respira atîta sfidătoare ură, încît era greu să-ţi explici cum, în acest trup vlăguit, pe jumătate mort, poate încăpea atîta patimă. Zădărelile Anninkăi îl frigeau parcă cu fierul roşu pe Iuduşka, dar el răspundea la ele slab, mai mult făcea pe

supăratul ; totuşi, cînd ea mergea prea departe cu întărîtarea ei îndrăzneaţă, el începea să ţipe şi să blesteme.

Scene de felul ăsta se repetau seară de seară, fără nici o schimbare. Deşi recapitularea amănuntelor din tristul pomelnic al familiei nu cerea prea multă vreme, dar pomelnicul stătea atît de neclintit în faţa acestor fiinţe chinuite, încît toată gîndirea lor era parcă ţintuită de el. Fiecare amintire din trecut, fiecare episod deschidea cîte o rană, şi fiecare rană împrospăta amintirea unui nou şir de schingiuiri golovliovene. Cu un fel de voluptate amară şi răzbunătoare dădeau de gol aceste otrăvuri, le cîntăreau şi chiar le exagerau. Nici în trecut, nici în prezent nu se zărea vreo resursă morală de care să te poţi sprijini. Nimic, numai lăcomie meschină de cîştig de o parte şi duritate de inimă, fără nici un rost, de alta. În loc de pîine — piatră ; în loc de învăţătură — ghionţi. Şi, ca variaţie, imputări urîcioase : „Pomanagioaice, păcat de pîinea pe care o mîncaţi, vă ţin numai de milă, dosiţi de-ale mîncării !..." Iată cu ce se răspundea inimii tinere însetate de un zîmbet, de o dezmierdare, de dragoste... Şi totuşi, printr-un fel de amară ironie a sorţii, această şcoală cruntă, în loc să dea naştere unei atitudini aspre în faţa vieţii, a sădit, dimpotrivă, setea de a sorbi din plăcerile ei otrăvite. Tinereţea a săvîrşit minunea de a şterge din suflet cele îndurate : ea n-a lăsat inima să se împietrească, n-a lăsat să se dezvolte ura încolţită în ea, ci a îmbătat-o cu dorul de viaţă. Aşa se explică vîrtejul nebun al vieţii de culise care, timp de cîţiva ani, nu i-a dat Anninkăi răgaz să-şi vină în fire şi a aşternut vălul uitării peste tot trecutul trăit la Golovliovo. Abia acum, cînd simţea că i se apropie sfîrşitul, a izbucnit deodată focul care îi mocnea în inimă ; abia acum a înţeles Anninka cu adevărat trecutul ei, şi a început cu adevărat să urască.

Discuţiile stîrnite de beţie se prelungeau mult după miezul nopţii şi cine ştie la ce deznodămînt

tragic ar fi ajuns, dacă n-ar fi fost îmblînzite prin harababura de gînduri şi vorbe, pricinuită chiar de beţie. Căci, din fericire, dacă pe de o parte vinul făcea să ţîşnească, în aceste inimi chinuite, nesecate izvoare de durere, tot el, pe de altă parte, le aducea alinare. Cu cît se adîncea noaptea în jurul celor doi vorbitori, cu atît mai dezlînată le era vorba, cu atît mai neputincioasă ura care pusese stăpînire pe ei. În cele din urmă, nu numai că nu mai simţeau nici o durere, dar totul din jur le pierea din ochi şi era înlocuit printr-un vid slab luminat. Limbile începeau să li se împleticească, ochii li se închideau, membrele le amorţeau. Unchiul şi nepoata se sculau anevoie de pe scaun şi, clătinîndu-se, se duceau la culcuşurile lor.

Se înţelege de la sine că aceste aventuri nocturne nu puteau rămîne secrete în casă. Ba dimpotrivă, caracterul lor devenise, din capul locului, atît de neîndoios, încît nimănui nu i s-a părut ciudat cînd cineva de-ai casei a spus: „Asta miroase a crimă!"

Încăperile conacului din Golovliovo amorţiseră cu totul; nici chiar dimineaţa nu se mai vedea vreo mişcare. Stăpînii se sculau tîrziu; apoi, pînă la prînz, răsuna de la un capăt la celălalt al casei sfîşietoarea tuse a Anninkăi, însoţită de blesteme fără sfîrşit. Iuduşka le asculta îngrozit, căci îşi dădea seama că şi pe el îl pîndeşte această nenorocire şi că-l va da gata...

Se părea că de peste tot, din toate ungherele acestei case nesuferite răsăreau „morţii". Oriîncotro te îndreptai, oriîncotro te întorceai, pretutindeni stafii sure. Iată-l pe *papinca*, Vladimir Mihailovici, în scufie albă, rînjind batjocoritor şi citind din Barkov; iată-i pe fraţii Stiopka-tontul şi Paşka-tăcutul; iat-o pe Liubinka, şi iată cele din urmă vlăstare ale neamului Golovliovilor: Volodka şi Petka... şi toţi beţi, stricaţi, istoviţi şi însîngeraţi... Şi pe deasupra tuturor acestor strigoi, pluteşte o stafie vie, care

nu-i alta decît el însuşi : Porfiri Vladimirîci Golovliov, ultimul reprezentant al acestui neam degenerat...

Pînă la urmă, necontenita reamintire a schingiuirilor morale de odinioară a trebuit să-şi facă efectul. Trecutul a devenit atît de viu, încît cea mai mică atingere cu el stîrnea durere. Urmarea firească a fost ceva între spaimă şi remuşcare, mai degrabă ultima decît prima. S-a putut constata, lucru curios, că conştiinţa nu lipsea chiar cu desăvîrşire, ci fusese numai strivită şi parcă uitată, din care pricină îşi pierduse acea sensibilitate activă, care aminteşte, vrînd nevrînd, omului că ea există.

Aceste treziri ale unei conştiinţe sălbăticite sînt totdeauna deosebit de chinuitoare. Lipsită de îngrijire educatoare, nevăzînd nici o rază de lumină în viitor, conştiinţa nu aduce împăcare, nu te face să întrevezi că o nouă viaţă e cu putinţă, ci numai te chinuieşte fără sfîrşit şi fără folos. Omul se vede prins într-o cuşcă de piatră, sugrumat fără milă de agonia căinţei, agonie, căci nu mai există speranţă de întoarcere la viaţă. El nu mai are alt mijloc de a-şi alina durerea stearpă care îl roade decît să profite de o clipă de întunecată energie şi să-şi sfarme ţeasta de pereţi...

De-a lungul întregii sale vieţi pustii, lui Iuduşka nu i-a trecut niciodată prin minte că, alături de el, se prăpădesc fiinţe omeneşti. El trăia liniştit, pe-ndelete, fără pripă şi cu frica lui dumnezeu, fără să bănuiască că tocmai de aici izvorau pentru alţii chinuri mai mult sau mai puţin grele. Şi de aceea, cu atît mai puţin ar fi putut admite că vinovat pentru aceste torturi ar fi chiar el.

Şi deodată, groaznicul adevăr i-a luminat conştiinţa, dar i-a luminat-o prea tîrziu, fără folos, atunci cînd avea înaintea ochilor un lucru făcut, care nu se mai putea desface, nici repara. Iată, a îmbătrînit, este cu un picior în groapă, şi nu-i pe lume nici o

ființă care să-i fie aproape, căreia să-i fie milă de el. De ce-i singur ? De ce vede în jurul lui, nu numai nepăsare, dar chiar ură ? De ce tot ce a venit în atingere cu el s-a prăpădit ? Iată, aici, chiar în acest Golovliovo, a fost altădată un întreg cuib omenesc ; cum se face că din acest cuib n-a rămas nici un fulg ? Din toți puii crescuți acolo, e în viață numai nepoata asta, dar și ea a venit aici numai ca să-și bată joc de el, să-l dea gata. Pînă și Evpraxeiuşka, blîndă și prostuță cum e, și ea îl urăște. Șade aici la Golovliovo, pentru că-i poate trimite lui taică-său, pălămarul, de-ale mîncării în fiecare lună ; dar, deși trăiește aici, îl urăște totuși, nu-ncape îndoială. Și pe ea a făcut-o el, Iuda, să sufere îngrozitor, i-a răpit lumina ochilor, i-a luat pruncul, ca să-l azvîrle în cine știe ce groapă fără nume. Ce i-a adus lui viața ? De ce a mințit, a flecărit, a asuprit, s-a lăcomit după cîștig ? Chiar din punctul de vedere material, din punctul de vedere al „moștenirii" — cui îi vor fi de folos cele ce a adunat el toată viața ? Cui ?

Repet : conștiința s-a trezit într-însul, dar fără folos. Iuduşka gemea, turba, se frămînta și aștepta înrăit și cu înfrigurare serile, nu numai ca să se îmbete în mod bestial, dar ca să-și și înece conștiința în vin. O ura pe „fata asta destrăbălată", care-i zgîndărea rănile cu atîta cruzime rece, dar în același timp se simțea atras spre ea, ca și cum nu și-ar fi spus încă unul altuia ultimul cuvînt și ar mai fi rămas multe alte răni care trebuiau neapărat deschise. Seară de seară o punea pe Anninka să-i povestească cum s-a omorît Liubinka și ideea sinuciderii prindea din ce în ce mai mult rădăcină în sufletul lui. La început, ideea asta l-a străfulgerat numai întîmplător, dar apoi, pe zi ce trecea, i s-a furișat tot mai adînc în minte, pînă cînd a ajuns să fie singurul punct luminos în negura viitorului.

Pe deasupra i s-a șubrezit simțitor și sănătatea trupească. Tușea serios și avea din cînd în cînd

accese insuportabile de sufocare, accese care, pe lîngă chinurile lui morale, îi făceau din viaţă o continuă agonie. Toate simptomele intoxicării caracteristice Golovliovilor îşi şi făcuseră apariţia ; îi răsunau în urechi gemetele fratelui Pavluşka-tăcutul, sufocîndu-se în antresolul conacului din Dubrovino. Totuşi, pieptul său slab şi scofîlcit, care în fiecare clipă te aşteptai să plesnească, s-a dovedit a fi de o vitalitate uimitoare. Se îngrămădeau în el pe zi ce trece tot mai multe chinuri fizice, şi totuşi rezista, nu ceda. Se părea că organismul lui, prin această neaşteptată putere de rezistenţă, ar fi vrut să răzbune chinurile pricinuite de el altă dată. „Oare o fi sfîrşitul ?“ se întreba cu speranţă Iuduşka, de fiecare dată cînd simţea că-i vine un acces ; dar sfîrşitul nu venea. Trebuia grăbit cu de-a sila...

Pe scurt, din orice parte ar privi lucrurile, socotelile cu viaţa sînt încheiate. A trăi e un chin şi n-are nici un rost ; cel mai bine ar fi să moară, dar nenorocirea e că moartea nu vine. E un fel de trădare josnică această nesăbuită tărăgănare a sfîrşitului, cînd sufletul cheamă moartea din toate puterile, iar aceasta nu face decît să-l amăgească şi să-l zădărască...

. . . . . .

Era în ultimele zile ale lui martie şi săptămîna patimilor se apropia de sfîrşit. Oricît decăzuse în ultimii ani Porfiri Vladimirîci, el încă păstra viu în inimă sentimentul înrădăcinat din copilărie al sfinţeniei acestor zile. Fără să vrea, aşadar, îl preocupau acum gînduri serioase şi în inimă nu mai simţea nici o altă dorinţă decît de linişte absolută. În concordanţă cu această stare sufletească, beţia şi dezmăţul luară sfîrşit şi serile treceau acum în tăcere şi întristată abstinenţă.

...Iuduşka şi Anninka şedeau în doi în sufragerie. Nu trecuse decît un ceas de cînd se isprăvise prive-

gherea şi se citiseră cele douăsprezece evanghelii, iar în odaie se simţea încă miros puternic de tămîie. Ceasornicul bătuse zece şi cei ai casei se împrăştiaseră prin ungherele lor. Domnea o tăcere încordată şi adîncă. Cu capul în palme şi coatele rezemate pe masă, Anninka şedea îngîndurată, iar în faţa ei şedea Porfiri Vladimirîci, tăcut şi trist.

Slujba aceasta producea întotdeauna asupra Anninkăi o impresie profund zguduitoare. Încă de copilă, plîngea cu lacrimi amare cînd preotul rostea cuvintele : „Şi împletind o cunună de spin, pusu-i-au-o pe cap. Şi datu-i-au o trestie s-o ţină în mîna dreaptă" ; şi cu vocea ei subţirică, sughiţînd de plîns, cînta împreună cu dascălul : „Slavă îndelungă răbdării tale, doamne, slavă ţie !" Iar după terminarea slujbei, foarte mişcată, dădea fuga în odaia slujnicelor şi acolo, în întunericul care se făcea tot mai adînc (Arina Petrovna nu dădea lumînare pentru slujnice, dacă n-aveau de lucru), povestea roabelor „patimile domnului". Şi lacrimile roabelor curgeau molcom, şi se auzeau adîncile lor suspine. Roabele îl simţeau cu inima pe domnul şi mîntuitorul lor şi erau încredinţate că va învia, că va învia cu adevărat. Anninka simţea şi ea, credea şi ea. Peste noaptea neagră a chinurilor, a ocărilor înjositoare şi a plecăciunilor, aceşti săraci cu duhul vedeau aievea împărăţia luminii şi a sloboziei. Însăşi bătrîna boieroaică, Arina Petrovna, de obicei atît de aspră, se făcea în zilele astea mai blîndă, nu mai bombănea, n-o mai sîciia pe Anninka că-i orfană, ci o mîngîia pe creştet şi o sfătuia să-şi potolească firea... Dar multă vreme Anninka nici în pat nu se putea linişti, tremura, se zvîrcolea şi de cîteva ori pe noapte sărea jos din pat şi vorbea cu ea însăşi.

Au venit apoi anii de şcoală, pe urmă anii vieţii rătăcitoare — primii fără miez, ceilalţi chinuitor de triviali. Totuşi, pînă şi în plină vîltoare a dezmăţului din vremea vagabondajului ei ca actriţă, Anninka a

respectat cu rîvnă „zilele sfinte" şi a ştiut să găsească în sufletul ei ecouri ale trecutului, care o făceau să se înduioşeze şi să suspine ca un copil. Dar acum, după ce viaţa i se dezvăluise pînă în cel mai mic amănunt, cu trecutul ei blestemat şi cu un viitor în care nu se zărea nici pocăinţă, nici iertare, acum, după ce secase izvorul înduioşării şi o dată cu el îi secaseră şi lacrimile, istorisirea patimilor domnului, pe care tocmai o auzise, produse asupra ei o impresie cu adevărat copleşitoare. Şi atunci, în copilărie, o apăsa o noapte adîncă, dar după întuneric spera că va veni lumină. Acum nu mai întrevedea şi nu mai spera nimic : noapte, noapte neschimbată, veşnică, şi nimic altceva. Acum, Anninka nu mai suspina, nu se mai tulbura şi parcă nici măcar nu se gîndea la nimic, ci cădea numai într-o adîncă toropeală.

Şi pentru Porfiri Vladimirîci „zilele sfinte" fuseseră totdeauna, încă din cea mai fragedă a lui copilărie, obiect de meticuloasă cinstire, dar de o cinstire pur rituală, ca de adevărat păgîn. Avea obiceiul an de an să-l poftească acasă pe preot, în ajunul vinerii mari, să asculte citirea evangheliei, să suspine, să ridice mîinile la cer, să se bată cu fruntea de pămînt, să însemne cu cocoloaşe de ceară pe lumînare numărul evangheliilor citite ş.a.m.d., dar de înţeles ceva din toate astea nu înţelegea nimic. Şi numai acum, după ce Anninka trezise într-însul conştiinţa torturilor de care era vinovat, a înţeles pentru întîia oară că în evanghelie e vorba de o judecată sîngeroasă, săvîrşită de o nedreptate fără seamăn împotriva Adevărului...

Ar fi, desigur, exagerat să spunem că descoperirea aceasta i-a dat prilejul să facă anumite comparaţii cu viaţa reală... dar e neîndoielnic lucru că ea a produs în sufletul lui o tulburare vecină cu deznădejdea. Această tulburare era cu atît mai chinuitoare, cu cît trecutul care îi slujea de izvor, el îl

trăise mai inconştient. Era ceva îngrozitor în acest trecut, dar ce anume — era cu neputinţă să-şi amintească, dar şi cu neputinţă să uite. Era ceva uriaş, care pînă acum stătuse nemişcat, acoperit cu un văl de nepătruns, şi care acum se pusese în mişcare, ameninţînd în orice clipă să-l zdrobească... Şi barem dacă l-ar zdrobi cu adevărat, ar fi cel mai bine! E însă rezistent şi iar o să se tîrască afară de sub bolovan. Nu, să aştepte dezlegarea de la mersul firesc al lucrurilor — prea e îndoielnic dacă o să vie şi cînd o să vie; trebuie să caute el însuşi dezlegarea, spre a pune odată capăt acestui zbucium de neîndurat; şi o asemenea dezlegare există, există... De o lună se gîndeşte mereu la ea; a venit vremea s-o aducă în sfîrşit la îndeplinire. „Ne-om împărtăşi sîmbătă, trebuie să mergem la mormîntul *mamincăi*, să mă rog, să-i cer iertare", îi fulgeră deodată prin minte.

— Ce zici, mergem? se adresă el Anninkăi cu această propunere.

— De ce nu... să mergem.

— Nu, nu să mergem, ci... începu Porfiri Vladimirîci, dar se întrerupse brusc, de parcă atunci şi-ar fi dat seama că Anninka ar putea să-l stingherească...

„Răposata *maminca*... doar eu faţă de ea... doar am chinuit-o de moarte!" Ideea aceasta îl urmărea şi dorinţa de „a-i cere iertare" se aprindea din ce în ce mai puternic în inima lui. Dar „să-i ceară iertare" cu pieptul peste mormînt şi să rămînă împietrit acolo, în vaietele şi horcăitul agoniei.

— Şi zici că Liubinka singură şi-a luat viaţa? întrebă el deodată, cu intenţia vădită de a-şi da curaj.

La început, Anninka parcă nu auzise întrebarea unchiului, dar era vădit că întrebarea nu-i scăpase, deoarece, peste două-trei minute, simţi ea însăşi nevoia irezistibilă de a reveni asupra acestei morţi

și de a-și reîmprospăta chinurile, povestind-o din nou.

— Va să zică așa a strigat : „Bea... tîrfo ?" întrebă el încă o dată, după ce ea îi istorisi cu de-amănuntul cum s-a întîmplat.

— Da... așa a spus.

— Și tu ai rămas să trăiești ?... N-ai băut ?

— Precum vezi... trăiesc...

Porfiri Vladimirîci se sculă în picioare și străbătu în lung și-n lat odaia de cîteva ori, într-o vădită frămîntare. Apoi se apropie de Anninka, o mîngîie pe cap și-i zise cu glas încet :

— Sărăcuța de tine ! Biata mea copilă !

La această dezmierdare, se petrecu într-însa ceva cu totul neașteptat. La început, păru că se miră, apoi fața începu încetul cu încetul să i se schimonosească tot mai mult și, în cele din urmă, din piept îi izbucni un întreg șuvoi de plînsete isterice, sfîșietoare...

— Ești bun, unchiule ? Spune, ești bun ? întreba ea, aproape țipînd.

Și cu glasul întretăiat de lacrimi și sughițuri de plîns, își repeta întrebarea, aceeași întrebare pe care i-o mai pusese odată, în ziua cînd, după „pribegirile" ei, se întorsese să se stabilească definitiv la Golovliovo, și la care el îi dăduse atunci un răspuns atît de prostesc.

— Ești bun ? Spune ! Răspunde ! Ești bun ?

— Ai auzit ce s-a cetit azi la priveghere ?. o întrebă Iudușka la rîndul său, după ce ea se mai liniști puțin. Vai, ce patimi au fost acelea ! Vezi tu, numai prin asemenea suferințe se poate... Și totuși a iertat ! Pe toți i-a iertat pentru vecie !

Și începu iar să umble prin odaie, cu pași mari, frămîntîndu-se, suferind și fără să bage de seamă că, de chinuri, fața i se acoperă cu broboane mari de sudoare.

— Pe toți i-a iertat ! își spunea ca pentru sine, dar cu glas tare. Și nu numai pe cei care i-au dat

să bea *atunci* fiere şi oţet, dar şi pe cei care mai tîrziu, uite azi, şi mîine, şi în vecii vecilor, vor duce la buzele lui oţet amestecat cu fiere... E groaznic! Ah, ce groaznic!

Şi oprindu-se deodată în faţa ei, o întrebă:

— Dar tu... ai iertat?

În loc să-i răspundă, ea i se aruncă la piept şi-l îmbrăţişă cu toată puterea.

— Trebuie să mă ierţi! urmă el. Pentru toţi... Pentru tine... şi pentru cei care nu mai sînt... Ce este? Ce s-a întîmplat? exclamă el, aproape rătăcit, privind împrejur. Unde sînt... toţi?

. . . . . .

Se despărţiră, zguduiţi, zdrobiţi sufleteşte şi se duseră fiecare în odaia lui. Dar Porfiri Vladimirîci n-a putut dormi. S-a sucit de pe o parte pe cealaltă, gîndindu-se mereu ce datorie mai are de îndeplinit. Şi deodată i-au venit iar în minte cuvintele care în treacăt îi răsunaseră în cap cu vreo două ceasuri înainte: „Trebuie să mă duc la mormîntul răposatei *maminca*, să-mi cer iertare..." Şi la gîndul acesta, o nelinişte groaznică, istovitoare, îi cuprinse toată fiinţa.

În cele din urmă, nu s-a mai putut stăpîni; s-a dat jos din pat şi şi-a pus halatul. Afară era încă întuneric şi nu se auzea nici o şoaptă de nicăieri. Porfiri Vladimirîci umblă cîtva timp prin odaie, oprindu-se din cînd în cînd în faţa icoanei şi privind îndelung, la lumina slabă a candelei, chipul mîntuitorului în cunună de spini. În sfîrşit, se hotărî. E greu de spus în ce măsură şi-a dat el însuşi seama la ce s-a hotărît; fapt e că, peste cîteva minute, a ieşit tiptil în antret şi s-a auzit cîrligul care închidea uşa de ieşire.

Afară urla vîntul şi vijelia de martie îţi zvîrlea în ochi puhoaie de zăpadă topită. Porfiri Vladimirîci înainta totuşi pe drum, călcînd în băltoace, fără să simtă nici vîntul, nici lapoviţa, ci numai suflecîndu-şi instinctiv poalele halatului.

A doua zi dis-de-dimineață, dintr-un sat vecin cu cimitirul, unde era înmormîntată Arina Petrovna, sosi în goană un călăreț cu știrea că, la cîțiva pași de drum, a fost găsit trupul înțepenit al stăpînului moșiei Golovliovo. Au vrut s-o vestească pe Anninka, dar Anninka zăcea în pat, fără cunoștință, cu toate simptomele delirului. S-a trimis atunci alt călăreț la Goriușkino, la verișoara ei, Nadejda Ivanovna Galkina (fiica mătușicăi Varvara Mihailovna) care, de altfel, încă din toamnă urmărea cu foarte mult interes cele ce se petreceau la Golovliovo.

CUPRINS

	Pag.
Consiliul de familie	5
Ca între neamuri	69
Răfuieli în familie	121
Nepoţica	177
Bucurii părinteşti neîngăduite	233
Singur, fără urmaşi	266
Încheierea socotelilor	302